MARELE PREMIU RTL-*LIRE*
Boualem Sansal
SATUL NEAMȚULUI
sau Jurnalul fraților Schiller
Marele premiu pentru roman
al Societății Oamenilor
de Litere din Franța
Raftul Denisei
HUMANITAS fiction

Într-o suburbie pariziană a anilor 1990 în care islamismul radical nu contenește să avanseze, doi frați ajung să ispășească crima rămasă nepedepsită a tatălui lor, fost ofițer nazist, inginer chimist participant la Soluția Finală, dar care se ascunsese în Algeria, unde funcționase ca instructor paramilitar. Fiul cel mare, Rachel, duce asumarea vinii la extrem, cel mic, Malrich, alege să acționeze. Un roman obsedant, bazat pe fapte reale, și o implacabilă judecată morală a istoriei recente, cu pagini memorabile și necruțătoare cu care să ne putem înarma împotriva tentațiilor și regresiilor fobice ce asaltează lumea contemporană.

ISBN 978-606-779-429-8

BOUALEM SANSAL

SATUL NEAMŢULUI
sau Jurnalul fraţilor Schiller

Traducere din franceză şi note de
BOGDAN GHIU şi MĂDĂLINA GHIU

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

HUMANITAS
fiction

Într-o suburbie pariziană a anilor 1990 în care islamismul radical nu conteneşte să avanseze, doi fraţi ajung să ispăşească crima rămasă nepedepsită a tatălui lor, fost ofiţer nazist, inginer chimist participant la Soluţia Finală, dar care se ascunsese în Algeria, unde funcţionase ca instructor paramilitar. Fiul cel mare, Rachel, duce asumarea vinii la extrem, cel mic, Malrich, alege să acţioneze. Un roman obsedant, bazat pe fapte reale, şi o implacabilă judecată morală a istoriei recente, cu pagini memorabile şi necruţătoare cu care să ne putem înarma împotriva tentaţiilor şi regresiilor fobice ce asaltează lumea contemporană.

Boualem Sansal s-a născut la 15 octombrie 1949 în Teniet el Had din Algeria. În 1972 şi-a luat diploma de inginer de la École Polytechnique d'Alger, apoi a fost asistent şi cercetător în cadrul acesteia. A obţinut titlul de doctor în economie. În 1996 a fost numit director general la Ministerul Industriei, dar în 2003 a fost concediat pentru atitudinea sa critică faţă de putere. Debutează în 1999 cu *Le Serment des barbares*, al cărui manuscris l-a trimis prin poştă la Gallimard, recompensat, în Franţa, cu Premiul pentru primul roman şi Premiul Tropiques. Au urmat romanele: *L'Enfant fou de Varbre creux* (2000; Premiul Michel-Dard 2001), *Dis-moi le paradis* (2003), *Harraga* (2005). În 2008 a apărut *Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller* (*Le village de VAllemand ou Le journal des frères Schiller*; Humanitas Fiction, 2018; Marele premiu RTL-*Lire*, Marele premiu pentru roman al Societăţii Oamenilor de Litere din Franţa, Premiul Nessim Habif al Academiei Regale de Limbă şi Literatură Franceză din Belgia, Premiul Louis-Guilloux), roman urmat de *Rue Darwin* (2011; Premiul romanului arab 2012), *2084. Sfârşitul lumii* (2015; *2084. La fân du monde*; Humanitas Fiction, 2016; Marele premiu al Academiei Franceze) şi *Le train d'Erlingen ou* la *métamorphosé de Dieu* (2018). Boualem Sansal a mai publicat povestiri şi trei volume de eseistică: *Poste restante*: *Alger. Lettre de colère et d'espoir à mes compatriotes* (2006), *Petit éloge de la mémoire. Quatre mille et une années de nostalgie* (2007) şi *Gouverner au nom d'Allah. Islamisation et soif de pouvoir dans le monde arabe* (2013). În 2011 a primit Premiul Păcii acordat de Uniunea Librarilor Germani pentru modul în care „critică deschis situaţia politică şi socială din ţara sa", în 2012 statul francez i-a acordat titlul de Chevalier des Arts et des Lettres, iar în 2013 Academia Franceză i-a decernat Marele premiu pentru Francofonie. Continuă să locuiască în Algeria, în oraşul Boumerdès.

Publicat înainte de capodopera *2084. Sfârşitul lumii* (Humanitas Fiction, 2016) şi înainte de valul de atentate teroriste care a zguduit Franţa şi Occidentul, romanul multipremiat *Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller* de Boualem Sansal este un tur de forţă din punct de vedere literar, moral şi istoric.

Romanul leagă într-un ritm halucinant, prin jurnalele alternate ale lui Rachel şi Malrich Schiller, două epoci istorice şi două regimuri politice: nazismul şi islamismul fundamentalist, proiectându-le, ca avertisment, în viitor. O panoramare a lumii actuale care ne poartă prin Franţa, Algeria, Germania, Austria, Polonia, Turcia, Egipt, unind lagărul de exterminare de la Auschwitz cu periferiile Parisului. Pesimismul meditativ al lui Rachel şi edificarea sfâşietoare a lui Malrich îi determină pe fraţii Schiller să aleagă două căi diametral opuse.

„În intenţia sa de a denunţa nedreptăţile, minciunile şi dictatele de orice natură, de a combate amnezia şi revizionismele istorice de orice fel, nimic nu pare a-l opri pe marele romancier Boualem Sansal. Nici atacurile violente de care a avut parte în propria ţară, nici cenzură la care i-au fost supuse ultimele cărţi”.

Le Monde des livres

„Boualem Sansal nu scrie decât cărţi care lovesc exact acolo unde te aştepţi mai puţin”.

Le Figaro littéraire

„Scriitorul algerian Boualem Sansal confruntă nazismul şi islamismul prin povestea bulversantă a doi fraţi. Admirabil! ”

Le Point

„*Satul neamţului* trebuie salutat pentru virtuozitatea structurii sale, pentru grijă sa faţă de universal şi pentru curajul său politic”.

Inrockuptibles

„Primul mare roman despre islamism. În *Satul neamţului* de Boualem Sansal, Camus şi-ar recunoaşte propriile teme, ca şi dragostea lor comună pentru acest pământ şi teroarea în faţa înspăimântătoarei lui frumuseţi şi a soarelui său feroce”.

The New Republic

BOUALEM SANSAL

SATUL NEAMŢULUI
sau Jurnalul fraţilor Schiller

Redactor: Iuliana Glăvan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu
Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

BOUALEM SANSAL
LE VILLAGE DE L'ALLEMAND
OU LE JOURNAL DES FRÈRES SCHILLER
Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2008
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2018,
pentru prezenţa versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SANSAL, BOUALEM
Satul neamţului sau Jurnalul fraţilor Schiller / Boualem Sansal;

trad. din franceză şi note de Bogdan Ghiu şi Mădălina Ghiu.
— Bucureşti:
Humanitas Fiction, 2018
ISBN 978 – 606 – 779 – 429 – 8
I. Ghiu, Bogdan (trad.; note)
II. Ghiu, Mădălina (trad.; note)
821.133.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
www.humanitas.ro
Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vânzări libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30

Îi mulţumesc cu deosebită afecţiune doamnei Dominique G.H., profesoară la liceul A.M., care a avut amabilitatea de a-mi rescrie cartea într-o franceză corectă. A făcut o treabă atât de bună, încât aproape că nu mi-am recunoscut textul. Mi-a fost greu să-l citesc. A făcut-o în amintirea lui Rachel, pe care l-a avut elev. „Cel mai bun elev”, a ţinut ea să sublinieze.

În unele cazuri, i-am urmat sfatul, am schimbat nume şi am eliminat comentarii. În altele, am păstrat propria mea redactare, este important pentru mine. Dânsa spune că există anumite paralelisme periculoase care ar putea să-mi pricinuiască necazuri. Nu-mi pasă, am spus ce aveam de spus, punct, şi semnez:

Malrich Schiller.

Jurnalul lui Malrich
Octombrie 1996

Au trecut şase luni de la moartea lui Rachel. Avea treizeci şi trei de ani. Într-o zi, cu doi ani în urmă, ceva s-a rupt în mintea lui şi a început să alerge între Franţa, Algeria, Germania, Austria, Polonia, Turcia, Egipt. Între două călătorii, citea, rumega în colţul său, scria, delira. Şi-a pierdut sănătatea. Apoi locul de muncă. Apoi minţile. Ophélie l-a părăsit. Într-o noapte, s-a sinucis. Se întâmpla pe 24 aprilie anul acesta, 1996, în jurul orei 23.

Nu ştiam nimic despre problemele lui. Eram tânăr, aveam şaptesprezece ani când ceva s-a rupt în mintea lui, o apucasem pe-un drum greşit. Pe Rachel îl vedeam foarte rar, îl evităm, îmi ţinea neîncetat predici. Îmi pare rău s-o spun, este fratele meu, dar să fii atât de bun cetăţean te-apucă groaza. El avea viaţa lui, eu o aveam pe-a mea. Era ceva şef într-o mare firmă americană, avea gagica lui, casa lui, maşina lui, cartea lui de credit, totul era calculat la secundă, în vreme ce eu mă speteam 24/24 cu toţi

sinistraţii din cartier. E clasificat ZUS-1[1], zonă urbană sensibilă de categoria întâi. La nesfârşit, ieşi dintr-o nenorocire şi intri în alta. Într-o dimineaţă, Ophélie ne-a telefonat şi ne-a anunţat drama. Trecuse pe-acasă gândindu-se că o să mai afle veşti despre *fostul* ei. Presimţeam eu ceva, a zis ea. Am sărit pe motoretă lui Momo, băiatul măcelarului halal, şi-am demarat în trombă. Era lume adunată în faţa casei, poliţie, salvarea, vecini, curioşi. Rachel se afla în garaj, pe jos, rezemat de perete, cu picioarele întinse, cu bărbia în piept şi cu gura deschisă. Părea că doarme. Avea faţa plină de funingine. Zăcuse toată noaptea în gazele de eşapament ale propriei maşini. Purta o pijama ciudată, o pijama în dungi pe care nu i-o ştiam, şi era ras în cap ca la ocnă, chilug. Ce ciudat arăta! Am privit totul fără să scot o vorbă, încă nu realizăm. Medicul m-a întrebat: Este fratele tău? Am zis: Da. M-a întrebat: Numai atât îţi vine să spui? Am ridicat din umeri şi m-am dus în salon.

Ophélie era împreună cu Com'Dad, comisarul cartierului. Plângea. El lua notiţe. Când m-a văzut, a spus: Apropie-te puţin! Mi-a pus întrebări. Am spus că nu ştiu nimic. E-adevărat, îl vedeam rar pe Rachel. Clocea el ceva, fără îndoială, dar îmi spuneam: Fiecare cu treaba lui. Trist, dar adevărat, sinuciderea este ceva obişnuit în cartier, eşti uluit o clipă, rămâi abătut o zi sau două, dar după o săptămână nici nu te mai gândeşti. Îţi spui: asta-i viaţa, şi-ţi vezi de-ale tale. De data asta, era vorba de fratele meu, de fratele meu mai mare, trebuia să înţeleg.

Nu aveam nici cea mai mică idee despre ce se întâmplase şi nu-mi închipuiam că lucrurile ajunseseră atât de departe pentru el şi că ar putea să ajungă atât de departe şi pentru mine. La orice m-aş fi putut gândi, şi chiar m-am gândit zile-ntregi, o chestie amoroasă, o

---

[1] Acronim pentru Zone Urbaine Sensible, teritoriu infraurban delimitat, între 1996 şi 2014, prin lege, caracterizat în special prin sărăcie, şomaj şi insecuritate legate de consumul şi traficul de droguri şi de un grad ridicat de dezinserţie socială, populate mai ales de imigranţi.

chestie de bani, o chestie de stat, o boală incurabilă, tot ce poate fi mai rău în rahatul ăsta de viaţă, dar numai la asta nu. A, nu, Dumnezeule, asta nu! Nu cred că există cineva pe lume care să fi trecut printr-o asemenea dramă.

După înmormântare, Ophélie a plecat în Canada, la verişoara ei Cathy, care era măritată cu un vânător şi comerciant de blănuri plin de parale. Mi-a lăsat casa în grijă spunând: Om vedea după aia. Când am întrebat-o de ce s-a sinucis Rachel, mi-a răspuns: Nu ştiu, nu mi-a spus niciodată nimic. Am crezut-o, mi-am dat seama după cum tremură că habar n-avea, Rachel nu spunea niciodată nimic nimănui.

M-am trezit singur în casă, cu moralul la pământ. Mi-era ciudă că nu fusesem prezent atunci când Rachel căzuse în depresie. O lună întreagă m-am învârtit în cerc. Mi-era rău, nu reuşeam nici măcar să plâng. Raymond, Momo şi ceilalţi tovarăşi îmi ţineau companie. Treceau seara şi vorbeam în şoaptă golind cutii de bere. Vegheam ca nişte bufniţe. Atunci am început să muncesc în garajul tatălui lui Raymond, domnul Vincent. Se cheamă *Paradisul maşinilor*. Eram plătit ca ucenic, plus bacşişurile. Înnebuneam să stau singur. Munca e bună, te ajută să uiţi.

O lună mai târziu, Com'Dad a telefonat la garaj ca să-mi spună: Treci pe la comisariat, am ceva pentru tine. M-am dus după muncă. S-a uitat îndelung la mine plimbându-şi limba prin gură, după care a deschis un sertar, a scos o pungă de plastic şi mi-a întins-o. Am luat-o. Conţinea patru mari caiete uşor ferfeniţite. Mi-a zis: E jurnalul fratelui tău. Nu mai avem nevoie de el. Mi-a pus degetul sub nas şi a adăugat: Trebuie să citeşti, o să te-aducă cu picioarele pe pământ. Fratele tău era un tip mişto. După care a început să vorbească despre tot felul de lucruri care îl preocupau, cartierul, viitorul, republică, calea cea dreaptă. Îl ascultam bălăbănindu-mă de pe un picior pe altul. S-a uitat la mine şi-a spus: Hai, cară-te!

De cum am început să citesc jurnalul lui Rachel, m-am îmbolnăvit. Totul a luat foc în jurul meu. Îmi strângeam capul în mâini ca să nu explodeze, îmi venea să urlu. Nu se

poate, îmi spuneam la fiecare pagină. După care, când am terminat de citit, totul s-a aşezat dintr-odată. Eram îngheţat pe dinăuntru. Nu voiam decât un singur lucru: să mor. Îmi era ruşine că trăiam. După o săptămână, am înţeles, povestea lui este povestea mea, a noastră, este trecutul lui tata, trebuia să-l trăiesc şi eu, la rândul meu, să merg pe-acelaşi drum, să-mi pun aceleaşi întrebări, şi, acolo unde tata şi Rachel dăduseră greş, eu să încerc să supravieţuiesc. Simţeam că era prea mult pentru mine. Am simţit însă foarte tare, fără să ştiu de ce, că trebuie să povestesc totul lumii. Sunt poveşti de ieri, dar, pe de altă parte, viaţa este întotdeauna la fel şi deci această dramă unică poate să se repete oricând.

Înainte de a începe să povestesc, iată câteva informaţii despre noi. Rachel şi cu mine ne-am născut la ţară, în fundul Algeriei, într-un ţinut de la capătul pământului, nu ştiu exact unde. Se cheamă Aïn Deb. Cândva, unchiul

Ali mi-a explicat că asta înseamnă Izvorul măgarului. Ceea ce mă făcuse să râd, îmi imaginam un măgar păzindu-şi semeţ sursa de apă, frecându-se egoist pe burtă.

Ne-am născut dintr-o mamă algeriană şi un tată neamţ, Aâcha şi Hans Schiller. Rachel a ajuns în Franţa în 1970, avea şapte ani. Din prenumele Rachid şi Helmut a ieşit Rachel, şi aşa a rămas. Eu am debarcat în 1985, aveam opt ani. Din prenumele Malek şi Ulrich a ieşit Malrich, şi aşa a rămas. Am fost primiţi de unchiul Ali, un om de toată isprava care avea şapte băieţi şi o inimă cât casa. La el, cu cât e mai multă lume, cu atât mai bine. Se trăgea din acelaşi ţinut, era prieten cu tata, un emigrant din primul val care a îndurat toate nenorocirile, dar care a reuşit să-şi înjghebeze un cuib pentru bătrâneţe. Acum e pe ducă, bietul de el, nu mai este în toate minţile. E un *chibani*[2] care se stinge în tăcere. N-am fost chiar un cadou

[2] în araba maghrebiană, chibani înseamnă „bătrân“, dar în Franţa acest termen îi desemnează pe vechii muncitori imigranţi, în general din Maghreb, ajunşi pensionari imigranţi, şi care încă de la început au

pentru el. Nu s-a plâns însă niciodată, spunea zâmbind: Într-o zi o să fii bărbat. Unul după altul, băieţii lui s-au dus, patru au murit, de boală sau în accidente de muncă, iar ultimii trei sunt pe undeva, care pe-acolo, în Algeria, care prin alte părţi, în Golf sau în Libia, ducându-se unde îi poartă şantierele, alergând să ţină pasul cu viaţa. Se poate spune că sunt pierduţi, nu vin niciodată, nu scriu, nu telefonează. Poate că au murit şi ei. Până la urmă, unchiul Ali nu mă mai are decât pe mine. Pe tata nu l-am mai revăzut. Nu m-am mai întors în Algeria, iar el n-a venit niciodată în Franţa. Nu voia să ne întoarcem la ţară, spunea: Mai târziu, om vedea. Mama a venit aici de trei ori câte cincisprezece zile pe care şi le-a petrecut plângând. Nu ne înţelegeam, era stupid, ea vorbea în berberă, în vreme ce noi bălmăjeam într-o biată arabă de periferie şi într-o germană încropită, din care ea nu ştia decât foarte puţin, iar noi nişte frânturi de cuvinte. Ne zâmbeam repetând *Ya*, *ya*, *guţ*, *labesse*, *azul*, toate bune, *genau*, cool, dar tu. Rachel s-a dus o dată în ţară, ca să mă aducă pe mine în Franţa. Tata nu a ieşit niciodată din sat. E ciudat, dar poveştile de familie sunt întotdeauna ciudate, nu le cunoaştem, deci nici nu le dăm atenţie. După liceu, unde a făcut germană din spirit de familie şi engleză pentru că trebuia, Rachel a urmat o şcoală de ingineri la Nantes. Eu n-am avut şansa asta, abia dacă am reuşit să termin şcoala primară. Mi-au pus o poveste în cârcă, cum că aş fi spart dulapul directorului, şi m-au dat afară din şcoală. Mi-am croit propriul drum, m-am târât de colo-colo, mici stagii, joburi mărunte, vânzări la mâna a doua, moschee, tribunal. Cu tovarăşii mei eram ca peştii în apă, navigam lăsându-ne purtaţi de curenţi şi de pofte. Uneori ne prindeau, dar cel mai adesea ne eliberau imediat. Profitam şi noi înainte de a atinge vârsta legală la care să putem fi băgaţi la pârnaie. Am trecut prin faţa tuturor comisiilor, dar până la urmă toate-au uitat de mine. Nu mă plâng, aşa a fost să fie. Aşa e soarta, *mektoub*, cum spun

---

avut un statut aparte, defavorizat în raport cu omologii lor din fosta metropolă.

arabii bătrâni din cartier. Între prieteni îţi spui cam aşa: Vitregia e cel mai bun dascăl, pericolul îl creează pe bărbat, vigoarea ţi-o faci cu pumnul…

La douăzeci şi cinci de ani, Rachel a primit cetăţenia franceză. O dat o petrecere trăsnet. Ophélie şi mama ei, înnebunită după Frontul Naţional[3], nu mai aveau niciun motiv să amâne căsătoria. Algerian şi german, francez totuşi, şi inginer în plus, le spuneau ele celor dornici să ştie. Încă o petrecere. Trebuie spus că Rachel şi Ophélie fuseseră împreună de când erau mici, mama Wenda îl tot izgonise, dar văzuse cum el creşte devenind tot mai serios şi mai politicos. În plus, era mai blond şi avea ochi albaştri, spre deosebire de Ophélie, care era şatenă cu ochi negri. Latura germană a lui Rachel, pe care o moştenise în totalitate de la tatăl nostru, şi latura de albină a lui Ophélie au făcut restul. Viaţa lor era ca o partitură: nu trebuia decât să învârti manivela. Uneori, îi invidiam, alteori, îmi venea să-i omor ca să le curm suferinţa. îi evitam ca să nu ne certăm. Când treceam pe la ei, se uitau în jur de parcă un taifun se apropia de cuibuşorul lor. Ophélie mergea înaintea mea peste tot unde mă duceam şi mai trecea încă o dată după, ca să verifice.

După ce a primit naturalizarea, Rachel mi-a spus: Acum o să mă ocup şi de-a ta, nu poţi să rămâi aşa, un electron liber. Am dat din umeri: Nu-mi pasă, fă ce vrei. Şi a făcut. Într-o bună zi a trecut prin cartier, m-a pus să iscălesc nişte hârtii, iar după un an a trecut din nou spunându-mi: Bine-ai venit printre noi, tocmai ţi-a fost semnat decretul. Mi-a explicat că patronul lui pusese o vorbă bună în nişte cercuri înalte. M-a invitat într-un mare restaurant din Paris, pe undeva pe lângă Place de la Nation. Dar nu pentru a sărbători actele mele, ci pentru a-mi citi îndatoririle cu care veneau la pachet. Astfel încât nici n-am stat bine să-ngurgitez desertul şi i-am spus Pa.

---

[3] Front National (FN) este un cunoscut partid politic francez naţionalist foarte apropiat de extrema dreaptă, înfiinţat în 1972 de Jean-Marie Le Pen. Din 2018, Frontul Naţional şi-a schimbat denumirea în Adunarea Naţională {Rassemblement National).

Am aranjat cu domnul Vincent şi mi-am luat o lună de concediu plătit. Era drăguţ din partea lui, nu muncisem decât trei zile într-un loc, alte cinci zile în altul, şi nu terminasem de reparat nici măcar maşina care îmi fusese încredinţată. M-a acoperit în faţa serviciilor sociale ale primăriei care plăteau pentru stagiul meu.

Simţeam nevoia să stau singur în văgăuna mea. Ajunsesem în stadiul în care nu mai poţi să suporţi lumea decât dacă te rupi de ea şi te cufunzi în propria ta suferinţă. Am citit şi am răscitit jurnalul lui Rachel. Era atât de copleşitor, atât de întunecat, că nu-i vedeam capătul. Şi dintr-odată, eu, care aveam oroare de-aşa ceva, am început să scriu ca un apucat. După care am început să alerg în toate direcţiile. Nu doresc nimănui să treacă prin ce-am trecut eu.

Jurnalul lui Malrich
Noiembrie 1996

Mi-a fost greu să citesc jurnalul lui Rachel. Franceza lui nu este aceeaşi cu franceza mea. Iar dicţionarul nu-mi era de niciun folos, mă trimitea de la o pagină la alta. O adevărată capcană, fiecare cuvânt este o poveste în sine încastrată în altă poveste. Cum să-ţi aduci aminte de tot? Mi-am amintit ce spunea domnul Vincent: învăţătura e la fel ca strânsul şuruburilor, ce e prea mult strică, ce e puţin n-ajunge. Am învăţat totuşi multe, şi cu cât învăţam mai mult, cu atât mai voiam.

Totul a început luni, 25 aprilie 1994, la ora 20.00. O dramă care a atras după sine o altă care, la rândul ei, a dezvăluit o a treia, cea mai mare din toate timpurile. Rachel a scris aşa:

Nu mă simţeam cu adevărat legat de Algeria, dar în fiecare seară, la ora 20.00 fix, mă aflam în faţa televizorului aşteptând veştile din ţară. Este război acolo. Un război fără chip, fără milă, fără sfârşit. S-au spus atâtea lucruri, unele mai îngrozitoare ca altele, încât am ajuns să mă conving că într-o zi, oriunde ne-am afla şi orice-am

face, într-un fel sau altul, această monstruozitate ne va ajunge şi pe noi. Îmi era la fel de frică pentru ţara aceasta îndepărtată, pentru părinţii mei care se aflau în ea, ca şi pentru noi care ne aflam aici, la adăpost de toate.

În scrisorile sale, tata nu vorbea decât despre sat, despre acel du-te-vino zilnic, ca şi cum acesta ar fi fost o bulă în afara timpului. În mintea mea, treptat, tara s-a redus la sat. Îl vedeam astfel: un vechi târg dintr-o veche poveste uitată; locuitorii nu au aici nume sau fete, nu vorbesc şi nu merg nicăieri; îi vedeam stând în picioare, sau pe vine, sau întinşi pe rogojini, sau aşezaţi pe taburete în faţa unor porţi închise sau a unor ziduri crăpate, spoite cu var; se mişcă încet, fără vreun ţel anume; străzile sunt înguste, casele – joase, minaretele – oblice, fântânile – secate, nisipul îşi etalează ameţitor valurile de la un capăt la altul al orizontului; pe cer, o dată pe an, trec nişte nori asemenea unor pelerini cu glugă pe cap bolborosind în gol, nu se opresc, se duc departe foarte să piară în soare sau să se arunce în mare; uneori, fac penitenţă deasupra capetelor noastre, şi atunci e potopul biblic; aud ici şi colo câini lătrând fără rost, nu mai sunt de mult caravane, ci doar, ca peste tot în aceste ţinuturi abandonate, autobuze hodorogite bălăbănindu-se pe nişte drumuri desfundate şi fumegând ca nişte diavoli; văd copii despuiaţi alergând cât îi ţin picioarele, ai spune că sunt nişte umbre împachetate în praf, prea repede ca să-ţi poţi da seama de-a ce se joacă, ce djinni[4] îi urmăresc; râsete, plânsete, strigăte se pierd în aerul saturat de lumină şi de cenuşă, transformându-se într-o zarvă care se încâlceşte în propriile-i ecouri. Şi cu cât îmi spuneam ca toate acestea nu sunt decât un cinema lăuntric, un talmeşbalmeş de nostalgie, ignorantă şi clişee văzute la televizor, cu atât tabloul părea mai adevărat. Pe tata şi pe mama, în schimb, îi vedeam toarte clar, le auzeam vocile, le simţeam mirosurile, şi în acelaşi timp ştiam că nu este adevărat, că nu e vorba decât de nişte plăsmuiri ale minţii, de nişte imagini pioase din copilărie

[4] Duhuri cu semnificaţie ambivalenţă, binefăcătoare sau răuvoitoare, din mitologia arabă, care apar şi în tradiţiile musulmane.

pe care amintirea le întinerea an de an. Îmi mai spuneam, de asemenea, că viaţa era grea în acel ţinut, cu atât mai grea, probabil, în acel sat de la capătul lumii, şi atunci vălul senin se sfâşia şi vedeam un biet bătrân paralitic care se străduia să se ţină drept ca să mă surprindă şi o bătrână adusă de spate care încerca să se ridice pentru mine sprijinindu-se de zidul cojit, şi îmi spuneam: iată-l pe tata, iat-o pe mama, iată ce-au făcut din ei trecerea timpului şi asprimea acestei vieţi.

Tot ce ştiu despre Algeria am aflat din presă, din lecturi, din discuţiile cu prietenii. Pe vremea când locuiam în cartier, la unchiul Ali, aveam despre ea o percepţie mult prea vie ca să fie şi adevărată. Oamenii se jucau de-a algerienii mai mult decât putea adevărul să îndure. Nu-i obliga nimic, dar ei se supuneau ritualului cu toată arta de care erau în stare. Emigrant eşti, emigrant rămâi pe vecie. Ţara despre care vorbeau cu atâta emoţie şi patimă nu există. Autenticitatea, la care ei se uită ca la un Pol Nord al memoriei, cu atât mai puţin. Idolul poartă o ştampilă de autenticitate pe frunte, mult prea evidentă, ceea ce dă în vileag gablonţul, produsul contrafăcut, artificial, a cărui utilizare este atât de periculoasă. Algeria era altfel, avea viaţa ei, şi era deja de notorietate mondială că marii ei conducători o prădaseră, pregătind-o în ritm susţinut să-i dea lovitura de graţie. Ţara reală este aceea în care trăieşti, algerienii de-acolo ştiu foarte bine asta. Ştiu absolut totul despre drama în care se zbat, şi dacă n-ar fi fost decât după ei, torţionarii ar fi fost singurele victime ale faptelor lor josnice.

Ştirea a căzut în deschiderea telejurnalului, în data de 25 aprilie 1994, la ora 20.00: „Un nou masacru în Algeria. Ieri-seară, un grup armat a pătruns într-un sat numit Aïn Deb, înjunghiind toată populaţia. Potrivit televiziunii algeriene, acest al nu se ştie câtelea carnagiu este tot opera islamiştilor din GIA[5]…”

---

[5] Acronim pentru Groupe Islamique Armé, organizaţie islamistă teroristă algeriană, activă între 1992 şi 1999, al cărei principal obiectiv îl constituia înlocuirea guvernului algerian cu un regim

Am sărit urlând: „Dumnezeule, nu se poate!” Lucrul de care mă temeam cel mai mult se întâmplase, barbaria ajunsese până la noi! M-am prăbuşit la loc năuc, transpiram, mi-era frig, tremuram. Ophélie a apărut în fugă din bucătărie strigând: „Ce se întâmplă?… Ce ai?… Zi ceva, pentru Dumnezeul…” Am respins-o. Simţeam nevoia să fiu singur, ca să mă conving, să mă trezesc. Realitatea era chiar acolo în faţa mea, aveam înaintea ochilor şi în adâncul sufletului chipul părinţilor mei, infinit de bătrâni, infinit de speriaţi. Mă chemau în ajutor, întindeau braţele spre mine în timp ce umbrele arhaice îi trăgeau violent înapoi, îi azvârleau la pământ, le striveau pieptul cu genunchii, le înfigeau cuţitul în beregată. Le vedeam picioarele zbătându-se în vreme ce viaţa, cuprinsă de panică, li se scurgea din trupurile bătrâne.

Credeam că ştiu ce înseamnă oroarea, o vedem pretutindeni în lume, auzim vorbindu-se despre ea seară de seară, îi cunoaştem resorturile, experţii ne explică zilnic logica ei teribilă, în realitate însă doar victima cunoaşte oroarea. Iar acum eram o victimă, eram victima, copilul unor victime, durerea este adevărată, adâncă, misterioasă, inexprimabilă. Distrugătoare. Şi era amplificată de o întrebare sfâşietoare. A doua zi, la prima oră, am sunat la ambasada Algeriei din Paris ca să aflu dacă părinţii mei figurau printre victime. Am fost plimbat de la un interior la altul, am aşteptat cu sufletul la gură şi, într-un final, o voce politicoasă s-a făcut auzită.

— Ce nume căutaţi, domnule?

— Schiller… s, e, h, i, doi de I, e, r… Aâcha şi Hans Schiller.

În timp ce scotocea prin hârtii, mă rugam lui Dumnezeu să aibă milă de noi. Iar vocea politicoasă a revenit spunându-mi pe un ton uşurat:

— Liniştiţi-vă, domnule, nu figurează pe lista mea… Ah…

— Da, ce este?

— Am în schimb o Aâcha Majdali şi un Hassan Hans

---

fundamentalist islamic.

zis şi Mourad… Vă spune ceva?

— E mama mea… şi tatăl meu… am răspuns reţinându-mi lacrimile.

— Condoleanţele mele, dragă domnule!

— Dar de ce nu sunt menţionaţi cu numele lor, Aâcha şi Hans Schiller?

— N-aş putea să vă spun, domnule, lista ne-a venit din Alger, de la Ministerul de Interne”.

Rachel nu-mi spusese nimic. Eu nu mă uit niciodată la televizor, iar prietenii mei nici nu ştiu că există aşa ceva. Să stai în fund şi să te uiţi la nişte imagini şi să asculţi nişte discursuri, cui ar putea să-i treacă prin minte aşa o tâmpenie? Sau, dacă auzisem totuşi vorbindu-se despre masacru, fusese doar în treacăt, nu dădusem nicio atenţie. Aïn Deb, Algeria, nu-mi spunea mare lucru. Ştiam că e război în ţara aceea, dar, de foarte departe, vorbeam despre el ca despre oricare alt război, din Africa, din Orientul Mijlociu, de la Kabul sau din Bosnia. Toţi tovarăşii vin de undeva unde este război şi unde bântuie foametea, vorbim despre asta la modul general. Viaţa noastră înseamnă cartierul, atmosfera apăsătoare, crizele dintre vecini, războaiele dintre clanuri, operaţiile de comando ale islamiştilor, descinderile poliţiei, încăierările, frăsuiala dealerilor, farsele fraţilor mai mari, manifestaţiile, reuniunile funebre. Există petrecerile de familie, sunt simpatice, dar sunt pentru femei, bărbaţii rămân adunaţi pe lângă bloc să numere curenţii de aer. Dacă venim pe-acolo e doar ca să putem spune că am venit. În restul timpului, te plictiseşti de moarte, te tragi într-un colţ şi aştepţi ca lucrurile să treacă.

Uneori, apare Com’Dad, comisarul Daddy. Face pe prostul: Ia te uită, aici eraţi, nu v-am văzut, eram doar în trecere… După care se apropie, se sprijină de balustradă şi, ca unor vechi tovarăşi de suferinţă, ne vorbeşte de una, de alta, începând cu fotbalul. Noi ne întrebăm: Oare a venit să pescuiască, sau să ţină predici? Şi, şi, fraţii mei! Uneori îi dăm informaţii, îi pasăm chestii răsuflate, alteori ne prefacem că visăm cu voce tare în faţa lui la o viaţă

pusă cu totul în slujba umanităţii şi a mediului. Ne distrăm puţin, după care ne despărţim cu o strângere de mână în stil american. Uneori ne invită să bem un ceai la cafeneaua lui Da Hocine sau o cafea la bufetul gării. Crede că asta e tehnica numai bună ca să ne tragă de limbă, bietul de el. Pentru noi, e ruşinos, dar în acelaşi timp îi facem pe tovarăşi să creadă că îl manipulăm pe Com'Dad aşa cum vrem noi, oferindu-i piste false şi prelucrându-l ca să-i protejeze pe clandestini. El, în schimb, se invită peste tot, nu lipseşte de la nicio petrecere din cartier, căsătorii, circumcizii, excizii, admiteri în stagii, întoarcerea deţinuţilor şi a pelerinilor, obţinerea unor acte, nu ratează niciodată marele masacru anual al oilor de Aïd[6]. La înmormântări, el conduce cortegiul. E din noua şcoală de poliţie: Ca să-l înţelegi pe duşman trebuie să trăieşti împreună cu el, la fel ca el.

În garajul casei am găsit ziarele care relataseră masacrul de la Aïn Deb, ziare de-aici şi de-acolo, *Le Monde*, *Libération*, *El Watan*, *Liberté*... Era un întreg teanc. Rachel marcase pasajele care ne priveau. Mi se rupea inima să citesc aşa ceva. Mă revoltă că jurnaliştii vorbeau despre genocid ca despre un fapt divers, dar în acelaşi timp păreau a zice: V-am spus noi, războiul ăsta nu-i deloc clar. Dar ce război e clar, Dumnezeule, ăsta e mai puţin decât toate, asta-i tot! Şi iată că dintr-odată începem să ne închipuim tot felul de porcării, de lucruri ruşinoase, care nu fac decât să sporească durerea. Zile întregi mi-a rulat filmul ăsta în cap, mi-era scârbă. Un vechi sat de la capătul lumii dormind în culcuşul său, un cer fără lună, nişte câini care încep să latre, nişte ochi de nebuni care străpung întunericul, nişte umbre care se strecoară ici şi acolo, care vin să asculte la porţi, pe care le sparg apoi cu un şut, nişte strigăte neomeneşti, ordine date prin întuneric, oameni înnebuniţi care sunt târâţi în mijlocul pieţei, copii care plâng, femei care urlă, fete desfigurate de

[6] Aïd el-Fitr (în româneşte, Eid al-Fitr, Id-ul-Fitr sau Id al-Fitr), este o importantă sărbătoare musulmană care marchează sfârşitul Ramadanului.

spaimă care se agaţă de mamele lor ascunzându-şi sânii, bătrâni năuci implorându-l pe Allah şi rugându-se de ucigaşi, bărbaţi livizi vorbind în gol. Văd un enorm bărbos burduşit cu cartuşiere mustrând mulţimea în numele lui Allah şi decapitând un om cu o lovitură de sabie. Urmează încăierarea, măcelul, plânsetele, urletele, zbaterile, râsetele sălbatice. După care se instalează din nou tăcerea. Câteva horcăituri, mici zgomote care se sting rând pe rând, apoi un fel de linişte grea, vâscoasă, se lasă peste pustiu. Câinii au încetat să mai latre, schiaună ghemuiţi cu botul pe labe. Noaptea se închide la loc în jurul ei înseşi, în jurul tainei sale. Şi filmul o ia de la cap cu şi mai multe detalii, şi mai multe strigăte, şi mai multă linişte, şi mai mult întuneric. Şi simt mirosul morţii care mi se înfige în gât şi mirosul sângelui care se amestecă cu pământul. Şi vărs. Brusc îmi dau seama că sunt singur în casă. Afară e o noapte adâncă şi o tăcere apăsătoare. Deodată, un câine care latră. Îmi imaginez umbre năpădind cartierul. Mă liniştesc cum pot şi adorm ca un mort.

Rachel a scris aşa:

M-am hotărât, mă duc la Aïn Deb. Este o datorie, o necesitate absolută. Este drumul Damascului pentru mine. Nu contează riscurile.

Dar nu e deloc simplu. La consulatul algerian din Nanterre am fost primit de parcă aş fi fost un disident sovietic. Funcţionarul m-a privit fix în ochi până au început să mă doară, după care mi-a întors pe toate fetele paşaportul, mi-a citit şi recitit cererea de viză, şi, brusc, s-a lăsat pe spate şi, cu ochii pe jumătate închişi, a ţintit un punct din tavan atât de mult timp, încât am crezut că o să se sufoce în somn. N-aş putea spune dacă mă auzea în timp ce-i vorbeam şi dacă-mi înţelegea frământarea. După care, la fel de brusc, s-a aplecat spre mine pentru a mă întreba printre dinţi, oarecum confidenţial:

„— Schiller, ce fel de nume e ăsta, englezesc, evreiesc?

— Ţineţi în mână un paşaport francez, domnule.

— De ce vrei să mergi în Algeria?

— Stimate domn, tatăl meu şi mama mea sunt algerieni, locuiau în Algeria, la Aïn Deb, până în data de 24 a acestei luni, ziua blestemată în care satul lor a fost ras de pe hartă prin voia islamiştilor. Vreau să mă reculeg la mormintele lor şi să îmi fac doliul, înţelegeţi?

— A, da, Aïn Deb!… De ce nu spui aşa… dar nu se poate, nu acordăm vize străinilor…

— Atunci cui?

— Dacă eşti omorât pe-acolo, iar se va spune că noi am făcut-o! De altfel, guvernul tău vă interzice să călătoriţi în Algeria, nu ştii sau faci pe prostul?

— Deci ce-i de făcut?

— Ia-ţi un paşaport algerian de vreme ce ai părinţi algerieni.

— Şi cum să procedez?

— Vezi la ghişeul paşapoarte”.

După trei luni de alergături infernale, am reuşit să intru în posesia preţiosului document. Să obţii nişte hârtii administrative din Algeria este cu siguranţă cea mai grea misiune din lume. Să furi turnul Eiffel sau s-o răpeşti pe regina Angliei din palatul ei e un joc de copii. Degeaba suni, nu răspunde nimeni. Corespondenţa se pierde deasupra Mediteranei sau este interceptată de Big Brother şi depusă într-un siloz din Sahara până la sfârşitul veacurilor. Doar certificatul de naţionalitate algeriană al tatii m-a costat cinci scrisori recomandate şi două luni bune de aşteptare înnebunită. Înarmat cu actele mele, mă simţeam un erou, de parcă aş fi cucerit Annapurna. M-am întors la consulat în fugă. Funcţionarul de la paşapoarte a ştiut să fie la fel de viclean ca şi colegul său de la vize, dar până la urmă legea a triumfat. Dumnezeule, cât de umilitor şi de periculos este să fii algerian cu normă întreagă!

La agenţia Air France s-au uitat la mine de parcă venisem cu o funie de gât să mă spânzur în faţa lor. „Compania nu mai deserveşte Algeria, domnule”, mi-a aruncat fata de la ghişeu, făcându-mi semn să eliberez locul. M-am dus să bat la uşa companiei Air Algeria. Funcţionara de aici n-a găsit ce să-mi reproşeze, mi-a

înapoiat paşaportul nou-nouţ spunându-mi: „Treceţi în altă zi, s-a stricat computerul, sau mergeţi să cumpăraţi biletul din altă parte”.

Când le-am avut pe toate în buzunar, am anunţat-o pe Ophélie că plec. Aşa cum mă aşteptam, a sărit până-n tavan.

„— Eşti nebun, ce vrei să faci acolo?

— Plec cu afaceri, mă trimite firma să prospectez piaţa.

— Dar acolo e război!

— Tocmai.

— Şi-ai acceptat?

— Asta e jobul meu…

— Şi de ce-mi spui abia acum?

— Nu era nimic stabilit, căutau pe cineva eficient.

— Du-te să te omoare ăia pe-acolo, nu-mi pasă!”

Când se supără Ophélie, e sfârşitul lumii. A doua zi, la ora la care apar gunoierii, am plecat strecurându-mă ca un hoţ.

Călătoria a fost mai calmă decât prevestiseră consulatul, companiile aeriene şi Ophélie. Am ajuns la Alger fără incidente. Fără nicio surpriză, aeroportul internaţional din Alger se afla exact acolo unde-l lăsasem în 1985, când venisem ca să-l repatriez pe micul Malrich, neschimbat. Diferenţa era în atmosferă, pe atunci venea dintr-o suspiciune gratuită, acum, din teroarea generalizată. Ţi-e frică de propria umbră. Se întâmplaseră recent tot felul de lucruri, în aeroport explodase o bombă, gaura din hol era încă acolo, iar urmele de sânge vizibile încă pe pereţi.

M-am trezit afară, în învălmăşeală, sub un soare nemilos. Ce să fac, încotro s-o apuc? Cu look-ul meu de străin total, nu aveam cum să trec neobservat. Nici nu apucasem să-mi spun bine chestia asta, că am şi fost înconjurat de nişte tipi cu priviri piezişe care-mi vorbeau fără a-şi mişca buzele, admirând fie cerul, fie pământul: „Hei, *în sieur*!… Taxi?… Ieftin… Ca-ntre prieteni”. Nişte clandestini ventriloci. Am înţeles şi am adoptat aceeaşi

atitudine:

— Cât face până la Aïn Deb?

— Unde vine asta?

— Nu departe de Sétif.

S-a făcut gol în jurul meu. Prea departe... prea periculos. Unii mi-au întors spatele fără comentarii, alţii m-au străfulgerat cu privirea. Călătoria mea părea a se fi încheiat acolo, când un tinerel glumeţ şi-a făcut simţită prezenţa. Schimb de şoapte de la distanţă. Era de acord. Cerea un preţ cu mai multe zerouri. La tariful ăsta poţi să-ţi oferi un Paris-New York în Cadillac, dar asta e, pericolul costă. Am acceptat clipind discret. Binefăcătorul mi-a poruncit să-l urmez de departe, să nu bată la ochi. Avea maşina parcată în afara incintei aeroportului. M-am oprit s-o privesc. Trăgea să moară. „N-ai grijă, e ca să n-atragă privirile”, a spus el. A pornit din prima.

Pe tip îl cheamă Omar. A accelerat de trei ori şi am ieşit din oraş. L-am botezat Schumacher şi i-am spus că vreau să ajung viu.

— M’sieur, trebuie să ajungem la Sétif înaintea de lăsarea serii, e ora barajelor false. O să dormi liniştit la hotel şi mâine-dimineaţă iei un taxi până în zona ta. Eu o să dorm la un particular, dacă găsesc un adevărat musulman.

— Cum adică iau un taxi când am deja unul pe care l-am plătit în aur?

— *M’sieur*, eu nu merg într-un loc pe care nu-l cunosc, în care bandiţii i-au ucis pe toţi locuitorii! înţelegi?

— Înţeleg mai ales că m-ai tras pe sfoară. Dar fie, nu vreau să-ţi am moartea pe conştiinţă, a mea o să-mi fie de-ajuns, ne luăm la revedere la Sétif”.

Frică îmi sfârteca pântecele. Drumul era pustiu să-ţi îngheţe sângele-n vine. Nici ţipenie. Niciun zgomot. Doar vântul sufla în jurul maşinii şi pneurile şuierau ca nişte şerpi striviţi. Depăşeam vehicule militare pline de copii înarmaţi care abia mergeau. În apropierea lor, Omar încetinea, se uita în dreapta, în stânga, înainte, înapoi, adulmeca situaţia şi, cu Dumnezeu înainte, se smulgea

dintr-odată, accelerând cu toată puterea. După care zâmbea. „Sunt adevăraţi, linişteşte-te”, ceea ce chiar că îmi îngheţa sângele-n vine. „Dar dacă dăm peste unii falşi, ce se-ntâmplă?” am întrebat eu, prosteşte. „Nimic”, a răspuns el plimbându-şi degetul pe sub bărbie de la o ureche la alta. Şi a zâmbit. Ne-am oprit cu toate astea de câteva ori, pentru benzină, pentru cafea, pentru pipi. La intrarea în fiecare sat, baraje ale jandarmeriei. Procedura era bine pusă la punct: eram ţintiţi cu mitralieră, ni se ordonă să oprim motorul, să ieşim cu mâinile sus, să lăsam portierele deschise şi să ne îndreptăm spre punctul de control la distanţă unul de altul. Urma verificarea actelor, micul interogatoriu, controlul corporal, inspectarea vehiculului, iar la sfârşit ni se ofereau avertismente cu privire la restul călătoriei. „În punctul cutare, să fiţi atenţi… dacă vedeţi un puşti sau o femeie înnebunită făcând autostop sau un rănit zbătându-se pe drum şi strigând după ajutor, băgaţi viteză, sunt nişte capcane”. Omar ştia despre ele, mi le-a povestit pe drum. Nu mi-a fost dat vreodată să parcurg un drum cu sufletul la gură ca acum, chiar dacă n-am dat decât peste jandarmi cumsecade şi peste buni militari la fel de înspăimântaţi şi unii, şi alţii. Am străbătut cei trei sute de kilometri care despart Algerul de Sétif în mai puţin de patru ore, aşa cum am fi făcut oriunde în Franţa.

La intrarea în Sétif, soarele cobora deja spre apus, dar izbea la fel de puternic ca o presă hidraulică la amiază. Omar a afişat cel mai frumos zâmbet de care era în stare spunându-mi: „Vezi, *în sieur*, drumul a decurs bine”, l-am replicat: „Mă întreb de ce m-a costat o avere. La preţul ăsta, ai totuşi dreptul la câţiva morţi, apusul de soare nu e de-ajuns”.

Nu-l vedeam aşa pe Rachel. Întotdeauna a fost serios, distant, închis în el însuşi. În prezenţa mea, îşi lua aere de frate mai mare, asta mă termină. Trebuie spus că în cartier nu avea nicio trecere, bietul de el, cu fizicul lui de suedez bine hrănit, superpoliticos, cu diplomele lui, cu jobul lui într-o multinaţională, cu casa lui plină de flori din colţul

snob al oraşului. Cartierului nu-i sunt pe plac reuşitele individuale, astfel de chestii creează invidii, fac valuri, trezesc frustrări cât casa. Iar asta mă deranja, în ochii unora trecea drept un privilegiat, spuneau: Cere-i lui fratitu! Rachel ar fi făcut mai bine să locuiască în Paris. N-am înţeles niciodată de ce rămăsese la noi. În plus, Ophélie era cea mai sexy gagică din tot cartierul. Curtezanii de ocazie o porecliseră *Dodanna*, cuvânt care, ţin să atrag atenţia, vine de la fund de măgar, asta ca să vă daţi seama ce bombă era. Când Rachel a luat-o de nevastă, am transmis următorul mesaj: Primul care îi mai spune *Dodanna* e un măgar mort. Curtezanii au botezat-o Rachella. S-au făcut băieţi mari, cunosc legea: nu te porţi nepoliticos cu femeile din cartier.

Aici, în jurnalul său, Rachel e cool, simpatic, glumeţ. Uman, ce să mai. Suferinţa l-a făcut să devină umil, apropiat de oameni. Aşa mi se pare, dar nu sunt sigur, oamenii din cartier sunt cu adevărat nefericiţi, dar nu toţi sunt umili, iar pe adevăraţii oameni precum unchiul Ali şi mătuşa Sakina, nevasta lui, îi numeri pe degete. Adevăratul motiv e poate faptul că-şi pune întrebări. Şi-a pus întrebări în jurnal. Mai cred, de asemenea, că hotărârea de a merge la Aïn Deb în ciuda riscurilor şi a consecinţelor pe care le-ar fi putut avea gestul său l-a eliberat de-o povară. Se spune că a-ţi face datoria constituie o profundă mulţumire.

Rachel nu spune cum s-a descurcat la Sétif şi cum a ajuns la Aïn Deb. Îmi închipui că s-a înţeles cu un clandestin şi că tariful includea pericolul inerent ţinuturilor din adâncul ţării. Zgârcitul care era cu mine găsise cu cine să vorbească în Algeria! Dacă e să mă iau după Momo, ai cărui părinţi sunt originari din Kabilia, găseşti de toate la Sétif, case, străzi, cafenele, garaje, exista chiar o fântână celebră în mijlocul unei pieţe numite Place de la Fontaine, Piaţa Fântânii. Se jură că e cel mai frumos oraş din lume. Mai spune şi că setifienii sunt asemenea cowboy-lor care nu se dau jos niciodată din şa: toţi sunt şoferi de camion sau de taxi, din ţâţă-n fiu, mândri

de asta, şi că a muri la volan reprezintă pentru ei o onoare la care nu vor să renunţe. Dau mai departe ştirea aşa cum am primit-o. Fiecare este original în felul său.

Rachel a sosit la Aïn Deb în jurul orei 15.00. Iată ce-a scris:

Dumnezeule, când mă gândesc ca aici m-am născut, atât de departe de tot şi de toate! Aïn Deb, *Izvorul măgarului*, nu apare pe nicio hartă. Şi nici măcar nu poţi crede că ai nimeri aici din pură întâmplare, nu există pe lume motiv pentru care cineva ar putea ajunge pe astfel de coclauri. N-ar fi verosimil nici măcar pentru cineva care s-a rătăcit sau pentru un fugar, mai cu seamă aceştia au dreptul să-şi ofere şanse de a scăpa, ar fi şters-o de-aici cât ai clipi. Părăseşti drumul gudronat la o aruncătură de băţ de Sétif şi te adânceşti pe poteci într-un ţinut dezgolit, torturat, mut, care se deschide către nişte zări infinite. Ţi se face imediat rău, te simţi mic, pierdut, condamnat. În foarte multe locuri, nu există linie despărţitoare între cer şi pământ, oriunde te uiţi nu vezi decât pustietate şi nuanţe de ocru. Pe tine însuţi te vezi înaintând spre un zid nesfârşit de nisip care nu încetează să se îndepărteze, şi dintr-odată înnebuneşti la ideea că s-ar putea ca totul să se închidă în urma ta. Pentru a explica simplu, în termeni matematici, aş spune că ai pătruns cuantic într-un spaţiu noneuclidian; pentru oameni ca noi, aici nu există repere, semne, noţiune a timpului sau blândeţe posibilă, doar un freamăt neliniştitor care pare ecoul unor cutremure antediluviene. Doborât de căldură, mă întreb: De ce pericol vor fi fugit primii oameni de au venit să se izoleze aici? Iar urmaşii lor, de ce au rămas? Ce vrajă i-a înlănţuit de pământul acesta? E oribil, am ajuns să cred că masacrul din 24 aprilie era în logica lucrurilor. Pământul acesta e făcut să fie pustiu, nu suportă omul decât atât cât are nevoie ca să afle cum să se debaraseze de el. Totuşi, aici m-am născut, aici mi-am petrecut copilăria, aici m-am jucat. Probabil chiar am iubit acest pământ, e vârsta la care eşti curios în legătură cu toate, sau îţi transformi plictiseala în vis şi totul începe să-ţi placă. Când am plecat

de aici, tata a fost cel care a luat această hotărâre, anticipând verdictul pământului şi pe cel al nebunilor întru Allah care, douăzeci şi cinci de ani mai târziu, vor găsi în deşertul minţilor lor ideea de a şterge până şi ultimele urme de viaţa de pe faţa acestui pământ.

Satul e pripăşit într-o vale îngustă mărginită de patru dealuri pleşuve. Primii care se vor fi aciuat aici aveau clar dorinţa de a scăpa de orice privire. Ceea ce ne duce înapoi până la origini, până la triburile care se epuizau în războaiele lor ancestrale. Cei slabi se aşezau departe de drumurile acestora, cultivând sărăcia pentru a conjura raziile. Sau poate că regiunea fusese prosperă şi binevoitoare pentru toţi, golindu-se abia mai târziu în urma cine ştie cărui dezastru, a unui blestem, a unei boli ciudate, a unui mister fără nume. Uscăciunea ar fi urmat ca o tornadă, smulgând şi cele din urmă iluzii. Copiii ei ar fi plecat spre alte locuri, spre alte zări, ducând cu ei o memorie torturată în care, printr-un soi de prozopopee în bucla căreia i-ar fi în acelaşi timp subiect şi obiect, ei ar căuta în zadar explicaţia damnării lor, şi, drept urmare, de lehamite, de teamă sau din nevoia de a ispăşi, şi-ar interzice să-şi trăiască senin noua viaţă. Pentru cine fuge, însăşi ideea de refugiu e un pericol, nu vede în ea decât capcana în care îşi va încheia cursa. Aïn Deb a rezistat ca prin miracol, avea izvorul lui şi poftă de viaţa înfiptă în carne. Iar oriunde apare miracolul, există întotdeauna un bun şi brav măgar care să-l semnaleze. Îngrozitor cât de puţin cunoaştem istoria propriului loc! Mă întreb câţi oameni sunt în stare să povestească de la A la Z, fără a se pierde în frumoase vise compensatorii, istoria propriului sat, a propriului cartier, a propriei case. Şi cu siguranţă foarte puţini cunosc istoria propriei familii. Nu ştiam încă, dar propria noastră istorie, supraumană şi delirantă, avea să-mi explodeze foarte curând în faţă şi să mă ucidă.

M-am oprit în vârful colinei. Nu aveam puterea să merg mai departe, mă lua cu leşin, ochii mă înţepau, transpiraţia îmi ardea spinarea. Moartea plutea în aer, puteam s-o miros, în acelaşi timp însă, percepeam ceva

persistent care exprima viaţa şi nevoia de veşnicie care o însoţeşte. Inima îmi bătea mai să-mi sară din piept, acompaniind cu bătăi de tobă o melopee ce venea de departe, din adâncul pământului, sau pulsaţiile soarelui, sau chemările în ajutor ale unei memorii zăvorâte în piatră. În această frumuseţe sălbatică, în acest supliciu mineral, în această lumină crudă, viaţa şi moartea erau una. A trăi şi a muri se confundau aici, problema deosebirii dintre ele nici nu se punea, timpul era ceea ce fusese dintotdeauna, o tăcere infinită, o nemişcare ce împietrea totul, lumina care creşte şi scade, la fel ca anotimpurile care se succedă ca un frate şi-o soră fără să povestească altceva decât imuabilele peripeţii ale ciclului solar. M-am aşezat pe o piatră, cu batista pe cap şi, asemenea unui bătrân care se reîntoarce pe continentul pe care l-a părăsit demult, am frunzărit amintiri, am dezgropat imagini. Realitatea le-a spulberat imediat, nimic nu se potrivea. Găsisem într-un ungher al minţii amintirea unui mare sat cochet şi vesel, tronând în vârful unui munte şi aruncându-şi cu lăcomie tentaculele, spre vale, iar în faţa ochilor mi se arăta spectacolul dezolant al adevărului: un târguşor meschin care părea a se fi străduit multă vreme, în zadar, să se mute pe înălţimi. Totul era înghesuit. Două-trei case pornite să ia cu asalt cerul rămăseseră acolo, la jumătatea drumului, neterminate, lăsate pradă ruinei. În vale fusese apă, şi chiar şi broaşte râioase pe care le chinuiam în sezonul de rut, dar acum nu mai era decât o baltă într-o albie prăfoasă plină de lemne moarte lustruite de timp. Fusese o pădure desfătătoare, însă în faţa ochilor nu mi se arătau decât nişte tufişuri în agonie. Străzile erau pline de viaţă şi larmă, şi iată că, umbrindu-mi ochii cu mâna, nu vedeam decât nişte ulicioare pustii, nişte ziduri crăpate, o corcitură de câine purtându-şi puricii de colo-colo, o găină care se legăna trist, un măgar pierdut în meditaţie, şi… da… da… acolo… şi acolo, în curtea aceea, pe terasa aceea, la umbra moscheii, oameni, femei, copii! Am sărit şi am coborât panta ca un muflon.

Ah, cât de bine ştie viaţa să se conserve, este

miraculos! Mulţi scăpaseră masacrului, fugiseră prin noaptea adâncă, se ascunseseră cum putuseră, alţii se prefăcuseră morţi, erau chiar unii care nici nu ştiau ce minune îi salvase. M-au recunoscut de la primă privire. „E Rachid, băiatul şeicului Hassan!” strigau făcând cerc în jurul meu. Cei mici îmi întorceau deja pe dos buzunarele ca unui bătrân unchiaş care se întoarce de la oraş. Nu reuşeam să ies din atitudinea mea rezervată, stăteam drept, cu capul înţepenit între umeri, oscilând cu privirea, bâiguiam formule de politeţe a căror stranietate în aceste locuri îmi îngrozea auzul. Prosteşte, am început să declam: „Sa/am, *salam*!” Ah, cum am mai fost salutat, dezmierdat, felicitat, cum mi s-a mai mulţumit! Rolurile se inversaseră, paria îl sărbătoreau pe cel privilegiat, eram consternat. Nu mi-am recunoscut tovarăşii de joacă din copilărie, îmbătrâniseră galopant, arătau revoltător de prăpădiţi, nu mai aveau mult până să ajungă nişte strămoşi paralitici pe care îi scoţi dimineaţa la soare şi îi bagi, tremurând, înapoi în casă la căderea nopţii. Mă simţeam încurcat în faţa dinţilor lor stricaţi, în faţa părului lor rărit, a ridurilor lor adânci, a spinărilor lor încovoiate. Aveau mâinile groase ca nişte cioturi, povestea lor scurtă se citea dintr-o privire în meandrele calozităţilor. Cât despre cei deja bătrâni pe vremea când trăisem acolo, aceştia rămăseseră la fel, ba poate chiar mai vioi decât odraslele lor. Când se apropie sfârşitul, vitalitatea parcă sporeşte. După care am început să vorbim şi am tot vorbit, trei zile la rând. Mica mea arabă de periferie franceză nu-mi era de niciun folos. Am pus laolaltă tot ce aveam, franceza, engleza, germana, rudimentele mele de arabă, rudimentele mele de berberă, şi foarte repede s-a stabilit o punte, ne înţelegeam perfect. De fapt, nu aveam prea multe să ne spunem, zâmbetul era de-ajuns, plus câteva gesturi şi mici formule de politeţe rostite cu emoţie în glas. Totul se petrece în minte, îţi vorbeşti şi îţi răspunzi ţie însuţi, privirea şi gestul nu fac decât să-ţi rezume solilocviul pentru ceilalţi. Spui cel mult: „Bine, mulţumesc, Allah e mare”, şi i-o repeţi şi următorului bând cafea. Treceam de la o casă la alta.

Regăseam locuri, mirosuri şi întregul mister al copilăriei care trezea dintr-odată în mine poftă să alerg, să cotrobăi, să şterpelesc, să pun tot felul de chestii la cale, să-mi construiesc noi mari secrete cu ideea de a nu ceda vreodată tentaţiei de a le divulga. Evocam împreună noaptea fatală. Fiecare pierduse pe cineva drag, o rudă, un prieten, un vecin. Da, lucrurile se petrecuseră exact aşa cum mi le imaginasem. Crima este nemaipomenit de lizibilă, e tot ce ştim noi mai bine, tot ce ne putem imagina cel mai lesne, este ceea ce ni se oferă să vedem şi să citim în permanenţă. Este totemul nostru înfipt în centrul pământului, vizibil şi de pe Lună. Este istoria acestei lumi. Iar acum totul mărturisea că Algeria tocmai scrisese un capitol aparte pentru Aïn Deb şi locuitorii săi.

Eram neîncetat vizitat în casa părintească în care domneau pustiul şi atâtea amintiri comune, din care eu nu deţineam decât o parte infimă. Dar cât de puternice sunt aceste amintiri din copilărie! Oamenii mă hrăneau, îşi rupeau de la gură pentru mine, se îngrijeau de confortul meu, vegheau asupra liniştii mele în ceasurile grele ale siestei, iar când noaptea începea să-mi apese pe umeri, ultimii dintre ei se retrăgeau tiptil purtându-şi copiii adormiţi în braţe. Constatăm cu bucurie că tatăl meu era venerat, iar mama mea, privită ca o preafericită. Eram măgulit. Se spune că răposaţii lasă în urmă o faimă şi o mulţime de oameni care s-o judece fără milă. Părinţii mei erau chit.

Victimele masacrului fuseseră înmormântate într-o parcelă a cimitirului delimitată de pietre date cu văr, şi care în felul acesta fusese ridicată la rangul de careu al martirilor, căzuţi pentru Dumnezeu şi pentru Republică. O placă de marmură aşezată direct pe pământ poartă pe ea un text în arabă care proclamă solemn acest fapt. Am numărat treizeci şi opt de morminte aliniate perfect. Pentru un sat atât de mic, amputarea este imensă. Pe pietrele de mormânt, scrijelite, numele răposaţilor, o formulă coranică şi un mic drapel. Autorităţile comunale au fost cele care au organizat şi au finanţat operaţia.

Ceremonia a adus laolaltă autorităţile civile, militare şi religioase ale departamentului, precum şi o echipă a televiziunii naţionale. Toată lumea asta a sosit în alai şi a plecat în alai într-un superb nor de praf, restituind satului decorul şi figuranţii pe care îi luase temporar cu împrumut. Mă temeam că nu cumva tatăl meu, un creştin, să fi fost îngropat separat, aşa ceva m-ar fi mâhnit. Mormântul lui se afla însă în careul martirilor, iar alături de el se află mormântul mamei. Purtau numele de Aïcha Majdali şi Hassan Hans zis şi Mourad. Din nou ciudăţenia asta! Aflăm aşadar că tata se convertise la islam în 1963, în momentul cuceririi independenţei, exact aici, la Aïn Deb, unde venise cândva să se stabilească. Toată lumea găsise ciudat şi chiar nepotrivit ca unui german, unui creştin să-i treacă prin minte să vină să trăiască alături de ei, dar cum participase la războiul de eliberare, cum deţinea prestigiosul titlu de vechi *mujahedin*[7] şi cum era de naţionalitate algeriană, toţi au fost încântaţi de această onoare care li se făcea. Trei luni mai târziu, fermecat de tânăra şi superbă Aâcha, fiica şeicului satului, se convertea la islam pentru a putea s-o ia în căsătorie, adoptând prenumele de Hassan. Avea patruzeci şi cinci de ani, iar ea, optsprezece. La moartea bătrânului şef, satul i-a acordat cât se poate de firesc titlul de şeic. Nu era decât o confirmare, pentru că oamenii deja veneau să-i ceară sfaturi, să-l asculte, avea o soluţie pentru orice, toată lumea era uimită de schimbările pe care ideile lui le imprimau modului în care funcţiona satul. Străinii aflaţi în trecere, mai rari, ce-i drept, decât ploaia, plecau uimiţi, cât pe ce să creadă că satul acela nu făcea parte din această tară. Cunoştinţele şi experienţa lui, arta lui organizatorică, autoritatea lui naturală votaseră în favoarea lui fără ca el să fi fost nevoit să pledeze. Încă un lucru pe care nu-l ştiam. Toată copilăria îi auzisem pe oameni spunându-i şi Hassan, crezând că aceasta era o poreclă practică, sau şi Mourad, care era numele lui de partizan din timpul

[7] In limba arabă, un mujahedin, cuvânt derivat din jihad („război sfânt“), este un luptător sfânt pentru cauza religiei islamice.

războiului de eliberare, apoi Şeic Hassan, crezând că era tot un semn de respect datorat vârstei sale.

Pentru că îmi împlinisem pelerinajul şi fusesem primit frăţeşte, am simţit foarte repede pacea revenindu-mi în suflet. Respiraţia mi se calmase, se compunea dintr-o serie de inspiraţii pline de curaj şi de suspine pline de o nobilă renunţare. Fiecare bărbat şi fiecare femeie pe care îi întâlneam îmi spuneau aceste cuvinte care au darul de a alina, dat fiind că fac trimitere la condiţia imemorială şi tragică rezervată omului, fără de care acesta n-ar fi, de altfel, nimic, doar un robot mergând prin pustiu şi ruginind fără să ştie: „Din Dumnezeu ne-am născut, la Dumnezeu ne întoarcem… Suntem pulbere purtată de vânt… Nimeni nu ştie ce ne aşteaptă după ce murim… Crede în Dumnezeu, căci El este viaţa şi învierea… Allah nu-şi părăseşte niciodată copiii…” în atmosfera aceea pioasă, în locul acela prin care moartea trecuse ca un vânt apocaliptic, aceste formule răsunau straniu în mine. Atât de departe de tot şi de toate, în această pustietate apăsătoare, dar şi regeneratoare, purtate de acest timp care trece fără să se grăbească şi de aceste memorii care nu se pot înşela, aceste cuvinte care au străbătut veacurile, care au interogat şi au umanizat insondabilul, constituie un îndemn la răbdare, infinită şi de nezdruncinat, la acceptare, la depăşire. Nu te vezi mergând spre această formă de beatitudine, eşti brusc altul, cineva care priveşte senin în jurul său, fără a-şi pune întrebări şi fără a se înfricoşa. E minunat şi înspăimântător totodată. Renunţi la viaţă, te înalţi deasupra ei, privind-o că pe un lucru puţin important, oricum trecător şi trădător, în timp ce ea ne striveşte ca pe nişte boabe de nisip, imperturbabilă, maiestuoasă, nepieritoare, făcându-ne să dispărem sub preş.

Aceste pagini din jurnalul lui Rachel m-au umplut de nelinişte. Am sintetizat, am ales ce e mai bun, restul e un adevărat blabla de moschee. Eram sătul de astfel de predici. O vreme, frecventasem beciul turnului 17, unde fraţii deschiseseră o moschee. Poţi fi sigur că după trei

şedinţe devii dependent. Sunt cinci pe zi şi nicio zi de repaus tot anul. Nu se vorbeşte decât despre asta, adevărata viaţă, raiul, *djina*, cum spun ei, huriile, tovarăşii Profetului, sfinţii Vârstei de Aur, civilizaţia Domnului, frăţia, după care toţi ne zâmbim cavalereşte îmbrăţişându-ne asemenea vechilor luptători din războaiele sfinte şi gândindu-ne, cu intensitate, la Ierusalim, *El Qods*, cum spun ei. La început mergea, cântam de plăcere, după care au apărut alte figuri, în frunte cu un imam din GIA, şi plăcuta rutină facultativă s-a transformat într-un coşmar repetitiv, într-o nebunie atât de mare, încât eram fascinaţi. Nu vorbeam decât despre asta, jihad, adevăraţii martiri, necredincioşii, infernul, moartea, bombele, potopul de sânge, sfârşitul lumii, sacrificarea de sine, exterminarea celorlalţi, iar afară, după moschee, o luăm şi mai tare de la cap. La următoarea chemare a muezinului, când coboram la loc în moschee, cu fruntea încinsă de bandă neagră, eram gata să cerem fapte. Când şcoala m-a eliminat pe nedrept, imamul a aplaudat: şcoala este o crimă a câinilor de creştini, viitorul îl reprezintă moscheea. Nu prea suportam eu şcoala, dar n-am nimic împotriva ei. A adăugat: Am să te învăţ ce aşteaptă Allah de la tine ca să-ţi deschidă porţile raiului. Am pretextat ceva, un stagiu pe care trebuie să-l pregătesc, şi am întins-o pe şest. Momo a continuat plin de mândrie, dar, ajuns la stadiul de taliban, şi-a înţeles nefericirea. În acel stadiu, a pleca echivalează cu a dezerta. Fraţii au pus mâna pe el şi l-au tăbăcit bine, ştia prea multe. L-a salvat spitalul, a stat internat două săptămâni, lăsându-se cocoloşit de toată lumea. Le-a spus că-l călcase un camion. Fraţii au pus la cale să-l taie pe patul de spital, după care, prea ocupaţi, au uitat de el. Raymond, care-şi spunea acum Ibn Abou Mossab, este fratele mai mare care l-a recuperat *in extremis*, era vârât până peste cap, avea deja în buzunar biletul de avion şi manualul pentru lagărele morţii din Kabul. Avea şaptesprezece ani, dar în noile acte avea cu zece mai mult, plus o barbă stufoasă. Vincent, tatăl lui, a organizat un comitet de supraveghere şi a declanşat un scandal

monstru. Până la urmă, beciul a fost închis pentru insalubritate. Moscheea s-a redeschis în spatele prăvăliei Marocanului. Com'Dad nu se mai dă dus de lângă el, au devenit prieteni la toartă.

Rachel spune că la întoarcerea din Algeria devenise alt om. Vorbeşte despre un prânz la care m-ar fi invitat într-un restaurant elegant. Eu nu-mi amintesc nimic.

Pesemne că acolo s-a hotărât să nu-mi spună nimic despre masacru, despre moartea părinţilor noştri, despre călătoria lui în Algeria, despre secretele pe care le adusese de-acolo, despre drama care se urzea în mintea sa. I-am părut, probabil, insensibil şi idiot, aşa cum întotdeauna mă crezuse, sau se temea că veştile ar putea să mă cufunde şi mai mult în dezordine. A scris nişte cuvinte simpatice, dintre acelea pe care le spui celor care nu sunt simpatici pentru a-i face să înţeleagă că nu sunt pregătiţi să-nţeleagă.

Bietul meu Malrich, ţi se potriveşte porecla. Viaţa n-a fost deloc drăguţa cu tine. Mă simt vinovat, îmi dau seama că n-am făcut nimic ca să mă apropii de tine. Nu vreau să-mi găsesc scuze facile – studiile, examenele, cei patru ani petrecuţi la Nantes, munca epuizantă într-o multinaţională pe care n-o interesează decât propriul bilanţ, călătoriile în interes de serviciu, viaţa cu Ophélie, cu care, aşa cum ştii, nu este deloc uşor de trăit, obligaţiile pe care ni le impune societatea. Le-am folosit deja pentru a-mi scuza indiferenţa faţă de tine, faţă de bietul nostru unchi Ali, care ne-a deschis uşa şi inima, şi faţă de copiii lui pe care viaţa i-a eliminat înainte să apuce să vadă cu ce se mănâncă, faţă de părinţii noştri, pe care i-am dat uitării fără să mă mai gândesc la ei. Îmi dau seama că nu făceam decât să mă dau, ca un idiot, mare atunci când mi se părea că-ţi vorbesc inteligent, şi că te discreditam atunci când aveam pretenţia că te învăţ ceva. Cel mai neplăcut e că ştiu că nu-mi porţi ranchiună. Consideri chiar că sunt un tip mişto, şi ştiu că-mi iei apărarea cu exact aceleaşi argumente de care m-am folosit eu însumi pentru a mă descotorosi de tine. Îţi spui: e serios, toceşte, are examene, aleargă

pentru munca lui, călătoreşte pentru firmă la care lucrează, o menajează pe

Ophélie, trăieşte într-o lume care are regulile ei. Răul a fost făcut, şi atunci când răul a fost făcut nu mai ştii cum să-l îndrepţi. Dacă aş avea curaj, aş veni să-ţi spun că te iubesc şi că te admir. La ieşirea din restaurant, îmi era atât de ruşine de mine, de tăcerea mea, de laşitatea mea. Nu caut, din nou, o cale să mă sustrag, dar voiam, cu adevărat, să te scutesc de această suferinţă, părinţii noştri au murit în condiţii atroce, iar ceea ce ştiu în momentul de fată, şi mă roade în profunzime, ţi-ar fi pricinuit o suferinţă îngrozitoare, care cu timpul te-ar fi distrus. Era extrem de important să te ţin departe de mine. Într-o bună zi, îmi vei citi jurnalul şi vei înţelege şi cu siguranţă mă vei ierta, timpul va fi trecut şi îşi va fi împlinit lucrarea.

Cu Ophélie lucrurile au mers din rău în mai rău. Rachel al ei nu mai era acelaşi, stătea tot timpul pe gânduri, citea mai mult decât ar fi trebuit, călătoriile se înmulţiseră şi din fiecare se întorcea tot mai abătut. Aşa e Ophélie, vrea ca totul să zbârnâie la ea-n cuib. Respinge tot ce i-ar putea ştirbi fericirea, tot ce-i poate deranja obiceiurile, orice urmă de nor. Are în cap o viaţă de păpuşă Barbie. Este o arivistă, în felul ei. Bietul Rachel, îl asasina cu întrebările, reproşurile, observaţiile, crizele de nervi, mutrele, uşile trântite, plecările valvârtej de acasă. Este o fiinţă foarte nervoasă. Una-două se duce la maică-sa şi nu se mai întoarce decât după mii de negocieri. Stupidă şi periculoasă e iubirea! maică-sa îi căutase prea mult în coarne, nu avea cum să devină o adevărată femeie care ştie ce sunt greutăţile, necazurile, grijile vieţii, răbdarea. Pe de altă parte, o înţeleg şi pe ea, Rachel nu-i spunea nimic, aşa cum nu-mi spunea nici mie, ţinea totul doar pentru el. Nimănui nu-i place să fie tratat ca şi cum n-ar exista.

Cu atât mai puţin Ophélie. Când mă gândesc că mi-a ascuns asasinarea părinţilor noştri, nu pot să i-o iert. Atât de mult aş fi vrut să-l însoţesc la Aïn Deb şi să mă reculeg la mormintele lor. Ne-am fi regăsit, în sfârşit.

Iată, aceasta e prima parte a jurnalului nostru. Rachel s-a întors din Algeria cu altă personalitate. Fizic, se schimbase. Îl vedeam rar în acea perioadă, călătorea mult, iar eu treceam printr-o pasă proastă, fusesem convocat în faţa unei noi comisii, ameninţarea devenea mai precisă, dar remarcasem schimbarea. O dată sau de două ori l-am zărit la supermarket abia târându-se în urma lui Ophélie, electrizată asemenea unei albine care simte raionul de flori prin preajmă. Spălam rapid puţină, nu suport discuţiile de supermarket. Când îi văd pe toţi cobaii aceia târându-se prin acel labirint îngheţat împingând la cărucioare şi vorbind cu atâta gravitate despre ingredientele lor îmi vine să mor. Eu intru ca o furtună, îmi iau chestia de care am nevoie şi ies pe uşa de urgenţă. Supermarketurile mă scot atât de tare din minţi, că mi se pare absolut normal să nu plătesc. Mi-aduc aminte că mi-am spus glumind: Rachel al meu arată ca un moş, multinaţionala trebuie să fie mândră că a reuşit să-l înmoaie atât de repede. Iar declinul abia începea. Motivul se află exclusiv în mică valiză scorojită pe care a adus-o cu el de la Aïn Deb. Conţine arhivele lui tata. Îi dezvăluie trecutul. Parţial, restul, Rachel l-a căutat în cărţi, în călătoriile pe care le-a făcut în Germania, Polonia, Austria, Turcia, Egipt şi în nenumărate locuri din Franţa.

Am încercat să-nţeleg ce anume se petrecuse în mintea lui atunci când, în vechea noastră casă părintească, în satul nostru de la marginea pământului, inventaria conţinutul valizei. Cred că lucrurile s-au petrecut cam aşa: e noapte, somnul l-a părăsit, se dă jos din pat, îşi pregăteşte un ceai, îl soarbe gândindu-se la părinţii noştri, la drama din 24 aprilie, sau la Ophélie, care-l aşteaptă gata să riposteze, şi dintr-odată povestea cu lista victimelor transmisă de Ministerul de Interne începe iar să-l roadă. Îşi pusese întrebarea lui însuşi şi o pusese şi ambasadei. Mi-o pun şi eu acum. De ce apăreau părinţii noştri pe listă sub nişte nume diferite, chiar dacă conforme cu realitatea? Majdali este cu adevărat numele de fată al mamei, şi Hassan, prenumele pe care şi l-a luat tata atunci când s-a convertit la islam. Dar de ce numele i-a fost înlocuit cu

prenumele? De fapt, pur şi simplu, de ce numele Schiller nu apare? Inscripţiile de pe morminte reproduc ciudăţenia, dar cine a hotărât această schimbare? Să fie vorba de vreo găselniţă a unui birocrat? De o decizie politică, aşa cum credea Rachel? Se temeau oare autorităţile că prezenţa printre victime a unui străin ar fi putut să provoace neplăceri diplomatice? Presa europeană, în frunte cu cea germană, ar fi preluat imediat afacerea, ar fi interpelat guvernul algerian, care devenise faimos în întreaga lume, fiind suspectat de genocid, de crime împotriva umanităţii, de tortură, de jaf sistematic şi mai ştiu eu de ce. Chestia asta nu-i dă pace. Se ridică, se plimbă prin casă, ajunge în camera părinţilor, caută ceva fără să ştie prea bine ce şi dă peste valiză, urcată pe şifonier sau vârâtă sub pat. Un soi de alarmă s-a declanşat în momentul acela înăuntrul lui. Am auzit-o şi eu când am atins valiza. Rachel o ascunsese în dulapul cu scule din garaj, singurul ungher al casei în care Ophélie nu căuta niciodată. Şi am refăcut gesturile pe care el le făcuse cu doi ani înainte.

Te intimidează un obiect pe care îl ştii plin de secrete. Pentru Rachel era simplu, nu se aştepta la nimic ieşit din comun. Toate familiile au chestii din astea, o cutie de pantofi, o servietă, o valiză, pun în ele acte, fotografii, scrisori, mici bijuterii, talismane. Unchiul Ali o are şi el pe-a lui, una supermare, o adevărată valiză de emigrant cu sfori şi noduri, care conţine sute de adeverinţe de muncă şi tot ceea ce sclavia unei vieţi compuse din slujbe temporare i-a adus în materie de hârtii administrative, plus câteva talismane comandate în sat şi o bogată colecţie de amulete cumpărate de la negustorul senegalez de nimicuri din turnul 14. Eu ştiam din jurnalul lui Rachel peste ce aveam să dau şi ce suferinţă mă aştepta. Am ezitat îndelung, apoi am deschis brusc. Acte, fotografii, scrisori, tăieturi din ziare, o revistă. Îngălbenite, ferfeniţite, pătate. Un ceas vechi din oţel călit, din celălalt veac, oprit la 6.22. Trei medalii. Rachel se documentase, una era insigna organizaţiei *Hitlerjugend*, Tineretul Hitlerist, a doua, o medalie a Wehrmachtului, câştigată în luptă, iar a treia,

insigna Waffen SS: o bucată de stofa cu un cap de mort, emblema trupelor SS, aşa-numitul *Totenkopf*. Fotografiile, făcute în Europa, în Germania probabil, îl arată pe tata în uniformă, singur sau în gaşcă. În una e foarte tânăr, alături de colegi de regiment cu trupuri atletice, mândri de ţinuta lor, mulţumiţi de viaţă. În altele, e ceva mai în vârstă, poartă uniforma neagră a trupelor SS, are o faţă severă. Stă sprijinit de un tanc, în picioare în mijlocul unei curţi mari sau aşezat pe treptele unei barăci. În altă fotografie poartă haine civile, albe, foarte elegant, foarte frumos, cu o foarte frumoasă mustaţă, se află în Egipt, la poalele Marii Piramide, zâmbindu-le cu coada ochiului unor mumii engleze care îi zâmbesc şi ele arătându-şi toţi dinţii. Fotografii mai recente îl înfăţişează alături de partizani algerieni, este în uniformă militară de luptă şi poartă o pălărie de savană. A luat în greutate, e superbronzat, îi merge bine. În alta, se află într-un luminiş, în faţa unor tineri *guérilleros* care stau pe jos. Nişte arme sunt etalate pe o prelată. Ţine o prelegere despre mânuirea armelor. În vârful unui stâlp improvizat flutură steagul algerian. În alta, se află alături de un tip în uniformă, înalt, scheletic, cu privire năucă, zâmbind de parcă l-ar durea măselele. Rachel l-a recunoscut, îl cheamă Boumédiène[8], e şeful rezistenţei. Tăieturile din ziare sunt în engleză, franceză, italiană. Articolul în franceză este un dosar realizat de revista *Historia*. L-am citit. Vorbeşte despre procesul de la Nürnberg împotriva demnitarilor nazişti, Bormann, Göring, von Ribbentrop, Dônitz, Hess, von Schirach & Comp. Vorbeşte despre cei care au fost capturaţi mai târziu, Adolf Eichmann, Franz Stângi, Gustav Wagner, Klaus Barbie… Vorbeşte despre cei care şi-au pierdut urmă prin lumea întreagă, aflându-şi refugiul în nenumărate ţări din America de Sud, din lumea arabă, din Africa. Sunt amintite Brazilia, Argentina, Columbia, Bolivia, Paraguay, Egipt, Turcia, Siria, Nigeria, Etiopia, Rhodesia şi altele. Există

[8] Mohamed Boukharouba, zis Houari Boumédiène (1932- 1978), militar şi om politic algerian, a fost şeful statului între 1965 şi 1978, ajuns la putere în urma unei lovituri de stat.

mai multe scrisori în germană şi una în franceză semnată Jean 92, datată 11 noiembrie 1962. Ai nevoie de cheie ca s-o înţelegi, pare scrisoarea unui tăinuitor către un negustor de lucruri de ocazie. Pe scurt, ca şi cum e vorba de nişte lucruri oarecare, Jean 92 vorbeşte despre nişte obiecte de preţ care ar fi fost regăsite, despre altele care ar fi fost localizate şi care ar fi fost gata să fie furate, încheind prin a spune că ultimele, despre care pentru moment nu se ştie nimic în afara unor indicii foarte vagi, ar fi bine să se afle într-un loc sigur. Scrisoarea face referire la un anchetator înverşunat desemnat prin literele SW, la un grup desemnat prin literele BJ şi la un altul desemnat prin litera N, afiliat unei organizaţii hiperpericuloase numite M. Mai vorbeşte şi despre o femeie, căreia i se spune pe nume, Odessa, şi care veghează asupra siguranţei lor şi a transferării lor în locuri mai sigure. Rachel a înţeles totul şi a făcut cercetări. Misteriosul Jean 92 încheie cu acest salut: HH, steaua ta de zile mari. Aceasta e, cred, scrisoarea care l-a făcut pe Rachel să bată drumurile Europei şi de-acolo s-ajungă tocmai în Egipt. Vorbeşte pe îndelete în jurnal despre asta. Dar nu spune tot. Sau poate că pentru a înţelege ce spune trebuie să ai anumite cunoştinţe pe care eu nu le-aveam.

Mai sunt şi două hârtii administrative algeriene. E vorba de nişte hotărâri. Prima, datată 17 iunie 1957, semnată de colonelul Boumédiène, şeful statului-major al armatei de frontieră, spune aşa:

Numitul şi Mourad este repartizat la centrul de formare al EMG, în calitate de consilier pe probleme de logistică şi de armament.

Copii: BE, ZBLA, responsabilul CFEMG, comandanţii unităţilor tehnice şi operaţionale ale wilaya[9] 8 (transmisiuni, transport, geniu…).

A doua, din 8 ianuarie 1963, semnată de secretarul general al Şcolii de Cadre Militare din Cherchell[10], spune aşa:

---

[9] Tip de unitate administrativă utilizat în mai multe ţări africane şi asiatice, preponderent arabe.

[10] Comună din wilaya (provincia) Tipaza, situată în nordul Algeriei.

Art. Se repartizează numitul Mourad Hans în funcţia de instructor civil temporar.

Art. 2: Şeful serviciului de personal are sarcina de a duce la îndeplinire prezenta hotărâre.

Copie: S / direcţia de personal a Ministerului Apărării.

Pentru informaţii: biroul Siguranţei militare al regiunii militare Alger.

Există şi un livret destul de boţit, livretul militar al tatii. Literele tipărite sunt în germană gotică, arată brici. Pe prima pagină, starea civilă: Hans Schiller, născut la 3 iunie 1918 în Uelzen, fiul lui Erich Schiller şi al Magdei Taunbach. Adresa: 12B, Millenstrasse, Landorf, Uelzen. Studii: inginer de geniu chimic, Universitatea „Johann Wolfgang Goethe" din Frankfurt am Main. Într-un dreptunghi, numărul matricol. În partea de jos a paginii, numele, semnătura şi ştampila autorităţii care emisese livretul: *Obersturmbannführer* Martin Alfons Kratz. Paginile următoare sunt pline de nişte tabele complicate în care sunt trecute diferitele posturi ocupate, gradele, citările, decoraţiile primite şi rănile suferite de-a lungul carierei. Toate sunt pline de ştampile. Tata ajunsese până la gradul de căpitan, era cineva! Şi era un erou, de mai multe ori rănit, citat, decorat! Locurile în care fusese repartizat, din Germania, Austria, Franţa, Polonia şi aiurea, nu mi-ar fi spus în cele mai multe cazuri nimic dacă n-ar fi fost comentariile lui Rachel: Frankfurt, Linz, Grossrosen, Salzburg, Dachau, Mauthausen, Rocroi, Paris, Auschwitz, Buchenwald, Gând, Hartheim, Lublin-Majdanek. Unele sunt lagăre de exterminare. Sunt locuri ţinute secrete în care naziştii îi făceau să dispară pe evrei şi pe cei indezirabili. Rachel vorbeşte de mai multe sute de mii de morţi, iar *Historia* de milioane. Dumnezeule! mi-am zis luându-mi capul în mâini.

Citisem şi recitisem jurnalul lui Rachel şi înţelesesem multe lucruri, dar să ating cu mâna mea acest livret, aceste medalii, să văd cu ochii mei aceste nume, aceste acte, aceste ştampile m-a dat gata. Mi s-a făcut rău.

Maldărul de hârţoage spunea că tata era un criminal nazist de război care ar fi fost spânzurat dacă justiţia ar fi pus mâna pe el, dar, în acelaşi timp, toate astea nu spuneau nimic, refuzam să cred, mă agăţam de altceva mai adevărat şi mai drept, este tatăl nostru, suntem copiii lui, îi purtăm numele, era un tip formidabil, devotat satului său, iubit şi respectat de locuitorii acestuia, a ajutat la câştigarea independenţei unei ţări şi la eliberarea unui popor. Îmi spuneam: era soldat, s-a supus ordinelor, unor ordine pe care nu le înţelegea, cu care nu era de acord. Vinovaţi sunt şefii, ei ştiu ce pun la cale şi cum conduc barca pentru ca executanţii să nu vadă nici strop, să nu trebuiască să judece. Şi apoi de ce să mai scormonim trecutul, tata a murit, a fost asasinat, i s-a tăiat beregata ca unei oi, mamei la fel, vecinilor lor la fel, de către nişte adevăraţi criminali, cei mai duşmănoşi din câţi au existat pe pământ, care sunt bine mersi, vii, în Algeria şi peste tot în lume, şi pe care mulţi îi susţin, îi încurajează, îi felicită, sunt la ONU, sunt vedete la televizor, interpelează pe cine vor şi când vor, asemenea acelui imam din turnul 17 care ţine tot timpul un deget îndreptat spre cer pentru a-i teroriza pe oameni, pentru a-i împiedica să gândească. Înţeleg durerea lui Rachel, o lume întreagă se prăbuşeşte, te simţi vinovat, murdar, îţi spui că undeva, cineva trebuie să plătească. Rachel a făcut-o, tocmai el, care nu a făcut niciodată rău nimănui.

E aiurea s-o spun, dar nu ştiam absolut nimic despre acest război, despre toată chestia asta cu exterminarea. Sau doar ceva foarte vag, din ce spunea imamul în predicile lui împotriva evreilor şi din frânturi prinse ici şi colo. În mintea mea, erau nişte legende despre nişte lucruri petrecute în urmă cu sute de ani. De fapt, nu mă gândisem niciodată la asta, mă durea-n cot, eram tineri, nişte boboci amărâţi, nu ne stătea mintea decât la greutăţile zilnice. Rachel a scris nişte pagini îngrozitoare. Îi clocotea totul în cap. Câteva cuvinte, câteva expresii pe care le auzeam pentru prima oară reveneau frecvent: soluţie finală, camere de gazare, crematorii,

Sonderkommandos[11], lagăre de concentrare, Şoah, Holocaust. Există această frază în germană, nu ştiu ce înseamnă, nu a tradus-o, sună ca o condamnare: *Vemichtung lebensunwerten Lebens*[12]. Şi această expresie, *Befehl ist Befehl*, pe care am recunoscut-o imediat. Înseamnă: un ordin este un ordin. Pe când eram copil în sat, tatii îi scăpa deseori printre dinţi această expresie atunci când se stătea prea mult la vorbă cu el. Nu suntem la bâlci! urlă el apoi în franceză sau în berberă. Asta mi-a amintit ce spunea domnul Vincent atunci când încercam să-l ducem cu vorba: Fă ce ţi-am spus eu, ideea ta o vom discuta după aia, dacă avem timp.

Îmi imaginez că după asta Rachel a rămas treaz până dimineaţa. Ce scrie el este absolut năucitor. Avea carte, vedea totul din prima, şi vedea până departe. Eu am nevoie de explicaţii şi de timp ca să pun lucrurile cap la cap. Dacă aş fi fost în locul lui, conţinutul valizei nu mi-ar fi spus nimic, sau doar tristă realitate: că părinţii mei au murit asasinaţi şi că nu-i voi mai vedea niciodată. M-aş fi gândit: Tata fusese soldat în ţara lui, după care a venit să formeze partizani algerieni, punct. Ciudat în toată povestea era că, deşi avea asemenea referinţe, venise să se îngroape la Am Deb. Eu m-aş fi dus în California, m-aş fi făcut cascador la Hollywood sau *bodyguard* al unei moştenitoare bogate. Dar aşa era tata, un poet oarecum excentric, asemenea idioţilor de la oraş care într-o bună zi îşi lasă baltă

[11] *Sonderkommando* a reprezentat, ca şi *kapo*, o celebră „invenţie" nazistă specifică lagărelor de exterminare, fiind vorba de nişte „unităţi speciale" formate din deţinuţi evrei apţi de muncă şi a căror ucidere era amânată pentru a putea să participe la îndeplinirea „soluţiei finale", sarcina lor fiind să-i însoţească pe coreligionarii lor spre camerele de gazare şi să le transporte apoi cadavrele până la crematorii.

[12] în limba germană, „viaţă ce nu merită a fi trăită44, după titlul lucrării Die Freigabe der Vemichtung lebensunwerten Leben („Dreptul de a anihila o viaţă ce nu merită a fi trăită44), publicată în 1920 de psihiatrul Karl Binding în colaborare cu juristul Alfred Hoche, ale cărei teze despre necesitatea eutanasierii persoanelor cu dizabilităţi s-a aflat la baza conceptului nazist de igienă rasială.

frumosul imobil cu ascensor şi se duc în creierii munţilor să crească oi pe care le vor mânca lupii înaintea lor. A ales Aïn Deb, e ceva mai departe. Era, într-adevăr, locul ideal, nici măcar algerienii n-au auzit de el. Sau nu auziseră până la 25 aprilie 1994.

Închei cu această frază a lui Rachel, mă gândesc în permanenţă la ea, mă obsedează: „Iată-mă în faţa acestei întrebări vechi de când lumea: Trebuie oare să dăm socoteală pentru crimele părinţilor noştri, pentru crimele fraţilor şi ale copiilor noştri? Drama este că ne aflăm pe o linie neîntreruptă, pe care nu putem să o părăsim fără a o rupe şi a dispărea". Şi cu această hotărâre pe care am luat-o: Imamului din turnul 17 trebuie să i se ia piuitul înainte de a fi prea târziu.

Jurnalul lui Rachel
Marţi, 22 septembrie 1994

Cu fata lipită de hublou, privesc covorul de nori. Totul e alb, norii şi cerul, nemişcat, scânteind să-ţi ia minţile. Închid ochii. Îmi regăsesc gândurile, sunt acolo, la locul lor, sordide, gata să mă copleşească. Sunt obosit. Deschid ochii şi mă uit în jur. Avionul toarce cuminte, e plin şi respiră sănătate, lumina e blândă, temperatura, şi mai blândă. Pasagerii sunt cufundaţi în hârtiile lor, îşi vorbesc la ureche sau dorm iepureşte. Nemţi, în cea mai mare parte. Obişnuiţi ai liniei aeriene. Am remarcat la îmbarcarea de la Roissy că nu au bagaje, doar o Samsonite pe roţi sau o servietă ceva mai mare în mână şi reviste sub braţ. Ar putea să se deplaseze legaţi la ochi, calea e gata trasată. Toţi curaţi şi ferchezuiţi, şi răbdători că nişte preoţi budişti. Sunt storşi de vlagă, dar nu o arată. Obişnuinţa şi dresajul de sine! Există în toată chestia asta ceva înspăimântător, latura de metrou-muncă-nani[13] care

[13] în limba franceză, Métro, boulot, dodo, expresie intrată în folclorul urban în anii 1950-1960, provenită dintr-un vers al poetului Pierre Béarn, ca o critică umoristică a vieţii moderne, repetitive, monotone şi

ne ţine loc de viaţă de zi cu zi în regiunea pariziană. Încă şi mai dezolant e cu avionul, cu toate aeroporturile astea ca nişte furnicare ale celui de-al treilea mileniu, cu toate legăturile acestea internaţionale aflate sub stricta supraveghere, cu toate aceste hoteluri pentru comişi-voiajori întru totul asemănătoare unor închisori din sticlă, cu toate aceste difuzoare invizibile revărsând aceste contra-fatwe[14] concepute în pântecele unor computere atotputernice. Vin apoi navetele care preiau ştafeta în punctele de conexiune, şi metrourile, trenurile şi taxiurile în şir indian, şi toată omenirea asta dispare în spatele unor ziduri ermetice. Anonimatul este măreţ şi definitiv, la scara planetei şi a fluxurilor de capital. Sosesc dimineaţa, îşi fac treaba la Paris şi iau înapoi avionul de seară sau de a doua zi. Deja un alt zbor îi aşteaptă la sosire. În tot acest du-te-vino nu ai nevoie decât de o periuţă de dinţi. Aşa călătoresc eu pentru firmă, un automat care nu are nevoie decât de sticluţa lui şi de o priză ca să se poată bărbieri. Ajung, îmi fac treaba, trec pe la hotel să-mi recuperez trusă şi iau un taxi spre aeroport. Uneori, sărbătorim. Cu italienii, spaniolii şi grecii, aşa ceva vine de la sine, indiferent de stadiul treburilor pe care le avem de făcut. Între latini şi cei asemenea lor, îţi permiţi să fii libidinos şi să spui tot ce-ţi trece prin cap, e relaxant. Cu nemţii, austriecii, elveţienii şi englezii, munca funcţionează în egală măsură ca timp liber şi ca religie. Luăm mici pauze de cafea pentru a vorbi despre vreme. Cele mai scabroase sunt dictaturile cangrenate de birocraţie, corupţie şi violenţă. Îmi place la nebunie atmosfera lor de film poliţist alb-negru. Au păstrat ce era mai bun din socialismul de odinioară, gargara şi combinaţiile suspecte, preluând totodată ce e mai rafinat din vechiul şi bunul capitalism care ucide aşa cum respiră. Şi toţi acei oameni frânţi care merg cu paşi mici sau aleargă mânaţi de zvonuri presante care nu le lasă decât răgazul să moară. Ce mârşăvie, ce

lipsite de orizont.

[14] în islam, o fatwa (literal, în limba arabă, „răspuns", „lămu- rire“) este o sentinţă sau o recomandare cu caracter de precept.

mister, ce frenezie, ce tristeţe! Şi ce bucurie atunci când, prin cel mai incredibil hazard, dai peste vreun paznic sau peste un trecător oarecare, neaşteptat că un trimis al cerului, care, cu un gest de magician al telefonului, deblochează o afacere ţinând de finanţele publice pe care toată lumea o consideră de nerezolvat în timpul vieţilor noastre. Şi atunci începe petrecerea, o ţinem într-o ceremonie pentru a saluta nu încheierea unui contract cinstit sau efectuarea miraculoasă a unui virament, ceea ce e meschin, ci prietenia dintre popoarele noastre şi perfecta înţelegere dintre măreţii lor conducători. La întoarcere, avem atâtea lucruri să le povestim colegilor şi îngăduinţa de a mai adăuga de la noi, fără teama că am putea prejudicia adevărul, fie un spion, fie un ciudat, fie un atentat dejucat într-un hotel, fie un ministru care şi-a sugrumat secretară în toiul negocierilor pentru că aceasta uitase să adauge un zero în memorandum sau un altul căruia puţin îi pasă de solicitanţii care nu fac parte din tribul lui, fie o căpetenie arabă care gazează un sat rebel, după care, la ţol festiv, se duce glonţ să propovăduiască în altă parte căinţa şi noua ordine mondială. De fapt, mai mult auzi decât vezi. În acele locuri de doliu garantat, zvonurile constituie adevărata viaţă de zi cu zi şi de clipă cu clipă. N-am înţeles niciodată cum izbuteau patronii noştri să câştige bani cu toate aceste fenomene incontrolabile care nu sunt interesate decât de ele însele. La fel de adevărat este însă şi că vindem nişte lucruri de care nimeni nu se poate lipsi, pompe şi vane, şi că preţul depinde numai de noi, întotdeauna va fi mai mare decât voracitatea lor. Avem pentru toate gusturile, de toate culorile, orizontale şi verticale, manuale şi cu telecomanda, de la cele mici şi drăguţe cât o bilă până la cele gigantice şi respingătoare pe care mai întâi le instalezi şi abia apoi construieşti hangarul în jurul lor. Firma mea e lider mondial pe piaţa asta. Catalogul ei are cu ce să-i convingă şi pe cei mai pretenţioşi.

Îmi lipseşte Ophélie a mea, cea mai dificilă femeie din lume. Ce mult mi-ar plăcea să mă întorc la ea şi să ne

reluăm micile noastre obiceiuri de locuitori ai periferiei avizi după linişte. A mers, probabil, acasă la bună şi draga ei mamă, unde plânge ghemuită pe divan şi ne judecă, pe mine şi pe toţi bărbaţii, algerieni şi nemţi în plus, care ştiu din naştere ce înseamnă prostia şi tortură. Ştiu că e inventivă în această privinţă, iar soacra mea, şi mai şi. La ora aceasta, ne-au ronţăit până la os, nici măcar Dumnezeu nu mai poate face ceva pentru noi. Nu ne mai vorbim, ea stă botoasă în colţul ei, eu meditez în al meu. Am depăşit stadiul primului pas, care ne-ar fi reîmpăcat prin focul pasiunii, prăpastia creşte de-acum de la sine, automat, rece, indiferent. Războiul se apropie de sfârşit, şi falsa pace pe care o instaurează tăcerea nu face decât să pregătească ruptura. Dar poate că e mai bine aşa, nu voi mai fi niciodată un om normal sau un soţ căruia să-ţi fie drag să-i dai ordine, l-am cedat ei dormitorul şi salonul. Dorm într-un colţ de la mezanin şi îmi petrec serile în garaj, unde mi-am instalat tot echipamentul nostru de camping şi o etajeră cu cărti. Totul se află acolo, în vreo treizeci de volume, exterminarea lumii şi marile tăceri de gheată care au urmat. Nu pot să spun de ce am ţinut-o departe de problema mea. De ruşine probabil, din pricina faptului că eu însumi nu ştiu, din teamă de consecinţe. A-ţi spune: „Sunt fiul unui criminal de război” nu e ca şi cum ai auzi spunându-ţi-se: „Eşti fiul unui criminal de război! Vinovat de genocid!” Nu voiam să ajung să vorbesc despre mine, despre noi, despre micile noastre probleme casnice, despre ce trebuie să faci ca să-ţi asumi responsabilitatea unor fapte care te depăşesc, care ne depăşesc, care întotdeauna ne vor depăşi. Ophélie se pricepe atât de bine să înlocuiască o problemă cu alta, ignorând orice diferenţă de gen sau de grad. Trece de la una la alta cu graţia unei lăcuste. Până la urmă, nu face decât să raporteze totul la ea însăşi. Or, eu trebuie să înfrunt Holocaustul, o poveste care l-ar putea arunca, de-a binelea, pe Dumnezeu însuşi în infern, iar artizan este tatăl meu.

În vreme ce eu navigam printre amintirile mele profesionale şi grijile mele familiale, avionul ajunsese la

destinaţie. Rulam pe pistă din Hamburg. Am trecut de atâtea ori prin acest aeroport, încât nici nu-l mai văd. Nu este, la urma urmei, decât sticlă şi aluminiu strălucind în lumina neoanelor. În mulţimea aflată în mişcare trec neobservat, pasager printre alţi pasageri, neamţ printre alţi nemţi. Dacă mă fac, totuşi, remarcat este pentru că, asemenea oricărui francez care se respectă atunci când se află în străinătate, atrag atenţia. Aşa suntem noi, bodogănim când lucrurile tărăgănează la alţii. De data asta, eram sub presiune, extrem de îngrijorat, înaintam fără vlagă. Eram împins, străfulgerat cu privirea, în spatele meu se bombănea în germană, în engleză, în japoneză. Unii chiar îşi îngăduiau să fie condescendenţi, atât de tare deranjăm. Am călătorit întotdeauna în interes de serviciu, ghidat de *planning* şi presat de *timing*, primit la momentul şi în locul stabilite, sau în urma lui Ophélie, care se ocupă de toate, înainte chiar ca lucrurile să se producă. Eram pierdut, mă caut pe mine însumi, mă întorc în timp, scormonesc prin tenebre, voi sonda cea mai mare nenorocire a lumii, încercând să înţeleg de ce trebuie să-i port povara pe umeri. De fapt, tocmai pentru că ştiu răspunsul, demersul e atât de dureros. Niciodată nu aş putea să măsor imensitatea dramei şi să ies teafăr şi nevătămat. Atât de frică îmi e să nu-mi întâlnesc tatăl acolo unde nu trebuie, acolo unde niciun om nu poate să reziste şi să rămână om. Propria mea umanitate era în joc.

Nimeni n-ar putea susţine contrariul, Hamburgul respiră sănătate. O sănătate cât se poate de germanică. Îndărătul frumoaselor aparenţe există lucruri solide şi intimităţi plăcute. Văzut dinspre Germania, blândul nostru *Frankreich* pare un camping în dezordine. Avem propria noastră idee despre sănătate, vedem în ea un păcat, cu conotaţiile ei de bogăţie, de acaparare, de luptă de clasă, de vioiciune a parveniţilor. Dacă ne îngrijim atât de mult o facem, probabil, ca pedeapsă pentru bolile noastre burgheze. Şi-ar putea imagina cineva nişte revoluţionari de veche stirpă ca noi cu idei clare, cu burtică, cu fete de păpuşă, cu pupila limpede? Cu aerul meu abătut, cu faţa

mea cenuşie şi cu barba mea nerasă, îmi purtam steagul în bernă, în total contrast cu fizicul meu de nordic perfect sănătos la trup şi la minte. Strădaniile de a-mi corecta ţinuta au fost zadarnice, nu mai ştiam să fiu obosit fără s-o arăt, să mă enervez fără s-o iau razna, să şovăi continuând să înaintez cu pas ferm. Am închiriat o maşină şi am pornit la drum. Asta voiam: să fiu singur. Singur ca nimeni altul pe lume.

Germania profundă este cu-adevărat profundă, mult mai mult decât bietul nostru Hexagon aflat în bătaia tuturor vânturilor, înconjurat de mari şi de munţi, în care bruma de profunzime care ne mai rămâne e exploatată la sânge de vânzătorii de excursii şi de negustorii de bunuri. Ce dramă, să fii o tară turistică! Profunzimea rimează cu solitudinea şi tăcerea, sau nu este decât un decor de carton presat pentru un teatru în aer liber. În profunzimea germană, care e autentică, care e vastă, luterană în plus, există o imobilitate care fascinează, o nelinişte care coboară până în cele mai străvechi timpuri, când totul ţinea de misterul pietrelor şi de reculegerea sufletelor. Îţi spui că toate astea sunt statornicite pe vecie, iar pentru noi, care ne temem de ziua de mâine, asta e tot ce poate fi mai rău. Am traversat periferii nemişcate, sate nemişcate, câmpuri nemişcate şi am văzut oameni nemişcaţi în faţa porţilor lor, pe câmpurile lor, aplecaţi asupra unor maşini care nu se mişcau. Am văzut corbi împietriţi în vârful unor copaci hieratici şi am zărit în depărtare, prin ceaţă, drumuri pustii pierzându-se în lumea de dincolo. Toată mişcarea are loc pe autostradă, dar, îţi dai seama că de o evidenţă care bate la ochi, autostrada nu face parte din ţară, este o piesă adăugată, închisă pe ambele laturi, o concesie făcută străinătăţii şi, înainte de toate, un mijloc de a o ţine la distanţă. Abia ce privisem Germania în adâncul ochilor, şi deja totul mi se părea infinit de îndepărtat şi iremediabil de misterios.

După care am întâlnit oameni, care se mişcau, sporovăiau, râdeau în hohote, mâncau ca sparţii, mergeau cu pas apăsat, mustrau nişte copii morocănoşi sau le

ţineau lecţii pe un ton nu ameninţător, ci pur şi simplu fără drept de apel. Asta şi pentru că limba se pretează, foarte repede îţi ţiuie urechile de *„Befehl ist Befehl”*. Cât de vii, de familiare, de cotidiene, de colorate, şi cât de conforme cu ceea ce ştiam despre această ţară în care am venit atât de des, trimis de firmă, îmi erau toate acestea! Imediat însă ce ieşeam din staţia de benzină şi din prăvăliile ei, regăseam imobilitatea, profunzimea, tăcerea. Mă enervau nemţii ăştia care, o clipă, cât durează o masă, mă făcuseră să cred că totul este normal, banal, evident, când ei înşişi, la fel de clar ca nasurile lor roşii de bere, nu credeau asta. Se întrebau ce putea un înfumurat de *Franzose* singuratic să caute atât de departe de casă, în vreme ce eu mă întrebam cum puteau să fie atât de naturali într-un decor atât de greu de sensuri. După care am înţeles, ştiam, bineînţeles, misterul era în mine, purtam întrebarea în atitudine, eram o întrebare, eram întrebarea. Şi cum aş fi putut face altfel, când priveam ţara aceasta şi pe locuitorii ei cu nişte ochi de om rănit, ameninţat în însăşi fiinţa sa de istoria lor. Nu avea cum să nu-i intrige privirea mea.

Hamburg, Harburg, Lüneburg, Soltau, Uelzen. Patru salturi de-o şchioapă pentru un călător cumsecade, dar o prăpastie fără fund pentru un zombi distrus care se întoarce în timp pentru a-şi căuta umanitatea. Înaintam anevoie, Dumnezeule! Respirăm tot mai greu. La intrarea în Uelzen, oraşul natal al tatii, inima îmi bătea mai să-mi sară din piept. Mă pregătisem în vederea şocului încă de la Hamburg, dar iată că puteam să verific din nou acest adevăr, cu cât te pregăteşti mai mult în viaţă, cu atât mai puţin pregătit eşti. Îţi faci atâtea idei, încât de fiecare dată surpriza este totală. Ieşiţi din rutină, iată-ne ca nişte orbi cărora le-au fost luate bastoanele. Uelzen este la fel ca toate oraşele din Germania şi din Europa. Acest aer de deja-întâlnit mă urmăreşte peste tot ca o umbră, îmi şuieră în urechi. Uniformitatea e viitorul lumii, comis-voiajorul ce sunt bănuia de mult asta, nu aveam nevoie să fantazez, dar mă simţeam totuşi tras pe sfoară, nimic nu semăna cu ceea ce deruta mea mă făcuse să cred. Mă aşteptam la un vechi

sat din anii treizeci, plin de funingine şi de furie, sleit de şomaj, torturat de demoni dinaintea lui Cristos, şi îmi imaginam recrutori cu de-a sila plini de svastici alergând prin oraş aşa cum se răsuceşte Diavolul în inima omenirii. Uelzen e curat, e frumos, e cald, e bun pentru un turist, nimic de zis, iar locuitorii lui sunt amabili ca nişte bravi meşteşugari mulţumiţi de soarta lor. Tata s-a născut într-un oraş care a dispărut, târât în vâltoarea războiului şi dat gata de reconstrucţia de după război. Ce vedeam eu exprima noua lume, plină de lucruri strălucitoare şi înalte, trufaşe, chestia aia bine desenată pe care o înfrumuseţezi pe măsură ce timpul trece şi îşi impune noutăţile lui, pe măsură ce edilii vin şi-şi lasă în urmă găselniţele. Periferia e periferie, centrul pietonal e centru pietonal, iar acolo unde bate inima lui, în cartierul de afaceri, vezi businessmen! în costume închise şi gardieni cu ochi goi. Mă aflam pretutindeni şi nicăieri, totul se aseamănă, tsunamiul globalizării ne-a şters moştenirile şi trăsăturile intime, nu-i mai poţi recunoaşte nici pe ai tăi, nici pe ceilalţi. Oraşul este ce-a făcut din el urbanismul postbelic, strada Millenstrasse nu mai există, iar Landorf, care trebuia să fie o bucată de tară în oraş sau un colţ de oraş la tară, seamănă cu cartierul meu din regiunea pariziană, de două ori mai mic, dar de zece ori mai voinic. Nu sunt mari diferenţe, străduţe liniştite, pomişori aliniaţi, căsuţe cochete atât de asemănătoare, încât te poţi confunda cu vecinul, un centru comercial îmbelşugat numai din plexiglas şi în culori vesele care ne dau bieţilor truditori care suntem iluzia că ne aflăm pe calea cea bună şi că norocul ne-aşteaptă la capătul vieţii, atunci când vom fi reuşit să ne plătim până la ultima centimă datoriile către bancă. Cum arăta Landorful pe vremea când tata îşi tocea pingelele pe străzile lui? Plin de funingine şi de furie sau prins în chingile unei rutine bucolice? M-am învârtit încoace şi-ncolo, am adulmecat aerul cât am putut de adânc în speranţa că intuiţia îmi va spune ceva, am intrat în vorbă cu oameni pe stradă, în baruri, în primul rând cu bătrâni, care îşi trambalează amintirile ca pe o bibliotecă.

Nimic. „Millenstrasse? N-am auzit”. Numele de Schiller nu-i trezeşte nimănui nicio amintire, sau unora li-l evocă doar pe marele Schiller. Măgulitor, ce să spun, dar fără importanţă pentru afacerea mea. Nemţii sunt serviabili, chiar prea, îi apucă disperarea atunci când se văd dezarmaţi, să nu poată să fie de ajutor constituie o umilinţă pentru ei. Dar nu se dau bătuţi cu una, cu două, se grăbesc să-l îndrume pe cel rătăcit spre unii mai bine informaţi decât ei. Insistă: „Încercaţi repede la poştă, au toate adresele”, sau: „Haideţi să mergem să întrebăm la mezelărie, doamna de-acolo le ştie pe toate”. Şah şi mat, funcţionara de la ghişeul poştal m-a îndemnat să înaintez pe loc o cerere scrisă, iar mezelăreasa cartierului m-a sfătuit călduros să încerc la poliţie. Adică exact ce nu trebuia să fac, dacă m-aş apuca să întreb administraţia ar trebui să răspund şi eu la întrebările ei, şi nu simţeam că aş avea puterea să fac aşa ceva. În Franţa nu te hazardezi în treburi din astea, s-ar putea să-ţi pară apoi rău toată viaţa. Îmi căutam tatăl şi nimeni nu putea să mă ajute. Eram un copil pierdut.

Inutil s-o mai lungesc pe aici. Inutil să mai colind prin Germania, ceea ce caut eu, înfiorătoarea noastră poveste, este şters, uitat, pus sub oboroc. Intenţionam să-mi reiau drumul, nu eram pregătit pentru această căutare, nu aveam, pentru a-mi călăuzi paşii, decât frământarea mea şi un livret militar îngălbenit. Uitasem însă că există hazard. Şi a fost chiar miraculos de data asta. Cu sandvişul sub braţ, cumpărat de la mezelăreasa pentru a-i mulţumi printr-un act concret, am pătruns într-o mică grădină publică rezervată mamelor şi copiilor din Landorf. Pustie. Pica perfect, aveam nevoie să fiu singur şi deja eram singur cum nu e nimeni pe lume. Şi iată că un bătrânel în papuci şi cu şapcă, cu barba nerasă, se apropie de mine. Căuta companie, bietul de el. Peste tot sunt la fel, bătrânii plicticoşi, mereu în căutarea unei urechi disponibile şi infailibili în reperarea persoanelor care nu se mişcă prea repede. Avea o frază gata făcută pentru a mă aborda: „*Guten Appétit*!

— *Danke*”, am răspuns pe acelaşi ton vesel, în speranţa că mă va lăsa în pace. S-a aşezat în dreapta mea şi şi-a răsucit o ţigară cu încetineală de melc. Până să-mi termin eu gustarea, iar el, chiştocul, ştiam totul unul despre celălalt, adică nimic. Păream cu adevărat doi vagabonzi care au găsit o bancă pe care s-o împartă. Am trecut în revistă vremea, viaţa şi cuplul franco-german. Nu e complicat, n-a crezut niciodată în poveştilea astea. Pentru el, francul e doar hârtie de ziar, regreta amarnic marca suverană pe care se clădise puterea patriei-mamă şi încă şi mai abitir instituirea Europei, care este pe cale s-o submineze încet, dar sigur pe cea dintâi. „Nu câştigă din asta decât profitorii şi şomerii”, a conchis el. Discurs clar de extremă-dreapta, sau nu mă pricep eu! Mama lui Ophélie se delectează în permanentă cu chestii din astea. Mi-am luat un aer rasist şi am supralicitat: „Ca să nu mai vorbim de străini!” Când i-am spus că eram german, francez şi algerian în acelaşi timp şi că asta nu mă deranja în vreun fel, a rămas cu gura căscată. Despre ce culoare poţi să-i vorbeşti unui cameleon ca să nu-l jigneşti? vorbim despre una-alta, ca nişte oameni cumsecade cărora nu le pasă de timp. Mi-a spus că era de mult pensionar, că dragă lui Hilda murise în somn la vârsta de şaptezeci de ani şi că visul lui era să revadă castelul Versailles înainte să moară. Eu i-am spus că eram în misiune la Hamburg pentru firma mea şi că profitasem pentru a-mi împlini visul de a vedea Uelzen-ul, în special acest frumos cartier Landorf în care, în urmă cu şaptezeci şi şase de ani, s-a născut tatăl meu, Hans Schiller. Declicul s-a produs exact atunci, în acea clipă. A tresărit şi i s-a luminat fata. „Hans Schiller, spuneţi?” Omul ăsta mi-a fost trimis de ceruri, sunt la fel de convins cum ştiu că doi şi cu doi fac patru! Îl cunoaşte pe tata şi îi cunoaşte toţi prietenii, din rândul cărora a făcut parte. Şi, culme a fericirii, avea o adevărată memorie, ageră şi precisă. Pe omul ăsta nu aveam voie să-l ratez. L-am atras într-o cofetărie şi am început să-l bombardez cu întrebări. De fapt, întrebările veneau de la el, eu o luam pe ocolite, nu voiam să-l abordez frontal şi să

dezvălui trecutul tatii. Aşteptam să văd de ce parte era, vechi nazist, victimă a naziştilor sau un biet oarecare ce trecuse că gâscă prin apă fără să ştie, şi ce orientare avea acum. Mă jucam de-a puştiul ascultându-şi bunicul cu gura căscată. Întotdeauna trebuie să începi cu ce e mai simplu şi să laşi lucrurile să vină de la sine. Prin mici bobârnace, îl împingeam spre reverie, spre confesiune, l-am înfăţişat unul dintre cele mai fermecătoare tablouri despre familia Schiller, adevărată şi desăvârşită sinteză a Germaniei, Algeriei şi Franţei, trei ţări-prietene care s-au ucis copios între ele. Ele mi-au dăruit tatăl, mama, soţia şi toate credinţele. Am băgat poezie şi tot exotismul posibil. Cu o simplă atingere de penel, am făcut din periferia mea pariziană un incomparabil liman de pace, şi din Aïn Deb, o oază miraculoasă în care atât de bine e să asculţi vântul Sudului şi să vezi dansând libelulele, în vreme ce bătrânii se prăjesc la soare printre şopârle. Aşa şi era în amintirile mele de până la masacrul din 24 aprilie 1994. Repeta fără încetare, bătându-mă cu palma pe spate şi pe genunchi:

„— E un adevărat miracol, sunteţi băiatul lui Hans!

— Adevăratul miracol e că dumneavoastră sunteţi prietenul lui din copilărie şi că eu v-am întâlnit pe banca aceea. Cine-ar putea crede?”

După asta, şi după încă un rând de ciocolată cremoasă, am reluat firul discuţiei.

„— Ah, bravul Hans!… De ce a murit, de fapt?

— Off… ştiţi, vârsta… vreau să spun că era foarte bolnav… a… a murit subit.

— *Ach*, ce trist! Ar fi trebuit să rămână în Germania, aerul nostru sănătos te întinereşte. Ce-a căutat tocmai în Africa?… Ce tară spuneţi?

— Algeria. Era specialist. Instruia militari.

— *Ach*, asta nu e bine… ţările astea nu au nevoie de militari, le sug sângele. De altfel, e război acolo, nu?

— Aşa cum spuneţi, un război murdar, purtat cu toate astea în numele lui Allahu Akbar şi al Prea Sfinţiei Sale Comandantul Suprem, ceea ce scuză totul, exterminările şi restul. Vorbiţi-mi despre Landorful de pe

vremea aceea, tata, familia lui, prietenii dumneavoastră.

— Când?

— În timpul războiului.

— *Ach*, toate astea s-au întâmplat demult, foarte demult. N-a mai rămas nimic, absolut nimic, sunt ultimul din gaşcă, şi, aşa cum poţi vedea, fiule, viaţa nu are nimic palpitant”.

Tăcere. Privire înceţoşată asupra unei amnezii voite. Era clar, omul şi prietenii lui urmaseră aceeaşi cale ca tata. Sau invers. Ar fi putut însă fi şi altfel, aşa sunt tinerii, se iau unii după alţii sau se iau la întrecere, sar în primul tren care le iese în cale fără să se uite încotro merge. Aşa e şi ZUS-ul în care locuim noi, o gară părăsită, fiecare se suie după cum

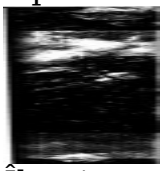

Îl taie capul, toate trenurile afişează ca destinaţie Paradisul şi merg în Infern. Trebuie să trişezi ca să te dai jos.

„— Ce spuneaţi?

— Hans era un băiat voinic, foarte implicat, şi-a făcut datoria la fel ca noi toţi… şi cu asta, basta.

— Tata ne vorbea foarte mult despre această datorie, ne-a povestit perioada petrecută la *Hitlerjugend*, glumele deşucheate ale bunilor camarazi, întâlnirile nocturne udate din abundentă, marile retrageri cu torţe, apoi serviciul militar în Wehrmacht, plecarea pe front… şi tot restul. Eu însumi, când eram mic, la Aïn Deb, făceam parte din Tineretul FLN, un adevărat *Flnjugend* al ţării, era obligatoriu, şi am fost deosebit de activ. Uneori îmi lipseşte, eram vrăjiţi, ne băteam joc cât puteam, defilam dimineaţa şi seara, ne epuram rândurile cu ardoare şi ne cântam victoriile urlând cu lupii…

— Cu lupii?

— Un fel de-a spune.

— Ce înseamnă FLN?

— Frontul de Eliberare Naţională[15], Partidul Naţional-Socialist al Marelui Şef, nu ştiaţi? Bine, să ne întoarcem la ale noastre, la Al Treilea Reich.

— Nu mai e nimic de spus, puştiule, totul aparţine trecutului. Războiul ne-a despărţit, fiecare şi-a primit partea lui, şi cu asta, basta.

— Şi după aceea?

— Nu l-am mai revăzut pe tatăl tău, l-am pierdut din vedere la Paris… în iunie ’41. Am petrecut o perioadă frumoasă alături de camarazi, după care fiecare s-a întors la unitatea lui. La încheierea războiului, când m-am întors acasă, Uelzen-ul era un câmp de ruine. Familia mea, a ta şi altele dispăruseră sub bombardamente.

— La fel ca în satul meu, Aïn Deb. Iar în Algeria războiul abia începea.

— Hans este înmormântat acolo?

— Da, alături de mama şi de toţi vecinii noştri”.

Tăcere. Clătinat din cap. Omul era cufundat în amintiri, era momentul să-l ating la punctul sensibil.

„— După Wehrmacht, tatăl meu a intrat în SS şi a ajuns să lucreze în lagăre, Dachau, Buchenwald, Auschwitz… Ştiaţi asta?”

S-a uitat îndelung la mine, apoi a dat din cap. Era da sau poate nu. Am murmurat:

„— Aţi făcut parte…?”

Tăcere.

„— Făcea parte din datorie?”

Tăcere.

„— Vă rog!”

Tăcere. Punctată de un gest de iritare.

Nu ştiu cărui îndemn i-am dat ascultare, dar am scos livretul militar al tatii din buzunar şi i l-am întins. Nu-mi înţelegea gestul. După o ezitare l-a luat, l-a întors pe toate

---

[15] în original, Front de libération nationale (FLN), partid politic algerian de obedienţă socialistă înfiinţat în 1954, condus în prezent de actualul preşedinte algerian, Abdelaziz Bouteflika (iar între 1965 şi 1968 de Houari Boumédiène), a jucat, alături de ramura sa armată, un rol decisiv în eliberarea Algeriei de sub dominaţia franceză.

părţile, apoi şi l-a aşezat pe genunchi ca să-şi pună ochelarii şi l-a frunzărit cu o încetineală de melc. îi tremurau mâinile. Şi buzele. Fusese o greşeală din partea mea, ştiam că n-o să-mi mai spună nimic. Am repetat:

„— Vă rog!”

Tăcere.

„— Vorbeam despre datorie…

— Datoria… ţi-o faci, şi cu asta, basta.

— Indiferent de împrejurări?”

S-a ridicat şi, pe un ton obosit, şi-a spus lui însuşi:

„E vremea să mă întorc acasă”.

Se uita înainte, la cerul albastru, în direcţia acelei *Germania*[16], ca şi cum ar fi căutat un răspuns cât mai potrivit, după care m-a privit din nou drept în ochi şi mi-a spus:

„Tatăl tău a fost un soldat, şi cu asta, basta. Să nu uiţi, fiule!”

Şi a plecat. Avea mersul unui bătrân care se teme şi de umbra lui. M-a durut inima, îl vedeam întorcându-se acasă, întinzându-se pe pat, singur, şi dându-şi duhul chiar în acea noapte în urma unui acces de febră. Ce voia să spună atunci când invoca datoria ca unică explicaţie a mersului lumii? Vorbea pentru tatăl meu sau pentru el însuşi? Sau cumva pentru mine? În spatele acestui cuvânt, datorie, se poate ascunde orice, poţi să tragi după tine popoare întregi şi să le arunci în prăpastie. Şi cu asta, basta!

Am coborât la toaletă, m-am uşurat, după care m-am spălat îndelung pe mâini privindu-mă în oglindă: „Este exact ceea ce îţi spui fără încetare de când te-ai întors de la Aïn Deb: tata s-a supus ordinelor, şi-a făcut datoria de soldat”. Până la capăt. „Mein *Ehre heißt Treue*, onoarea mea înseamnă fidelitate”. Îmi venea să vomit.

Mai este oare acesta un om?

---

16 Germania (Magna) era numele dat, în Antichitate, regiunii din Europa centrală şi de nord pe care Rinul şi Dunărea o despărţea de lumea romană, întinzându-se spre est până la Vistula.

Mai este oare acesta un om?
Voi, ce trăiţi la adăpost în casele voastre tihnite.
Voi, care seara, întorcându-vă, găsiţi
Mâncare caldă, chipuri prietenoase:
Gândiţi-vă, mai este oare acesta un om,
Când trudeşte-n glod.
Când nu ştie ce-i tihna.
Când luptă pentru un codru amar de pâine,
Când moare pentr-un da sau un nu?
Gândiţi-vă, femeie-i aceasta.
Fără cosiţe, fără nume.
Fără puterea de a-şi mai aminti.
Cu ochii goliţi, cu frigul în pântece
Ca broască-n vremuiala iernii?
Gândiţi-vă că toate acestea au fost aievea:
Vă-ncredinţez aceste slove.
Săpaţi-le în inimile voastre
Când staţi acasă sau mergeţi pe stradă.
Când vă culcaţi, când vă sculaţi;
Repetaţi-le copiilor voştri.
De nu, să vi se năruie căminul.
De pat vă ţintuiască boala.
Iar pruncii voştri de la voi întoarcă-şi faţa.

Primo Levi[17]

Acestui poem, Rachel îi adăugase următoarele versuri:

Copiii nu ştiu nimic;
Ei trăiesc, se joacă, iubesc.
Şi când îi ajunge din urmă ce-a fost.
Dramele lăsate moştenire de părinţi.
Se trezesc în faţa unor întrebări pe care nu le-nţeleg.
A unor tăceri de gheată
Şi a unor umbre fără de nume.
Mi s-a năruit căminul şi durerea mă ţintuieşte.

[17] Primo Levi, Mai este oare acesta un om?, traducere şi postfaţă de Doina Condrea Derer, Editura Polirom, Iaşi, 2004, p. 7.

Şi nu ştiu de ce.
Nimic nu mi-a spus tata.

Jurnalul lui Malrich
Miercuri, 9 octombrie 1996

Momo şi Raymond au trecut pe-acasă şi mi-au povestit o chestie îngrozitoare, dar nemernicii ăştia vorbeau despre ea ca despre un fapt divers văzut la televizor. Aş fi putut să nici nu-i aud, când de fapt era o adevărată dramă. Iar drama cu pricina îmi era oarecum cunoscută, mă scald în ea, cufundat cum sunt în jurnalul lui Rachel. Şi-abia acum îmi spuneţi? am strigat. Motoreta era în pană, a răspuns mincinosul de Momo. Este povestea Nadiei, o copilă de arabi de şaisprezece ani, ucenică de coafeză la Christelle, „La foarfecile de aur”, lângă staţia de RER[18]. A dispărut. O cunoşteam în mod sigur, dar feţele astea seamănă între ele ca două fire de păr, niciodată nu reuşeam să asociez numelui o faţă. Ar trebui să fie obligate să se deosebească cumva una de alta, nu se ştie niciodată, iată dovada. Cine e Nadia? am întrebat. Pff, o gagică! a răspuns nulitatea de Momo, iar Raymond a adăugat: Locuieşte în turnul 22, taică-su e Moussa, un metalurgist, tipul care are un Citroën Ami 6 verde. Şi ăştia sunt toţi la fel, Moussa, Abdallah, Arezki, Ben Cutare, şi de altfel nici nu-i vezi şi nici nu-i auzi vreodată. Pentru ei, metrou-muncă-nani începe în zori şi se termină noaptea târziu, cu excepţia duminicii, ziua Domnului, pe care şi-o umplu zăcând prin tot felul de bistrouri îndepărtate devastate de nostalgie încercându-şi norocul care la loto, care la pariuri hipice. Când îi vezi trecând, sunt nişte umbre încovoiate care fie intră în beznă, fie ies din ea. Întregul cartier a pornit ca un singur om în căutarea Nadiei, părinţii, vecinii, puştimea, poliţia, pompierii. Alergau în toate direcţiile. Femeile stăteau în balcoane plângând, rugându-se, îndemnându-şi bărbaţii. S-a vorbit de o fugă de-acasă, apoi

[18] Sistem de transport ferat rapid care leagă Parisul de periferiile sale.

de o răpire, după care, ieri, de o crimă. Au apărut televiziunile şi şi-au vârât nasul în cele mai mizere cotloane, în nişte *no maris land-wn* în care nici nici măcar noi, locuitorii cartierului, nu călcam vreodată. S-a aflat că faţa fusese agresată de un bărbos, un tânăr din turnul 11, o stea în devenire, vestit pentru şederile lui la Kabul, Londra şi Alger, care alesese să-şi spună Stârpitorul în numele lui Allah. I-a reproşat ţinuta, părul fluorescent şi faptul că se întâlnea cu băieţi, care, colac peste pupăză, mai erau şi necredincioşi, nişte *koujfari*, cum spun ei. A pălmuit-o, a scuipat-o în faţă şi, smulgându-i părul, i-ar fi spus: Acesta e ultimul avertisment! Scenă a avut loc în casa scărilor din turnul 22. Un puşti care tocmai cobora în goană scările a asistat la ea. Le-a povestit prietenilor ce văzuse şi ce auzise şi, din aproape în aproape, informaţia a ajuns la Moussa, care, niciuna, nici două, a pus mâna pe un cuţit şi a pornit în căutarea bărbosului. La poalele imobilului, vecinii l-au înconjurat, l-au dezarmat şi l-au condus discret la Com'Dad. Întâlnirea a avut loc fără martori în supermarket, între două raioane din spate. Bărbosul a fost arestat şi eliberat după douăzeci şi patru de ore. Fără cadavru nu există crimă şi nu există deci nici vinovat. Avocatul lui, alt bărbos în costum tradiţional şi cu scufie albă, uns cu toate alifiile a instigat asociaţiile, cancelariile islamice, frăţiile, feţele religioase, reţelele aflate în conservare şi l-a trezit pe ministrul de interne. Era negru cerul de faxuri şi saturat de decibeli. Com'Dad, verde de furie, era rugat să-l elibereze pe asasin şi să permită redeschiderea moscheii din turnul 17. Fără să facă valuri, Parisul menţine teza fugii de-acasă. Stârpitorul se dădea mare, avea asigurat biletul spre paradis, *djina*, cum îi spun ei. În plus, îşi bătea joc de poliţie, confirmându-şi eroic statutul de emir al cartierului. Iar în dimineaţa asta, lovitură de teatru, oroarea absolută: biata Nadia a fost găsită în beciul unei prăvălii de mult închise, goală puşcă, legată cu sârmă, având trupul şi faţa carbonizate cu aparatul de sudură. Părinţii au identificat-o fără nicio ezitare. Era copilul lor, au simţit că ea e. Emirul a fost

săltat la ieşirea din moschee. I-ar fi spus lui Com'Dad scuipând foc: Allahu Akbar, îţi vine rândul şi ţie. Imamul a decretat imediat o mare slujbă pe esplanadă pentru cinstirea eroului, susţinerea domnilor lui părinţi şi strângerea de fonduri pentru cauză. Va avea loc vineri la 12.30. A lansat o *fatwa*: Cine nu vine va fi considerat vinovat, Allah îl va pedepsi fără milă. A te desolidariza de un frate întru islam agresat de *kouffari* este cel mai mare păcat. Va fi plin de lume. O să mă duc şi eu. Decizia mea nu avea nimic spontan, jurasem să-i iau gâtul acestui SS-ist care vrea să ne transforme cartierul în lagăr de exterminare, şi iată că momentul venise.

Am ieşit şi am făcut turul cartierului ca să ne strângem tovarăşii, pe Cinq-Pouces [Cinci-Degete], Garçon-de-Café [Băiat-de-Cafenea] supranumit Bidochon [Cărnăraie].

Togo-au-Lait [Togo-cu-Lapte], Manchot [Ciungul] şi Idir-Quoi [Idir-Ce], bâlbâitul nostru, şi am urcat să ne prezentăm condoleanţele familiei Moussa. Era plin de lume în faţa turnului 22 şi pe toată scara. Am aşteptat să ne vină rândul. Fir-ar să fie, ce greu e! Mama fetei ne-a terminat, nu spunea nimic, îşi privea mâinile aşezate pe genunchi şi gemea ca o pisică strivită, iar Moussa se uita la ea dând din cap. Iar noi, noi ne uitam la ea ţinându-ne răsuflarea. După care ne-am dus să o salutăm pe patroana Nadiei. Când ne-a văzut, a sărit ca arsă şi din doi paşi a fost lângă telefon. Cum eu eram blondul găştii, am intrat singur şi i-am explicat ce voiam să facem. A venit în pragul uşii şi ne-a ascultat bâiguind în gol. Nu ştiam ce să spunem. Şi, de altfel, bocea, fără să ne audă. Ciudată impresie, să simţi simpatie pentru nişte oameni pe care nu-i cunoşti. Văzând-o cum plânge, am început să plângem şi noi. Păream nişte idioţi bătuţi de vânt. Bine, gata cu bocitul. Am mers la bufetul gării. În fundul sălii reuniune la vârf. Trebuia să reacţionăm, să arătăm că aveam sânge în instalaţie, să ne salvăm cartierul. Văzându-ne intrând atât de hotărâţi, doi care se giurgiuleau prin zonă au ridicat rapid ancora. Eram opt şi aveam priviri fioroase. Patronul s-a apropiat cu

zâmbetul lui de turnător nevinovat, ne-a servit şi s-a retras lângă soneria lui de alarmă. Spiritele s-au încins destul de repede. Unii, că dobitocul de Momo, nu vedeau ce-am putea face, în vreme ce alţii, cu Raymond în frunte (îi spunem Raymou [Raymoale] când începe să bată câmpii), nu jura decât pe contra-jihad. Extremele, întotdeauna extremele. Le-am spus:

— Trebuie să tăiem capul, iar capul este imamul.

Tăcere. Şuşoteli. Totuşi, imamul…

— Să n-am parte, sunteţi proşti sau vă faceţi, ne-a tras-o până la prăsele, şi mie, şi ţie, Momo, şi ţie, Raymoale al vieţii, pe care te strigau Ibn Abu de Rahat şi care erai cât pe ce să te duci să-i tai pe toţi afghanii ca şi cum asta ar fi privit familia ta, şi ţie, Cinq-Pouces, care te dădeai uşă de biserică la moschee de la 4 dimineaţa până la miezul nopţii…

— Eeeu zzzzzic ceccă trrrrebuie sssă-i annnunţţţăm pppe pă pă părinţi…

— Idir, dacă iar ai de gând să spui prostii, mai bine taci. Părinţii spun că trebuie să anunţăm poliţia, poliţia spune că trebuie să-i anunţăm pe judecători, judecătorii spun că trebuie să anunţăm guvernul, guvernul spune că trebuie să-i anunţăm pe primari, iar primarii ştii ce spun: Basta!

— Deci totul se întoarce la noi.

— Bravo, Bidochon! Nu anunţăm pe nimeni, şi ăsta va fi un avantaj.

— Nu putem face nimic, bărboşii sunt peste tot, au bani, avocaţi, arme, reţele, prieteni sus-puşi, ambasadori…

— Contra-jihadul e singura soluţie, să folosim aceleaşi tehnici, să le infiltrăm reţelele, să le deturnăm…

— Bine, o s-o facem noi opt. Şi cu ce religie, contra-jihadul tău, ai vreo idee?

— Hei, Ciungule, ai venit cu noi ca să vorbim sau ca să visezi la braţul lipsă? Ce zici?

Bine, gata, mă opresc aici, voiam doar să ofer o mostră din discuţia noastră. Am încheiat şedinţa cu trei concluzii, concluzia prietenilor lui Momo: ne-au tras-o şi

orice-am face vor continua să ne-o tragă; a prietenilor lui Raymou: jihadului trebuie să-i răspundem cu un contra-jihad; şi concluzia prietenilor mei şi a mea: trebuie să-l tăiem pe imam. Şi pe aceasta din urmă o s-o urmez.

După care ne-am întors acasă cu câteva baxuri de beri luate din supermarket. Aşteptarea luptei avea să fie lungă.

Joi, 10 octombrie

Ne-am umplut ziua hălăduind de colo-colo. Cartierul era în doliu. Oamenii formaseră mici grupuri la baza imobilelor. Voiau să-şi manifeste solidaritatea întru suferinţă şi pasivitate. Despre ce vorbeau? La ce se gândeau? La Nadia, la ce ni se întâmpla tuturor? La nimic, poate. Păreau nişte deportaţi care aşteptau să treacă vremea, să apară ceva la orizont, pământul să li se caşte sub picioare sau să li se spună să se întoarcă fuguţa acasă, nu cumva să piardă serialul de la TV. Arătau atât de abătuţi, atât de copleşiţi de ruşine, încât m-a umplut de revoltă. Bărboşii se aflau la ei în moschee şi făceau planuri, iar *kapo*[19] ai lor colindau lagărul de la un capăt la altul, uitându-se la oameni aşa cum te uiţi la nişte prizonieri de prisos. În faţa turnului 17 se aflau mai multe maşini. Curate şi strălucitoare, deci din afara cartierului. Tocmai ne pregăteam să schimbăm locul când, surpriză, surpriză, iată-l pe Com'Dad ieşind din beci, însoţit de mai multe persoane, ţipi de la primărie, indivizi care trudesc prin asociaţii şi necunoscuţi. Era şi satana aceea de imam pe care Com'Dad îl ţinea de braţ aşa cum conduci un prieten pentru a-i reaminti nişte lucruri pe care nu trebuie să le uite. Porcăria dracului, Franţa negociază cu SS-iştii!

---

19 Termenul de kapo desemnează personalul de încadrare a deţinuţilor, kapo fiind recrutaţi dintre cei mai violenţi şi mai vechi (adică mai servili sau mai vicleni) dintre aceştia, executarea lor fiind amânată atât pentru a putea fi delegaţi la muncile cele mai umilitoare din lagăr, degrevându-i pe naziştii de ele, cât şi pentru a devia, astfel, o parte din ura deţinuţilor la adresa acestora.

Şi încă la ei în bârlog! Asta le întrece pe toate! Căci tocmai despre asta e vorba, Com'Dad, ştim foarte bine, e din noua şcoală de poliţie: duşmanul, ţi-l faci prieten şi îl lucrezi cu blândeţe. La dracu' cu noi, ăştilalţi, suntem morţi, republica bate în retragere, cu bastonul în fund!

Vineri, 11 octombrie

Ora 7 dimineaţa

Fraţilor, n-am văzut niciodată aşa ceva! Cartierul e pustiu. Esplanada, străzile, balcoanele, parcările. Absolut nimeni! Nici măcar umbra vreunui trecător. Nici măcar bătrânii africani în papuci de zebu, care se trezesc întotdeauna cu noaptea-n cap, indiferent dacă e vânt sau ploaie. Dacă cineva vrea să facă un film despre sfârşitul lumii, acesta e locul perfect. Nu-mi închipuiam despre cartierul nostru că este atât de murdar, atât de trist şi de rece, atât de părăginit, lipsit de orice speranţă. Înainte, totul mi se părea normal. Ne plăcea mult cartierul nostru. Ne plimbam de colo-colo fără a vedea nimic. Când auzeam pe cineva plângându-se de murdărie şi zgomot, eram gata să-i dau foc. Ce face ăsta, ne jigneşte sau ce?

Eram deştepţi rău, cei opt muşchetari! Veneam să ne răzbunăm, şi nu era nimeni. Eram siguri de planul nostru, îl ştiam că pe apă. Când bărboşii organizează o manifestaţie, o fac ca nişte profesionişti, încep în zori, imediat după prima rugăciune, *fidir*, cum îi spun ei, după care dau fuga la fel de repede ca nişte plutonieri, mergând din prăvălie în prăvălie şi din bloc în bloc pentru a-i smulge pe oameni de la treburile lor şi a-i obliga să-i urmeze. O oră mai târziu, sunt exact atâţia cât trebuie. Îi adună pe esplanadă, îi încercuiesc, îi înghesuie ca pe nişte surcele, şi, mitraliindu-i *cuAllahu Akbarsi* cu megafoane, îi fac să ia foc. Când le dau drumul, se împrăştie ca potârnichile, nu-i mai poate opri nimeni.

Ora 8

Ne-am săturat să tot aşteptăm. Ne-am dus la moschee, închisă. Eram dezamăgiţi că bărboşii făcuseră pe ei. Frica să fi schimbat oare tabăra? Să fi fost surprinşi de amploarea mobilizării pentru Nadia şi pentru părinţii ei? Serviciul lor de informaţii funcţionează mai bine decât CIA-ul, au înţeles că de data asta oamenii s-ar putea să nu fie de partea lor. Să-l cinsteşti pe un asasin, să saluţi crima şi să-i aduci osanale lui Allah cu acelaşi glas nu prea merge, cartierului nu-i place aşa ceva. Chestiune de demnitate.

Explicaţia absenţei bărboşilor era însă altă: prezenţa agenţilor CRS[20]. Erau peste tot, iar noi nu-i văzuserăm! Ascunşi în dubele lor, de jur-împrejurul cartierului. Nemernicii naibii, ne zădărniceau planurile de răzbunare, trebuia să fie care pe care, bărboşii sau noi, aşa ar fi trebuit să se petreacă lucrurile! Tăcerea cartierului spunea, într-adevăr, că pierdusem partida. Vor putea acum să pozeze în oameni ai păcii, să se jure că s-au abţinut pentru a nu le oferi derbedeilor, provocatorilor, duşmanilor islamului şi ai republicii ocazia să profite de adunarea lor în favoarea victimelor. Sunt experţi. Nimic nu-i face să roşească pe crocodilii ăştia.

Tocmai mă pregăteam să pornesc în căutarea imamului ca să-i crestez o svastică pe frunte, când o voce m-a strigat pe nume: Malrich!… Malrich!… Apropie-te puţin… Apropie-te, îţi zic! Era Com’Dad. Ieşea dintr-o maşină a poliţiei fără însemne. M-am dus spre el, cu mâinile în buzunare.

Vino-ncoa’! îmi spuse trăgându-mă de braţ. După care m-a controlat sumar ca să vadă dacă nu aveam vreun cuţit sau vreo bazooka. O scurtă privire aruncată tovarăşilor a fost de-ajuns ca să-i facă să stea locului.

— Inutil s-o faci pe deşteptul, ştiu ce puneai la cale împreună cu paiaţele tale.

— Nici vorbă de-aşa ceva… ne duceam la agenţie să vedem dacă nu cumva…

---

[20] Compagnies républicaines de sécurité, corp specializat al poliţiei franceze însărcinat cu menţinerea şi restabilirea siguranţei şi a ordinii publice.

— Gura!

— Vă jur, domnule comisar.

— Bagă bine la cap, imamul e treaba mea, nu a voastră, n-o să-ţi spun asta de două ori. Dacă îi spui doar „bună ziua”, te salt pentru tentativă de omor. Şi îţi şi interzic să mai dai târcoale moscheii aşa cum tot faci de ieri împreună cu clovnii tăi. Înţeles?

— Nu, nu-nţeleg! Nu mai avem acum nici dreptul să mergem sau cum?

M-a apucat iar de braţ şi m-a lipit de zid.

— Ascultă, micuţule, ştiu de unde-ţi vin ideile astea, din jurnalul fratelui tău, dar n-ai înţeles nimic, el n-a ieşit să omoare oameni pentru că alţii au făcut-o, a încercat să-nţeleagă…

— Iar asta l-a omorât…

— Hai, hai, du-te, întoarce-te acasă, pleacă!… Şi ia-ţi şi paiaţele cu tine! La ora 18.00 punct te aştept la mine-n birou… şi cu mâinile afară din buzunare!

Ne-am cărat la Paris. Eram sătui de cartier. Am hoinărit pe la Châtelet şi Beaubourg, am bătut jumate din Sébastopol ca să-l tapăm de bani pe un văr de-al lui Togoau-Lait care activează în domeniul falsurilor şi al produselor cancerigene de frumuseţe. O afacere de familie. Apoi am mers să îngurgităm ceva pe chei. Apoi ne-am dus să o lălăim pe Champs-Élysées, altă lume, te întrebi dacă e tot în Franţa. Apoi ne-am retras în Tuileries ca să stăm de vorbă serios. Aveam o întrebare să le pun:

— Există un trădător printre noi. Aş vrea să ştiu cine e. N-oi fi cumva tu, Momo? Sau tu, Togo-au-Lait, care ai votat la fel ca el, pentru laşitate?

După o oră de ping-pong de felul ăsta, am ajuns la concluzia că putea fi oricine, ei, tovarăşii cărora le-au povestit despre reuniunea noastră la vârf, cârciumarul din gară care stătea cu urechile ciulite în direcţia noastră. N-am exclus nici ipoteza potrivit căreia Com’Dad ne-a ghicit pur şi simplu intenţiile doar văzându-ne treji la 7 dimineaţa în faţa moscheii. Noi suntem păsări de noapte, şi toată lumea ştie asta.

— Bine, mie mi-au cam îngheţat toate alea, mă car, mă aşteaptă dom comisar la ceai.

Ora 18

Comisariatul este o baracă din prefabricate şi sticlă armată plantată la marginea despărţitoare a cartierului.

Un zid la noi, un zid în cartierul lui Rachel. Poliţaii mă cunosc. Babar, care era de serviciu la ghişeul de informaţii, mi-a făcut un gest cu degetul. Arăta spre culoar. Ştiu, biroul şefului e la capăt. Uşă capitonată. Com'Dad e la noi de vreo zece ani. Mi-am început cariera în cartier odată cu el, eu veneam din Algeria, el, din altă periferie, de undeva din nord. Un specialist în ZUS-uri. Nu ştiu dacă a avansat la noi. După părerea mea, nu, toate sunt în continuare la fel, cu excepţia faptului că micii derbedei au crescut, cei mari au făcut burtă, iar bătrânii veterani cu cicatrici pe faţă se joacă de-a naşii întorşi de la război. Cât despre ceilalţi, familiile, oamenii de rând, îşi duc viaţa la fel că-nainte, un pic de muncă, un pic de şomaj, un pic de spital. Tinerii sunt în circuitul ajutoarelor sociale sau în circuitul şcolar, sau undeva între ele, în circuitul galerei de zi cu zi. Nimic nou în ultimii zece ani, sau doar apariţia islamiştilor, recent. Se pare că e din cauza războiului din Algeria, de la Kabul, din Orientul Mijlociu, şi mai ştiu eu de unde. Şi-ar fi făcut din Franţa o bază de repliere, o placă turnantă. În orice caz, ne-au stricat viaţa, din cauza lor ne târâm până nu mai putem. Morţii mamelor lor, în doi timpi şi trei mişcări şi-au recrutat trupe şi au preluat puterea! Cât ai clipi, totul se schimbase, lumea şi restul. Puştiul nu s-a lăsat aşteptat. Economia s-a evaporat, prăvăliile, birourile, micul trafic care îi ajută pe şomeri să aibă răbdare. E tehnica lor, să închidă toate orizonturile, să facă zgomot la Răsărit şi să-i sărăcească pe oameni ca să-i ducă mai aproape de paradis. Nişte oi pe care ei le dirijează arătând cu degetul şi din priviri. Am pus şi noi botul la chestia asta, tovarăşii mei şi cu mine, Raymou şi Momo mai ales, în parte pentru că am înghiţit pe nemestecate discursul Führerului lor, „Veniţi la

luptă, veţi avea tot ce doriţi, bani şi *djina*\ în parte pentru că se ţineau scai de noi, nu puteai să scoţi nasul din casă că-i şi vedeai făcându-şi apariţia în pas alergător şi recitându-ne cele zece porunci ale unui kamikaze. Morţii mamelor lor, în loc de *djina* am colindat comisariatul, tribunalul şi stagiile obligatorii. Nu mai lipsea decât ocnă. Eram însemnaţi pe viaţă. Com'Dad s-a ţinut pe urmele noastre, şi când a văzut că începem să ne revenim din habotniciile alea de Mad Max, ne-a ajutat cu primăria. Ne-am îndopat cu stagii, ucenicii, vizite organizate, pălăvrăgeli cu deputaţii. Nu duc la nimic, dar umplu timpul.

— Vino mai aproape. Ia loc acolo. Vrei un ceai?

— Nu.

După care am început să discutăm: vorbea singur dând ture prin birou, iar eu îl ascultam cu jumătate de ureche. Aşa cum îi era obiceiul, a început cu ce-l preocupă mai mult şi mai mult, cartierul, viitorul, republică, calea cea dreaptă, după care-a trecut la noi, cu aerul unui prieten care-ţi vrea binele.

— …Trebuie să ştii, băiatule, fratele tău a fost cu adevărat un tip mişto. Faţă de ceea ce ştii prea bine… în legătură cu tatăl tău, a avut singura atitudine demnă de un bărbat: s-a străduit să cunoască, să afle. Indiferent că e vorba de crimele de ieri sau de cele de azi, asta e prima etapă: *înainte de toate*, *trebuie să înţelegi* (a pronunţat cuvânt cu cuvânt, pe silabe), nu poţi să judeci de-a valma, în bloc. Pe când purtai cămăşoi şi ţăcălie, aş fi putut să-mi zic: e un islamist, un terorist, al meu e. Ei bine, nu, am cercetat şi am înţeles, nu eşti de-al lor, tu eşti Malrich, un tip formidabil, şi nu vrei decât să-ţi trăieşti viaţa ca toată lumea.

Nimic nu e simplu, dovadă sinuciderea fratelui tău. A încercat să înţeleagă, dar, din păcate, încet, încet, a alunecat, a ajuns să se simtă vinovat pentru ceea ce naziştii şi tatăl tău le-au făcut evreilor în timpul războiului, îl ura pentru asta, dar în acelaşi timp era tatăl lui, voia să-l vadă aşa cum fiecare dintre noi vrea să-şi vadă tatăl şi să

fie mândru de el. Şi voia asta cu atât mai mult cu cât n-aţi trăit alături de el, vă lipsea, şi, în plus, a sfârşit înfiorător, cu gâtul tăiat de islamişti, şi mama voastră la fel, alături de toţi acei bieţi oameni care nu aveau decât lumina soarelui. Cu cât se adâncea în cercetări, cu atât descoperea mai mult întreaga grozăvie şi cu atât îi făcea mai rău. S-a întâmplat ceva ciudat în mintea sa, o chestie bizară, mecanismul s-a inversat, şi a început să se urască pe sine. îl vedea pe tatăl său ca pe un criminal de război, dar mai cu seamă îl vedea ca pe un tată, ca pe un om care luptase pentru libertate în Algeria, care era iubit şi respectat în satul său, ca pe o victimă a islamiştilor şi, într-un fel, a întregului sistem politic algerian care a zămislit astfel de moştri. Era prea mult, a început să se învinovăţească până a ajuns să se urască pentru reuşita sa socială, pentru ceea ce credea că este egoismul său faţă de tine şi faţă de familia voastră, pentru viaţa confortabilă pe care o ducea. Iată, poate, de ce s-a rupt de voi, de tine, de soţia lui, de părinţii voştri adoptivi, era modul lui de a vă proteja. Până la urmă, a luat totul asupra sa, s-a judecat pe sine în locul tatălui său. Sinuciderea a devenit, atunci, consecinţa firească, singura cale pentru el de a împăca ceea ce nu se poate împăca, înţelegi?

Nu ştiu ce-am răspuns. Probabil nimic. Mă aflam într-o gaură neagră. Vedeam umbre: pe tata, pe mama, pe

R tu licl fiuiliiiul Amiu’ Se în nebunie, pe biata Nadia urlând dr mourir, pe emirul atacând-o cu o făclie, umbra imamului planând deasupra cartierului, mă gândeam la genocidul de la Aïn Deb, la… eu… Nu mai ştiu. Mi-aduc aminte că am strigat:

— De ce îmi vorbiţi despre asta, ce legătură are?

S-a aplecat spre mine şi mi-a spus:

— Are! Ştiu ce se întâmplă în mintea ta. Faci o suprapunere între ieri şi azi, între Rachel şi tine, între tatăl tău şi imam, te gândeşti la naziştii care ţi-au răpit tatăl, care l-au transformat în instrumentul unui genocid, te gândeşti la islamiştii care ţi-au omorât părinţii şi pe biata Nadia, vrei să te răzbuni, începând cu imamul pentru că el

este şeful, Führerul, pentru că ai făcut şi tu parte din banda asta de ticăloşi care vor să suprime umanitatea, şi că acesta e pentru tine un mod de a ispăşi, de a-ţi vedea tatăl altfel, de a-l ierta. Înţelegi?

— Toate astea sunt nişte prostii. Pot să plec?

— Poţi. Dar reciteşte cu atenţie jurnalul fratelui tău şi vei vedea, poate, ceea ce el însuşi nu a văzut, chiar dacă înţelesese perfect totul: că nu poţi şterge o crimă prin altă crimă, şi nici prin sinucidere. Pentru asta avem legea, iar pentru restul avem memoria şi judecata noastră de oameni. Şi mai ales următorul lucru: că nu suntem răspunzători şi nu trebuie să dăm seamă pentru crimele părinţilor noştri.

— Pot să plec?

— Uşa este deschisă, poţi să te întorci când doreşti.

Am urcat la unchiul Ali şi mătuşa Sakina. Voi dormi la ei noaptea asta. Mi-era ciudă pe mine, a trecut, iată, mai mult de o lună de când i-am abandonat. De fapt, mă simţeam rău, mi-era frică să mă trezesc singur în casă, cine ştie ce-aş fi făcut. Dar mai exista un motiv: voiam s-o interoghez pe mătuşa Sakina. Nu-mi pusesem niciodată întrebarea, nici Rachel de altfel, nu există nimic în jurnalul său în acest sens: care erau adevăratele relaţii dintre tată şi unchiul Ali? E o nebunie câte lucruri nu ştim, nu vedem, deşi fac parte din noi, din viaţa noastră de zi cu zi. De zece ani stau acolo şi nu ştiu nimic despre ei, despre relaţia lor cu tata.

Unchiul Ali şi mătuşa Sakina sunt exact aşa cum şi-i poate cineva imagina: nişte emigranţi care au rămas emigranţi. Nimic nu s-a schimbat, trăiesc în Franţa aşa cum trăiseră în Algeria şi cum ar trăi pe orice altă planetă. Spun că Allah hotărăşte, şi asta-i de-ajuns. Sunt oameni cumsecade, nu cer nimic de la viaţă, doar o bucată de pâine, un colţ în care să pună capul, linişte şi, din când în când, veşti de acasă. Adoră scrisorile. Eu le citeam corespondenţa primită şi o scriam pe cea trimisă. O corvoadă la care acum mă gândesc cu duioşie. Tata le trimitea scrisori anume făcute pentru emigranţi: „Dragă

Ali, îţi scriu aceste câteva rânduri pentru a-ţi aduce la cunoştinţă că sunt bine, sănătos, la fel ca întreaga familie. Sper că şi voi sunteţi bine, tu, soţia ta şi copiii. Vă îmbrăţişăm cu drag". După care povesteşte puţin despre sat şi despre vreme. Iar ei răspundeau aşa: „Dragă Hassan, am primit scrisoarea ta şi îţi mulţumesc că ne-ai scris. Ne bucurăm să aflăm că sunteţi bine. Lăudat fie Allah! Aici totul e bine, copiii vă pupă. Trimiteţi-ne cât mai curând veşti despre voi. Allah să vă aibă în pace! Ţi-am trimis medicamentele pe care mi le-ai cerut, sper că îţi vor parveni. Dacă mai ai nevoie de ceva, te rog să-mi spui". După care povestesc puţin despre cartier şi despre vreme. Am scris zeci de scrisori din astea. Schimbăm doar data, temperatura aerului şi denumirile medicamentelor.

Când am vrut să-i vorbesc, mi-am dat seama că nu puteam. Nu schimbaserăm vreodată altceva decât formule. Eu le spuneam: Bună ziua, bună seara, mi-e sete, ies, iar ei îmi spuneau: Bună ziua, bună seara, ţi-e foame? Vrei o cafea? Îmbracă-te, e frig, Dumnezeu să te aibă în pază. În rest tăcere, atitudini, gesturi pe care le faci în familie.

— Mătuşă… cum s-au cunoscut, unchiul Ali şi cu tata?

Nu am văzut-o niciodată pe mătuşa Sakina mirându-se de ceva. Mi-a răspuns calm.

— S-au cunoscut în rezistenţă, erau foarte buni prieteni, ca nişte fraţi.

— Asta e tot… şi după aceea?

— După independenţă, viaţa era foarte grea, eram chinuiţi de mizerie, oamenii dormeau pe străzi, în vreme ce şefii benchetuiau în palatele marilor coloni şi se ucideau unii pe alţii pentru putere. Tatăl tău şi Ali erau scârbiţi. Ali a emigrat în Franţa ca să nu mai vadă ce se întâmplă. Imediat ce a găsit de lucru, s-a întors să-mi ceară mâna şi am mers după el. Allah a vegheat asupra noastră, nu ne-a lipsit niciodată nimic.

— Şi tata?

— Ştiu că a avut probleme cu şefii lui. Unii voiau ca el să părăsească Algeria şi ameninţau că-l omoară, alţii

doreau să-l păstreze ca să continue să formeze ofiţeri.

— Ce-aveau cu el?

— Nu ştiu. Ali ţi-ar putea spune, dar nu-l mai ajută mintea, bietul de el. Ştiu că l-a ascuns mai multe luni pe tatăl tău în satul nostru din Kabilia, după care, când noi am venit în Franţa, tatăl tău s-a dus şi s-a ascuns la Aïn Deb, la alt tovarăş din rezistenţă. Pe acesta îl chema Tahar, este unchiul tău. Tatăl tău s-a însurat cu sora lui mai mică, Aïcha. A murit de mult, voi nu vă născuseră̆ţi încă, nici fratele tău, nici tu.

— De ce tata nu a venit niciodată în Franţa?

— Nu ştiu, fiule. Luptase împotriva Franţei pe când se afla în Germania, iar în Algeria se temea că va fi arestat.

— Şi unchiul Ali a luptat împotriva Franţei, şi cu toate astea trăieşte aici şi n-a avut niciodată probleme.

— Atunci pesemne că avea motivele lui, dar eu nu ştiu care sunt.

— De ce pe noi ne-a trimis în Franţa, la voi, în loc să ne ţină cu el, împreună cu mama? E normal?

— Nu-ţi judeca tatăl, fiule. Se gândea la viitorul vostru, voia să vă vadă făcând studii serioase, reuşind în viaţă, trăind liniştiţi. De ce întrebi asta?

— Aşa, mătuşă… aşa.

— Nu eşti în apele tale, fiule, de la moartea fratelui tău nu mai eşti acelaşi. Nu mai eşti vesel, gândeşti prea mult. Dar nu-i nimic, eşti tânăr, fie că Allah să vegheze asupra ta.

În noaptea aceea am dormit ca un preafericit. Se întâmpla pentru prima oară după mult timp.

Jurnalul lui Rachel
Martie 1995

Trăiesc în infern. Toate merg prost. Ophélie mă bate la cap, nu mă lasă deloc să respir, mă vrea aşa cum eram, cum m-a cunoscut, şi cu asta, basta. Înţeleg fascinaţia pe care serialele de televiziune, gen *Tânăr şi neliniştit* & Comp., o exercită asupra femeilor casnice, spun aceeaşi

poveste, cu aceleaşi cuvinte, în acelaşi decor, cu aceeaşi actori care în douăzeci de ani, şi chiar mai mult, de filmări nu îmbătrânesc decât cu câteva zile, fără vreo influentă asupra caracterului lor, ceea ce nicio adevărată casnică nu e în măsură să bage de seamă. Este, poate, felul lor de a-şi lua revanşa asupra vieţii. O înţeleg însă pe draga mea Ophélie, pentru ea totul a fost dat peste cap, s-a trezit trăind cu un necunoscut, cu un intrus distrus, cu un străin deloc amuzant, cu un bolnav care stă şi rumegă ororile altor vremuri şi ale altei lumi. Acesta nu e bărbatul ei, nu are ce să caute în viaţa ei, în foiletonul nostru amoros. Îmi asumam întreaga vină, dar îmi era din ce în ce mai greu. Mă ascundeam în spatele jobului, inventam crize şi crahuri, lucruri care se defectează, prostul mers al afacerilor despre care vorbesc specialiştii, negocierile din ce în ce mai feroce, chinezii, indienii, Dragonii, nişte nespălaţi care ne atacă pe la spate furându-ne pieţele, şedinţomania acută care pusese stăpânire pe statul-major al companiei, ordinele care ţâşnesc în flux continuu, seminariile care se succeda în şir indian, sindicatele care se tem pentru privilegiile lor şi împing la corupţie. îi povesteam despre presupusele încercări prin care aveam de trecut aşa cum i-ai povesti un film de război unui pacifist sau unui obiector de conştiinţă, introducând tot suspansul şi toată morală de care este nevoie pentru a legitima violenta ripostelor noastre. Ne luptăm pentru locurile noastre de muncă, pentru noi, pentru ea. O doare-n cot! Nimic, după părerea ei, nu-mi îndreptăţeşte tăcerea, absentele, cearcănele, pofta scăzută de la masă, indolenta din pat, şi nimic nu justifică prezenta, în casa noastră, a tuturor acestor cârti, dezgustătoare, cum spune ea, despre război, SS, deportări de masă, lagăre de exterminare, industria morţii, procesele care au urmat, vânarea criminalilor de război de-a lungul şi de-a latul planetei, din care mă înfruptam în permanenţă, cu nesaţ. Într-o zi, a amenințat că le pune pe foc, dar mi-a văzut privirea şi a înţeles că acesta era ultimul lucru pe care ar fi trebuit să-l facă. Le-am mutat în garaj şi le-am încuiat în dulapul cu

scule. Din când în când, scăpa câte un cuvânt care mă făcea să sufăr ca un câine. Ştiu că îi depăşeau gândirea, că veneau de la mama ei. Într-o zi, mi-a spus: „Voi, cafeluţele cu lapte, sunteţi cu toţii la fel, ce mi-e Rada baba, ce mi-e baba Radă, deci cu atât mai imprevizibili!” La care am răspuns: „Spune-i mamei tale, care totuşi nu e atât de departe ca vârstă de Radă, că se spune: ce mi-e baba Radă, ce mi-e Rada baba, ceea ce nu e tot ăia, chiar dacă vrea să spună, tocmai, că e tot ăia”. A stat botoasă o săptămână întreagă pentru corectarea asta de doi bani, şi maică-sa mi-a telefonat ca să-mi spună cu o voce piţigăiată că nu acceptă lecţii de franceză de la un străin. Cum nu înţelegeam la ce se referă, am răspuns: „E relativ, mamă soacră, ştiţi, străinul nu e străin decât pentru străini. În absolut, este un om ca toţi ceilalţi, şi nimeni nu-i interzice să-i placă Molière şi Maupassant”. Mi-a trântit telefonul. Într-o seară, pe când mă întorceam acasă cu noi cărţi sub braţ, Ophélie mi-a spus cu o lejeritate care mi-a dat fiori: „Nu noi i-am omorât pe evreii ăia, de ce te interesează atât de tare?” Era exact ce nu trebuia să spună, l-am răspuns cu aceeaşi înfiorătoare detaşare: „Tocmai, nu noi, dar am fi putut fi noi”. N-am încercat să-i explic mai mult, schimbase deja subiectul: „Vine mama la cină în seara asta, fă-mi, te rog, plăcerea şi schimbă-ţi mutra”.

Mama soacră este un caz. Faptul că este grasă, urâtă, inoportună şi stupid de sofisticată nu reprezintă, în sine, un scandal. E chiar distractiv s-o vezi dându-şi aere de Castafioră[21] la ea în castel. Problema e limba ascuţită pe care o are, care ar putea să ucidă şi o viperă. Ca să nu mai vorbim de privire, care ar fi în stare să paralizeze un cârd de crotali. Cu ea prin preajmă, nu poţi să respiri fără să te gândeşti la tot ce poate fi mai rău.

„— Rachel, mă dezamăgeşti, arăţi jalnic. Te complaci în degringoladă, dragul meu. La noi, nu…

— Nu este şi cazul tău, mamă soacră, tu eşti egală cu

[21] Bianca Castafiore, personaj feminin din Aventurile lui Tintin, de Hergé, este o primadonă italiană corpolentă şi cu voce puternică, care intervine adesea în mod decisiv în acţiune.

tine însăţi, ceea ce e foarte plăcut. Acestea fiind zise, aici suntem la mine acasă”.

În clipa aceea, cina a luat sfârşit. A plecat de la masă sughiţând. Fiică-sa mi-a azvârlit şervetul în faţă şi s-a dus după ea. Un minut mai târziu, uşa de la intrare s-a trântit de parcă ar fi fost izbită de un uragan tropical. Întreaga casă a vibrat până la temeliile din beton. Mi-am încheiat cina cu neînchipuita plăcere de a şti că salvasem viaţa câtorva dintre prietenii noştri, reptilele.

A doua zi, la birou mă aştepta o problemă. Alta. O problemă nu vine niciodată singură. Eram convocat la şef. După tonul secretarei, am înţeles: mă aştepta o săpuneală. Ştiam de ce. Plutea în aer, se vorbea pe la spatele meu de ceva vreme. Când deschid o uşă pe undeva, toată lumea schimbă subiectul în acelaşi timp. Eram îngrijorat, dar nu din cale afară, domnul Candela este un prieten, un frate. El m-a recrutat, m-a format, m-a învăţat chichiţele meseriei şi m-a repus pe picioare ori de câte ori minunata noastră maşină de făcut bani mă punea în genunchi. Avem două puncte comune, şcoala de ingineri de la Nantes, în care, o vreme, a predat mecanica fluidelor, şi Algeria, în care s-a născut, el şi tot tribul său, de la strămoşul basc până azi. Când mi-a văzut CV-ul, i-a tresăltat inima de bucurie. Eram angajat. Avea nevoie de un condiscipol şi de un adevărat compatriot alături, în împărăţia sa, prestigioasă direcţie a vânzărilor pentru Europa şi Africa. Şi de un inginer eficient, ceea ce eram convins că voi putea să devin foarte repede. Aveam douăzeci şi patru de ani, o diplomă proaspăt obţinută şi capul doldora de idei noi. Eram băftos, aveam un prieten drag şi mă aşteptau numeroase călătorii. După şase luni, mă mutam în casa noastră de vis şi mă căsătoream cu Ophélie a mea cea dintotdeauna, cu binecuvântarea şi vorbele drăgăstoase ale mamei sale. Au fost vremuri fericite, când nu atingeam pământul decât ca să ne deplasăm.

Şeful se afla în postura unui boss primindu-l pe un ajutor de băgător de seamă pe care nu-l putea suferi. Morocănos, dispreţuitor. Este un om plin de viaţa din Sud,

nu-l prinde să se joace de-a durul venind din Nord. Nu apucasem să închid bine uşa, că m-a şi luat în primire: „Cât ai de gând să mai continui aşa?” E felul lui de a vorbi la birou, în stil american, fără preambul, începând cu sfârşitul. Ceea ce nu e chiar o prostie, în fond şi la urma urmei suntem acolo ca să câştigăm, nu ca să pierdem bani. Religia firmei se poate rezuma în trei vorbe: *Time îs money*, iar Dumnezeul ei este *Mister Dollar*. Multinaţionala noastră este sută la sută americană, străine sunt doar pieţele şi noi, ăştia, personalul local, angajaţii, micii *Frenchmen* guralivi şi risipitori, care puteau fi plătiţi, din fericire, în franci curenţi, la care ea se uita ca la nişte Necredincioşi.

„— Trec printr-o pasă proastă.

— Foarte original! Cu Ophélie?

— Nu tocmai.

— Domnul are cumva stări de spirit?”

I-am povestit, atunci, totul. Măcelul din 24 aprilie şi trecutul lui tata. Totul în mai puţin de cinci fraze, aşa cum procedăm la şedinţele de bilanţ. Am lăsat sentimentele deoparte. Iar el, mirarea şi orice întrebare.

„Mergem să discutăm la o cafea. Îţi spun însă, pe loc, bossul îţi vrea pielea, sau mie, capul. Rezultatele tale pe ultimele şase luni sunt catastrofale. Iar serviciul lui de informaţii i-a atras, fireşte, atenţia asupra absenţelor tale de zi cu zi şi de ceas cu ceas. Ai bătut toate recordurile, bravo! Te-am acoperit cât am putut, dar, ce vrei, suntem într-o multinaţională, nu într-o biserică. Vei remedia deci imediat această situaţie. Dacă nu, la sfârşitul trimestrului îţi faci bagajele. Este clar?”

Cu alte cuvinte, eram dat afară. Tărăgănarea ţinea doar de consideraţii colaterale, sindicatul care sub niciun pretext nu trebuie pus pe gânduri, reglementările în vigoare, hârţogăraia care trebuie să-şi urmeze calea de la un birou la altul. Compania mergea ca pe roate, dar randamentul per *căpiţa* e randament *per copita*. Legea asta o avem cu toţii înfiptă în cap aşa cum un bolnav îşi ţine termometrul în gură. Filosofia firmei este la fel de

simplă ca o poruncă biblică: „Dacă un copac se îmbolnăveşte, trebuie tăiat înainte să ne contamineze minunata pădure”. Acest *Noi* spune exact ce vrea să spună, turma îşi însuşeşte decizia bossului şi răspunde pentru ducerea ei la îndeplinire. Propriul nostru sistem de cointeresare vrea ca lucrurile să stea astfel. Dar cum să-i dau o astfel de veste lui Ophélie? Mucles, mâine e o altă zi, să vedem ce o să ne aducă.

Şeful are această capacitate regală de a înţelege fără a trebui să-i explici. A fost scurt, şi în ochii lui pe jumătate închişi am văzut întreaga înţelepciune a lumii, dar şi viteza cu care bătrânii înţelepţi se dau bătuţi în faţa Răului. Mi-a spus mestecând de zor în cafea:

„Te rog să crezi pe cineva care ştie despre ce vorbeşte, în familia noastră am avut parte de toate, mizerie, război, deportări, şi iar război, exil, dispreţ, izolare şi toate celelalte. Ascultă-mă, deci, foarte bine. Vei pune imediat capăt acestei poveşti, dacă nu, va ajunge să te distrugă. Unu, te obişnuieşti cu dispariţia părinţilor tăi şi mergi mai departe. Nu-i vei readuce la viaţă dacă stai şi îţi plângi de milă. În fiecare an, ca un fiu bun, te vei duce să te reculegi la mormintele lor şi te vei ruga pentru odihna sufletelor lor. Le vei mulţumi că ţi-au dat viaţă şi le vei spune că încerci să profiţi cât poţi de mult de ea, fără nebunii şi fără aroganţă. Cât despre restul, Holocaustul şi celelalte barbarii ale acestei lumi, roagă-te lui

Dumnezeu să nu se mai repete vreodată. E tot ce poţi tace. Citeşte, militează dacă vrei, adu-ţi contribuţia, dar nu mai mult. Tot ce vei face în plus va veni de la diavol, va însemna că ai eşuat în ură, că spiritul răzbunării a pus stăpânire pe tine. E un dezastru dacă vei cădea pradă fascinaţiei Răului. Te vei transforma într-un monstru fără să-ţi dai seama. Acum ne întoarcem la birou, munca face parte din terapie”.

E tot metoda americană, eliberezi masa, scuipi în palme şi te reapuci de treabă. Altfel spus, tratezi răul prin uitare, care este răul absolut. Eram dezamăgit. Dar nu din cale-afară. Nu-i rău că lucrurile să se petreacă şi în felul

ăsta. Aşteptam de la domnul Candela să mă lumineze, şi m-a luminat. Dar este oare lumina de-ajuns?

Ceva mai târziu, în cursul după-amiezii, mi-a telefonat ca să-mi spună că mă pot baza pe el pentru tot şi a închis aşa cum face un şef atunci când a terminat de vorbit. Aş fi vrut să-i mulţumesc, dar mă luase repede şi trebuie să spun că în materie de efuziuni sunt mai degrabă adeptul metodei budiste: cu cât spunem mai puţin, cu atât ne înţelegem mai bine.

După serviciu, am trecut pe la librărie. Aveam de luat o carte. Ultima. Şomajul nu hrăneşte pe nimeni, chiar dacă ai un RMI[22] cinstit şi câteva acţiuni puse deoparte. Librarul, cu care am anumite afinităţi, mi-a întins-o zâmbindu-mi uşor maliţios: „E cartea cu care trebuia să vă începeţi cercetările", mi-a zis. Aşa era. Nu mă gândisem la asta. Presat cum eram de oroare, începusem cu sfârşitul, cu procesul de la Nürnberg, şi, din aproape în aproape, mă întorsesem până la origini, căutarea criminalilor de război, descoperirea lagărelor, debarcarea, războiul însuşi, criză politică etc. Până la origini. Iar originile se aflau, într-adevăr, în cartea aceasta. Când, cu cincisprezece zile în urmă, îl întrebasem de ea pe librar, acesta dăduse din cap şi-mi spusese: „Hm, greu de găsit, este interzisă. Voi încerca, dar, dacă nu reuşesc, va trebui să căutaţi pe la buchinişti… o să vă dau nişte adrese". Până la urmă, a dat de ea, de cartea aceasta plecând de la care cea mai mare dramă a lumii a ajuns să se abată asupra noastră. Asupra mea. *Mein Kampf*.

Nici nu mai ştiu de câte ori am citit-o. Mai întâi furios şi bulimic, apoi calm, un calm din ce în ce mai încordat. Voiam să găsesc cheia, să înţeleg magia prin care nişte oameni zdraveni la minte şi trup precum tatăl meu acceptaseră să-şi abandoneze umanitatea şi să se transforme în nişte maşini ale morţii. Nimic, doar poşircă,

---

[22] între 1988 şi 2009, acronim pentru Revenu minimum d'insertion - venit minim pentru reintegrare pe piaţa muncii, alocaţie publică introdusă de guvernul socialist condus de Michel Rocard şi destinată persoanelor celor mai defavorizate.

vorbe de ticăloşi de doi bani în campanie electorală, pretenţii de şefuleţi care se visează dictatori pe vecie, slogane pentru afişe electorale de republică specializată în comerţul cu sclavi: „Omorâţi un evreu, şi Dumnezeu vă va răsplăti!”, „Un arian face cât toţi incompetenţii din lume”, „Păziţi-vă sângele, atenţie să nu vă contaminaţi!”, „Vecinul vostru e bolnav sau retardat? Faceţi-i felul!”. Dacă Răul n-a avut nevoie decât de această cale pentru a-i dezarma pe germani şi a-i transforma în nazişti, jos pălăria! Îmi imaginasem o demonstraţie implacabilă, o alchimie din cuvinte infinit de complexe, nişte revelaţii fulgerătoare asupra complotului mondial împotriva poporului german, nişte reacţii în lanţ grandioase de la un capitol la altul, nişte circumstanţe ieşite din comun înlănţuite savant, îmi închipuisem că Satan însuşi scrisese unele porţiuni, oferind cerneala pentru restul, detalii, partea de anecdotă. Nimic din toate astea. Au fost de-ajuns un caporal imberb şi grandilocvent, un mâzgălitor sifilitic şi depresiv, o îngrămădire de maxime scrise dibaci şi puse sub un titlu viril, *Lupta mea*, şi un context socioeconomic care să îndemne la văicăreală, la răzbunare, la acuze, la supralicitare. Mai sunt, desigur, şi celelalte, din primul sau din al doilea plan, istoria tării, rădăcini provenind din secte îndepărtate care au străbătut secolele, fabule antediluviene pline de esoterism nebulos, rezonante şi disonante bizare cu una sau alta, teorii pierdute, mitologii regăsite, filosofii noi născute în focul acţiunii, vise înfierbântate venind direct din azilul învecinat sau de la crâşma din colţ, şi toată aviditatea după putere pe care progresul tehnic şi revoluţiile ştiinţifice sunt în stare să le stârnească într-o societate plutind în derivă. Să nu căutăm însă prea departe, ce ţară nu-şi are propriii demoni prin vechi pivniţe, ce ţară nu are neguţătorii ei de arme şi de vise de nemurire, ce popor nu are în oase două sau trei gene deformate de istorie, ce popor nu este expus mişcărilor haotice ale vieţii şi ce biserică n-a fost străfulgerată de nişte lumini ştiinţifice neaşteptate? Umanitatea e una singură, nu există mai multe, şi răul se

află în ea, în însăşi măduva ei.

Mă cufundam, era limpede. Şi, în plus, mă luptam cu nişte contradicţii, când de fapt trebuie să te agăţi de ce e mai simplu. Nu există un motiv pentru ceea ce se întâmplă. Să cauţi o origine a răului e absurd, el există şi gata, chiar dinaintea facerii. Să inventezi nişte procese cu cheiţă şi nişte explicaţii cu arc nu e de niciun folos, iar să pui totul în balanţă nu face decât să distrugă balanţa sau, oricum, s-o falsifice. Rămân la convingerea că răul este un accident continuu care îi trimite cu capul în zid şi pe şoferii buni, şi pe cei mai puţin buni. Binele nu contează decât atât cât durează înmormântările, sunt singurele momente din viaţa când vedem cu ochii noştri ce suntem: pulbere care se va împrăştia la prima pală de vânt. Deoarece, şi o cred, tocmai asta înseamnă binele: să-ţi vezi propriul sfârşit în sfârşitul celorlalţi. Nimic nu e mai descurajator, nimic nu e mai benefic. Dacă ei mor, şi noi murim, aici este totul. Dar nu există bine, răul e rege. Ceea ce i s-a întâmplat tatălui meu li s-a întâmplat şi altora, în Germania, în altă parte, ieri, alaltăieri, şi se va întâmpla la nesfârşit, mâine, poimâine şi răspoimâine. Atâta timp cât pământul se va roti în jurul soarelui, atâta vreme cât viaţa, această nebunie blândă, va frecventa omul, antidotul ei, această nebunie furioasă, vor exista crime, criminali şi victime. Şi dolii fără sfârşit. Şi complici. Şi spectatori. Şi despoţi care să se spele pe mâini de suferinţele noastre. Totuşi, această crimă nu e asemenea celorlalte, şi tocmai cu această stranietate absolută trebuie să mă lupt eu. Singur. Singur ca nimeni altul pe lume.

Recitind cele scrise mai sus, îmi dau seama că am omis esenţialul, că am scăldat totul într-o bălmăjeală de filosof de doi bani. Lucrurile trebuie privite în faţă. Sunt aşa cum sunt, nimeni şi nimic, nici măcar Dumnezeu, nu poate să le schimbe şi să modifice datele problemei: tatăl meu a acţionat cu de la sine putere, în deplină cunoştinţă de cauză, şi dovadă în acest sens o constituie faptul că alţii au refuzat să o facă, acceptând să plătească cu propria lor viaţă sau emigrând la timp. O altă dovadă, incontestabilă

ca lumina zilei, o constituie faptul că şi-a păstrat arhivele ca pe nişte relicve pioase, livretul acesta militar ca pe un act de naştere, documentele acestea ca pe nişte taine sfinte şi blestematul ăsta de *Totenkopf* ca pe o consacrare. Când nu ai nicio putere împotriva maşinii totalitare şi a mârşăviilor ei, când eşti prins în capcană şi speranţa a murit, există un ultim recurs pentru a nu pieri cu totul: sinuciderea. Este cel din urmă meterez al umanităţii din noi, jokerul nostru, invizibil şi invincibil. Asta face lupul, această fiară fantastică, atunci când îşi prinde laba într-o capcană: o roade, o sfâşie, regăsindu-şi libertatea întreagă, intactă, tulburătoare asemenea unei zâne a dragostei, sau se zbate până la ultima picătură de sânge, murind de epuizare şi cu o miraculoasă alinare. Odată crimă comisă, tata mai dispunea de această posibilitate, să se predea şi să ceară dreptate în numele victimelor sale, pentru a se regăsi, pentru a-şi recâştiga demnitatea. Dar a fugit, s-a ascuns, s-a prefăcut, a abjurat până în ultima secundă de viaţă, lăsând în felul acesta crima nepedepsită, protejând-o prin însăşi tăcerea lui. Consfinţind-o. Aş fi vrut să-şi fi urmat şefii, pe toţi acei Bonzen[23] ai celui de Al Treilea Reich, pe alde Hesse, Ribbentrop & Comp., în faţa tribunalului oamenilor. Judecata solemnă îi redă ororii întreaga ei infamie, iar celui vinovat, puţin din umanitatea pe care-a pierdut-o. Tăcerea înseamnă perpetuarea crimei, o relativizează, îi închide poarta judecăţii şi a adevărului şi i-o deschide, larg, pe aceea a uitării şi a repetării.

Întrebarea asta mă scoate din minţi: ştia oare tata ce face la Dachau, la Buchenwald, la Majdanek, la Auschwitz? Nu mai pot să cred că a fost o victimă, un tânăr nevinovat şi fragil peste care Răul a pus stăpânire fără ca el să-şi dea seamă sau împotriva voinţei lui. Şi chiar dacă ar fi aşa, există întotdeauna un moment, o fracţiune de secundă, există întotdeauna o împrejurare, oricât de neînsemnată, întâlnirea neaşteptată şi fugitivă cu nişte imagini insuportabile care produc revelaţia, îndoiala, revolta. În

[23] Plural de la Bonz, preot budist, prin extensie bogătaş, mare capitalist, lider al clasei stăpânitoare.

clipa aceea, ceva strigă în noi, lucrurile nu se pot petrece altminteri, sau înseamnă că nu există nimic, nici Dumnezeu, nici om, nici adevăr. Cum să nu reacţionezi, fie şi doar printr-o imperceptibilă strângere de inimă, în faţa privirii înnebunite a unui copil numai piele şi os tremurând de frig în solitudinea unui lagăr al morţii, în faţa privirii unei femei despuiate încercând să-şi ascundă goliciunea în timp ce e condusă spre crematoriu, *fără cosite*, *fora nume*, *fără puterea de a-şi mai aminti*, *cu ochii goliţi*, *cu frigul în pântece ca broască-n vremuiala iernii*, în faţa privirii unui bărbat agăţându-se de o demnitate de multă vreme distrusă în vreme ce-i sunt smulse până şi ultimele fărâme de umanitate, şi *moare pentr-un da sau un nul*

Îmi spun aşa: dacă o singură crimă rămâne nepedepsită pe pământ şi tăcerea are câştig de cauză asupra mâniei, oamenii nu merită să trăiască. Într-o lume mai bine croită, m-aş fi predat. Mi-aş fi pus costumul cel negru şi m-aş fi dus în faţa judecătorului şi i-aş fi spus: „Tatăl meu a schingiuit şi a ucis mii de oameni năpăstuiţi care nu i-au făcut nimic – şi a scăpat. Astăzi, eu ştiu ce a făcut, dar el a murit, astfel încât vin să mă predau în locul său. Vă rog să mă judecaţi şi să mă salvaţi!” în lumea asta, n-aş fi considerat nici măcar ridicol, mi s-ar întocmi proces-verbal pentru ofensă adusă autorităţii judecătoreşti, aş fi mustrat şi mi s-ar da drumul. Dumnezeule, mi s-ar face chiar, poate, cu ochiul! Nu pot decât să-mi gestionez de unul singur afacerea. Or, nu ştiu, totul e atât de neaşteptat, de disimulat, de imund, de brutalizat de toate subterfugiile şi tergiversările la care s-a recurs după sfârşitul lumii, suntem din nou încredinţaţi că minciuna este o bună protecţie socială pentru popoare, un cadou eficace pentru copiii rebeli, un mod de a trăi reconfortant pentru oamenii ocupaţi. Orice mi-aş spune, sunt prins în nălucire, târât de ea, nu văd niciun colac de salvare de care să pot să mă agăţ. Sunt singur. Singur cum nu e nimeni pe lume. Această lume care mi se pare atât de îndepărtată, atât de fals preocupată, atât de repliată asupra ei înseşi, asupra pretenţiilor ei, asupra plăcerilor şi

nebuniilor ei din care se hrăneşte aşa cum un canibal să hrăneşte din el însuşi, obsedată, probabil, de epoca ei, de drama ei, de visele şi de neputinţele ei. Reacţionez, fireşte, nu fac parte dintre cei care se complac în durere, urăsc orice idee fixă. Îmi spun că toate astea sunt istorie, şi că istoria ţine de trecut, şi că trecutul a murit odată cu-ai lui, am uitat, nu mai ştim, am relativizat, avem problemele noastre de azi, şi deja e prea mult, e înfiorător, nu întrezărim nicio soluţie, iar ziua de mâine, unica noastră alegere în viaţă, se apropie-n goană, cu toate cruzimile şi disperările ei. În ceea ce mă priveşte, o întreagă lume s-a prăbuşit peste mine, întregul Rău, de la origini până în prezent, mă priveşte în ochi, îmi scormoneşte prin inimă şi prin măruntaie, revenindu-mi în amintire, obligându-mă să-l readuc în memorie, vorbindu-mi neîncetat despre ce a fost, despre ce am fost. Imaginea asta mă torturează, ceaţa mă sufocă, mă doare capul… îmi vâjâie… se aude ceva ca un urlet… văd o câmpie lugubră… o procesiune de umbre… bărbaţi, femei, copii, nenumăraţi, goi, descărnaţi, înaintând în ordine sub privirea de gheaţă a unui SS spre un foc imens, care… *ajutor*!… mă cufund în nălucire… Strig după ajutor… îl caut pe tata… *Unde eşti*, *tată*, ce *faci*? Vreau să-l găsesc, să-l trezesc… să mă trezesc… să-mi salvez tatăl… tatăl meu care s-a pierdut, care ne-a pierdut… *Mi s-a năruit căminul şi durerea mă ţintuieşte şi nu ştiu de* ce. *Nimic nu mi-a spus tata*… Ah, iată-l, impecabil în uniforma lui neagră, cu faimoasa banderolă roşie pe braţ… Îmi zâmbeşte… cu acel frumos zâmbet de tată, duios şi sever… Nu ştiu cum s-a întâmplat, sunt împreună cu el, la fel ca în casa noastră de la Aïn Deb, locuim într-o superbă vilă departe de… lagăr… de *stalag*[24]… există o pădure drăguţă în faţă, flori şi culori frumoase, iar dincolo de dâmbul de-acolo se află… *locul* acela negru, cenuşiu, unde n-am voie să merg… Mă joc împreună cu alţi copii, copii de ofiţeri, dar şi câţiva care

[24] Prescurtare a termenului german Stammlager, „lagăr obişnuit", rezervat, în Germania, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, soldaţilor şi subofiţerilor inamici.

vin din acel *loc* pentru a ne întregi jocurile, pentru a ne fine companie, pentru a ne servi drept distracţie, drept ţapi ispăşitori pentru nerăbdările şi capriciile noastre… ne plictisesc însă, sunt slabi, bolnavi, păduchioşi, plini de scrofuloză, nu au păr, nu au dinţi, nu ştiu să se joace, sunt tăcuţi, proşti, nu-i înţelegem, nu se gândesc decât să mănânce, să se încălzească, să doarmă… îi certăm, îi batem, dar ei nu aud, se fac ghem asemenea unor arici… în jur, nişte zdrenţe neomeneşti cu ochii înfundaţi în orbite se târăsc prin micul nostru cătun plin de flori, se prefac că prăşesc pământul, că greblează pietrişul, că vopsesc gardurile. Sunt prizonierii noştri, nişte sălbatici care au adus numai necazuri naţiunii noastre, care l-au supărat pe Führerul nostru, sunt îmbrăcaţi în nişte oribile pijamale în dungi, sunt urâţi, împuţiţi, perfizi, slugarnici, nerecunoscători, fură tot ce le iese în cale, nu le scapă nimic, chiştoace, bucăţi de hârtie, coltuce învechite de pâine, un simplu cui ruginit le face ochii să iasă din orbite, un os, şi iată-i năpustindu-se ca nişte câini, ne scotocesc prin pubele, ne privesc cu invidie… Din când în când, se opresc brusc din a se face că trudesc, înalta capul şi se uita în deportare, peste câmp, în spatele dâmbului… acolo… la o imensă coloană de fum gros şi greţos care se înalţă spre cer… *Ah*, *urletul acela*!… ciori luându-şi zborul în masă, umplând văzduhul cu croncăniturile lor lugubre… *Daţi-i drumul*!… *Şi voi*, *jidanilor*… prizonierii se uită la cer… întotdeauna, atenţia le e distrasă de acel vuiet neaşteptat care uneori ne trezeşte în puterea nopţii, în zori, în frig, de acel bubuit care e precedat de nişte zgomote metalice indistincte, trosnind în vânt, lanţuri târâte, uşi grele, metalice, care sunt trântite, uruituri sacadate ale unor pompe care provoacă căderi de tensiune, făcând lumina lămpilor să pâlpâie… poate chiar strigăte… o larmă spectrală care creşte şi creşte după care încet, încet se stinge într-o tăcere insuportabilă… *Dumnezeule*, *tăcerea asta*, *cât de ciudată e*, *cât de râu face*… nişte oameni care… din nou capete rase iţindu-se la poalele dâmbului… altă coloană care înaintează greu…

vine din beznă, traversează lumina cenuşie a zilei şi dispare în beznă… e departe… vântul bate din sensul opus… Şnapanii de-aici sunt pierduţi în contemplare, şi atunci bravii noştri /capo dau fuga să-i ia la scărmănat cu bâtele şi cu strigăte guturale… „*Arbeitl*… *Arbeitl*… *Schnelll*… *Schnell*!” Ne tăvălim de râs: Ha ha hal… Ha ha hal… Ce ciudat însă, aşa de lipsiţi de carne şi de haine cum sunt, pehlivanii ăştia nu simt nimic, nu spun nimic, nu se mişcă, unii se hlizesc cu toţi dinţii lor stricaţi privind cerul, aproape că le vine să cânte… sunt fascinaţi. Apoi, când hotărăsc ei, se îndoaie jalnic de spate, îşi apucă uneltele şi se prefac din nou că prăşesc pământul, că netezesc pietrişul, că vopsesc gardurile, că verifică dacă totul este curat. Nişte automate enervante, ai spune că asta au făcut toată viaţa, aceleaşi gesturi, că aşa s-au născut. Uneori, doi sau trei dintre ei rămân pe jos, tovarăşii lor nu îi văd sau, aşa cum le e obiceiul, se prefac că nu-i văd. Bravii noştri /capo dau atunci ordine, respectivii sunt luaţi cu roaba şi duşi acolo, peste câmp, dincolo de dâmb… Unii ofiţeri izbucnesc în râs sau se enervează, cravaşa şuieră, izbeşte în cizme… bravii noştri /capo se prăpădesc şi ei de râs şi fac temenele… sunt nişte deţinuţi privilegiaţi, s-au mai întremat cât de cât pe spinarea fraţilor lor de mizerie… vorbesc o limbă pe care n-o înţeleg sau abia dac-o înţeleg: „*Guţ*, *guţ Juden kaput*, terminat, *Koneţ*, *danke*, *djenkuie*, mulţumesc mult, *dobâr den*!” Tata mă cheamă să iau gustarea… eu… eu… vântul şi-a schimbat direcţia, văzduhul duhneşte, e lipicios… Intrăm şi închidem fereastra.

Îmi vine să urlu, să-mi smulg pielea. Nu ştiu, nu ştiu ce să fac, tăcerea mă striveşte, tăcerea asta înfiorătoare, nu reuşesc să disting nimic, visul, coşmarul şi realitatea sunt una. Nicio scăpare.

M-am trezit ud learcă. Era… nu mai ştiu, noapte, zi. Am strigat-o pe Ophélie. Am continuat să strig: „Ophélie… Ophélie!” Am auzit un zgomot venind dinspre bucătărie, un bâzâit slab… un şuierat de gaz… frigiderul! „Ophélie… Ophélie!” Nu era acolo. Nu s-a întors acasă. A plecat.

Tăcerea are ceva supranatural… o aud, miroase a ars, se lipeşte de piele. A căzut ceva de pe canapea. *Dumnezeule*, ce *zgomot*! *O* carte… *Mein Kampf*. M-am dus în garaj şi i-am dat foc.

Jurnalul lui Rachel
Aprilie 1995

L-am găsit pe Jean 92. A fost simplu ca bună ziua. M-am prezentat la adresa care apare în scrisorile pe care tata le-a primit de la el. Omul locuieşte într-o casă mâncată de care de la capătul unei străduţe mohorâte dintr-un colţ mizerabil al unui sătuc măcinat de lipsa moştenitorilor, undeva pe lângă Strasbourg. Mergând dinspre această capodoperă de urbanism care este Strasbourgul spre cătunul ăsta uitat de hărţi căruia, din omenie, nu-i voi divulga numele, mărturisesc că mă vedeam ajungând într-adevăr la capătul pământului şi regretând asta amarnic. În Franţa încă există astfel de locuri uitate, te întrebi cum au reuşit să se-ascundă. Renaultul meu 4L închiriat era pierdut, cu toate că venea din Strasbourg şi bătuse probabil în lung şi-n lat toată regiunea. La intrarea în sat, un ţăran ciufut a întins degetul spre marginea satului ca răspuns la întrebarea mea: „Mi-aţi putea spune, vă rog, unde aş putea să-l găsesc pe Ernest Brucke?” Inutil să-i mai mulţumesc, a uitat să vorbească, n-ar putea să-mi spună: „N-aveţi pentru ce, domnule”.

Exact atât cât mi-a trebuit să sperii trei babe boccii proptite în măturі şi să fac să latre o haită de căţeluşi, am şi ajuns la locul pe care îl căutam. Era ultima casă din sat. Dincolo de ea nu mai era nimic, doar un zid de vegetaţie sălbatică.

Mă aşteptam să dau peste un bătrân şi mă întrebam cu îngrijorare dacă îi mai rămăsese un dram de luciditate cât să-mi răspundă la întrebări. M-am trezit însă în faţa unui bărbat între două vârste, îmbrăcat ca un boschetar, cu o umflătură enormă pe post de pântece şi cu toată cuperoza şi toate fistulele pe care şi le poate dori un

alcoolic înrăit pe figură. Avea prohabul la fel de larg desfăcut ca şi gură, ceea ce dovedea că nu-i pasă de absolut nimic. Se afla într-o grădiniţă plină de vechituri mucegăite, de fapt un maidan în miniatură, stând în faţa unei mese metalice ca vai de ea pe care trona o sticlă de ţuică; mai exista un pahar ciobit, dar fără existentă de sine stătătoare, sudat cum era de masă şi plin ochi cu un lichid lipicios în care stăteau la macerat frunze, ace de brad şi muşte moarte; plus o scrumieră absolut îndoielnică, îngropată sub un munte de scrum, chiştoace şi insecte carbonizate. Omul privea drept înainte şi nu-şi spunea nimic. Nu m-a văzut apropiindu-mă.

Am fost cuprins de o milă infinită. Omul acesta era o epavă pe cale de dezmembrare. Am avut viziunea acesteia şi am fost imediat convins că era ceva iminent: omul acesta aşa va muri, înfăşurat în boală lui de piele, lipit de scaun, cu sticla la îndemână, negândindu-se la nimic, nespunându-şi nimic, nevăzând nimic din ce-l înconjoară. Mi-era greu să mi-l imaginez pe tata, care era rigoarea însăşi, o rigoare întru totul germanică, în tovărăşia unui astfel de personaj. Fie însă, vremea a trecut şi o fi avut şi el momentele lui de glorie. O rapidă socoteală făcută în minte m-a dus la concluzia că tata şi omul acesta nu se cunoşteau, n-ar fi avut cum. Chestiune de vârstă şi de circumstanţe, tata nu mai părăsise Algeria din 1962, iar omul din faţa mea, la acea dată, se juca probabil de-a indienii cu micii nespălaţi din împrejurimi sau de-a v-aţi ascunselea prin hăţişuri cu oile, până să ajungă la băutură cu prietenii. Acum trebuie să fi avut în jur de cincizeci de ani, în mod evident era foarte departe de cei şaptezeci şi şase pe care-i avea tatăl meu în momentul când fusese ucis. Nu îndrăzneam nici măcar să iau în calcul ipoteza că omul acesta s-ar fi putut duce în Algeria ca să se întâlnească cu tata. Acolo nu e de glumă, există o graniţă, nişte grăniceri fioroşi şi nişte legi cu totul ieşite din comun, vizitele sunt interzise şi nu există motive care să poată fi invocate. Există astfel de locuri, nu poţi nici să intri, nici să ieşi şi nici să afli de ce. Omul acesta între

două vârste aflase probabil în băutură calea de a întineri sau de a îmbătrâni prematur, sau pe aceea de a trece drept altcineva. Ceva îmi scăpa.

În sfârşit, omul mă observă. Avea privirea piezişă şi buzele spongioase, genul bătrân libidinos, ceea ce m-a făcut să nu mă simt în apele mele. Eram ca un copil prins în capcană. Am inspirat adânc şi am adoptat atitudinea băiatului de cartier care se pricepe să terorizeze fetiţele cu codiţe. Asta n-o să-mi mai scape, aşa cum mi se întâmplase cu micul pensionar din Uelzen, pe care-l pusesem pe fugă cu nişte întrebări mai degrabă incomode decât inteligente.

„Dacă sunteţi Ernest Brucke, alias Jean 92, aş vrea să vă strâng mâna în numele tatălui meu, Hans Schiller, şi să vă mulţumesc”.

Omul a căzut într-o scurtă reflecţie, apoi, epuizat de efort, mi-a întins o mână grea pe deasupra sticlei, spunându-mi cu o voce încărcată:

„— Schiller?… Cine e?… Eşti fiul lui?

— Un pic, da! Pe patul de moarte, tata mi-a cerut să mă duc să-i salut prietenii, pe cei care l-au ajutat la greu, pe cei…

— Lasă prostiile, micuţule, nu sunt Jean 92…

— Dar cine sunteţi atunci, stimate domn?

— Fiul, Adolphe… bătrânul a mierlit-o de-o veşnicie.

— Ah!

— Ce voiai cu tata… pe lângă să-l feliciţi?

— Să depanăm amintiri…

— Da?… Şi de ce?

— Ei… caut mărturii, arhive… scriu o carte despre tatăl meu şi despre lupta lui pentru salvarea umanităţii, hitlerismul nu a murit, dacă nu mă înşel.

— O, da, chiar ai fată de scriitor!

— Dacă sunteţi de acord, o să vă înregistrez mărturia, voi scrie un capitol despre dumneavoastră şi despre tatăl dumneavoastră”.

Bingo! Am nimerit în plin. Beţivanul se şi vedea în vitrinele librăriilor. Şi-a corectat ţinuta, şi-a dres glasul şi a început să se uite la mine ca la un prieten. Nu mă

gândisem, avem tendinţa să uităm, dar boala asta, vanitatea, continuă să existe, acest bun şi vechi morcov cu care îi facem pe prostovani să alerge către ceaun. Nu aveam să-i mai dau drumul minunatului meu Jean 92 bis.

„— Am uitat să-ţi spun, dragul meu Adolphe, dar am deja un editor, care în plus plăteşte şi foarte bine… vei avea partea ta.

— Cât?

— Depinde de vânzări, poate ajunge departe, lată deja o sută de franci avans”.

Acestea fiind zise, ne-am instalat comod şi am discutat ca doi parteneri într-o afacere profitabilă. Degeaba, până la urmă. Şi a fost extrem de anevoios, beţivanul îl tot dădea pe taică-său la o parte şi se băga el în faţă. Voia tot capitolul pentru el. Mi-a povestit copilăria, tinereţea, despre bunică-sa

Gertrude, care nu vorbea decât germana, despre serviciul militar în scârba aia de armată franceză, despre micile războaie din Africa în care le-a tras-o negroteilor pentru a răscumpăra ruşinea de a fi slujit Franţa, despre mica ticăloasă pe nume Greta, care i-a făcut viaţa praf, despre vărul Gaspard, sau Hector, care l-a şmenuit fără să clipească, despre mătuşa Ursula, care trăieşte în Brazilia cu un traficant de smaralde sau de diamante, un oarecare Félix, despre casa care îi cade în ruină, despre satul ameninţat cu renovarea, despre primăria care nu îi dă pace ş.a.m.d. Şi mi-a spus totul despre munca pe lângă nazistul de taică-său, ca mărunt secretar mai întâi, însărcinat cu mica supraveghere a vecinilor, cu naveta între poştă şi cutia de scrisori, cu micile prestaţii de copil de cor în misterioase ceremonii şi, mai târziu, pe măsură ce înainta în vârstă, şi mintea îl părăsea, despre şedinţele nesfârşite, conciliabulele între bieţi amărâţi, discuţiile împotriva trădătorilor şi revizioniştilor, capetele în gură date micilor pungaşi din oraş, altercaţiile cu jandarmii, beţiile iernatice dintre bătrâni camarazi de arme mâhniţi de haosul vremurilor moderne. O viaţă de mizerie reuşită, pe scurt. Şi mi-a deschis arhivele familiei. M-am mirat că

ştie să se ridice şi să meargă. Un dulap plin asupra căruia m-am năpustit ca un apucat. O oră mai târziu, eram plin de praf şi duhneam a hoit. Şi îmi era ruşine că sunt om. Am scotocit prin nişte mormane aşa cum numai în podurile torţionarilor atunci când în sfârşit dracul îi cheamă la el poţi să găseşti. Totul pute a învechit, a marginal, a muced, a dementă furioasă, a zădărnicie, a mârşăvie. Mort sau viu, un torţionar tot torţionar rămâne. Acest nenorocit de Jean 92 ar fi trebuit să dea colţul înainte de a se naşte, sau măcar în momentul când s-a transformat în vârcolac al celui de – Al Treilea Reich.

Afişe slinoase, cârti ferfeniţite, o carte de rugăciuni în învelitoarea ei din bumbac, cataloage pentru vânători jumulite până la cotor, steguleţe decolorate, scrisori disperate, fotografii încă şi mai disperate, caiete pline de fiere, manifeste care îţi întorceau maţele pe dos. Mi-a propus întregul pachet pentru două sute de franci. Era scump gunoiul, dar pentru asta venisem, să aflu originea Răului. Mai era şi un pistol de mărime considerabilă şi câteva gloanţe coclite. „Un Lüger, cea mai bună armă din lume!” a ţinut el să precizeze apucându-l plin de mândrie. Am confirmat: „Tu ai spus-o, prietene drag, bătrânul meu era în extaz după el”. Cu Adolphe al meu şi Lügerul lui în mână, iar eu cu manifestele şi steguleţele mele, chiar păream a fi hotărâţi să curăţăm lumea. Dacă ne-ar fi văzut nişte tineri cu minţile înfierbântate, ni s-ar fi alăturat imediat.

Să anchetezi războaiele trecute e un chin, nu ajungi prea departe. Fundături, drumuri care se pierd în beznă, bălti supurând în ceată, praf ridicându-se ca o perdea de fum pe măsură ce bâjbâi în gol. Îmi dau seama de dificultatea celor însărcinaţi cu investigarea crimelor de război îngropate în tăcere, uitare şi complicitate. Este o misiune imposibilă, adevărul e pierdut în ierburile sălbatice, prins într-o suprapunere de poveşti şi de subpoveşti de mii de ori îngropate, de mii de ori răscolite şi de tot atâtea ori traficate. Există tăcerile, pierderile de memorie, minciunile, lecţiile învăţate pe dinafară,

pledoariile avocaţilor diavolului, discursurile asupra discursului, hârtiile mâncate de molii. Şi peste toate, spulberând orice pretenţie, bate acest vânt al ruşinii care te face să închizi ochii şi să pleci capul. Victimele mor întotdeauna de două ori. Şi întotdeauna călăii trăiesc mai mult decât ele.

„— Tata a uitat să-mi spună ce înseamnă 92, tu ştii?

— E codul organizaţiei pe care o controla bătrânul, Unitatea 92, toţi membrii ei aveau pseudonime, Jean 92, François 92, Gustave 92. Trebuia să fim cu ochii în patru, gaulliştii erau pe urmele noastre, jidanii…

— Şi 92 la ce face trimitere?

— Înseamnă… Hitler a venit la putere în ’33, Pétain a semnat colaborarea în MO, şi la dată aia tatăl meu, care avea nouăsprezece ani, a intrat în Gestapo… totalul e 92. Era şmecher, bătrânul! Asta înseamnă unitatea, fidelitatea fată de Al Treilea Reich.

— Mein *Ehre Heißt* Treue[25] .

— Da, asta e, văd că ştii! Când am preluat afacerea la moartea bătrânului, în ’69, am botezat-o Unitatea 134… m-am născut în ’42, înţelegi?… 92 plus 42 fac 134, Unitatea 134, te-ai prins? Bine, dar nu mai era de lucru, amicii se puseseră toţi la adăpost, huzureau prin Santiago de Chile, Rio sau Bangkok, în China… înţelegi?

— Daaa, cunosc, e pe lângă Thailanda. Deci Unitatea 92 este cea care… cu tatăl meu?

— Bineînţeles. În momentul înfrângerii, când nu mai aveam ce spera, tata a creat Unitatea împreună cu nişte prieteni şi s-a ocupat să-i scoată pe camarazi din Germania şi să-i trimită în ţări prietene. Mai târziu, s-a afiliat la reţeaua Odessa[26], ştii?

---

[25] Mein Ehre Heißt Treue (literal, „Onoarea mea se numeşte fidelitate") era deviza importantei organizaţii paramilitare national-socialiste Schutzstaffel (în germană, „escadron de protecţie"), mai cunoscută prin sigla SS.

[26] Aşa-numita „Reţea Odessa” este o filieră de exfiltrare a foştilor membri ai trupelor SS creată imediat după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, când Germania fusese ocupată de Aliaţi, în special spre ţări din America Latină şi din Orientul Apropiat.

— Din fericire! Odessa, reţeaua franciscană, oficinele Vaticanului, prietenii de la Crucea Roşie, filiera etiopiană, filiera turco-arabă, şi celelalte.

— Noi, cei din 92, ne ocupăm mai ales de membrii SS din *stalag*-uri. Aceasta era elita, înţelegi, tipi care trebuiau păstraţi pentru viitor. Trebuie spus asta în *book*, bătrânul a lucrat foarte eficient, a salvat zeci de eroi din ghearele lor. Ai numele în carneţelul negru. Trebuie să fie acolo şi tatăl tău… cum spuneai că-l cheamă?

— Schiller. Din ghearele cui?

— Rusnacii, americanii, jegoşii de englezoi, rahaţii de gaullişti şi toată pleava de jidani. Îţi dai seama, încă mai rămăseseră! Bătrânul a avut foarte mult de tras cu Nakam[27]-ul lor, cu Congresul lor Evreiesc[28], care a profitat de harababură ca să pună labele pe Palestina şi Franţa, cu Mossadul lor, şi cu nemernicul ăla de Wiesenthal[29], care îşi umplea buzunarele… şi nu mai zic nimic despre vecinii care au schimbat macazul ca la comandă, inclusiv unii 92. Nu mai ştiai pe unde să scoţi cămaşa, trebuia să ştii ce se punea la cale, în permanenţă, să-i avertizezi pe camarazi, să construieşti relee, să protejezi filiere, să găseşti bani, să trafichezi acte… O să spui că am dat şi eu o mână de ajutor, dar de fapt am muncit ca un apucat… îmi lipsesc toate astea, ne zbăteam pentru onoare… Astăzi…

Îl ascultam fără să-l ascult. Ştiam de o sută de ori mai multe decât el despre toată afacerea. Dar faptul de a-l vedea, de a-l auzi, de a-l mirosi, de a mă Balaci în mocirla lui mă transpunea cu totul în atmosfera de după război, în

---

[27] Gruparea Nakam, cunoscută şi sub denumirea de „Răzbunătorii evrei" (.*Nokmim*), a fost o formaţiune paralimitară israeliană care, imediat după al Doilea Război Mondial, avea rolul de a asasina criminali nazişti, drept răzbunare pentru Şoah.

[28] *World Jewish Congress* (Congresul Mondial Evreiesc), federaţie internaţională de comunităţi şi organizaţii evreieşti creată în 1936, la Geneva, avându-şi sediul la New York.

[29] Simon Wiesenthal (1908-2005), evreu austriac supravieţuitor al Şoah-ului, cunoscut şi ca „vânătorul de nazişti", pe care îi urmărea prin întreaga lume pentru a-i aduce în faţa justiţiei.

inima acelui sfârşit de lume cu totul aparte, cu câmpurile lui de ruine cât vezi cu ochii, cu mulţimile lui buimace, cu Himalayele lui de cadavre carate cu buldozerul, cu nebunii lui rătăcind pe câmpiile devastate, cu scenele lui delirante, cu palele lui de vânt împrăştiind putreziciunea, cu laşii lui care deja se tocmeau, complotau, depuneau mărturie, pregăteau viitorul, şi peste tot acest balamuc, ceea ce face cel mai rău, ceea ce te face să-nnebuneşti, tăcerea obsedantă, şi ceaţa asta care mâneacă azi.

„— Şi-acum… unde suntem, unchiule Adolphe?

— Pfff!… S-a terminat, micuţule, evreii au câştigat.

— Hitler se va întoarce… sau altcineva şi mai… la fel de tare.

— Daaa, putem să visăm.

— Va fi poate francez, ca noi.

— Mă faci să râd, ai văzut vreodată francez cu coaie?

— Pétain avea totuşi două, nu?

— Da, dar nu avea geniul lui Hitler. Un astfel de om nu poate veni decât din Germania.

— Totuşi, au mai existat Stalin, Pol Pot, Ceauşescu, Mao, Kim Il Sung, Amin Dada… uh… şi celălalt mustăcios, cum îl cheamă… cel care i-a gazat pe…

— Numai pleavă, comunişti, negrotei, gălbejiţi, nu se pune.

— Un american n-ar fi rău, au reuşit să extermine pieileroşii, ceva mai puţin pe negri, de-acord, dar au aruncat totuşi două bombe atomice peste galbeni.

— Baţi câmpii, americanii sunt evrei, trebuie exterminaţi.

— Poate arabii… Ce crezi? Au geniul retoricii…

— Ce au?

— Se pricep la vorbe, ştiu să înşire ideile, ce să mai.

— Jidani la fel ca toţi ceilalţi, poţi să faci cărbune din ei, asta-i tot, şi nici măcar de cea mai bună calitate.

— Ce chestie, dacă suntem deştepţi, problema energiei cu care ne omoară ăştia acum poate fi rezolvată pe vecie. Avem aici o chestie ieftină, care nu se termină niciodată.

— Ha ha ha! Chiar că eşti fiul lui taică-tău! Ha ha ha! Ha ha ha!”

În alte împrejurări, m-ar fi amuzat copios să mă plimb prin căpăţâna lui. Aş fi descoperit nişte grote şi nişte prăpăstii de care nenorocitul ăsta habar nu avea, cretinismul nu se reduce la ce se vede, mai există şi partea lui ascunsă. Îmi venea să-l… să-l… nimic. Nu-i ucizi pe nebuni, nu-i omori pe bolnavii incurabil, te rogi pentru ei. Mi-a făcut totuşi rău. De la înălţimea bolii sale, m-a terminat cu o frază: „Chiar că eşti fiul lui taică-tău!” Am primit-o ca pe un şoc electric în inimă. Eu îl priveam ca pe fiul tatălui său, Jean 92, Saint-Bernard-ul fugarilor, salvatorul asasinilor, iar el mi-a reamintit pufnind de râs că şi eu eram fiul tatălui meu, Hans Schiller SS-istul, îngerul morţii.

În trenul care mă aducea înapoi la Paris, n-am încetat să mă gândesc: *Sunt fiul tatălui meu… Sunt fiul tatălui meu…*

Mi-am repetat propoziţia asta în ritmul monoton al mersului până am obosit, până m-am destrămat, până am adormit. Cred că am spus-o cu voce tare, poate chiar am strigat-o. Mă aflam între două coşmaruri, două spasme, două dorinţe, să mor pe bancheta asta sau mai târziu, după ce voi fi înghiţit toată drojdia, mă zbăteam în beznă. În orice caz, am auzit foarte clar o voce, undeva în compartiment, şoptindu-i tare şi distinct unui vecin: „Dacă o spui înseamnă că te îndoieşti”, şi pe celălalt punând paie pe foc: „Tatăl o fi ştiind, aceasta e întrebarea?” Şi, dintr-odată, toţi acei oameni cumsecade aflaţi în călătorie de plăcere au început să cotcodăcească, să râdă pe înfundate, acoperindu-se care cu mâna, care cu ziarul, care înghiţindu-şi de-a dreptul limba. Am râs şi eu, era un umor de bună calitate, rostit între nişte oameni de bună tovărăşie, dar la momentul potrivit, atunci când râsul se pierdea în nimicnicia lui, m-am ridicat şi, asemenea unui profet tunător, am murmurat cu înţeles: „Cine ştie unde se află tatăl său, să ridice o mână!” Un mic curent de aer rece a străbătut compartimentul. Asta m-a revigorat.

Nu ştiu de ce, mi-am adus aminte de această glumă evreiască: Bietul Moshe se zvârcoleşte în aşternut ca un peşte pe-uscat, este trecut de miezul nopţii şi mâine-dimineaţă, la douăsprezece fix, trebuie să înapoieze o datorie prietenului şi vecinului său de deasupra, Iacob. Afacerile au mers prost luna asta, Moshe nu are nicio leţcaie, se vede deja dezonorat, eliminat din comunitatea negustorilor, pedepsit de rabin. Se perpeleşte atât de tare, încât nevasta lui se trezeşte şi îl întreabă ce are. Nu obişnuieşte să-şi dezvăluie secretele, mai ales în faţa unei femei, dar epuizat de tânguieli cedează şi îi spune despre ce este vorba. „Asta e tot?” spuse ea. După care se ridică, deschide larg fereastra şi strigă cât o ţin bojocii: „Iacob, lacooob, Moshe nu poate să-ţi dea înapoi datoria, nu are niciun ban!” După care se întoarce în pat şi îi spune bărbatului ei uluit: „Acum poţi să dormi liniştit, e rândul lui să-şi facă griji!”

Continuarea călătoriei a fost dintre cele mai paşnice. Am deschis ziarul şi am parcurs ştirile externe: pretutindeni, războiul înainta cu paşi mari.

Jurnalul lui Malrich
31 octombrie 1996

Nu-l înţeleg totdeauna pe Rachel. Mă enervează. Vorbeşte despre tatăl nostru ca despre un asasin, insistă, îl acuză de tot felul de chestii, e demenţial. Tata era ofiţer SS, ok, a trecut prin lagărele de exterminare, ok, dar nimic nu ne spune că a ucis. Păzea prizonierii, asta e tot. Nici măcar atât, nu era treaba lui, pentru asta existau celebrii *kapo*, criminali germani şi prizonieri trecuţi de partea duşmanului, Rachel o spune chiar el, erau nişte câini, ei îi păzeau pe deportaţi, îi băteau, îi jefuiau, îi violau, îi dădeau gata cu munca, îi căsăpeau cu lovituri de ciomag, îi târau de picioare şi îi aruncau în cuptor. Tata era inginer chimist, nu călău. Lucra în laborator, departe de lagăr, prepara amestecurile, punct. Nu ştia ce făceau ceilalţi cu ele, nici nu era obligaţia lui să ştie, camerele de gazare

erau treaba celor care li se spunea *Sonderkommandos*, comandourile gazului, *Einsatzgruppen*[30], nu a laboratorului. Responsabilitatea tatii se termină pe rampa de livrare, nu mergea mai departe. Camioanele veneau, încărcau butoaiele, se semnau hârtiile şi şoferii plecau să-şi facă parcursul, Dumnezeu ştie pe unde, încadraţi de motociclişti. Cum a putut Rachel, care era atât de impresionat de organizarea germană, să-şi închipuie că şefii cei mari, *Bonzen*, l-ar fi repartizat pe un om de ştiinţă ca tata în rolul unui vulgar călău care bagă cărbuni în cuptoare, gaz în camerele de gazare, închide uşile, acţionează manetele, supraveghează cadranele? Ştim foarte bine, Rachel şi cu mine, care suntem doar nişte *Halfdeutsche*, că nemţii sunt foarte stricţi, nu bagă pe toată lumea în aceeaşi oală. Aşa era şi tata, nu făceai glume cu el decât când era ora de glume. Rachel a luat-o razna, a uitat educaţia noastră de bază. Delira pentru că-l durea, exagera, se tortura singur aşa cum fac şi eu acum când mă gândesc la noi, la părinţii noştri cărora islamiştii din Alger le-au tăiat gâtul în somn, la cartierul nostru pierdut în natură, la locuitorii lui caporalizaţi de imam, înconjuraţi de bărboşii în *djellaba*[31] şi bluzoane negre, umiliţi de acei *kapo* care îi împresoară ca nişte pitbulli, la unchiul Ali, care se stinge ca un bătrân deportat, la mătuşa Sakina, care aşteaptă fără a se mira vreodată de ceva, la biata Nadia carbonizată de emir. Mă gândesc la tatăl meu. Tată… ce Dumnezeu ai căutat în nebunia aia? Ştiai ce se-ntâmplă? Limitele nu sunt clare, în lagăr trăieşti împreună cu ceilalţi, iei masa la popota ofiţerilor, vorbeşti despre slujbă, povesteşti greutăţile zilei, te lauzi cu izbânzile. Există reuniunile oficiale, asculţi discursurile lui Hitler, comunicatele comandantului, ale lui Himmler însuşi,

---

30 Einsatzgruppen (în germană, „grupuri de intervenţie”) erau unităţi paramilitare (SS) de poliţie politică aparţinând armatei germane însărcinate, după anexarea Austriei şi invadarea Poloniei, cu eliminarea în special a evreilor.

31 Haină lungă şi largă, desfăcută în părţi, cu glugă, purtată pe sub burnus în Africa de Nord.

vorbeşti despre planificare, rezultate, incidente tehnice, sunt mustraţi leneşii, felicitaţi campionii, primeşti ordinele pentru săptămâna care stă să înceapă. Difuzoarele, acele pâlnii blestemate atârnate deasupra capetelor îi hăituiesc pe întemniţaţi până-i aduc la demenţă, şi vocea aceea mecanică acoperind până şi bătaia vântului cheamă neîncetat la adunare, la supunere, la abandon, care, articol după articol, verset după verset, detaliază teroarea, transformând crimă într-un simplu act poliţienesc. Iar când vine seara, după cină şi toastul regulamentar închinat Führerului, te aşezi lângă sobă împreună cu-ai tăi, vă relaxaţi împreună, ascultaţi muzică, jucaţi cărţi, beţi un pahar visând cu ochii deschişi, vă gândiţi la familie, la partidele de vânătoare şi de pescuit cu prietenii, la minunatele bătălii care se desfăşoară acolo, la capătul lumii. Vă povestiţi *Lag*erul, vă relataţi istoriile, glumele, traficurile, zvonurile, bolile lui oribile, vicleniile lui jalnice, vorbiţi despre cei noi, sosiţi cu trenul de dimineaţă, întâmpinaţi zgomotos cu solemnitate militară, care încă sunt plini de speranţă, încă foarte aproape de demnitatea lor şi de micile lor valize, circumspecţi, însă nu mai mult, încă încrezători în Dumnezeu, în raţiune, în imposibilitatea inimaginabilului. Încă mai gândesc, este bine, în timp ce se puneau în ordine la intrarea în lagăr au ajuns la acea idee veche de când lumea că supunerea îi va proteja, făcându-i să fie bine văzuţi de către stăpâni: arată atât de puternic, atât de falnic aceşti *Bonzen*, încât nimănui nu i-ar trece prin minte că ar putea fi lipsiţi de măreţie şi de nobleţe. Şi gata, ţinuta perfectă a lagărului şi imaginea mulţimilor disciplinate din interiorul lui au sfârşit prin a-i linişti în totalitate, moartea nu este certitudinea pe care o prevesteau pesimiştii de-a lungul lungii şi îngrozitoarei călătorii în vagoanele pentru vite, ci doar o ipoteză pe care poţi s-o administrezi, cu noroc, şiretenie şi abandonarea mândriei. Ce-a fost mai greu a trecut, au fost separaţi fără dificultate în loturi omogene, bărbaţii, femeile şi copiii, bătrânii, handicapaţii, tinerele frumoase precum Nadia, nu se va revolta nimeni atunci când, în după-amiaza asta sau

mâine în zori, după dezinfecţie, aşa-numitele *Vemichtung Lebensunwerten Lebens*, vieţile de prisos, inutile, vor fi conduse spre camera de gazare, iar indivizii valizi, sănătoşi, fiecare spre soarta lui, *Arbeitkommando-urile*[32] şi perechile lor, *Strafarbeitkommando*-urile[33], sau bordelurile pentru *kapo*, acele nu-se-ştie-ce. La fel ca-n cartier, ştim ce se-ntâmplă, ce face fiecare, ce gândeşte, ce ascunde. Ne vorbim, ne supraveghem, ne dăm sfaturi, ne adunăm pentru sărbători, petreceri, înmormântări, demersuri pe lângă primărie, campanii de curăţare a scărilor, paza parcărilor. Ştim cine e islamist şi ce pune la cale, şi cine nu e şi de ce se teme. Ştim totul. Dar, totodată, nu ştim nimic, doar trecem unii pe lângă alţii, ni se pare că ştim, fiecare e cu gândurile lui, nu cu ale celorlalţi, îşi urmăreşte propria idee, ale celorlalţi nu ajung până la noi sau ajung deformate de zvonuri. Vorbim cel puţin cincisprezece limbi şi tot atâtea dialecte în cartier, la fel ca în lagăre, fără a le cunoaşte pe toate. Ne prefacem doar, bâiguim. Şi, apoi, ce avem a ne spune în afară de vreme şi de vechile văicăreli, cele de ieri care se repetă cu aceeaşi intensitate, şi care vor reveni multiplicate cu treizeci la sfârşitul lunii? Locuitorii cartierului cunosc Parisul, capitala lor, şi parizienii cunosc cartierul, periferia lor, dar ce ştiu ei cu exactitate? Nimic. Suntem nişte umbre, nişte rumori unii pentru ceilalţi. Între ei, între noi, există un zid, sârmă ghimpată, turnuri de pază, câmpuri minate, prejudecăţi fundamentale, realităţi inimaginabile. Tata ştia totul fără să ştie nimic, ăsta e adevărul. Rachel este fratele meu, şi totuşi nu ştiam nimic despre el, iar acum jurnalul lui intim este ca un ecran care mă împiedică să-l văd. Bietul meu Rachel, cine eşti tu? Cine sunt eu? Mă enervează atât de tare, încât mă face să urlu de furie, să-ncep să plâng. Sunt prins în cursă, mi-e scârbă de tot, mi-e scârbă de mine însumi. Înnebunesc şi eu. Am încetat să mai ies din casă,

---

[32] Un Arbeitkommando era un sub-lagăr de muncă pentru prizonieri de război cu grade inferioare celui de sergent, care erau destinaţi muncii în ferme şi în industrii altele decât cele de război.

[33] Detaşamente de muncă silnică.

citesc şi recitesc la nesfârşit jurnalul lui Rachel, cărţile lui, mă îndobitocesc în faţa televizorului, mă învârt în cerc, mă ţin de burtă. Iar noaptea bântui pe străzi, departe, foarte departe. Singur. Singur ca nimeni altul pe lume. *Ca Rachel. Bietul meu Rachel*!

Am vrut şi eu să aflu. Rachel a făcut o greşeală, s-a concentrat asupra propriei dureri, şi aceasta l-a distrus. Exact aşa cum îl prevenise şeful lui, domnul Candelă. Trebuie să vezi lucrurile în ideea de a le-nţelege, aşa cum mă sfătuise Com'Dad: „Înainte de toate, trebuie să înţelegi-Credea că Rachel se afla pe drumul acesta, dar se înşela, Rachel caută să înţeleagă că să-şi potolească durerea. Sau ca s-o alimenteze. Răul îl fascinase şi îl făcuse să se întoarcă împotriva lui însuşi. Se implicase atât de puternic, încât ajunsese să se considere vinovat în locul tatii. Se vedea pe sine însuşi în lagăr, un copil de ofiţer SS printre alţii, împărţind lovituri şi moarte unor bieţi puşti care nu-i făcuseră nimic. Cea mai periculoasă capcană este deci cea pe care ţi-o întinzi singur. Ajunsese până la a lua în calcul să se prezinte în faţa judecătorului îmbrăcat în costum negru şi să recunoască toate crimele celui de-al Treilea Reich. Cred că l-a terminat Primo Levi ăla cu poemul lui care începe prin a-i culpabiliza pe cititori:

„*Voi, ce trăiţi la adăpost în casele voastre tihnite, voi, care seara, întorcându-vă, găsiţi mâncare caldă, chipuri prietenoase*: *gândiţi-vă, mai este oare acesta un om*... „Era exact cazul lui Rachel, trăia ca un rege, serios, dar fără să-i pese, când deodată află despre masacrul de la Aïn Deb, despre moartea părinţilor noştri, şi imediat după aceea că tata era un ofiţer SS care trecuse prin toate lagărele de exterminare ale celui de-al Treilea Reich. Drept care eu am mers direct la esenţial şi mi-am pus întrebarea: în ce măsură trecutul tatii ne priveşte pe noi? Era viaţa lui, noi o aveam pe a noastră. De ce-am fi răspunzători pentru acel război şi pentru acea tragedie, Holocaustul, cum spun ei, sau Şoah? Ophélie avea dreptate: *Nu noi i-am ucis pe evreii aceia*. Asta este istoria, trece peste noi ca un tăvălug, nu cruţă pe nimeni, e oribil, e regretabil, dar ce

putem face? Nu-ţi vei readuce la viaţă părinţii plângându-ţi soarta, spunea domnul Candelă. Nu pot să îndrept istoria, nu voi readuce la viaţă pe nimeni, nici pe propriii mei părinţi, nici pe Rachel, nici pe sărmana Nadia, nici milioanele de gazaţi despre care nu ştiu nimic dacă voi sta şi-mi voi plânge de milă. Trebuie să reacţionez. Să acţionez. Cum însă? Citeşte, militează dacă vrei, adu-ţi mica ta contribuţie, dar nu mai mult, tot ce vei face în plus va veni de la diavol, spunea domnul Candela, care văzuse multe, de ajunsese să creadă mai degrabă în diavol decât în bunul Dumnezeu. Mă gândesc, de asemenea, la ce spunea domnul Vincent când ne vedea scărpinându-ne în cap în faţa unui motor stricat: Nu mai gândiţi, şi veţi vedea mai bine. Şi, de fapt, era de-ajuns să împingi maşina ca ea să meargă. Ne fabricăm obstacole din orice, şi ne mai mirăm că ne doare capul.

Îmi pun neîncetat întrebarea: unde trebuie plasat tata, cel pe care-l cunosc, singurul pe care-l cunosc, tata, soţul mamei, şeicul din Aïn Deb, omul pe care-l iubea şi îl respecta toată lumea, vechiul şi devotatul prieten al unchiului Ali? Omul acesta, tatăl acesta care ne-a lipsit atât de mult, a existat cu adevărat şi noi suntem copiii lui, zdraveni la minte şi trup, unul superinteligent ca Rachel, nu atât de şmecher ca mine, suficient însă cât să deosebească binele de rău. Trebuie să-l punem oare în aceeaşi oală cu căpitanul SS? Cum să-l condamnăm pe unul şi să-l onorăm pe celălalt, să-l urâm pe călăul de ieri, un necunoscut pentru mine, şi să-l iubim pe părinte, pe tată, victima de azi, victima celor cărora le suntem azi ţinte? Tata a plătit pentru crimele lui? Iar noi plătim pentru că suntem copiii săi? Să fie aşadar vorba de soartă, de Providenţă, de Blestem? *„Gândiţi-vă că toate acestea au fost aievea*: *vâncredinţez aceste slove*. *Săpaţi-le în inimile voastre când staţi acasă sau mergeţi pe stradă*, *când vă culcaţi*, *când vă sculaţi*; *repetaţi-le copiilor voştri*. *De nu*, *să vi se năruie căminul*, *de pat vă ţintuiască boala*, *iar pruncii voştri de la voi întoarcă-şi faţa”*. Asta spune Primo Levi, copiii sunt dinainte condamnaţi pentru că părinţii lor

nu le dezvăluie niciodată crimele pe care le-au comis, dar cum nu-şi dă el seama că, dacă părinţii le-ar spune totul copiilor lor, i-ar ucide din faşă? E nebun Primo Levi ăsta! Refuz să cred că Dumnezeu e mai pervers decât oamenii, iar copiii, condamnaţi la fatalitate.

Din când în când, prietenii mei trec să mă vadă. Ai zice că apar doar pentru plăcerea de-a nu mă lăsa în pace. De fapt, îşi fac griji pentru mine, li se pare că o iau razna. Nu se feresc să mi-o spună, dar cum nu-mi cade bine, se prefac că glumesc, vorbesc toţi deodată trăgându-se de mânecă, de guler, de puţă, spunându-şi unii altora că sunt sonaţi. Cu cât suntem mai mulţi nebuni, cu atât râdem mai mult, urlă ei, hăhăindu-se. Ăştia sunt prietenii mei. Mă prefac că intru în joc ca să terminăm repede. După care, când toate sunt cu susul în jos, ne prăvălim în fotolii şi discutăm. Ore în şir. De fiecare dată la fel. Încep cu mine. Vor să ştie de ce nu mai ies, de ce am faţa asta lugubră, de ce citesc cărţi şi ce tot scriu în caietul ăla al meu. După care îmi pun întrebări idioate, ce mănânc, cine îmi spală rufele, cine face curat, cine duce gunoiul, cine plăteşte curentul electric. Nu răspund, sunt lucruri prea complicate pentru ei, toţi au mame şi surori care îi ajută fără ca ei să-şi dea seama. Îmi vine greu să-l văd pe Bidochon, care în toată viaţa lui a muncit doar trei zile ca băiat de cafenea, şi mai cu seamă pe Momo, care trăieşte din carnea halal a tatălui său, pricepând ce este aceea o prelevare automată din cont, spălându-şi singur chiloţii, făcând o omletă, tăind pâine, dând cu mopul, trăgând apa. N-au ştiut niciodată altceva decât să se lase în voia sorţii. Cine trăieşte de parcă ar fi rentier moare de moarte bună. Singurul care gândeşte e Idir-Quoi, dar nu poate să-şi exprime ideile, bâlbâială îl împiedică imediat ce deschide gura, după care se zăpăceşte şi uită ce are de spus. Cât despre Togo-au-Lait, nici nu merită să vorbim, pentru că e negru ca pana corbului şi tuns ca un negru, se crede şmecher ca o maimuţă. Doar văzându-l cum cască ochii în faţa unui semn de întrebare, şi îţi dai seama că nu le cunoaşte, şi printre maimuţe sunt unele foarte proaste. Raymou are în

căpăţână două creiere care se ignoră, pe acela al tatălui său, plin de bun-simţ muncitoresc, şi pe-al său propriu, care contrazice orice bun-simţ. Totul depinde cu cine vorbeşti, cu tatăl sau cu fiul. Sau cu Sfântul Duh. Până la urmă, doar Cinq-Pouces e mai de Doamne-ajută; când ai cinci degete mari la fiecare mână ştii meserie prin definiţie. E singurul care a muncit vreodată, a trudit în construcţii cu tatăl său şi a trecut prin toate meseriile din domeniu, de unde şi porecla pe care-a primit-o. Nu mâini are el, ci truse elveţiene de scule. După cum am spus, ăştia sunt prietenii mei. Eu îi iubesc aşa cum sunt, nebuni, idioţi, nerecunoscători, inutili, scandalagii, plictisitori, distruşi, ieşiţi din perioada de şomaj la toate capitolele. Nişte adevăraţi deportaţi. Îi iubesc, da.

Azi au venit cu veşti. Una bună şi una rea. Cea bună e că imamul din turnul 17 a fost arestat pentru complicitate la asasinarea Nadiei. Asta merită o bere, am spus. Numai că, au adăugat ei, cartierul e vraişte, te ia ameţeala, te sufoci. De unde şi vizita lor, nu mai puteau să respire acolo. De o parte, locuitorii fac pe mortul, aşteaptă să vadă cum evoluează lucrurile înainte de-a face vreo mişcare, de cealaltă parte, agitaţie mare, imamul cu trupa lui de kamikaze şi reţelele lui aflate în conservare, turnătorii lui Com'Dad, poliţiştii, CRS-iştii, tipii din asociaţii, reporterii, intelectualii, curioşii, consilierii de la primărie, ambasadorii ZUS-urilor de pe toate meridianele şi chiar emisari ai unor cartiere muncitoreşti din Belgia. La televizor nu se vorbeşte decât despre noi. Când cartierul face guturai, Franţa scuipă sânge. Nu poţi să ieşi din casă fără să cazi într-o ambuscadă. Tovarăşii mei au fost opriţi şi controlaţi până la piele de 30 de ori, invervievaţi de 13 ori, filmaţi de şapte ori, chemaţi în ajutor de trei ori şi doar o singură dată au reuşit să treacă prin ochiurile plasei. Ca să scape de jurnalişti, îl scot în faţă pe Idir-Quoi şi se trag înapoi zece paşi ca să poată să se distreze în voie.

— Arestat când, cum? am strigat eu.

Cineva, Momo cred, a răspuns:

— Ieri, de către un comando al GIGN[34] venit de la Paris.

— Bună socoteală, o să ia zece ani, Babar de la comisariat i-a spus asta lui Rabah de la Prisunic.

— Zero! Taică-meu spune că o să-şi bage coada politicienii şi o să-l decoreze, nu-i deloc imposibil, spune Raymou.

— Togo-au-Lait a aflat de la unul dintre cei trei mii două sute de verişori ai lui, care dă cu mătura printr-un minister, că foarte curând o să-i dea drumul. După el, să bagi un imam la pârnaie e ca şi cum ai introduce un dezechilibrat mintal într-un cămin de fete şi ţi-ai trage un glonţ în picior. În celulă îţi fabrică kamikaze pe bandă rulantă, iar prin telefon îţi trezeşte toate reţelele aflate în conservare din Franţa şi ţi le trimite pe străzi ca pe nişte benzi cu ţepi de la circulaţie. Nu aşa ai zis, Togo-au-Lait? insistă Manchot.

— Vă jur, vărul l-a auzit pe ministru spunând asta la telefon. Vorbea cu cineva căruia îi spunea *garde des sots*[35] şi dragă prietene, îl imploră să facă un gest de calmare a situaţiei.

— Ce-nseamnă asta? întrebă Momo.

— Înseamnă ce înseamnă, explică Manchot.

— Trrrebuie sssă-i iiia gggâtul, conchise Momo.

— De-acord, Momo, se vede că eşti fiul lui taică-tău, e o plăcere să discute omul cu tine.

— Vwor înnnăbuşi tttoată afiffa…

— Afacerea?

— Ddda.

— Le facem scandal, dacă l-au arestat, să şi-l ţină!

— Sau să-l trimită înapoi de unde-a venit cu un ochi

---

[34] Acronim pentru Groupe d'intervention de la Gendarmerie nationale, unitate de elită a Jandarmeriei franceze specializată în gestionarea crizelor şi misiuni de mare risc.

[35] în original, joc de cuvinte comic bazat pe omofonia dintre garde des sots, „paznicul proştilor", şi Garde des Sceaux, „gardianul sigiliilor (statului)", denumire alternativă, în diferite contexte, pentru Ministrul de Justiţie.

mai puţin.

— Sau cu o mână, ca pe Ciungul.

— Dacă şi veştile rele sunt ca aia bună, războiul civil bate la uşă. Care sunt ele, de fapt? am întrebat pentru a pune capăt discuţiei.

— Prima e că avem un nou emir, îl cheamă Flicha.

— Recrutarea merge repede!

— Şi că avem şi un nou imam. îi spune Chiorul. Se pare că chiorii aduc ghinion.

— Îi confunzi cu cocoşaţii.

— Ba deloc, ăia poartă noroc.

— Din ce în ce mai bine, handicapaţi pe post de vrăjitori. Alţii?

— Nişte duri, băieţi din GIA, campioni din clandestinitate, vin de la Boufarik, acesta este fieful talibanilor, din câte se pare. În aceeaşi zi au şi emis o *fatwa*. Unu: cine nu e cu noi e împotriva noastră, deci pasibil de moarte. Doi: nicio fată nu mai iese pe stradă. Trei: e interzis să intri în vorbă cu evrei, creştini, animişti, comunişti, pederaşti, jurnalişti. Patru: se interzic snifful, jointul, ţigările, berea, flipperul, sportul, muzica, cărţile, televizorul, cinemaul etc. Nu-mi mai amintesc restul.

— Masturbatul în public.

— Şi în privat.

— Să tragi vânturi în direcţia moscheii.

— Să te râzi la…

— Vă amuză, bandă de idioţi!

— Da ce facem, râdem şi noi!

— Şi oamenii ce zic?

— Ca de obicei: fac pe morţii.

— Şi voi?

Tăcere. Murmure.

— Şi voi? am insistat.

— Ce vrei să facem? s-a enervat Raymou.

— Nimic, ca de obicei.

— Dar tu, care nu mai scoţi capul din gaură, cum vezi lucrurile?

Era rândul meu să le aduc diferite lucruri la

cunoştinţă. Le-am spus care era fondul gândirii mele. Nu-mi venea să cred, m-au ascultat de la un capăt la altul, cu excepţia lui Momo care la un moment dat s-a apucat cu mâinile de pântece spunând:

— Aşteaptă, mă duc să fac pipi, nu mai spune nimic, mă întorc imediat.

S-a întors alergând cu pistolul cu apă picurându-i în mână şi mi-a spus:

— Gata, poţi să continui.

Începusem cu o întrebare:

— Aţi auzit de Hitler?

Tăcere. Priviri. Murmure.

— Bine, nu ştie nimeni, asta simplifică lucrurile. Continui.

Pe vremea aceea, noi nu existam. Părinţii noştri nu se născuseră încă sau tocmai ce se născuseră, cu excepţia tatălui meu care era deja un atlet de cincisprezece ani. Hitler era Führerul Germaniei, un fel de mare imam cu caschetă şi bluzon negru. Când a ajuns la putere, a adus cu el şi o nouă religie, nazismul. Toţi germanii purtau la gât o svastică, chestie care însemna: Sunt nazist, cred în Hitler, trăiesc prin el şi pentru el. Chestie care însemna însă şi că aceia care nu aveau svastica la gât trebuia să fie eliminaţi. Hitler le-a interzis germanilor o mulţime de lucruri, aşa cum tocmai ce-a decretat şi imamul cartierului nostru, apoi, după ce-i va fi dresat bine, după ce toţi deveniseră nişte nazişti adevăraţi, nebuni după religia şi după Führerul lor, a decretat că evreii, străinii, emigranţii, bolnavii, ciungii aşa ca tine, Manchot, şmecheraşii aşa ca tine, Togo-au-Lait, fenomenele paranormale ca Cinq-Pouces, palavragiii ca Idir-Quoi, sânge-ndoit ca mine, fiii de măcelari halal ca Momo, capetele moi că Raymond trebuie să dispară. Erau impuri, rasă inferioară, nu meritau să trăiască, şi părinţii lor care-i făcuseră astfel trebuiau şi ei să piară prin foc. Hitler le-a poruncit tuturor evreilor din Europa, inclusiv de la noi, din Franţa, să poarte pe piept o stea galbenă pentru ca jandarmii să poată să-i strângă mai uşor. Pe toţi aceşti oameni, milioane

de indivizi, el i-a vârât în incineratoarele de deşeuri. Nu unele mici, asemenea celui pe care-l avem noi lângă gară veche, ci unele uriaşe, mai mari decât tot cartierul nostru şi clar mai bine organizate. Aţi înţeles care-i ideea, milioane de bărbaţi, femei şi copii sunt adunaţi de pe străzi ca nişte iepuri, sunt închişi în stadioane ca în nişte ţarcuri, sunt însemnaţi cu fierul roşu şi sunt transportaţi în trenuri şi camioane ca nişte vite, fiind trimişi în lagărele de exterminare în care zile şi luni în şir aşteaptă stând drepţi, cu picioarele în zăpadă, să fie prăjiţi. În fiecare zi, naziştii înşfacă dintre ei o mulţime la întâmplare, îi dezbracă în pielea goală, îi leagă cu sârmă, după care îi întind pe nişte benzi rulante care îi duc, de bine, de rău, spre gura cuptorului. Sunt atât de înspăimântaţi, încât nici nu pot să strige, iar dacă totuşi o fac nu contează, nu e nimeni să-i audă, în afară de ei înşişi. Cei care-i manipulează ca pe nişte vreascuri sunt infractori germani, dar şi nişte prizonieri ciudaţi, nişte zdrahoni, tineri ca noi. Li se spune *kapo*. Aşteptând să le vină şi lor rândul, îndeplinesc slujba de gardieni, aprovizionează cuptorul cu cărbuni, deschid robinetele de scurgere, împing cărucioarele, mânuiesc banda rulantă, ţin socoteala morţilor şi a nou-sosiţilor, le smulg părul, dinţii, şi ştiţi ce fac din cenuşa lor? Săpun şi cremă de ghete pentru soldaţi! Şi tot aşa, zi şi noapte, tot anul.

Murmure. Schimbări de poziţie. Tuse scurtă. Niciodată n-au fost atât de cuminţi.

— Tot ce vă spun e adevărat, e scris acolo, în cărţile alea, o să vă arăt pozele dacă-mi promiteţi că nu le veţi privi decât o fracţiune de secundă. Dacă staţi mai mult, s-a terminat, veţi fi bolnavi toată viaţa. Nu veţi mai putea să credeţi că sunteţi oameni, că părinţii voştri sunt oameni, că prietenii voştri sunt adevăraţi prieteni, nişte băieţi simpatici aşa ca noi. Rachel a verificat totul, a cercetat, s-a dus în Germania, în Polonia, a vizitat crematoriile, a văzut totul cu ochii lui.

O întrebare a lui Idir-Quoi pe care o transcriu fără obişnuitele bâlbâieli:

— De ce a făcut asta Rachel?

— Ajung şi aici, am răspuns.

Într-o bună zi, întreaga lume s-a mobilizat împotriva acestei nebunii, l-au ucis pe imamul-şef, pe Führer, împreună cu toţi emirii lui, şi-au ocupat Germania. Şi atunci au descoperit lagărele de exterminare. Erau zeci, morţii se numărau cu milioanele, iar supravieţuitorii semănau atât de mult cu nişte cadavre, încât nici nu ştiau cum să le vorbească. Când părinţii mei şi vecinii lor din sat au fost ucişi de islamişti, Rachel a început să reflecteze. A înţeles că islamismul şi nazismul sunt acelaşi lucru. A vrut să vadă ce ne aşteaptă dacă le dăm mână liberă aşa cum li s-a dat mână liberă în Germania, la Kabul şi în Algeria, unde gropile comune sunt fără număr, aşa cum le dăm mână liberă la noi, în Franţa, unde Gestapourile islamiste sunt de asemenea fără număr. Până la urmă, i s-a făcut atât de frică, încât s-a sinucis. Considera că e prea târziu, se simţea responsabil, spunea că tăcerea noastră înseamnă complicitate, spunea că suntem prinşi într-o capcană şi că dacă vom continua să tăcem prefăcându-ne că discutăm inteligent, vom sfârşi prin a deveni nişte *kapo*, fără să ne dăm seama, fără să observăm că, în jurul nostru, ceilalţi au devenit deja.

— Băi, vorbeşti prostii, nu suntem *kapo*\ strigă Raymou.

— Va trebui probabil să vă reamintesc că până nu demult eram de-ai lor şi nu ştiam asta.

N-a fost nevoie să insist, îşi aminteau foarte bine, se scăldaseră suficient în ciorbă aia.

— Şi ce propui, să ne sinucidem ca Rachel? întrebă el.

— Vom face exact contrariul, vom trăi, ne vom bate.

— Cum?

— Nu ştiu, va trebui să vedem cum.

— Futu-i, tot discursul ăsta ca să spui că nu ştim!

— Să creăm o ligă anti-islamică, propuse Bidochon.

— Islamică sau islamistă? întrebă Raymou.

— E un amănunt, nu contează.

— Vorbeşti prostii, nu e totuna, islamul este religia părinţilor mei, cea mai bună din lume! strigă Momo.

— Mama se roagă, n-ar omorî nicio muscă, adăugă Idir-Quoi.

— Musulmanii devin islamişti, nu? întrebă Manchot.

— Mai sunt şi creştinii ca Raymou, corectă Idir-Quoi.

— OK, Momo, uită-te în dicţionar, spune-ne care e diferenţa.

— După părerea mea, niciuna, insistă Bidochon.

— Uită-te totuşi, Momo… nu acolo, ăla e J, uită-te la litera I… nu, e înainte, nu după. Uită-te tu, Idir.

Idir-Quoi se descurcă mai bine cu literele decât cu vorbele. În două secunde, găsise, dar i-a luat zece minute ca să ne citească. Îi sintetizez poliloghia:

— Islamic înseamnă care aparţine islamului… iar islamist… uh… unde e? uh… nu există… ce-nseamnă asta?

— Este un dicţionar vechi, dinainte de apariţia islamiştilor.

— Stai să văd… e din ’90, îi aveam deja pe bărboşi.

— E un dicţionar serios, nu bagă orice.

— OK, vom spune „islamistă”.

— Şi ce va face liga asta a ta?

— Îi va opri pe islamişti!

— Cum anume?

— Îi izgonim din cartier!

— Cum?

După o oră, ne aflam în acelaşi punct. O luaserăm în toate direcţiile şi peste tot ne izbiserăm de ziduri. Aveam problema, dar nu şi soluţia. A opri islamismul e ca şi cum ai vrea să prinzi vântul. E nevoie de altceva decât de un coş găurit şi o gaşcă de glumeţi ca noi. Nu e de-ajuns să ştii. Nu e de-ajuns să-nţelegi. Nu e de-ajuns să ai voinţă. Ne lipseşte un lucru pe care islamiştii îl au din belşug şi din care noi nu avem niciun gram: determinarea. Suntem la fel ca deportaţii de odinioară: prinşi în maşinaţiune, încleiaţi în frică, fascinaţi de Rău, aşteptăm cu speranţa secretă că supunerea ne va salva.

Nu le-am spus nimic despre tata, despre trecutul lui.

Sunt prietenii mei, nu voiam să le fie frică de mine şi să mă părăsească. Şi, apoi, sunt aşa cum sunt, creduli şi nestăpâniţi, şi-ar putea bănui pe nedrept taţii că le-ascund cine ştie ce tenebroasă exterminare din tinereţe. Togo-au-Lait riscă să-şi aducă aminte că străbunicul lui era canibal şi că taică-său n-a fost vindecat decât pentru că a fost pus pe friptură cu cartofi prăjiţi încă de la naştere, aşa ceva l-ar ucide. Tatăl meu nu mi-a spus nimic, spunea Rachel. Uneori e adevărat, taţii nu au nimic de spus.

Momo, care întotdeauna e mai curios decât trebuie, s-a uitat la mine ciudat: Ia zi, tatăl tău era neamţ… A fost cumva nazist? I-am răspuns: Bineînţeles că nu, a emigrat în Algeria, s-a alăturat luptătorilor pentru libertate ca să-ţi elibereze ţie satul… şi a murit ca un martir.

Se făcuse miezul nopţii când au plecat. Feţele lor spuneau că discuţia noastră îi zdruncinase, erau tăcuţi, abia se târau, îşi fereau privirile. Şi-au strâns gecile peste piept şi au dispărut în bezna îngheţată. Mi-a făcut rău să-i văd aşa, păreau nişte deţinuţi care se întorceau în *Lager* după o mică evadare lipsită de orice perspectivă. Noaptea asta vor avea şi ei parte de coşmarul care mă bântuie de la moartea lui Rachel. În câteva luni, m-a îmbătrânit cu o sută de ani. Nu doresc să-l aibă pe-acela pe care deţinuţii îl trăiau în fiecare clipă a sărmanei şi interminabilei lor vieţi. Coşmarul acela nu-l doresc nimănui, cu excepţia imamului din turnul 17 şi a emirului său.

Jurnalul lui Malrich
Sâmbătă, 2 noiembrie 1996

În dimineaţa asta, la prima oră, m-a vizitat madam Karsmirsky, Wenda Karsmirsky, mama lui Ophélie. Într-o altă viaţă a fost o rusoaică albă, iar în viaţa asta este o franţuzoaică get-beget care şi-a uitat rădăcinile. Nu ştiam, dar are un fel de a suna care trezeşte şi morţii. Apasă pe sonerie într-un mod brutal, continuu, mustrător. Doar poliţia mai trage clopotul în halul ăsta. Şi din somnul meu de mort pe bune nu ştiu cum se face că m-am trezit în faţa

uşii întrebându-mă cine sunt. Reflex de om cufundat în somn pe care îl cuprinde panica. Încă aveam ochii închişi în momentul când am reuşit să deschid. O voce ascuţită şi acră m-a izbit în figură spunându-mi: Tinere, ai putea să te uiţi la mine când îţi vorbesc! Era într-adevăr madam Karsmirsky, acea Castafioră, cum îi spunea Rachel. I-am spus frecându-mă la ochi: Bună ziua, doamnă! A ridicat din umeri şi a trecut pe lângă mine lăsând în urmă o dâră de parfum. Nu ştiu cum, m-am trezit în salon privind în tavan în timp ce, sus, ea cotrobăia mai rapid ca o tornadă. O urmăream cu urechea, îi auzeam tocurile ciocănind peste tot pe unde graţioasa ei talie putea să pătrundă. După care a venit şi s-a proţăpit în faţa mea urlându-mi în urechi: Toată casa-i o cocină, pe cuvântul meu! Trec peste amănunte. Mi-a acordat dimineaţa ca să fac ordine şi să-mi iau tălpăşiţa. Din toată poliloghia ei mi s-a părut a înţelege că Ophélie se hotărâse să rămână definitiv în Canada şi că o rugă pe maică-sa să vândă casa şi să-i trimită banii. A scos o hârtie din geantă şi mi-a fluturat-o pe sub nas: Mi-a dat procură! Trebuia s-o cred pe cuvânt. I-am zis: Pot să iau cărţile lui Rachel? M-a strivit cu privirea, de parcă aş fi fost o libarcă privind spre lună: Chiar te rog! M-am dus în garaj, am umplut o cutie de carton, am pus-o pe umăr şi m-am îndreptat către uşă. A urlat: Şi curăţenia? I-am spus: În ce mă priveşte, e curat, nu văd ce-aş putea face mai mult. Şi-am ieşit. A venit după mine ca să-mi spună: Poţi să iei maşina lui Ophélie, dacă vrei! I-am răspuns: Nu ştiu să conduc, n-am permis. I-am mulţumit şi-am plecat. N-am mai văzut-o niciodată după aceea. Era a treia şi ultima oară când mă intersectam cu ea. Prima fusese atunci când Rachel îşi sărbătorise primirea cetăţeniei, iar a doua, când se căsătorise cu Ophélie; iar acum întorseserăm împreună o pagină de istorie în care amândoi avuseserăm nişte roluri importante, dar secundare, ea, pe acela al soacrei nepoftite, iar eu, pe acela al fratelui mai mic căruia toate-i merg prost.

M-a mai strigat o dată pentru a-mi spune, scotocind prin geantă: Am uitat, nu cred că e important, dar Ophélie

ţi-a trimis o scrisoare. Cum poţi vedea, e închisă, nu am citit-o. I-am spus: Mulţumesc, doamnă, şi am plecat.

M-am întors în cartier. Cu cutia mea mare de carton pe umăr şi cu moaca mea de om distrus, păream un hoţ care se întoarce acasă după o noapte de muncă. Dacă trece patrula acum, ăla sunt, mi-ar fi cam greu să-mi justific pasiunea pentru citit şi pentru exterminarea evreilor. N-ar fi însă chiar o problemă, mi-am zis eu ca să-mi fac curaj, poliţiştii mă cunosc, am sta şi-am filosofa un sfert de oră, după care ne-am zice Pa.

Iată-mă ajuns la marginea cartierului. Văzând blocurile-turn înfipte în cer, m-a luat ameţeala, mi s-a făcut rău. Viaţa de pustnic luase sfârşit. Eram ca un bătrân puşcăriaş căruia i se redă libertatea exact în momentul în care aceasta nu-l mai interesează şi care îşi dă brusc seama că acasă, printre ai lui, va fi un străin. Mi-era frică, n-aveam nici cea mai mică îndoială că nimic nu va mai fi la fel că-nainte, nici eu, nici cartierul. Ar trebui, poate, să-mi trăiesc viaţa în altă parte, ca un adevărat emigrant, fără trecut şi fără viitor.

Cărţile sunt grele, şi zece etaje pe scări te dau gata. Liftul a răposat acum o veşnicie, am şi uitat că există. Trăim ca oamenii de la munte, ne căţărăm şi, în drum, le aruncăm coarda bătrânilor rămaşi prinşi prin cornişe. Am ajuns în genunchi. Am sunat cât mai civilizat cu putinţă. Mătuşa Sakina mi-a spus: Ia loc, o să-ţi aduc o cafea. Am pus jos cutia de carton şi m-am prăvălit în fotoliu. Unchiul Ali era pe scaunul lui, în faţa ferestrei, se uita fix drept înainte, undeva în adâncul propriei minţi. Mi-am zis că era totuşi plăcut să te întorci acasă şi să-i vezi pe-ai tăi trăind ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Am deschis plicul de la Ophélie. Conţinea o foaie de hârtie şi… o bancnotă de o mie de dolari! *În God we trust*, scria pe ea. Am citit ce scria pe foaie sorbind din cafea.

Era o cafea adevărată, uitasem ce gust are. Ophélie scrisese aşa:

Dragă Malrich.

Sper că eşti bine, la fel şi familia ta. M-am hotărât să rămân în Canada şi am rugat-o pe mama să vândă casa. Îţi mulţumesc că ai avut grijă de ea în tot acest timp. Sper că nu te-ai plictisit şi că nu ţi-a fost prea frică noaptea. Sper, de asemenea, că ai udat florile. Îţi trimit o mie de dolari americani drept răsplată pentru corvoadă la care te-am supus. La casa de schimb valutar îţi vor da 5 162 de franci. Dacă e mai puţin, du-te la bancă, rata de schimb e mai bună. O să-ţi ceară un act de identitate, ai grijă să-l ai la tine. Dacă vrei ceva din casă, televizorul de pildă, sau hainele lui Rachel, maşina sau uneltele, nu-ţi fie jenă, i-am spus deja mamei.

Te îmbrăţişez, dragă Malrich. Să fii cuminte! Găseşte-ţi o prietenă şi fii fericit!

Ophélie

P. S. Prefer să-ţi spun eu, am cunoscut pe cineva, urmează să ne căsătorim.

M-am gândit la Rachel: Bietul de tine, tocmai ce-ai murit a şaptea oară.

Jurnalul lui Malrich
Decembrie 1996

Ploaia asta de dolari vine ca o binecuvântare. Voi putea în sfârşit să mă duc la Aïn Deb. Voi putea să mă întorc şi eu la origini, să-mi regăsesc copilăria, casă, părinţii. Să-mi regăsesc tatăl. Să mă reculeg la mormintele lor. Am mari emoţii. Dar sunt mulţumit. Simt călătoria asta ca pe o necesitate, ca pe o datorie de care va trebui, nu contează când, să mă achit. Am nevoie să simt acel pământ sub picioare, să simt cum mă ţine ca pe o insectă total insignifiantă. Şi nu numai pentru că acolo mi-am petrecut copilăria, nu numai pentru că mama şi bunicii mei acolo au văzut lumina zilei, iar tatăl meu acolo şi-a petrecut cea mai

mare parte a vieţii. Cred că toate astea contează mult mai puţin decât faptul că părinţii meu sunt îngropaţi acolo. Nu ştiu cum să explic asta, e greu să mânuieşti frazele, nu ştiu, constat doar, ce iese nu exprimă ceea ce simt cu adevărat. N-am şcoală, asta e. Ce vreau să spun e că moartea exprimă mai bine adevărul lucrurilor decât viaţa. Am impresia că nimic nu-l leagă mai mult pe un om de un anumit pământ decât mormintele părinţilor şi ale bunicilor săi. Tocmai ce am făcut această descoperire, o să mă mai gândesc la asta, e totuşi o nebunie să spui că moartea ne leagă de viaţă când ştim foarte bine că ea e sfârşitul a tot şi a toate. Rachel spunea: Adevărata ţară e cea în care trăieşti, aşa este, dar el o spunea pentru acei emigranţi care se autocondamnă să rămână mai presus de orice nişte emigranţi, nereuşind să profite, până la urmă, nici de o ţară, nici de cealaltă. Şi nu greşea, aşa ceva e de domeniul psihiatriei. Oameni ăştia nu se gândesc decât la ei înşişi, la propria lor moarte, la mormântul care ştiu că-i aşteaptă în ţară, niciodată însă şi la copiii lor, pe care îi ţin suspendaţi, periculos, în gol. Şi atunci, inevitabil, atunci când cad, îşi rup gâtul. Nu pot să-mi imaginez cum s-ar purta Togo-au-Lait, de exemplu, dacă părinţilor lui le-ar fi trecut prin cap să-l crească exact aşa cum fuseseră crescuţi strămoşii lui, cred că ne-ar fi devorat pe toţi fără nicio remuşcare. Adevărata ţară este şi cea în care îţi sunt înmormântaţi părinţii. Aşa simt eu, şi tocmai de-aceea vreau să mă duc să văd acel pământ, să păşesc pe el, să preiau puţin din sufletul său plămădit, la rândul său, din toate sufletele care l-au hrănit de-a lungul veacurilor. Un secret învăluit în mister înăuntrul unei enigme, spunea un oarecare Churchill, pe care Rachel îl considera marele erou al războiului împotriva naziştilor. Aste este, probabil, o ţară: un mister. În acelaşi timp, mă întreb: de ce nu mă simt atras de Germania? Tatăl meu acolo a văzut lumina zilei, bunicii mei dinspre tată acolo sunt îngropaţi, o parte a sufletului meu se află, prin urmare, acolo, în acea Germanie profundă pe care Rachel o descrie ca pe o taină de nepătruns. Să fie oare din cauza războiului? A

trecutului lui tata? A faptului că nu am fost niciodată acolo? Rachel spune că e frumos, superorganizat, şi că oamenii sunt extrem de drăguţi. Într-o bună zi o să mă duc şi acolo.

Ştiu din jurnalul lui Rachel, angajaţii consulatului algerian din Nanterre sunt departe de a fi nişte persoane comode. O să încerc să nu am de-a face cu ei. O să văd dacă nu ştiu pe cineva din cartier care să ştie pe cineva care să fie în cârdăşie cu funcţionarul de la paşapoarte. Aş câştiga timp şi mi-aş salva banii.

Până la urmă, lucrurile au mers bine. Momo m-a orientat spre filiera potrivită, tatăl său făcuse la începuturile sale parte din afacere, în momentul *boom*-ului paşapoartelor, când Algeria tocmai ieşea din teroarea socialistă şi emigranţii începeau să creadă că vor putea să se întoarcă şi să iasă din patrie când vor avea ei chef. Paşapoartele se vindeau ca pâinea caldă, plăteai dimineaţa şi seara aveai *Ausweis-xA*, care îţi era livrat la cafeneaua lui Da Hocine. Toată afacerea n-a ţinut însă decât o primăvară, prăvălia s-a-nchis, dictatura socialistă a revenit în forţă, aliindu-se cu alte două dictaturi, bazarul şi religia, ceea ce l-a făcut pe tatăl lui Momo să se ferească de paşapoarte, nu mai putea ţine pasul cu noii calzi. Cu banii câştigaţi a cumpărat măcelăria halal, devenind foarte repede un măcelar inegalabil, în deplina respectare a Coranului şi a normelor de calitate. Sărbătoarea lui preferată e Aïndu-l, nu mai pridideşte atunci tăind beregăţi prin tot ZUS-ul, îmbătându-se cu sânge ovin pentru o lună. Iată-mă aşadar în posesia unui paşaport algerian cât se poate de verde şi cât se poate de nou, obţinut în aceeaşi zi în schimbul a doar cinci kilograme de carne de vită. Bietul Rachel înnebunise până îl obţinuse pe-al său! Mi s-a părut ciudat, aveam impresia că sunt un francez clandestin. Asta este problema indivizilor cu sânge amestecat, nimic nu li se potriveşte.

Ce mi-ar trebui mie ar fi un paşaport comun celor trei ţări, Franţa, Algeria, Germania. Trebuie să te descurci însă cu ce ai la-ndemână, repeta domnul Vincent când ne vedea

aplecaţi, cu privirile vrăjite, asupra minunatelor noastre broşuri publicitare, visând la ultimul răcnet în materie de scule.

Pentru prima dată am văzut-o pe mătuşa Sakina mirându-se. Când i-am adus la cunoştinţă intenţia mea de a mă duce în sat, s-a încruntat şi brusc s-a prefăcut că nu înţelege. Unde te duci?! a întrebat ea cu glas tremurat. Am continuat prefăcându-mă că nu i-am perceput neliniştea. La Aïn Deb, pentru o săptămână, să văd cum e, să mă reculeg la mormântul părinţilor, să-mi reîntâlnesc prietenii din copilărie. A stat câteva clipe pe gânduri şi-a spus: Am ceva bani puşi deoparte, o să cumpăr nişte lucruri pentru copiii din sat, cred că nu au de nici unele.

După care mi-a pregătit o valiză, cea mai mare pe care a putut s-o găsească. Valiza unui emigrant care se întoarce în ţară ca să joace rolul de Moş Crăciun al săracilor.

Când le-am spus că o să plec prietenilor mei, adunaţi zgribuliţi într-o scară de bloc, au sărit cu gura pe mine.

— Ai înnebunit, o să-ţi ia ăia gâtul!

— Ai uitat ce le-au făcut părinţilor tăi?

— Ai luat-o razna, rămâi aici!

— Nu ştii nici arabă, nici kabila, cum o să te înţelegi cu oamenii ăia?

— Fă-te că eşti surdo-mut.

— Îmbracă-te în taliban, vei trece neobservat.

— Evită cartierele cu probleme.

— Periferiile mai ales.

— Fereşte-te de sticleţi, se pare că este o mafie.

— Evită bărboşii.

— O să te pună la proţap ca pe evrei.

— Sigur n-o să-ţi mai dea voie să te întorci.

— Te vor aresta, nu-i iubesc pe francezi.

— Îi detestă pe copiii de emigranţi, o să te oprească la graniţă.

La tot acest potop am dat următorul răspuns:

— Acum că m-aţi liniştit, vă spun Pa. Ne revedem peste opt zile. Aşteptaţi-mă la Orly.

Seara şi noaptea dinaintea plecării parcă nu se mai terminau. Mătuşa Sakina venea şi plecă, verifica dacă valiza este închisă, după care o deschidea, mai băga o chestie sau alta, o închidea la loc, strângea sfoara, apoi se întorcea în salon, se mai gândea o clipă şi iar se întorcea să mai verifice o dată. Unchiul Ali stătea întins în pat, cu ochii în tavan, privind undeva în adâncul propriei minţi.

În camera mea, am citit şi răscitit jurnalul lui Rachel, pasajele despre călătoria lui în sat, aeroportul, poliţiştii măsurându-i de sus până jos pe cei ce sosesc şi scoţându-i din rând cu o pocnitură din degete pe suspecţi, atmosfera de lagăr de exterminare care domneşte pe străzile din Alger, taxiurile clandestine care îşi abandonează clienţii în câmp, barajele false, jandarmii baricadaţi în barăcile lor, natura martirizată. În mod cu totul ciudat, în loc să mă descurajeze, tabloul acesta sumbru mai mult mi-a dat curaj. Niciodată nu am crezut că a te întoarce la originea lucrurilor e o treabă uşoară. Totul are un preţ. Iar eu eram gata să plătesc acel preţ. Rachel vorbea de drumul Damascului, nu ştiu la ce se referă chestia asta, dar cred că despre drumul Algerului este vorba.

Mătuşa Sakina n-a pus geană pe geană toată noaptea. Nu s-a clintit din salon. Îi treceau tot felul de chestii prin cap. Că sunt ultimul ei copil, când unchiul Ali se va prăpădi nu mă va mai avea decât pe mine. Trebuie neapărat să mă întorc!

Nici eu n-am închis ochii în noaptea aceea. Am citit ce-am citit, după care am stins lumina şi, cu ochii-n tavan, încercam să reflectez. Atâtea lucruri nu-mi dădeau pace. Urmăream ideile care apăreau şi cu cât le urmăream cu mai mare zel, cu atât apăreau mai multe. De-atâtea idei, am aţipit confuz de-a binelea. Eram ca drogat, şi dintr-odată m-am văzut într-un culoar lugubru, agitat ca un condamnat la moarte. Mă zbăteam împotriva a ceva necunoscut, împotriva unei forţe care mă împingea în abis şi iată că, ieşind din tenebre, doi bărbaţi cu cagule se aruncau asupra mea, mă imobilizau şi mă luau pe sus gâfâind. Pedalăm în gol. M-au azvârlit în mijlocul unui

stadion ale cărui tribune erau pline ochi cu deţinuţi, ciudat de buimaci şi de tăcuţi şi, în momentul în care încercam să văd cum aş putea să mă ridic şi să fug, nişte indivizi înspăimântători au ieşit din subterane, m-au încercuit şi au început să-mi scandeze numele cu un soi de extaz gutural în glas: Schiller!… Schiller!… Schiller!… continuând cu braţul întins spre mine: *Zig Heil*!… *Zig Heil*!… *Zig Heil*!… În tribune, tăcerea devenise atât de apăsătoare, încât am început să plâng de durere. M-am trezit sărind ca ars şi am aprins lumina. Mamă, unde mă aflu? Mi-am prins capul în mâini. Privirea mi-a căzut pe valiza care trona în mijlocul camerei. Nu-mi aminteam s-o fi lăsat acolo. Ce prostie, să-nnebuneşti, nu alta, eram sigur că o lipisem de perete, că o băgasem sub pat, că o pusesem pe scaun. Nu-mi puteam desprinde privirea de ea. Mă fascina, mă îngrozea, şi în acelaşi timp zâmbeam în sinea mea, e doar un obiect, o cutie de carton, o valiză de emigrant pe care trebuie s-o prinzi bine dacă nu vrei să explodeze. Cui i-ar putea da prin cap să-şi ia la el haine atunci când se duce nicăieri, sau doar pentru opt zile la prieteni, în celălalt „acasă” al său? Altceva spune valiza asta: mie, care mă scald în Exterminare, ea îmi spune deportare, îmi spune viaţa pe care o laşi în urmă.

Nu era momentul să mă terorizez singur, peste foarte puţin timp îmi voi lua zborul spre o ţară în care războiul face ravagii, în care nimeni nu e sigur că va apuca ziua de mâine. Sus inima, ce naiba, sunt băiat de cartier, am văzut atâtea, încât pot să mă iau la trântă şi cu diavolul în persoană! Dar cât stăteam să-mi revin, toate o luau iarăşi razna. Citesc, sting lumina, mă uit în tavan, hotărât să nu mă mai gândesc la nimic. Ajung să mă gândesc la cea mai bună metodă de-a nu mă mai gândi la nimic, şi aceleaşi gânduri vin şi mă potopesc iar. Eram din nou drogat şi trimis pe acel stadion în care fantomele îmi scandau numele. Un cerc al infernului. M-am ridicat de-a binelea, am împins valiza sub pat, m-am întins pe jos sub fereastră, cu spatele lipit de perete, şi am vegheat până când a răsărit soarele. Nu m-am simţit uşurat decât atunci când

blocul şi-a reluat vacarmul obişnuit. Era patru dimineaţa, bătrânii africani în papuci de zebu se pregăteau voiniceşte pentru migraţia lor zilnică prin savană, credincioşii se dedau cu fervoare abluţiunilor lor, iar copilăretul din bloc, trezit brusc din coşmarurile sale nocturne, urla să crape chiar şi timpanul unui surd. După care au pornit dintr-odată televizoarele şi radiourile. Nici mătuşa Sakina nu se lăsase mai prejos, îl aşezase pe unchiul Ali pe scaunul lui din faţa ferestrei, dereticase prin casă, pregătise micul dejun. Mi-am verificat de o sută de ori hârtiile şi am aşteptat ora plecării bând cafea după cafea. Tremuram. Pentru prima oară luam avionul de când mă întorsesem din Algeria, pentru prima oară părăseam Franţa, pentru prima oară înfruntam necunoscutul, pentru prima oară simţeam moartea atât de aproape. Şi pentru prima oară aveam să car o valiză. Eram îngrozit.

Jurnalul lui Rachel
Iunie, iulie 1995

A trecut deja mai bine de o lună de când bântui prin Europa. Şi tot pe urmele tatălui meu. Mă întorceam în timp. Era povestea vieţii mele. Nu mai puteam să suport Franţa, Parisul, casă, măruntele aşteptări cotidiene. Mi se întâmplaseră prea multe deodată, firma mă concediase, Ophélie mă părăsise şi sănătatea mă lăsase de izbelişte. Toate se năpustiseră asupra mea fără ca eu să pot să reacţionez în vreun fel. De fapt, văzusem dezastrul apropiindu-se, dar nu mişcasem un deget, l-am lăsat să se apropie. Pe un câmp de luptă, ciuruit în halul acesta şi rezistând cu atâta stoicism, aş fi ajuns o legendă vie, dar în cazul meu, prins în cămaşă de forţă cum eram, nu mi-ar fi folosit la nimic să mă zbat, răul venea dinăuntru. Totul în mine era sfărâmat. Eram asemenea acelor indivizi total dezarticulaţi, rămaşi văduvi după o mare iubire sau scăpaţi dintr-un dezastru absolut, care intră într-un doliu care nu mai ia sfârşit niciodată. Îmi pierdusem locul în societate şi

în viaţă, eram un paria, fiul tatălui meu, aşa cum spunea una dintre epavele mele de prieteni, minunatul Adolphe, alias Jean 134, fiul cu nimic mai puţin remarcabilului Jean 92. La muncă, toată lumea se purta de parcă nu aş fi existat, nicio misiune, nicio şedinţă, niciun apel, dar nici nu ceream. Hârtiile erau pe ţeavă, nu departe de vârf, aşteptam. Şi ce-aş fi putut face, preşedintele bătea lumea în lung şi-n lat în căutarea unui nou Eldorado. Când în sfârşit au sosit hârtiile, am plecat de parcă n-aş fi lucrat niciodată în firmă. O ultimă semnătură a fost de ajuns pentru a şterge fără urmă zece ani de bune şi loiale servicii. În cazul meu, nu s-a finuţ seama decât de ultimele şase luni; care, ce-i drept, erau catastrofale în comparaţie cu adevăratele succese pe care le înregistrasem de-a lungul celor nouă ani şi jumătate de până atunci. Bunul meu domn Candela mi-a strâns mai întâi mâna, apoi umărul, spunându-mi: „Te-aştept oricând pe la mine”. Şi, ca un demn băiat din Sud ce era, o lacrimă i-a licărit în colţul ochiului. Am promis că aşa voi face şi am plecat. Terminasem cu pompele şi cu vanele, ca şi cu problemele de cavitaţie care decurg de fapt dintr-un defect de fabricaţie, şi nu dintr-o proastă utilizare din partea clienţilor sau din dezastruoasa calitate a apei, a petrolului sau a laptelui lor – pot să recunosc asta acum, când nimic nu mă mai ţine legat. Ophélie ajunsese în punctul din care nu mai există cale de întoarcere, în mintea ei decizia fusese luată, respira din nou uşor, încet, încet îşi punea lucrurile în ordine, asemenea unei adevărate gospodine care îşi pregăteşte mutarea. Iar eu nu spuneam nimic. Din când în când, mă privea cu capul dat pe spate şi cu ochii pe jumătate închişi, după care ridică din umeri şi îşi vedea de treabă. Aceasta e latura ei de albină, mai puternică decât cea de femeie. Şi într-o bună zi a plecat. Mi-a lăsat o scrisoare pe masa din bucătărie. Am citit-o şi am băgat-o în sertar. Înţelesesem foarte bine că se hotărâse să facă ceea ce trebuia, logic, să facă, nu-i purtam pică. Nu poţi să trăieşti lângă un necunoscut, lângă o fiinţă atât de respingătoare. Şi încă nu ştia nimic, biata de ea,

necunoscutul acesta era odrasla unui monstru care în orice clipă putea să se preschimbe într-un şef SS şi s-o prăjească în cuptorul cu gaz. Trupul încetase să-mi mai trimită semnale de alarmă, nivelul de alertă fusese depăşit, în stadiul acesta nu mai simţi nimic, cel mult, din când în când, o mică scleroză şi nevoia confuză de a-ţi smulge pielea. Eram absent din propria mea viaţă, distanţa dintre mine şi lume crescuse prea mult, se instalase vagul, liniştea se îndesise, orele treceau în gol, iar golul creştea din el însuşi. Eram precum străinul clarvăzătorului nostru Camus, un extraterestru pe Pământ, toate sunt la locul lor, dar sensul lipseşte. Eram, poate, mort şi nu-mi dădeam seama. Şi cum aş fi putut să-mi dau, eram într-o stare în care totul e relativ, deci lipsit de importanţă.

Aşa se întâmplă în cazul marilor calamităţi, ceva mocneşte în măruntaiele pământului, într-o zi apare o fisură într-un colţ, într-o seară edificiul scârţâie undeva, bănuieşti că s-a defectat ceva, începi să fii convins că totul poate să sară în orice clipă în aer, şi cât stai să cauţi un motiv să mai speri, zdrang, bum, trosc, totul e la pământ. Şi o imensă coloană de durere urcă la cer. După care se lasă tăcerea, şi ceva care aduce cu un gol imens. Te simţi buimac, strivit, sleit, amputat de propria demnitate, apoi cazi în prostraţie, în autism, mai aproape ca niciodată de sfârşit. Acolo ajunsesem, dacă nu chiar şi mai departe, în bezna absolută, la gradul 9 pe scara Richter, şi, atât cât se poate vedea în marile abisuri, eram singur. Singur ca nimeni altul pe lume. În rarele momente de luciditate îmi spuneam că suferinţa mea se datora faptului că eram un visător caraghios, un biet scrântit venit pe o lume de coşmaruri reînviate cu ideea unei vieţi simple, elegante, fără sincope. Cel mai des însă, asemenea dragului Adolphe în faţa absintului său ucigător, nu îmi spuneam nimic, visul, viaţa, armonia, simplitatea nu erau decât nişte cuvinte care nu aveau niciun sens pentru mine. Aveam oare dreptul să le folosesc ştiind cât de profund le batjocorise tatăl meu? Poziţia mea e ciudată. Şi extrem de dureroasă. Devastatoare. Mă simţeam în pielea şi trăiam

viaţa amărâtă de zi cu zi a unui deportat care îşi aşteaptă sfârşitul, dar în acelaşi timp mă simţeam şi în pielea tatălui meu, invidios pe sacerdoţiul său care aduce sfârşitul. Cele două extreme se întâlneau în mine zămislind tot ce poate fi mai rău. Că maxilarele unei menghine strânse la maximum.

A trecut pe aici avocata lui Ophélie. O bondoacă simpatică. Părea că are probleme cu astmul său îi plăcea să respire sacadat ca să-şi impresioneze clienţii şi să-şi neliniştească partea adversă. Avea obrajii de un roz infinit, iar sânii îi erau atât de lăptoşi, încât putea să-i orbească pe şoferii care veneau din sens opus. Mi-a zâmbit ca o adevărată profesionistă şi, în joacă parcă, mi-a cerut să semnez actele. M-am supus fără să mă uit şi i-am spus: Nu era nevoie să tăceţi ostentativ, e normal ca totul să-i revină viitoarei mele foste soţii. Vă rog să aveţi amabilitatea de a pune o vorbă bună pentru mine, aş vrea să mai stau în casa ei până ce voi reuşi să-mi găsesc o locuinţă departe de-aici. Mi-a promis cu un zâmbet plin de compasiune. După care ne-am despărţit cât se poate de mulţumiţi unul de celălalt.

Probabil că am făcut totul maşinal. Nu-mi amintesc de nimic. Într-o dimineaţă, m-am trezit la Roissy cu o carte de îmbarcare pentru Frankfurt în mână. Tot bagajul, o geantă. Câteva schimburi, livretul militar al tatii şi caietul acesta gros de care nu m-am mai despărţit din… da, din aprilie ’94, sau ceva mai târziu, de la Aïn Deb, când *Chestia* a pus stăpânire pe mine.

În timp ce îndeplineam formalităţile de control, mă întrebam: De ce tocmai Frankfurt? Abia în avion mi-a revenit memoria. În livretul său militar stă scris că Hans Schiller a urmat studii de inginerie la facultatea de chimie a Universităţii „Johann Wolfgang Goethe” din Frankfurt am Main. Restul a venit prin deducţie, din cercetările pe care le făcusem. Citisem undeva că tocmai în laboratoarele grupului chimic-industrial IG Farben, cu sprijinul Universităţii JWG, sub conducerea sinistrului Nebe[36], şeful

[36] Arthur Nebe (1894-1945), fost şef al poliţiei naziste, responsabil

lui Einsatzgruppe B, fusese pus la punct gazul morţii, Zyklon B. Din acel moment, nu mai putusem să-mi scot din minte ipoteza că tata, care tocmai pe-atunci îşi încheia studiile, fusese implicat, într-un fel sau altul, în aceste cercetări şi în nesfârşitele controverse pe care proiectul de a-i gaza pe deportaţi le stârnise în rândul demnitarilor Reich-ului, printre intelectualii lui şi sufletele lui miloase. Întrebarea care nu le dădea pace era următoarea: dacă s-a luat decizia ca toţi *Vernichtung lebensunwerten Lebens*, evreii şi alţi *minderwertige Leute*[37], idioţii, bolnavii, *Romanichel*-ii[38] şi homosexualii să fie gazaţi, trebuie să procedăm oare cu omenie, sau numai rezultatul contează? Prima abordare, soluţia umană, *humane lösung*, presupunea utilizarea unui gaz fără miros sau, şi mai bine, a acidului Prusie care are un miros dulceag, şi pe care firma IG Farben îl producea deja în cantităţi industriale pentru uz agricol şi casnic, adică pentru distrugerea paraziţilor din hangare şi a gândacilor din apartamente. Cei gazaţi nu ar simţi nimic, n-ar şti că-şi dau duhul. La un moment dat, ar cădea ca muştele, şi cu asta, basta. Ceea ce reprezintă, într-adevăr, cea mai umană modalitate de a ucide, *eine der humansten Tötungsarten*. Şi, în plus, i-ar *scuti pe călăi de oroarea întregii afaceri*. Se dovedea însă că această metodă prezenta un risc serios pentru soldaţii germani şi, în subsidiar, pentru operatorii camerelor de gazare, aşa-numiţii *Sonderkommandos*, deportaţii supuşi caznei de a strânge cadavrele tovarăşilor lor şi de a le duce la crematorii, care puteau, după un prim rând de sinucigaşi, să pătrundă nepreveniţi în camerele de gazare şi să fie decimaţi fără să bănuiască nimic. Alţii, şi tocmai aceştia au reuşit să încline balanţa deciziei, erau adepţii ideii de a face gazul puternic iritant prin adăugarea unui

---

pentru uciderea a câteva zeci de mii de evrei în prima fază a Şoah-ului, executat de ai săi pentru participarea la complotul împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944.

37 în germana nazistă, „oameni inferiori, lipsiţi de valoare“.

38 Vechi termen peiorativ pentru „ţigani", însemnând, în limba rromani, „om de-al nostru" sau „unul ca noi“.

avertizor, a unui *Wamstoff*, care să-i semnaleze prezenţa reziduală în camerele de gazare şi duhoarea în timpul operaţiilor de manipulare a buteliilor de gaz, în mod natural susceptibile de a prezenta scurgeri. Trebuie se alegem între soldat şi condamnat, spuneau ei ca argument suprem, între siguranţa unuia şi disconfortul celuilalt. S-a optat pentru modalitatea înţeleaptă, problema fiind în aşa fel formulată încât să te conducă în cel mai omenesc mod posibil să le acorzi întâietate alor tăi. Cei gazaţi aveau să sufere atroce, dar scopul fiind tocmai acela de a-i suprima şi de a le arde cadavrele, această neplăcere nu mai conta, putând fi acceptată din punct de vedere moral. Pentru a linişti sufletele sensibile, a fost pus la cale un şiretlic: condamnaţilor care sunt duşi la camera de gazare li se va spune că fac duş, vor fi bucuroşi şi recunoscători. Dar acesta e genul de truc pe care nu-l poţi folosi decât o singură dată, în lagăre totul se află imediat. Până la urmă, promisiunea le va fi rezervată noilor deportaţi, care prin însăşi natura lor sunt nedoriţi în lagăr: *Inutilii*, bătrânii, copiii, femeile însărcinate, bolnavii, handicapaţii. Aceştia atât aşteaptă să creadă.

Citisem că la Frankfurt, în una dintre periferiile sale, azi dispărută, se făcuseră numeroase teste pe cobai umani. Aceştia erau trataţi pe grupuri de câte cinci sau pe grupuri de câte zece, loturi când omogene, femei, bărbaţi, copii, bolnavi, când amestecate, pe familii, tatăl, mama, fiul, fiica, bunica, dar şi servitoarea, dacă era evreică sau un pic retardată, scopul fiind acela de a determina cantităţile de gaz necesare şi suficiente, şi într-un caz, şi în celălalt, pentru a-i face pe toţi să treacă pe lumea cealaltă într-un interval rezonabil de timp. Capacitatea respiratorie fiind diferită de la un subiect la altul, ne putem imagina că s-a făcut o legătură între o variabilă şi cealaltă, între volumul de aer inspirat într-o anumită unitate de timp şi viteza de a face pe cineva să treacă pe lumea cealaltă, ţinând cont de anumite variabile naturale cum ar fi faptul că un bebeluş inhalează în mod evident mai puţin aer decât un adult, dar este, în schimb, cu mult mai fragil, un fleac putând să-i

aducă sfârşitul. Este povestea lui Galilei, atunci când, în faţa unui public alcătuit din prelaţi rămaşi cu gura căscată, demonstra pe bază de experiment că toate corpurile, indiferent dacă sunt uşoare sau grele, cad la pământ cu aceeaşi viteză, independent, deci, de masă. Un adult e mai solid, dar înghite mai mult aer decât un bebeluş, în timp ce acesta inspiră mai puţin aer, dar e mai sensibil. Una peste alta, într-un final ajung să treacă pe lumea cealaltă în acelaşi timp. Aceste experienţe nu demonstraseră decât că puteai băga oameni în cuptor fără să fii nevoit să ţii seama de sexul, vârsta sau starea lor de sănătate. Ucişi cu un glonţ, cu o frânghie sau într-o baie de gaz, toţi mor la fel. Nu trebuia, prin urmare, să fie triaţi, ceea ce simplifica în mod cert o exterminare de masă. Problemă rămâne, cu toate astea, complicată, există nenumăraţi parametri care intră în joc, stresul, dozajul, modalităţile execuţiei, forma camerelor de gazare, comportamentul operatorilor etc. Au fost chiar unii care s-au interesat de paranormal şi de religios, viaţa şi moartea fiind nişte abstracţiuni care ies uneori din obişnuit şi pot face valuri în mintea operatorilor; s-a vorbit de răzbunări ale rabinilor, de fantome revanşarde, de miracole periculoase, ajungându-se la concluzia că o mecanizare cât mai avansată ar elimina astfel de baliverne, munca la bandă lăsându-i fiecărui operator impresia că se achită de sarcina cea mai nevinovată din procesul de exterminare. La fel ca în cazul plutoanelor de execuţie, fiecare soldat este liber să creadă că el a tras celebrul glonţ orb. Această abordare tayloristă a fost extinsă la întregul proces, de la inventarierea evreilor din oraş până la incinerarea cadavrelor lor în lagăre, trecând prin arestarea şi prin transferarea lor. O verigă nu trebuie să ştie niciodată că întregul lanţ depinde de ea. Nu suntem egali în faţa morţii, unul se curăţă de la un simplu curent de aer, în vreme ce altul, nu neapărat mai mare, mai înalt sau mai şmecher, poate să supravieţuiască unui cutremur. Maşinii îi revine datoria să egalizeze raportul nostru cu moartea. Trebuie stabilite, prin urmare, nişte medii, ţinând cont de parametrii cu

ponderea cea mai mare. Au fost introduse abacuri care să permită o exploatare mecanică în lagărele de exterminare, în care mâna de lucru nu se remarcă neapărat prin inteligenţă. Abacul este un fel de regulă de calcul uşor de folosit. Nu faci decât să muţi regleta centrală a instrumentului pe cifra care indică numărul persoanelor înghesuite în camera de gazare, pui cursorul pe volumul camerei de gazare exprimat în metri cubi, şi obţii fără a fi nevoit să faci tu însuti vreun calcul cantitatea de Zyklon B care trebuie injectată în duză. Rezultatul e corectat apoi readucând regleta în dreptul cifrei care indică temperatura camerei de gazare şi cursorul în dreptul cifrei care semnalează cantitatea de Zyklon B obţinută iniţial. Pe vreme frumoasă, cu o temperatură a aerului de douăzeci şi cinci de grade Celsius, de pildă, moartea e garantată pentru nouăzeci şi cinci la sută dintre subiecţi într-un interval de treizeci de minute. Pe vreme rece, sub cinci grade, masa de aer este, într-o oarecare măsură, imobilă, gazul se răspândeşte greu, cu consecinţe asupra randamentului. Te poţi trezi obligat să reiei întreaga operaţie sau să măreşti cantitatea de fluid. În ambele cazuri, pierdere de timp şi de bani. A risipi zece minute şi zece Reichsmarks per subiect nu înseamnă mare lucru, dar în perspectivă a zece milioane de indivizi sortiţi să ajungă la groapă, falimentul ajunge să se cifreze la o sută de milioane de minute şi la treizeci de milioane de Reichsmarks, o nebunie pentru o ţară angajată, în plus, într-un război mondial mult mai profitabil.

Se va descoperi, mai târziu, că teoria era falsă. Adică era adevărată doar în condiţiile ideale ale experimentării în laborator, la scară redusă. În realitate, lucrurile stau altfel. Problema scăpărilor de gaz nefiind deloc cea mai neînsemnată, a călăfătui o chichineaţă pentru doi, trei cobai aflaţi într-o stare deplorabilă şi a etanşeiza un hangar pentru două mii de persoane călite de o detenţie neîntreruptă constituie două probleme total diferite. Ajunsesem la influenţa temperaturii în regim de exploatare reală. S-a dovedit că pe vreme caldă randamentul era

deplorabil, dar optim, din contră, pe vreme rece. Aberaţia i-a nedumerit pe mulţi, dar misterul a fost lămurit foarte repede, altele făcându-şi însă apariţia, pentru că în realitate nimic nu se potriveşte vreodată cu ceea ce ni se pare că putem stabili pe hârtie. Astfel, gazul Zyklon B nu avea chiar toate calităţile pe care i le atribuiau fişele fabricantului, şi conţinutul butoaielor, două sute de litri potrivit etichetei comerciale, prezenta nişte variaţii de volum suficient de mari pentru a compromite o operaţie de gazare din trei. Te gândeşti, evident, la inevitabilele scăpări, dar principalul motiv îl constituia diluarea produsului pe care firmele prietene Reich-ului, în frunte cu IG Farben, o practicau pentru a aduce din condei statisticile destinate administraţiilor tutelare. Este o afacere de foarte mulţi bani şi de *backhand*, de comisioane ilegale acordate prietenilor. Să revenim însă la temperatură, acest parametru a pus la rândul său nu puţine probleme, aşa că merită câteva consideraţii. Când e cald, presiunea gazului scade, acesta se ridică şi se concentrează în partea de sus a camerei. Este însuşi principiul gazului. Sacrificaţii au înţeles foarte repede asta, la apariţia primelor tulburări se aruncă la pământ, închid ochii şi îşi încetinesc ritmul respiraţiei. La sfârşit, când erau deschise supapele camerei de gazare, după treizeci de minute, stupefacţie: subiecţii noştri erau găsiţi întinşi pe jos, într-o stare deloc bună, dar, cei mai mulţi, încă în viaţă. Aveai tot dreptul să consideri că aceia care muriseră căzuseră victime mai curând panicii, strivirii şi sufocării decât gazului propriu-zis. Pe vreme rece în schimb, gazul rămâne la nivelul solului, în concentraţie mare, iar rezultatele sunt excelente. Au existat şi de data asta supravieţuitori, copii pe care părinţii îi ţinuseră pe umeri cât de mult putuseră, însă aceste excepţii nu făceau decât să confirme regulă. Bieţii micuţi erau într-o stare atât de rea încât, de fapt, se stingeau în drum spre *Krerna*, crematoriul. Nu era nevoie să mai fie gazaţi încă o dată, perspectivă oribilă pentru operatori. Şi forma camerelor şi dimensiunile lor contau, de asemenea, mult. Cu o cameră

îngustă şi cu tavanul jos, randamentul e remarcabil, dar este greu să-i introduci pe subiecţi într-o astfel de încăpere, intră în panică în faţa a ceea ce pe bună dreptate putem numi un cavou. Putea să se se stârnească revoltă şi să se producă dezordine, lucru care, pe pământ germanic, constituie principalul păcat. Care s-a produs însă în multe lagăre, unde a fost pur şi simplu nevoie să fie mărite camerele de gazare. O cameră de gazare largă şi cu tavan înalt îi linişteşte pe condamnaţi. Ghici de ce! Natura umană este de nepătruns, deoarece rezultatul este acelaşi, iar condamnaţii ştiau foarte bine acest lucru. Preferinţa aşa-numiţilor *Sonderkommandos se* îndrepta, evident, către camerele de mari dimensiuni. Mai puţin efort, mai mulţi morţi, rezultat care îi îngrozea pe servanţii de pe lângă *Krema* atunci când capacitatea cuptorului lor nu se potrivea cu cantitatea ce le era livrată. Cadavrele stau claie peste grămadă, putrezesc, atrag şobolanii, muştele şi toate celelalte, ceea ce reprezintă cu adevărat o culme a dezordinii.

Până la urmă, a gestiona o exploatare de acest fel nu e chiar atât de simplu cum pare. Este o industrie de mare amploare, cu toate neplăcerile pe care ni le putem imagina, cu toate problemele de mână de lucru, în frunte cu subcalificarea şi absenteismul, cu întreruperile de curent electric, rupturile de stoc, dezechilibrele dintre ofertă şi cererea camerelor de gazare şi a *Krema*, care dau peste cap toate planificările, strică ritmurile de lucru, creează strangulări şi şomaj tehnic. E vorba de management, cum se zice azi pentru a spune că e mai complicat decât simpla gestionare, cu tot ceea ce-l caracterizează, criterii de performanţă cu totul iraţionale, dar instituite pe post de religie, cu certurile, găştile, conflictele de autoritate, micile războaie pentru posturi şi capcanele pe care fiecare i le întinde celuilalt. Lagărele se pizmuiau pentru orice, pentru echipamentele primite, bugetele acordate, experţii repartizaţi acolo unde nu e neapărat mai multă nevoie de ei, se întreceau în abilitatea de a se pune în valoare şi de a lega relaţii utile, în zel, în

inventivitate, nimeni nu urmărea decât să-l cucerească pe Führer, toţi tremurau de frică să nu-l dezamăgească pe tenebrosul Himmler. Nu poţi însă să controlezi totul, şi când ceva se strică într-un punct, se repercutează asupra întregului lanţ de exploatare. Cum să găseşti un responsabil în aceste condiţii? Abia ce rezolvai o problemă, că alte o sută se iveau alături. Putea fi vorba de catastrofe teribile, incendii, explozii, pandemii brutale, evadări, sabotaje, cu toate confuziile în serie, raporturile de redactat, stresul de ţinut în frâu, sancţiunile de adoptat ce rezultă de-aici şi care, în definitiv, răresc rândurile şi fac să scadă randamentul cel sacrosanct. Era nevoie de specialişti stabili capabili să le dreagă în timp real. Diletantismul şi reparaţiile de mântuială erau total interzise, al Treilea Reich le plasase înaintea celor şapte păcate capitale. Nu e nevoie de mai mult de cinci minute ca să convoci plutonul de execuţie şi încă deşi mai puţin ca să semnezi o trimitere pe frontul rusesc. În partea legată de gaz era nevoie de un inginer chimist experimentat, iar în partea legată de crematoriu, de un specialist în combustie. Şi de medici, laboranţi, contabili, furieri, pe scurt, de tehnicieni peste tot, un lagăr nu se reduce la camerele de gazare şi la *Krema*, există şi restul uzinei, în frunte cu atelierele de tot felul şi cu exploatările agricole, cărora le revenea onoarea de a răspunde la cele mai bune costuri nevoilor Reich-ului în materie de produse industriale şi naturale. Un lagăr de dimensiuni mari înseamnă, totuşi, trei sute sau patru sute de mii de deţinuţi care se rulează în permanentă, un personal de supraveghere pe măsură, zeci de servicii şi o organizare a muncii împinsă la limită. Întrebaţi orice primar sau PDG, şi vă va spune că a gestiona un oraş sau o întreprindere de aceste dimensiuni nu este deloc o bagatelă. Un genocid industrial nu este la îndemâna oricărui *serial killer*. Iar a coordona douăzeci şi cinci de lagăre de exterminare răspândite în mai multe ţări este o treabă titanică care ar face să pice mai multe guverne în zilele noastre. Gândiţi-vă doar la problema logisticii feroviare, şi veţi constata cu

uimire numărul colosal de sarcini precise care trebuie efectuate conform unei programări stabilite aproape la minut. Cu trenurile nu te joci. Toate aceste milioane de oameni, mai înainte de a fi gazate, trebuie reperate, identificate, inventariate, capturate, regrupate, transportate, repartizate în funcţie de multiple criterii, uneori contradictorii, înregistrate din nou, hrănite, îmbrăcate, îngrijite, făcute să muncească după normele Reich-ului, supravegheate, sancţionate şi, în sfârşit, nimicite, şi toate astea în locul şi la momentul potrivit şi, mai ales, în cel mai mare SECRET. Să nu uităm: secretul era cheia de boltă a întregii Maşinaţiuni, resortul fără de care aceasta nu putea avea sorţi de izbândă. Pentru Soluţia Finală, secretul era ceea ce este invizibilitatea pentru Dumnezeu; eliminaţi-l pe primul sau dezvăluiţi-l pe-al doilea, şi totul se duce de râpă. Am citit undeva că în punctul cel mai înalt de perfecţionare atins de sistem numai lagărul de la Auschwitz ardea până la cincisprezece mii de suflete pe zi. Ne putem imagina ce ritm infernal însemna asta. Tata a petrecut ceva vreme acolo, a trebuit pesemne să tragă din greu. Dar cum se plimbase şi-şi dăduse silinţa prin toate lagărele din Germania şi din Polonia, experienţa l-a ajutat să facă fată.

Gândindu-mă, tocmai, la el, la munca lui atât de tracasantă şi care-i aducea atât de puţine satisfacţii, am ajuns să adun şi să colaţionez o mulţime de informaţii despre camerele de gazare şi crematorii. Voiam să ştiu cum arăta viaţa lui de zi cu zi în slujba exterminării. Am considerat, de asemenea, că pentru a-ţi putea judeca tatăl trebuie să-i cunoşti crimele în detaliu, să le defineşti şi să le caracterizezi fiecare etapă şi să le reconstitui cât mai îndeaproape desfăşurarea. Mai rămâne capitolul circumstanţelor, dar am reflectat deja asupra acestei chestiuni şi cred că am ajuns la concluzia că un om contaminat de Rău care nu se sinucide, care nu se revoltă, care nu se predă pentru a cere dreptate în numele victimelor sale, ci, dimpotrivă, fuge, se ascunde şi organizează uitarea pentru tovarăşii săi nu are dreptul să

fie compătimit, nu are dreptul să beneficieze de vreo circumstanţă atenuantă. Întotdeauna, copiii sunt nemiloşi cu taţii lor, dar tocmai pentru că îi iubesc, pentru că îi admiră mai mult ca pe oricine pe lume. Mă gândeam însă, înainte de toate, la victimele acestui uriaş infern, şi îmi spuneam că întregul sens al lumii se risipise ca fumul odată cu ele. Suntem într-o nouă eră, imposibilul e tot ce este posibil. Graţie informaticii, automatizării şi metodelor moderne de manipulare a maselor, marele Miracol se află la îndemâna noastră. Să ne gândim câte suferinţe au fost nevoite să îndure atâtea popoare respectabile plecând de la nişte breviare atât de lipsite de orice valoare precum Me/n *Kampf* şi cu mijloacele derizorii ale unor ţări mai curând subdezvoltate: „Cărticica roşie” a lui Mao, cea verde a lui Gaddafi, cea a lui Kim ll-song, cea a lui Khomeini sau cea a lui „Turkmenbaşy” Saparmurat[39], să ne gândim, de asemenea, la milioanele de bieţi oameni distruşi de nişte secte deplorabile ca idei şi mijloace.

Am studiat multe alte lucruri. De exemplu, această problemă niciodată cu adevărat rezolvată, vreau să spun într-un mod general, aplicabil tuturor lagărelor: care e starea de sănătate a deportaţilor cea mai potrivită vieţii de lagăr, capabilă să împace cel mai bine cerinţele de productivitate a muncii cu imperativele de securitate? Bolnavi, prea slăbiţi, deportaţii nu sunt buni de nimic, nu fac decât să strice bunurile Reich-ului, dar în bună stare sunt periculoşi, gândesc, se răzvrătesc, pun la cale rebeliuni, sabotează instalaţiile, îi trag pe sfoară pe /capo, nişte brute mult prea grosolane ca să bănuiască ceva ce nu văd, subminează moralul tinerilor recruţi neobişnuiţi cu viciul. Uşor de formulat, dar greu de soluţionat, această problemă a făcut obiectul a nenumărate studii şi a foarte multe experimente. În primul rând, nu toţi bolnavii sunt cu-adevărat bolnavi. S-a verificat cu asupra de măsură, cei

---

39 Saparmurat Ataievici Niiazov (1940-2006), supranumit Turkmenbaşy („şeful turkmenilor“), a fost, între 1985 şi 2006, şeful Turkmenistanului, fiind considerat unul dintre cei mai duri dictatori ai lumii.

care spuneau că sunt pe moarte i-au văzut murind pe mulţi dintre coreligionarii lor înainte să cadă ei înşişi; şi mulţi dintre cei care se considerau în plină formă erau, de fapt, pradă unui demers suicidar, voiau pur şi simplu să se omoare muncind; aceştia sunt cei mai periculoşi, disperarea îi face să devină vicleni, duri, vicioşi, sunt capabili de orice, să pună mâna pe o mitralieră şi să tragă de jur-împrejur până la ultimul glonţ, să dea foc barăcilor, să se năpustească asupra unui gardian şi să-i taie gâtul său să-l lipească de gardul electrificat până ce carnea arsă li se contopeşte în moarte. Consemnul neîncetat repetat era ca aceştia să fie identificaţi din vreme şi să fie eliminaţi pentru a se da un exemplu sau, dacă se poate, căci este vorba totuşi de forţă de muncă, să fie readuşi în situaţia să spere; reţetele în acest sens nu lipsesc, uneori un simplu gest prietenesc este de-ajuns pentru a face să scadă febra suicidară, alteori, dimpotrivă, atitudinea forte reprezintă soluţia.

În termeni actuali, s-ar putea spune că este o chestiune de cercetare operaţională, un caz teribil de complicat în care trebuie să se tină seama atât de parametri cuantificabili, măsuraţi de medici, cât şi de alţi parametri care nu pot fi măsuraţi, cum ar fi influenţa iernilor lungi asupra comportamentului, mirosul pestilenţial care bagă groaza în suflet şi îl distruge, teribilă şi infinită singurătate a individului, certurile dintre deţinuţi, ponderea pe care o au zvonurile, sosirea a noi deportaţi care trezesc atenţia sau, dimpotrivă, îi duce la disperare, îi ucide, ce ştiu eu, moralul unui om e ca fumul, o nimica toată îl împinge într-o parte sau în alta, iar până la urmă se subţiază şi se pierde în nebunie. Numai flerul şi experienţa veteranilor din *stalag*-uri au permis depăşirea acestor probleme. Absolut toate soluţiile au fost găsite în lagăre, pe cale empirică, niciodată în laboratoarele din capitală, în care savanţii se complăceau în elucubraţii intelectuale şi experimente în eprubetă. Ca întotdeauna, terenul e mult mai susceptibil să sugereze soluţii decât reconstituirile teatrale aseptizate care nu urmăresc decât

să-i impresioneze pe reprezentanţii autorităţilor, pe *Bonzen*, pentru a obţine de la ei credite, promovări şi promisiuni. La naiba cu modelele la scară redusă, sunt o negare a realităţii, oroarea nu reprezintă deloc un parametru marginal al experienţei, ci este însuşi miezul întregii afaceri. În lagăr eşti cu mâinile în sânge şi în dejecţii, îţi rişti sufletul, faci pe dracu' în patru, în stare de urgenţă mizezi pe orice, pe moralul deţinuţilor, pe disensiunile dintre ei, organizezi petreceri, întreceri, conflicte, strecori informaţii menite a-i face pe oameni să creadă tot felul de lucruri, o eliberare în viitorul apropiat, o livrare masivă de cartofi, de pâini, de sobe, extinderea lagărului, reorganizarea muncii, instalarea unor duşuri adevărate, deschiderea unor biblioteci, posibilitatea de a trimite scrisori, de ce nu. În gol poţi spune orice, întotdeauna vei avea un ecou. Poţi însă să faci şi contrariul, să-i zdrobeşti mărunt, să-i lipseşti de orice, să-i baţi măr, să semeni teroare, să-i supui neîncetat, zi şi noapte, unui ritm infernal, ca să-i aduci cu picioarele pe pământ. Când îi vizitează speranţa, se trezesc la viaţă, se îndârjesc, devin îndrăzneţi, o scânteie e de-ajuns. Trăgându-i pe sfoară, trecând de la cald la rece şi invers, la momentul potrivit, îţi corectezi tirul, întrerupi procese, dezmembrezi clanuri, câştigi timp, menţii randamentul, ba îl faci chiar să crească. E vorba de vechiul şi bunul sistem care le e aplicat recruţilor, îi pui să alerge degeaba, doar pentru a-i face să-şi cheltuiască energia, le ordoni adunarea la marginea câmpului şi îi pui să se numere unii pe alţii degeaba, doar ca să se abrutizeze, îi faci să trudească din zori până noaptea degeaba, doar pentru a-i face să-şi piardă orice speranţă de libertate, organizezi alarme degeaba, doar pentru a-i face să se îngrijoreze, îi pedepseşti degeaba, doar ca să înţeleagă că viaţa le-atârnă de-un fir de aţă, şi într-o dimineaţă îi dai afară din cazarmă tot degeaba, doar ca să se ducă să moară în altă parte. Singura diferenţă este că în lagăre munca înseamnă moarte, pedepsele înseamnă moarte, relele tratamente înseamnă moarte, îngrijirea înseamnă moarte, permisia

înseamnă moarte, timpul liber înseamnă moarte, raţia înseamnă moarte, alarma înseamnă moarte, iar evadarea înseamnă Moartea-pe-loc.

Un om care moare pentr-un da sau un nu. Cea mai bună reţetă este, evident, să-i faci să dispară pe cei vechi mai înainte de a apuca să prindă cheag şi să-i corupă pe boboci. Pe de altă parte, tocmai cei vechi, unşi cu toate alifiile, asigură randamentul, nou-veniţii sunt mult prea înspăimântaţi ca să pună osul la muncă. Frica se răspândeşte, într-o clipă se transformă în panică. Şi aici ne aflăm tot în faţa unei dificile probleme de cercetare operaţională, trebuie găsit şi menţinut, în permanenţă, un echilibru pentru ca sistemul să dăinuie, să funcţioneze eficient fără a fi pus în pericol. Să nu uităm că finalitatea lagărelor o constituie exterminarea şi, cu toate că toată lumea ştie asta, nimeni nu o spune şi nu o gândeşte cu adevărat, nici condamnatul, din nevoia de a spera, nici călăul, din grijă pentru productivitate, toată lumea purtându-se ca şi cum moartea n-ar fi decât o pedeapsă grea printre alte pedepse grele, şi tocmai asta face ca relaţiile lor de muncă să fie atât de complicate.

Conducerea unor astfel de lagăre nu e deloc simplă. Când mă pun în pielea tatii şi încep să înţeleg incredibilele dificultăţi de care se izbea zilnic şi să le compar cu cele pe care le poate întâmpina o multinaţională ca a noastră, chiar şi în cea mai proastă conjunctură economică cu putinţă, sub bombardamentul ştiriştilor, sub presiunea brokerilor, cu toate revoltele clienţilor, ucazurile funcţionarilor şi terorismul sindicatelor pe cap, îmi vine să râd strâmb. Performanţele formidabilei organizări militaro-industriale naziste sunt neegalate şi de neegalat.

Dar chiar era necesară această călătorie? În plan tehnic, în mod sigur nu. Ceea ce era de ştiut ştiam. Ce voiam era să fiu acolo pe unde trecuse tatăl meu şi să-i vorbesc peste bariera timpului. Altfel, cine ar putea să-mi spună ce vreau eu să aflu despre el, care i-a fost parcursul, în ce stare de spirit era atunci când împărţea moartea la o asemenea scară? S-a revoltat, se bucura de puterea pe

care-o avea? De ce această ură fată de evrei, de ce această ură totală, ce aştepta de la ea? Când a căzut al Treilea Reich, la ce se gândea, la sfârşitul lumii, la sfârşitul unei anumite lumi? Ce a simţit atunci când, la descoperirea lagărelor de exterminare, întreaga umanitate a urlat de groază de s-a auzit până la celălalt capăt al universului? S-a trezit oare la realitate? S-a simţit cumva ofensat, spunându-şi că omenirea n-a înţeles nimic şi că la celălalt capăt al universului sfârşitul lumilor este o banalitate, o fatalitate înscrisă în ordinea imemorială a lucrurilor? Haosul vine din haos şi se întoarce în haos, este o lege matematică, poate fi observată în cer ca într-o carte deschisă. Atâtea civilizaţii, imperii uriaşe şi popoare faimoase au dispărut fără urmă, unde e noutatea, vechiul trebuie să moară pentru că noul să poată să apară. Întrebările astea mă înnebunesc, pentru că le cunosc răspunsul: tata nu s-a sinucis, nu s-a predat, a fugit, a tăcut, a uitat. Nu *mi-a spus nimic*.

Am tras la un minuscul hotel rustic luminos ca un soare de primăvară. De la fereastră vedeam universitatea plantată într-un decor de vis, în care domneşte verdele. Gazon tuns, copaci centenari, garduri vii desenate cu laserul, bazine pline, bănuiesc, cu peşti bine hrăniţi de nişte mâini nevăzute animate de cele mai bune intenţii, având, în orice caz, grija punctualităţii, a măsurii şi a calităţii. În centrul sitului, aşezată pe o colină sferică, Maiestatea Sa Universitatea „Johann Wolfgang Goethe”. Ce clădire superbă! Seniorială, ultrabogată, şi extrem de apetisantă în culorile ei rozalii. M-am gândit cu tristeţe la şcoala mea de la Nantes, şi în faţa ochilor mi-a apărut o femeie de serviciu prăpădită, neîngrijită şi posomorâtă, încurcându-se în mătură şi găleţi. Aici, impresia de templu al ştiinţei e izbitoare. Studenţii, mulţi şi disciplinaţi, deplasându-se în grupuri sau în şir indian, au aerul unor bătrâni savanţi austeri, în acelaşi timp pedanţi şi distraţi, dar şi năuci, puşi pe glume şi jerpeliţi într-un mod simpatic, ca toţi cărturarii de vârsta lor. Profesorii fac notă discordantă, au alura uşor ridicolă a unor ţipi cumsecade

şi anacronici prin definiţie inofensivi, veniţi de la ţară să-şi facă cumpărăturile în locul nepotrivit. Poartă un coş, o paporniţă, un sac de pânză sau o plasă în stil vechi. Mi-am adus aminte că Germania se află în plină criză ecologică, ceea ce se potriveşte de minune cu extraordinarul ei ţesut industrial. Vechea şi bună servietă din piele de vacă sau din imitaţie de piele nu avea trecere, anul acesta, la universitatea din Frankfurt. Pe vremea mea, la Nantes, purtam rucsacuri impermeabile, şi îmi amintesc că domnul Candela, ca un şaişoptist narcisic ce era, mi-a spus că pe vremea lui veneai la facultate cu mâinile goale şi plecai la braţ cu o studentă. Alte vremuri, alte obiceiuri.

Până acum, încă mai puteam să-i acord viitorului meu tată anumite circumstanţe atenuante, să văd în el doar un licean, un băiat vesel, plin de viaţă, cetăţeanul modelat prin decret, bravul soldat care trăieşte doar pentru plăceri şi fără să-i pese de nimic, care pleacă la război fără să-şi facă nicio problemă. E tânăr, nu ştie nimic, Soluţia Finală e un secret de stat, o afacere inimaginabil de intimă între Marele Führer, cocoţat în cuibul lui de vulturi, inexpugnabilul *Berghof*, şi micul deportat înfometat de-acolo, de departe, de undeva din adâncul Europei, dintr-un *stalag* rupt de lume de furtunile de zăpadă. Toată lumea bănuia ceva, vorbea despre asta în mod aluziv, toată lumea băgase de seamă că stelele, evreii şi alţi *Minderwertige Leute* se cam răriseră de pe străzi, că multe prăvălii rămâneau disperat de închise, că *Judenhaus* îşi schimbaseră ocupanţii şi că sinagogile fuseseră transformate în localuri utilitare, dar războiul e război, mai întâi trebuie să-l porţi, abia apoi te apuci să numeri morţii şi dispăruţii, iar secretele de stat, asemenea cadavrelor, încep să urce la suprafaţă.

Am hoinărit prin împrejurimile universităţii. Un student îşi petrece viaţa prin cârciumi şi prin taverne, aici stai de vorbă, aici pui lumea la cale, aici îţi rumegi deziluziile. Ce altceva făcusem eu însumi la Nantes, vreme de patru ani? Am vizitat toate localurile. Nu reuşeam însă să simt atmosfera apăsătoare, arogantă şi surescitată a

Germaniei naziste. În Germania de azi, liberală şi europeană până în vârful unghiilor, excesiv de moderată, totul străluceşte, e cald, cumsecade, chiar dacă populaţia vizibilă este, în medie, mai înaintată în vârstă ca niciodată. Aş fi vrut să fiu un magician şi să întineresc totul printr-o simplă atingere de baghetă, să spoiesc totul în negru, în cenuşiu, în fumuriu, ca înainte, să redau străzii piatra cubică şi clădirilor zdrenţele mucegăite dinainte de război, doamnelor, farmecul burghez oscilând între demnitate şi desfrâu, fetelor, /oo/c-ul de campioane olimpice, funcţionarilor, rigiditatea de automate periculoase, muncitorilor, ţinuta ridicolă de boiernaşi decăzuţi atât de uşor modelabili şi atât de lesne de supus oricăror corvezi, tribunilor, accentul de bolnavi mintal. Nu reuşeam să mi-l imaginez pe tânărul Hans Schiller, prea multe imagini mi se suprapuneau în minte, aceea a ofiţerului SS ireproşabil în toga lui neagră, aceea a şeicului de la Aïn Deb, din copilăria mea, învăluit într-un burnuz alb imaculat, aceea a omului de afaceri german încins în costumul lui sobru, acest Homo *oeconomicus* impecabil cu care mă intersectez în toate aeroporturile Europei, din care a emanat forja calmă a Germaniei contemporane, şi aceea a acestor studenţi promiţători, căzuţi prematur pradă seriozităţii. Da, acest tânăr Hans pe care nu izbutesc să-l vizualizez are dreptul la simpatie, este tânăr, nu ştie. A trecut printre braţele musculoase ale *Hitlerjugend*, Tineretul Hitlerist, şi-a lăsat acolo bruma de bun-simţ pe care adolescenţa o mai păstrase din copilărie. Am trecut şi eu prin aşa ceva, Tineretul FLN, *Flnjugend*, nu era mare lucru, vorbărie de amatori încă plini de noroi pe picioare, dar ştiu foarte bine ce rămâne, ca un zgomot în cap, din sloganurile care umplu gura cu bale şi ce reflexe mici şi periculoase se păstrează în membre. Anii de facultate nu fuseseră prea prietenoşi cu Hans, profilul îi era deja trasat, iar epoca aparţinea propagandei intense, vigilenţei de fier şi, foarte curând, B//fz/or/ego-ului, războiului-fulger. Este de înţeles că era foarte greu să gândeşti cu propriul tău cap. Atragerea lui în echipele de cercetători asupra gazului

Zyklon B nu mai ţinea decât de un joc al probabilităţilor. Se afla acolo, aveau nevoie de cineva în halat alb care să ţină eprubetele, să păzească alambicul, să măsoare. Crezându-se recunoscut, ales, onorat, tânărul inginer Hans a aplaudat. Se gândea, probabil, că acel gaz ce trebuia inventat avea menirea, aşa cum se spunea, de a eradica păduchii din lagăre. „Care lagăre?”, e posibil să fi întrebat. „Lagărele de muncă ale Marelui Reich!”, e posibil să i se fi răspuns cum e apărată ideea unei cruciade urgente împotriva sărăciei şi a umilinţei. Dar adevărata întrebare, „Mein *Gott*, *was ist das*, ce-i asta?”, şi-o va fi pus el oare atunci când, într-o bună zi, seară sau în zori, între două halouri alburii, într-o periferie îndepărtată a Frankfurtului, şi într-o atmosferă s-o tai cu cuţitul, i-a fost dat să asiste la primul său experiment *in vivo*, gazarea unei familii evreieşti, mult prea năucită ca să scoată vreo vorbă, sau a câţiva vagabonzi beţi, mult prea abrutizaţi ca să-şi dea seama ce li se pregăteşte? Şi toate întrebările care decurg de aici şi care invadează în mod natural mintea: Ce fac eu aici? Este oare posibil? În ce scop? Prefer să cred că a protestat, dar că, dându-şi seama că pătrunsese în angrenajul unui enorm secret de stat, n-a mai putut să dea înapoi. Doar primul pas contează, iar el făcuse mai mulţi deodată. Restul vine de la sine, îţi rumegi durerea într-un colţ, îţi lingi rănile şi mergi tot înainte, îţi ascunzi gândurile, le uiţi, şi cu fiecare zi ce trece uiţi tot mai sigur, după care le adopţi pe cele cu care toată lumea e de acord, şi cu fiecare zi ce trece crezi tot mai sincer în ele; şi există, de asemenea, marii laşi, fanfaronii, lăudăroşii care se pun în faţă, care ucid cu antren, aşa ceva are darul de a linişti, suntem pe calea cea bună, singura posibilă. Tata a ajuns foarte repede în sfânta sfintelor ororii, pentru aşa ceva era nevoie, într-adevăr, de oarece înclinaţii. O incorigibilă inocentă? O puternică doză de laşitate? Un dram de convingere? Poate chiar mai multă. Poate chiar o adevărată furie împotriva evreului şi a celorlalţi *minderwertige Leute*.

Dumnezeule, cine-mi va spune cine e tatăl meu?

Am plecat din Frankfurt am Main aşa cum venisem. Aşa cum mă întorsesem şi de la Uelzen şi aşa cum mă întorsesem şi din gaura aceea, de lângă Strasbourg, unde îşi are vizuina *fiul tatălui său*, prietenul şi asociatul meu Adolphe. Trebuia să-mi continui drumul. Până la capăt. Până la sfârşit.

Jurnalul lui Rachel
16 august 1995

Dacă exista un demers cu adevărat inutil, tocmai acesta era: i-am scris ministrului algerian de externe. Ştiu foarte bine, misiva mea nu îi va parveni, va fi interceptată şi distrusă la momentul potrivit sau va fi transmisă poliţiei secrete care va face cu ea ce va vrea, aşa cum sugera fără greş menţiunea *în orice scop util*, înscrisă pe borderoul de expeditor. Nu contează, mi-am spus că trebuie s-o fac, şi-am făcut-o. La momentul potrivit, voi consulta un avocat cu privire la ce trebuie să întreprind mai departe. Şi pentru asta voi merge până la capăt.

Domnule Ministru.

În data de 24 aprilie 1994, în jurul orei 23.00, părinţii mei, împreună cu treizeci şi şase de vecini ai lor, bărbaţi, femei şi copii, au fost asasinaţi cu sălbăticie în satul lor, Aïn Deb, din departamentul Sétif, de un grup armat neidentificat. Potrivit televiziunii franceze, care preia concluziile televiziunii algeriene, grupul armat neidentificat este fără putinţă de tăgadă un grup de terorişti islamişti bine-cunoscut serviciilor dumneavoastră de poliţie. Sunt convins că această dramă nu vă este necunoscută, a ajuns cu siguranţă la urechile dumneavoastră. Observatorii străini şi ONG-urile preocupate de apărarea drepturilor omului v-au reamintit de ea, bănuiesc, nu o dată, mergând, poate, chiar până la a vă solicita explicaţii.

Pe lista victimelor stabilită de către serviciile

ministerului algerian de interne şi transmisă, prin intermediul dvs., ambasadei Algeriei la Paris, tatăl meu şi mama mea figurează sub nişte nume care nu sunt cele ale stării lor civile. Mama mea este identificată prin numele ei de fată, Aâcha Majdali, iar tatăl meu printr-un pseudonim, Hassan Hans, zis şi Mourad. Vă transmit alăturat copiile cărţilor lor naţionale de identitate, veţi vedea că pe tatăl meu îl cheamă Hans Schiller; iar pe mama mea, A'icha Schiller; născută Majdali, ambii de naţionalitate algeriană. Mi se pare absolut firesc ca toţi cetăţenii unei ţâri să fie obligaţi să trăiască şi să moară sub identitatea lor oficială, şi că doar sub această identitate informaţiile care îi privesc să poată fi făcute publice. Nu cred că, în această privinţă, legile algeriene diferă prea mult de legile aflate în vigoare în aproape toate ţările de pe glob.

V-aş fi, prin urmare, extrem de recunoscător dacă aţi atrage atenţia serviciilor competente să binevoiască a-mi înscrie părinţii sub adevăratele lor nume pe lista victimelor şi să facă astfel încât să-mi parvină o copie oficială a acesteia. Dacă acest lucru nu se va întâmpla, mă voi vedea, din păcate, silit, Domnule Ministru, să-i consider dispăruţi şi să demarez toate demersurile necesare pentru găsirea lor, în special o acţiune în justiţie pe lângă instituţiile abilitate algeriene, franceze şi germane, ca şi pe lângă Curtea Internaţională de Justiţie. Veţi înţelege că aş fi întru totul îndreptăţit să consider că statul algerian este implicat în acest omor şi să văd în lista stabilită de el dovadă că are ceva să-şi reproşeze, sau măcar să ascundă, în ceea ce-i priveşte pe părinţii mei. Dacă consideraţi însă că această rectificare nu este posibilă, vă rog să-mi spuneţi care ar putea fi motivele. Pot înţelege anumite necesităţi.

Profit de asemenea, de ocazie pentru a vă întreba în ce stadiu se află anchetă pentru aflarea celor ce se fac vinovaţi de comiterea acestei crime abominabile şi pentru aducerea lor în faţa justiţiei. Au trecut mai mult de cincisprezece luni şi până în momentul de fată nicio informaţie privitoare la mersul anchetei nu a fost dată publicităţii sau comunicată rudelor victimelor. Şi în

privinţa acestui punct mă voi vedea obligat să demarez toate acţiunile susceptibile să vă oblige şi să stabilească faptul că sunteţi parte dintr-o operaţiune de muşamalizare a adevărului.

Vă rog să primiţi, Domnule Ministru, expresia înaltei mele consideraţii.

E prea târziu, am trimis deja scrisoarea, dar recitind acum copia îmi reproşez că am scris-o cam blând. Pentru că mă adresam unui ministru, m-am pus ca un prost în postura milogului, a celui slab care se arată docil, răbdător, ţinând să-şi demonstreze înţelegerea cetăţenească faţă de *Bonzen*, care niciodată n-au timp, asaltaţi cum sunt de solicitări şi de obligaţii protocolare. Mi se pare umilitor că victimele trebuie întotdeauna să ceară, să implore, să aştepte. E insuportabil.

Când va veni clipa acţiunii propriu-zise, mă voi exprima aşa cum trebuie să se exprime o victimă: să reclame, să ceară, să pretindă, să nu permită nicio amânare şi să refuze cu anticipaţie orice limbă de lemn. Oamenii ăştia se află în slujba noastră, nu invers.

Jurnalul lui Malrich
15 decembrie 1996

E un miracol că am reuşit să ajung la Aïn Deb. Dumnezeule, ce poveste, ce aventură! La coborârea din avion, pe aeroportul internaţional „Houari Boumédiène” din Alger, am fost aşteptaţi la baza scării, după care am fost strânşi cu toţii, bărbaţi, femei şi copii, ca într-un ţarc în mijlocul pistei, unde am fost lăsaţi să aşteptăm mai mult de o oră sub o ploaie torenţială şi într-un vânt îngheţat care ne biciuia dintr-o parte. Bărbaţii tuşeau, bătrânii şi bolnavii se prăbuşiseră la pământ, copiii urlau, femeile se rugau de ei să tacă, încercând să le distragă atenţia cum puteau şi ele, săracele. Toată lumea mârâia, eram uzi leoarcă. Nu e de-ajuns să citeşti sau să auzi povestindu-se despre lucruri din astea, trebuie să-ţi imaginezi două sute

de persoane încărcate cu bagaje, speriate de moarte, tropăind mărunt pe o pistă pe o asemenea vreme, sub paza nepăsătoare a unei haite de sticleţi ascunşi în impermeabilele lor. După o oră, patru poliţişti în gabardină verde închis şi cu ochelari de soare şi-au făcut apariţia într-o maşină neagră. Clac, clac, clac, clac, au ieşit. Agenţi speciali. Urma să se întâmple ceva, nouă echipă era cu adevărat înspăimântătoare. Şeful şi-a ridicat gulerul impermeabilului, şi-a lipit ochelarii de frunte şi a început să ne dea târcoale în tăcere, încet, foarte încet, uitându-se când la unul, când la altul, şi, fără să se înţeleagă de ce, spunându-le unora: Tu, ieşi afară, du-te acolo… şi tu la fel… şi tu… tu, de-acolo, un pas în faţă… şi tu la fel, du-te lângă ceilalţi… tu, n-are rost să te-ascunzi, fă un pas înainte. Se uita şi la femei; uneia i-a zis scoateţi ochelarii; alteia i-a zis: Ridică-ţi gluga. Unui bătrân bolnav căzut pe jos i-a spus: Ridică-te în picioare. Vocea lui îmi dădea fiori pe şira spinării, era îngrozitor de plată, de maşinală, de neutră. Simţeam că acestui om nu îndrăznise nimeni să nu-i asculte vreodată ordinele. Ar fi putut rămâne acasă, în pat sau la birou, şi pe toată întinderea teritoriului său oamenii i-ar fi executat gândurile fără să crâcnească. Când mă gândesc la Com’Dad, cum trebuie el să parlamenteze în picioare până să facă apel la judecător, îmi spun că ceva nu e în regulă în Algeria. Sau în Franţa. Eram al şaisprezecelea care era scos din rând. M-a privit fără să clipească şi mi-a spus din vârful buzelor: Du-te lângă ceilalţi. După mine au mai fost scoşi încă cinci. În total, eram douăzeci, plus un suspect pus să stea deoparte. Tineri, în cea mai mare parte. Ceilalţi pasageri au fost conduşi spre o clădire pricăjită care purta pe frontispiciu o interminabilă firmă luminoasă care anunţa solemn în trei limbi: *Hall darrivée*. *Bienvenue en Algérie*. *Arrival*. *Welcome in Algeria*, şi în arabă, pe care nu ştiu nici s-o citesc, nici s-o scriu. Tovarăşii noştri de călătorie dăduseră deja uitării necazul nostru comun, nici măcar unul nu s-a întors să ne salute sau să ne compătimească, zâmbeau şi se buluceau ca să se îndepărteze cât mai rapid. Erau cu

adevărat norocoşi. Puţin după aceea, când apa deja ne ajunsese până la glezne, un camion militar cu prelată a frânat brusc în dreptul nostru. La un ordin al şefului, agenţii speciali ne-au luat paşapoartele, biletele, bagajele de cabină şi sacoşele, poruncindu-ne să ne urcăm în camion. Mi se părea că visez, tremuram de frică, mirosea a deportare. Nu m-au impresionat niciodată sticleţii, din contră, adoram să-i sfidez în public şi să-i văd neştiind ce atitudine să adopte. Acum însă eram paralizat, nu reuşeam să gândesc, simţeam că nu mă voi mai mişca niciodată, chiar dacă mi s-ar fi jurat că totul nu era decât o glumă nevinovată pentru camera ascunsă. Apoi camionul a demarat, năpustindu-se spre ceea ce părea a fi fost cândva o zonă afectată transporturilor de marfă. Enorme hangare ruginite, alei late de o sută de metri, tot felul de lucruri uitate peste tot, lespezile de beton desprinse de rădăcini de copac, un blindat parcat lângă un castel de apă, prin toate ungherele cuiburi din saci de nisip cu câte doi soldaţi agăţaţi de o mitralieră. Nici ţipenie, nicio mişcare, doar vântul urlând, apa şiroind şi panourile metalice dezlipite scârţâind de parcă ţi-ar fi răzuit dinţii pe viu. O atmosferă să te zvârcoleşti de durere. Camionul a intrat într-unul dintre hangare şi s-a oprit în mijloc. Frânele şi-au eliberat aerul cu putere de parcă şi-ar fi dat duhul. Şoferul a ţinut multă vreme motorul pornit, turându-l la maximum, după care s-a oprit brusc. Hangarul era mai-mai să explodeze sub teribila linişte care s-a abătut dintr-odată asupra lui. O linişte ca aceasta are într-adevăr un ecou înspăimântător, n-aş fi crezut că absenţa bruscă a zgomotului poate fi atât de asurzitoare. E o nebunie, e ca şi cum ai spune că o persoană este în acelaşi timp vie şi moartă. Şi aşa eram de altfel cu toţii, mai mult morţi decât vii. Unii tuşeau scuipându-şi bojocii, alţii erau palizi ca nişte cadavre, iar eu lăcrimam acid. M-am întrebat dacă şoferul nu voia cumva să ne extermine cu gazele lui de eşapament, dar, cum se afla laolaltă cu noi în acelaşi hangar, mi-am spus că n-o făcea intenţionat, îşi curăţa pur şi simplu motorul, nu poţi să fii atât de prost încât să te gazezi singur, gazele de

ardere au un miros aparte care le semnalează de la distanţă, nu poţi să le inhalezi aşa cum ai mirosi o floare. Nu există *Sonderkommando* care să uite de sine prin camera de gazare. Iar hangarul era atât de mare şi cu pereţii atât de găuriţi, încât ar fi fost nevoie de treizeci de camioane şi de o săptămână întreagă ca să ne facă să trecem pe lumea cealaltă, cum spunea Rachel. Cu mult înainte am fi murit de foame. Sau de nebunie. Nu am putut să nu mă gândesc la fratele meu, la bietul Rachel, mort în felul ăsta, cu plămânii uscaţi, inima zdrobită, trupul sleit. Singur în garajul său, ca nimeni altul de singur. După care totul a decurs foarte repede, am fost daţi jos, camionul a plecat, şi imediat enormele uşi ale hangarului s-au închis într-o explozie de zgomot atomic. Ne-au lăsat în beznă, fără o vorbă, fără o privire. Ne-am speriat o clipă, după care, văzând că nu se întâmplă nimic, în afara vântului ce zdruncina hangarul şi a apei care curgea în cascadă din tavan, ne-am liniştit şi ne-am strâns într-un colţ ca să ne încălzim unii în alţii. Unii au început să fumeze cu lăcomie de parcă ar fi fost prima ţigară a zilei. Sau ultima. O oră mai târziu, eram morţi de frig, de foame, de sete. Şi nu era decât începutul.

M-am împrietenit cu vecinul meu de galeră, Slim, un student care se întorcea în patrie pentru a-şi petrece sărbătorile de Crăciun în familie. L-am întrebat dacă avea vreo idee despre ce avea să se întâmple cu noi, mi-a răspuns că habar n-avea. Mi-a explicat că făcea deseori drumul dus-întors între Paris şi Alger, dar că era pentru prima oară când tragerea la sorţi îl nimerise. Şi a adăugat glumind: Poate că acum am faţă de terorist. Este un optimist. Am schimbat câteva cuvinte. Este student la informatică la Jussieu, locuieşte în arondismentul XVI la un unchi care este profesor la spitalul Pitié-Salpêtrière. Copil de bani gata. Mi-a zis că, dimpotrivă, trăia în mizerie, avea o bursă de nimic din partea Cooperării[40], unchi-său nu

[40] Ministerul francez al Cooperării a fost creat de generalul de Gaulle în 1959 cu scopul de a contribui la dezvoltarea fostelor colonii devenite state independente, precum Algeria. Desfiinţat în 1999, a fost

putea să-i asigure decât locuinţa, masa, abonamentul de metrou şi autobuz, plus o nimica toată cât să poată să-şi astâmpere setea. În weekend îi dă Mercedesul 300 decapotabil cu plinul făcut şi un mic surplus pentru cheltuieli neprevăzute. Şi a adăugat că e nevoit să se joace de-a stagiarul de conducere în banca de afaceri a unui foarte bun prieten al unchiului său pentru a putea să-şi finanţeze săptămâna de schi din Elveţia. După care s-a plâns de Franţa, de frig, de discriminare, de insecuritate, de viaţa scumpă, de străzile murdare, de aroganţa poliţiştilor şi a funcţionarilor, şi de restul, de prefectura care refuză să-i acorde, fără vreun motiv întemeiat, un permis de şedere pe zece ani. Un răzgâiat. Mi-a spus că planul lui era că după absolvire să se instaleze la Londra şi să înfiinţeze împreună cu verii săi un birou internaţional de studii ca să facă bani în Africa. îl ascultam şi îl înţelegeam, dar asta e, nu-mi plac copiii răzgâiaţi, i-am spus ceea ce mătuşa Sakina îmi repetase ani în şir: Nu e bine să fii ingrat. L-am nimerit, mi-a spus: Nu eu sunt ingrat, Franţa este ingrată. Cu adevărat un fiţos. Iată unul care se crede buricul pământului, spunea domnul Vincent când vedea apărând în trombă vreun tip cu Ferrari care îşi azvârlea cheile cu ochii-n tavan, spunând: Verificaţi-mi şi mie chestia asta! Tipii ăştia sunt nişte mari clovni şi nişte escroci mărunţi, le împingeam rabla într-un colţ al barăcii şi ne acordăm tot timpul din lume ca să le aranjăm o factură demnă de un rege. Am vorbit ce-am vorbit şi am plănuit să ne revedem la Alger şi la Paris. Nici el, nici eu nu credeam că o să rămânem la nesfârşit în acel hangar. Atunci când nu ştii nimic e mai bine să fii optimist.

După o oră, agenţii speciali s-au întors. Ne-au aliniat în faţa şefului care, pe rând, ne-a pus o serie de întrebări. În ce mă priveşte, voia să se asigure că mă cheamă într-adevăr Malek Ulrich Schiller, că mi-am obţinut paşaportul pe căi legale, că veneam într-adevăr să-mi văd familia de la Aïn Deb, că nu mă ocupam cu lucruri interzise de lege şi că nu aveam intenţii rele. L-a pus pe gânduri numele meu,

integrat în Ministerul de Externe.

repeta: Tatăl tău e neamţ, iar tu eşti algerian?! I-am explicat cine fusese tata, un savant, un musulman, un erou, un fost mujahedin, un mare şeic şi un şahid[41]. Mi-a spus: Du-te şi stai acolo. Arăta spre stânga. Prietenul meu, Slim, mi s-a alăturat curând. O oră mai târziu, eram două grupuri care aşteptau, unul în dreapta, celălalt în stânga. Ne uităm unii la alţii cu spaimă şi cu obidă, fiecare îşi spunea: Dacă grupul meu se află în situaţia asta, este din pricina celuilalt grup. Trierea odată încheiată, grupul din dreapta a fost urcat în camion, şi duş a fost. Încotro, habar n-am. Un sticlete s-a apropiat de grupul meu şi ne-a spus: Veniţi după mine. Am mers după el ca nişte oi. Ne-a dus spre clădirea marcată „Sosiri. Bine aţi venit în Algeria4, şi ne-a spus: Căraţi-vă! N-am aşteptat să repete. Am efectuat formalităţile de ieşire tremurând, poliţia de frontieră, vamă, percheziţionarea bagajelor şi a corpului, interogatoriul de rutină, diversele declaraţii, schimbul valutar obligatoriu, achitarea taxelor, şi iată-ne în sfârşit afară, morţi de oboseală, de foame, de sete, de frig, de umilinţă, uzi ca nişte cârpe de vase, dar liberi şi fericiţi că suntem liberi. Mi se părea că ispăşisem o pedeapsă de treizeci de ani într-o ocnă. Mă dureau ochii de la lumina zilei, iar valiza mătuşii Sakina îmi smulgea braţul. Multă vreme m-am întrebat ce se întâmplase cu cei din celălalt grup. Refuzăm să mă gândesc că fuseseră torturaţi, ucişi, deportaţi sau ceva de genul ăsta. Preferăm să cred că îi azvârliseră doar în închisoare şi că rudele lor nu vor avea de suferit. Cândva, atunci când războiul se va sfârşi, iar lagărele vor deveni accesibile anchetatorilor, vom afla ce s-a întâmplat cu ei.

Slim le-a telefonat alor săi să vină să-l ia. Aceştia credeau că fusese întors de la graniţă sau asasinat. Bătrânul se pregătea să dea telefon la Paris, e panică

[41] Un *şahid* („martor", „spectator") este un martir pentru islam, un mărturisitor al credinţei musulmane. în comparaţie cu echivalentul său creştin (de om ucis pentru că a refuzat să-şi renege credinţa), termenul de *şahid* este utilizat pentru a-i desemna pe cei căzuţi în *jihad,* războiul sfânt.

generală, mi-a spus el glumind. Chiar că e un copil răzgâiat, mi-am zis. Am aşteptat observând ce se petrecea pe aeroport. Domnea o enormă tăcere. Oamenii se duceau şi veneau cu nonşalanţă sau poate cu multă prudenţă. La un moment dat, am văzut un poliţist trăgând după el un grup de tineri încătuşaţi doi câte doi care crezuseră că pot să plece cum vor ei. Am găsit ce-am căutat, a-ţi părăsi ţara echivalează, pe undeva, cu a o insulta. Cu siguranţă o să-i gazeze. Noi veneam, şi aveam dreptul la un regim special. Ceva mai târziu, i-am văzut pe agenţii noştri speciali, care se aflau la o masă din cafenea, ridicându-se brusc, încheindu-şi gabardinele, punându-şi ochelarii de soare şi plecând în grabă. Au trecut prin dreptul nostru, abia am avut timp să ne-ascundem. În comparaţie cu aeroportul ăsta, periferia mea e o casă de vacanţă, ai timp să te plictiseşti. Ar trebui să spun „aveam”, pentru că de la sosirea noului imam şi a noului emir, al Patrulea Reich e tot mai aproape. Când plecasem eu, decorul era deja instalat, propaganda duduia, vigilenţa de fier se instaura şi *Blitzkrieg-ul* plutea în aer. Mă întreb cum va arăta cartierul meu când mă voi întoarce şi dacă familia mea şi vecinii noştri vor mai fi la locul lor. Deja îmi lipseau. Nu pot să-mi imaginez viitorul fără ei, fără prietenii mei, Momo, fiul măcelarului halal, Raymou, fiul garajistului, Togo-au-Lait, Idir-Quoi, Cinq-Pouces, Manchot şi Bidochon, băiatul de cafenea care habar n-are să prepare cafeaua, fiul unor bieţi muncitori cu totul nevinovaţi. Slim-le-Gâté [Slim-cel-Stricat] mi-a povestit despre viaţa lui pariziană, despre prietenii şi prietenele lui, după care mi-a povestit despre viaţa lui din Alger din timpul vacanţelor, lungile zile de video, mesele în familie perfect puse la punct, micile chefuri de-acasă, surorile care îşi invită colegele să-şi facă lecţiile împreună. Mă întrebam despre ce anume vorbeşte. I-am povestit despre cartierul nostru. S-a uitat la mine de parcă locuiam în altă ţară. În acel moment şi-a făcut apariţia tatăl său, fericit şi înnebunit. Este mare profesor la spitalul din Alger, fost medic în spitalele din Paris. În drumul lor, m-au lăsat la autogară. Slim-le-Gâté mi-a spus

făcându-mi cu ochiul: Treci pe la noi când te întorci din fundul tău de ţară, să ne facem lecţiile împreună.

Şi Rachel avea gusturi de bogătan. Ce nevoie avusese să ia un taxi care avea să-l coste o avere când există autobuze? Pentru nimica toată, acestea te duc până la capătul lumii cu tot calabalâcul şi neamurile tale. La intrarea în autogară, pe un teren viran în plină expansiune, împrejmuit ca vai de mama lui, pe care o sută de autobuze delabrate se luptau să pătrundă, să-şi smulgă clienţii şi să se care, se afla un fel de sperietoare care îi orienta pe cei dezorientaţi. I-am explicat cazul meu. Contra a cincizeci de dinari, mi-a spus răspunzându-le în acelaşi timp şi altor rătăciţi: Da, da, e clar, trebuie să iei maşina numărul 12 pentru Sétif... tu, numărul 8 pentru Oran... iar tu... ăăă... ia 36 pentru Sidi-Bel-Abbes... Ce? Da, când ajungi la Sétif iei maşina pentru Bordj Kédir... iar tu... stai aşa o clipă... da, iei maşina pentru Tiaret sau Mascară, e tot ăia... iar tu pe cea de Ouargla şi de-acolo continui cu caravana care merge la El Goléa... iar tu faci autostopul ca să te-ntorci acasă... Unde ziceai că vrei să ajungi? Am repetat cât mai clar cu putinţă. Spuse, plecând să se certe cu altă sperietoare care venise să-i facă concurenţă: Aïn cum?... Deb?... Da, da, e aşa cum ţi-am spus. Şi m-a abandonat în mijlocul glodului şi al gloatei.

Lucrurile au decurs exact aşa cum spusese el şi cum povestise Rachel în jurnalul său. Convoaiele militare, barajele, jandarmii, drumurile pustii, tăcerea ameţitoare, autobuzul gonind nebuneşte fără să se uite în jur, călătorii care vomită de frică. Diferenţa era că acum ploua în draci şi că un vânt siberian ne secera dintr-o parte. La fiecare viraj, autobuzul muşca din buza prăpastiei. Dacă nu ne omoară terorismul, o va face sigur autobuzul. Sau frigul. Am făcut o oprire într-un sat care părea mort încă de pe vremea ultimului dinozaur. Niciun om, nicio fantomă, doar nişte troglodiţi super-încotoşmănaţi. Patronul cafenelei ne-a servit o cafea fierbinte, ne-a luat banii şi s-a dus să se-ascundă. La Sétif, am schimbat autobuzul. Lucrurile erau mai bine organizate decât la Alger, vânătorul

autoproclamat de clienţi mi-a spus, pentru doar cinci dinari: Toate microbuzele albastre merg la Bordj Kédir, n-ai cum să dai greş. La Bordj Kédir am dat peste un şofer clandestin care în schimbul unei sume consistente a acceptat să mă aducă mai aproape de Am Deb. Peugeotul lui 403 nu semăna cu nimic cunoscut. Mi-a zis: Lucrurile nu merg bine în zonă, există tot felul de oameni care vin şi se duc, e ciudat. L-am întrebat cine erau oamenii ăştia şi ce voiau. S-a uitat la mine şi a tăcut. Poate că se ferea de mine, poate că nu-nţelegea ce spun, îi vorbeam în franceza mea rudimentară şi cu tot accentul arab de periferie pariziană de care eram în stare. Trebuie să recunosc că şi eu îl înţelegeam greu, am presupus că despre asta vorbea, despre terorişti, îl vedeam trăgând neîncetat cu coada ochiului când în dreapta, când în stânga, de parcă s-ar fi temut de un atac pe flancuri. M-a abandonat la întretăierea a doua cărări inundate, abia vizibile în beznă. Mi-a zis, indicându-mi cărarea din stânga, care urcă, spre deosebire de cea din dreapta, care cobora abrupt: Pe-aici… cam trei kilometri. Am înţeles asta după gestul pe care l-a făcut cu mâna şi după cele trei degete pe care mi le agita prin faţa ochilor. Kilometru e un cuvânt internaţional, nu are nevoie de traducere. După care a dispărut imediat în tenebre, cu toate luminile stinse. Am tras adânc aer în piept şi am început să înaintez cu dificultate pe un teren accidentat sub o ploaie torenţială şi printr-un vânt care mă biciuia, din fericire, din spate.

Ca să n-o mai lungesc, miracol: am ajuns la Aïn Deb. Mort de oboseală, de foame, de sete, ud leoarcă, plin de noroi şi cu mâinile rupte de valiza mătuşii Sakina. Şi mă mai căptuşisem şi cu o răceală. Dacă aşa arată viaţa de zi cu zi în lagăre, prefer să fiu gazat imediat, mi-am spus în vreme ce noaptea devenea tot mai neagră, iar sus, pe deal, acolo unde Rachel se oprise cândva ca un om pierdut, vântul devenea şi mai fioros. Era cât pe ce să mă arunce în hău, dar, având în vedere lestul enormei mele valize de emigrant, doar m-am clătinat.

Şi brusc în minte mi s-a aprins întrebarea

fundamentală: Cum voi fi primit? Nu scrisesem şi nu telefonasem înainte. La drept vorbind, nici nu-mi trecuse prin cap aşa ceva, mă hotărâsem să fac această călătorie dintr-odată, graţie cadoului primit de la Ophélie. Dar ce contează, mi-am zis, de la moartea tatii, a mamei şi a lui Rachel, legătura cu Aïn Deb s-a rupt. Eram un străin care debarca aici din pură-ntâmplare. Dar eram şi un fiu al satului, care se întorcea pe urmele fratelui său, în căutarea tatălui, a mamei şi adevărului nostru.

Din înaltul dealului pe care mă aflam, satul abia se zărea. Aşteptam fulgerul următor ca să-ncerc să-mi fixez un reper. Înaintam în salturi, ca un soldat din trupele de comando. La un moment dat, când cerul tocmai explodă într-un potop de lumină şi zgomot, am zărit fum încolăcindu-se deasupra coşurilor. În sfârşit, ajunsesem.

Un băiat de cartier ca mine nu e niciodată în pană de idei. Am târât valiză şi m-am dus să bat la uşa lui Mohamed, băiatul cizmarului, un prieten din copilărie. Mi-am amintit că i se spunea Mimed şi că pe-atunci nu era deloc mai bine încălţat decât noi. Era cea mai bună metodă să mă întorc în sat fără să declanşez panică generală. Amintirea masacrului trebuie că-i bântuie încă. Înaintând ca o pisică, mă rugam lui Dumnezeu ca Mimed să fie încă în viaţă. La ora aceea târzie, trecut de opt seara, oamenii cumsecade îşi îngânaseră ultima rugăciune şi dormeau deja somnul drepţilor.

Trec peste alte detalii, am făcut greşeala să bat uşor la uşă în loc să ciocăn cinstit, ceea ce a stârnit mişcări furişe în interiorul casei, urmate de un conciliabul şoptit, apoi de un început de panică atunci când, în loc să mă prezint pur şi simplu, am şoptit printre degete: Mimed, deschide, sunt eu, Malrich… Malrich este porecla mea din Franţa, aici n-o cunoaşte nimeni, astfel încât a fost înţeleasă ca o parolă sau mai ştiu eu ce. După care totul a revenit la normal, am vorbit clar, m-am identificat în mod oficial: Sunt Malek, fiul lui Hassan şi al lui Aâcha, fratele lui Rachid, deschide, pentru numele lui Dumnezeu! Mohamed nu m-a recunoscut şi nici eu nu l-am recunoscut

pe el. A fost nevoie de ceva timp, să schimbăm câteva amintiri din copilărie, pentru a ajunge să ne spunem: Malek, fiul şeicului Hassan, tu eşti, nu se poate! Mimed, fiul lui

Tayeb, cizmarul, tu eşti, nu se poate! Se aştepta să vadă un bătrân şi avea în faţă un tinerel, iar eu mă aşteptam să văd un tânăr şi aveam în faţă un bătrânel cu un cârd de copilaşi în nişte chiloţi largi atârnându-le care urlau în spatele lui şi i se agăţau disperaţi de picioare. Sărmanii, făceau pe ei de frică. M-a îmbrăţişat şi m-a poftit înăuntru. Copilaşii au dispărut ca prin farmec, îi auzeam tropăind în spatele perdelei. Nevasta lui, o bătrână încă tânără şi sănătoasă, m-a servit cu un rest de cuşcuş, curmale şi lapte, apoi, după o scurtă dispariţie, s-a întors cu un covor, o cuvertură şi-o pernă şi mi-a pregătit un culcuş în faţa vetrei. Eram hămesit. Printr-o deschizătură a perdelei, copilaşii se uitau la mine ca la un nebun. Nu văzuseră niciodată străini, bieţii de ei, nici nu ştiau că există aşa ceva. Mohamed mi-a azvârlit un burnuz alb peste umeri şi a înteţit focul. Nu după mult timp, mi-am revenit. Şi cum era îngrozitor de târziu pentru ei, nouă seara, iar eu picam de oboseală, mi-au urat noapte bună şi s-au întors în camera lor. Am suflat în flăcăra lămpii cu ulei şi m-am vârât sub cuvertură care mirosea minunat a oi şi a fân proaspăt cosit. În vatră, focul trosnea, sfârâia, scuipa scântei. Era frumos! Lângă cămin, într-un vechi coş pârlit de flăcări, îşi avea cuibul o pisică cu puii ei. Am impresia că mi-a zâmbit, ochii îi luceau în întuneric. Era mult prea frumos!

Afară, vântul sufla cu toată puterea, ploaia cădea în rafale, iar câinii satului, care simţiseră un miros străin, al meu, lătrau cât îi ţineau bojocii. Ştiam, îmi aminteam: dacă erau câinii câinilor noştri de odinioară, nu se vor opri înainte de răsăritul soarelui, nu înainte de a vedea caprele ieşind şi alergând vesele către adâncul văii, spre uedul în creştere. Brusc, m-am simţit fericit. Toate lucrurile astea sunt atât de nevinovate, veşnice cât îţi pofteşte inima, încât uiţi totul, toate necazurile, şi pe ale tale, şi pe ale

lumii.

În noaptea aceea am dormit ca un copil. Nu mi se mai întâmplase de-o grămadă de vreme.

Jurnalul lui Malrich
16 decembrie 1996

Ziua a fost istovitoare. A trebuit să îndur tot ce îndurase Rachel, am trecut din casă în casă, am băut cafea după cafea, am bălmăjit tot ce ştiam, iar la sfârşit, în parte ca să scap de programul sufocant, în parte pentru că reculegerea nu aşteaptă, nu poţi s-o faci în amurg, Mimed m-a dus la cimitir. Soarele, care reapăruse la prima oră a zilei, începea să apună, înconjurat de nori negri, dar încă vizibil, iar vântul se oprise. Aerul era exact atât cât trebuie de rece, pişcă plămânii ca şi cum am fi fost la acupunctură.

Iată deci şi careul martirilor unde se odihneau ai mei. Crescuse iarba, varul de pe pietre dispăruse, iar pietrele erau înecate în noroi. Martirii erau nişte morţi ca toţi morţii, nu-i despărţea nimic de ceilalţi, spaţiul lor devenise una cu cel al morţilor de moarte bună. Sau poate, mai drept, morţii de moarte bună se apropiaseră de cei executaţi pentru a le împărtăşi suferinţa. Curând, vor fi una şi-aceeaşi ţărână. Mica stelă plasată de administraţie nu se mai vedea, defuncţii erau supuşi aceleiaşi legi, aceea a timpului care le şterge pe toate.

Mimed s-a îndepărtat şi m-a lăsat singur. În colţul lui, spunea rugăciuni, iar eu, în al meu, în faţa mormintelor mele, încercam să mă reculeg în tăcere, să mă gândesc la zilele fericite ale copilăriei petrecute alături de tata şi mama. Nu reuşeam, dar îmi spuneam că nu va trece mult şi voi ceda farmecelor meditaţiei aşa cum şi Rachel fusese cât pe ce să păţească, ajungând să filosofeze ca o întreagă adunare de imami. Dintr-odată, mi s-a făcut rău. Îngrozitor de rău. O durere mi-a spintecat măruntaiele. Tot ceea ce până atunci fusese îndepărtat, ajungându-mi cu întârziere la cunoştinţă prin parcurgerea jurnalului lui Rachel, tot ceea ce interiorizasem, refulasem, relativizasem se afla

acum înaintea mea, în faţa ochilor mei, mormintele părinţilor, al tatii, al mamei şi ale celorlalţi, vecinii noştri, prietenii noştri, tovarăşii mei din copilărie, şi cele ale unor puşti pe care nu-i văzusem nici născându-se, nici crescând, şi care fuseseră ucişi ca nişte câini nu se ştie de cine. Simţeam că-mi crapă capul, am început să plâng cu sughiţuri, să urlu, mi se împăienjeniseră ochii, am căzut în genunchi şi mi-am izbit fruntea de pământ. Mult prea nedrept era totul, mult prea misterios, mult prea multe lucruri erau ţinute sub tăcere, iar impunitatea domnea, intangibilă, de jur-împrejur, învârtind cuţitul în rană. Nu ştiam ce să fac. Şi dintr-odată m-a apucat nebunia, îmi venea să distrug totul, spumegam de ură, îmi era ciudă pe mine, pe întregul pământ, pe Rachel, pe ţara asta, pe oamenii ăştia sărmani. Lucrurile n-ar fi trebuit să stea aşa, îi uram că îşi duceau viaţa tăcând, că întreţineau această tăcere cu orice preţ, ca pe un foc sfânt, ca pe un zid de apărare pe care nu încetau să-l consolideze împotriva lor înşile, purtându-se ca şi cum adevărul, viaţa ar fi fost nişte lucruri care trebuie ascunse, ţinute sub tăcere, lăsându-şi copiii să crească în minciună, în prefăcătorie, în ignoranţă, în uitare. Plătesc preţul acestei situaţii de fapt. Tata nu ne-a spus nimic, la rândul lui, Rachel nu mi-a spus nimic, autorităţile, nici ele, nu ne-au oferit nicio informaţie, ne-au distrus voinţa. Şi iată-ne descoperiţi, nevoiaşi şi fragili, gata deja de toate concesiile, de toate tăcerile, de toate laşităţile. Suntem nişte morţi, bieţii de noi, nişte oi, nişte deportaţi. Îmi era ciudă pe tatăl meu care făcuse din noi nişte paria. Îmi era ciudă pe Dumnezeu, care a vrut ca lucrurile să fie astfel, el, care se revarsă în voie prin universul său, invizibil şi liniştit, fără să ne audă strigătele şi fără să ne răspundă vreodată la rugăciunile noastre. Dar nu-mi pasă de el, adevărul lui nu este şi al nostru, iar adevărul nostru nu este şi al lui. Nu e de-al nostru. Iată de ce vreau, de ce îmi doresc că jurnalul meu să ajungă citit în întreaga lume, la oameni ca mine, ca noi. Nu am nimic de ascuns, nu vreau să ascund nimic, vreau să fiu văzut aşa cum sunt, să se ştie cine sunt şi de unde vin. M-am ridicat

şi am urlat cu braţele în aer: Sunt Malrich, fiul ofiţerului SS Hans Schiller, vinovat de exterminare, port în mine cea mai mare crimă a lumii, sunt depozitarul ei şi mi-e ruşine, mi-e frică, vreau să mor! Vă implor să mă ajutaţi, nu mi s-a spus nimic, totul a căzut pe umerii mei şi nu ştiu de ce. Fratele meu s-a sinucis, părinţii mei şi vecinii noştri au fost asasinaţi şi nu ştiu nici de ce, nici de cine, sunt singur, singur ca nimeni altul pe lume! Şi atunci m-a cuprins adevărata furie, furia cea neagră, nu avem dreptul să ne văicărim, singura adevărată e răzbunarea, *Nakam*, îi uram pe islamişti, pe câinii ăştia, pe naziştii ăştia, voiam să-i căsăpesc pe toţi, până la ultimul, cu nevestele, copiii, nepoţii şi părinţii lor, voiam să le distrug casele, moscheile, pivniţele, reţelele aflate în conservare, să-i vânez până pe lumea cealaltă, iar acolo să-i zdrobesc în faţa lui Dumnezeu însuşi, a acelui Dumnezeu ai cărui adepţi privilegiaţi se laudă că sunt. Şi voiam să le sărbătoresc moartea ca într-un fel de 14 Iulie, pentru a ne saluta renaşterea. De ce sunt aşa cum sunt, Doamne? De ce i-ai făcut astfel? Cine poate să-i salveze? Cine le va salva femeile şi copiii? Iar pe noi cine ne va salva de ei?

Tremuram, am căzut la pământ şi m-am rostogolit prin noroi. Voiam să mor, să mor, să mor. Urlam din toţi rărunchii.

Mohamed a venit, m-a prins pe după umeri şi m-a dus în sat aşa cum călăuzeşti un orb. Neînţelegând franceza, crezuse că strigătele mele erau o revoltă împotriva lui Allah, repeta pe un ton de dojană: E *mektoub*, Malek, e *mektoub*, aşa era scris, trebuie să acceptăm. Atunci mi-a venit să-l omor şi pe el, m-am îndepărtat şi i-am spus: *Mektoub*, *mektoub*, el ne-a făcut să fim aşa, nişte fricoşi şi nişte laşi care se lasă înjunghiaţi de parcă-ar fi oi? Mi-a părut imediat rău, mi-era ruşine, întreaga zi dinainte agenţii speciali de la aeroport ne trataseră ca pe nişte câini, ca pe nişte deportaţi, eram terorizaţi, înfometaţi, rebegiţi, uzi ca nişte cârpe de şters pe jos, ne luaseră valizele, actele, identitatea, ne otrăviseră cu gazele lor de eşapament şi ne lăsaseră în beznă, în hangarul acela

sordid, fără o vorbă, fără o privire, şi nimeni, nici eu, nici ceilalţi, nu reacţionase, nu ceruse, nu pretinsese să ne fie citite drepturile cu glas tare înainte de a fi săltaţi. Fiecare îşi spunea în sinea lui: Asta e, nu putem face nimic. Şi toţi, în tăcere, răsuflând deja uşuraţi, am văzut cum tovarăşii noştri de drum erau urcaţi la loc în camion şi duşi nu se ştie unde. I-am spus sughiţând: Mimed, nu *mektoub*, ci noi suntem problema.

Aveam nevoie să fiu singur. Pentru totdeauna.

M-am dus în casa părinţilor mei. Era casa mea acum, eram ultimul din familia Schiller. Mirosea a loc părăsit şi a mucegai. Am aerisit şi am făcut un foc mare în vatră. Apoi mi-am schimbat hainele, mi-am pus burnuzul alb şi m-am aşezat pe băncuţa mamei; şi am început să scriu tot ce-mi trecea prin cap.

Aveam nevoie să fiu mulţumit şi nepăsător o oră sau două, ca să-mi încarc bateriile, ca să nu-nnebunesc. Am scris ce-mi trecea prin minte, lucruri mărunte, viaţa de zi cu zi. Am spus că mătuşa Sakina şi unchiul Ali s-ar simţi mai bine aici, la Aïn Deb. Aerul e sănătos şi domneşte o linişte odihnitoare. Acolo, în cartier, sunt prizonieri, sus, în turnul 13, la etajul X, nu ies niciodată în afara cumpărăturilor, pe care mătuşa Sakina le face împreună cu vecina ei de palier, bătrâna Ma îmbuna, mereu la aceeaşi oră, mereu aceleaşi produse, paste, orez, sos de tomate la cutie şi o baghetă de pâine cât mai albă. Aici, întreaga vale ar fi a lor şi ar avea vecini care se ajută unii pe alţii şi care nu-şi pierd vremea cu hârţogăria şi cu zgomotele oraşului. Ar avea găini şi câteva capre, iar restul ar veni de la sine. Anii trec, te obişnuieşti, urmezi mersul anotimpurilor şi într-o zi mori fără ca asta să provoace o dramă, dar şi fără a trece neobservat. Iar cimitirul se află alături, este una şi-aceeaşi familie, îi regăseşti pe ai tăi şi îţi continui viaţa alături de ei pe lumea cealaltă.

M-am gândit la prietenii mei şi mi-am spus că la întoarcere le voi spune totul, tot ce le-am ascuns, au trăit de-ajuns în tăcere şi ignoranţă. Poate că e prea târziu şi

vor suferi mult aflând totul, dar poate că vor privi, de asemenea, viaţa cu speranţă, cu o adevărată speranţă, din aceea care îţi dă aripi şi poftă să te foloseşti de ele. Şi eu aveam nevoie de asta, să trăiesc şi să-mi placă să aştept ziua de mâine.

M-am gândit la cartier şi mi-am spus că am putea să-l schimbăm. E simplu, nu e nevoie de multe, e de-ajuns să vorbim unii cu alţii şi să le spunem totul copiilor. Restul va veni de la sine, şi mizeria va fugi mâncând pământul, nemaiavând de ce să se prindă. Administraţia va fi obligată să ne asculte, va vedea în ochii noştri cât de bine ştim ce vrem, adevăr şi respect. Islamiştii nu vor mai îndrăzni să se-apropie de noi, se vor căra singuri, cu capul plecat, cu coada între picioare, cu barba în bernă. Dracul îi va lua acasă la el, îi va mânca, şi gata. Vom întoarce pagina şi vom face o petrecere trăsnet.

M-am gândit la Rachel şi m-am jurat să merg la mormântul lui şi să-i spun totul, să-i spun că ştiu totul, şi că graţie jurnalului nostru întreaga lume va şti cine suntem şi ce-am îndurat. Nu va mai trebui să ne-ascundem, să roşim, să minţim.

În noaptea aceea nu am dormit, am petrecut-o pe toată stând de vorbă cu părinţii mei aşa cum făceam odinioară, cu Rachel aşa cum nu am făcut niciodată, cu prietenii mei aşa cum vom face curând. Era ca şi cum aş fi fost deja fericit.

Notă cu privire la organizarea capitolelor următoare şi la alegerea cronicilor lui Rachel. Această dispunere mi-a fost sugerată de doamna Dominique G.H.

Călătoria lui Rachel la Istanbul şi Cairo a avut loc în

cursul lunii martie 1996, ulterior deci îndelungatelor lui căutări prin Germania, Austria şi Polonia. Aceasta a început, aşa cum am putut citi într-un capitol anterior, la Frankfurt, în iunie 1995, şi s-a încheiat la Auschwitz, în februarie 1996. Demersul e logic, cu excepţia unui singur punct, esenţial însă. Rachel a urmărit cât mai îndeaproape traiectoria tatălui nostru aşa cum reiese ea din livretul său militar: începe la Frankfurt, continuă prin diferite lagăre din Germania şi Austria, şi se încheie în Polonia, la Lublin-Majdanek, nu la Auschwitz. În livret apar şi alte repartizări, în Franţa şi Belgia, dar Rachel considerase că nu aveau legătură cu exterminarea, erau nişte misiuni de scurtă durată, probabil cu caracter pur ştiinţific, efectuate în nişte locuri, Paris, Rocroi, Gând şi altele, în care Reich-ul nu avea lagăre. Tata era specialist în chimie industrială şi în această calitate a putut fi solicitat într-o uzină, într-un centru de formare sau într-un laborator al Reich-ului. Dintr-un motiv pe care nu-l cunosc, Rachel a lăsat Auschwitz-ul la urma periplului său, deşi tatăl nostru trecuse pe-acolo la jumătatea carierei lui. S-o fi făcut oare pentru că Auschwitz-ul este emblematic pentru exterminarea evreilor în ochii opiniei publice? Nu cred, Rachel era bine documentat, ştia că oroarea fusese aceeaşi în toate lagărele şi, oricum, aşa cum spune el însuşi în jurnal, deportaţii erau plimbaţi neîncetat dintr-un *stalag* în altul în funcţie de nevoi, ceea ce nu îndurau în unul îndurau în altul. Cert e că această vizită, mai mult decât celelalte, l-a tulburat într-un mod inimaginabil. Sunt convins că tocmai atunci, într-un moment, aşa cum se va vedea, foarte precis, s-a hotărât el să-şi pună capăt zilelor, să se gazeze mai bine zis, imediat ce se va întoarce la Paris. Poate că ideea îi venise înainte, încă de la început, la Aïn Deb, Uelzen, Frankfurt sau în altă parte, la Buchenwald, Dachau, sau în timpul îndelungatei sale solitudini de-acasă, după concediere şi plecarea lui Ophélie. Auschwitz-ul nu va fi fost decât revelatorul, declanşatorul. Dar poate că tocmai scena aceea ciudată, care îl impresionase atât de puternic la Auschwitz şi pe

care o povesteşte atât de stăruitor, este cea care l-a împins să ia această decizie.

Potrivit livretului său, în momentul înfrângerii naziste, tata se găsea la Lublin-Majdanek. Trupele sovietice intraseră în Polonia şi, ca un tăvălug, se îndreptau spre Berlin. După aceea, i se pierde orice urmă. S-a întors în Germania împreună cu prietenii săi pentru a apăra ultimul bastion, a fugit în Austria, s-a ascuns în Polonia? Rachel nu ştie. Deruta cuprinsese atât de adânc rândurile naziste şi confuzia era atât de mare în Europa, încât orice ipoteză se poate susţine. Singurul fapt cert este că la un moment dat, în Polonia sau în Germania, s-a stabilit un contact cu Unitatea 92 şi că, în felul acesta, a putut să ajungă în Turda şi, mai târziu, în Egipt.

Mi-am îngăduit câteva libertăţi în ceea ce priveşte organizarea capitolelor şi alegerea cronicilor lui Rachel. Am plasat în capitolul următor textul său despre Istanbul şi Cairo, iar din lungul său periplu german şi polonez prin lagăre nu am păstrat decât textul despre Auschwitz, care va putea fi citit într-un capitol situat ceva mai departe. Jurnalul nostru ar fi fost mult prea lung şi mult prea îngrozitor la lectură dacă aş fi păstrat toate cronicile. Cândva, voi face din ele o carte, dar nu ştiu câtă lume ar putea s-o citească până la capăt.

În această călătorie în inima ororii, Rachel a scris sute de pagini pline de informaţii tehnice extrem de precise despre *stalag*-uri şi de poveşti pe cât de incredibile, pe atât de răscolitoare, culese de peste tot, povestite fie de către ghizii care însoţesc vizitele în lagăre, fie de către foşti deportaţi pe care i-a întâlnit într-un lagăr sau altul, veniţi în pelerinaj. Contactul cu aceşti supravieţuitori a fost extrem de dureros pentru el. A scris pagini sfâşietoare. îi abordă dându-se fie cercetător, fie ruda unui deportat. îi făcea să vorbească şi îi încuraja să ofere detalii cât mai precise, cât mai intime despre ce le fusese dat să trăiască. Confrunta şi verifică, de asemenea, numele.

Deşi cunoştea foarte bine toate aceste lucruri, vânase

fiecare detaliu din absolut toate domeniile şi îşi întocmise despre absolut tot nişte fişe, trebuie să spun, deseori ilizibile, e vorba de nişte fişe de lectură pline de formule, simboluri, schiţe, citate: alimentaţia deportaţilor, atelierele, serviciile sanitare, centrele de triere a hainelor, clinicile experimentale, modul de funcţionare a faimoaselor *comisii* de selecţie, piaţa neagră, comportamentul abject al membrilor SS aflaţi permanent în căutarea unei bijuterii ascunse, a unei Nadia drăguţe, e unei sticle bune, a unor blănuri frumoase, a unor altercaţii cu vărsare de sânge pe care să le încurajeze, ceremoniile militare, comemorările civile şi religioase, marile inspecţii ale mărilor şi micilor *Bonzen*, bordelurile pentru *kapo*, haremurile ofiţerilor, îşi ştia cărţile pe de rost, dar voia să audă toate lucrurile acestea chiar din gura celor care trăiseră *Lagerul* din interior, care uitaseră că există o lume afară, o lume în care oamenii îşi văd de viaţă, dansează, citesc, învaţă, iubesc, cumpără flori, îşi cresc copiii şi îi mulţumesc lui Dumnezeu pentru toate aceste daruri. Era stânjenitor, recunoştea asta, proceda însă cu mult tact, punea întrebări doar atunci când omul simţea nevoia să vorbească şi tăcea, privind înainte şi dând din cap, atunci când, brusc, pe om îl înăbuşea plânsul. Cu un aer aparent indiferent, îi întreba dacă îşi aduceau aminte de călăii lor, cum îi chema, ce grade aveau, dacă aveau vicii sau dacă se purtau mai dur decât le impunea regulamentul şi dacă erau şi unii care să fi dat dovadă de omenie. Întotdeauna, aducea discuţia spre camerele de gazare, *Sonderkommandos*, *Einsatzgruppen* şi soldaţii care încadrau coloanele de condamnaţi cărora le venise rândul să *facă duş*, şi spre acel om discret, chimistul *stalag*-ului, care pregătea dozele de Zyklon B, întrebându-i dacă nu cumva le trecea prin minte vreun nume. Nu înceta să se învinovăţească, repeta neîncetat: Omul acesta îl cunoaşte pe tatăl meu, nu l-a uitat, nu-l va uita niciodată, trebuie să i-o spun, este la fel de mult adevărul său pe cât este şi-al meu: Domnule, trebuie să vă spun, sunt fiul lui Hans Schiller. Cred însă că n-a spus-o nimănui, niciodată, în orice caz, în jurnalul său nu apare

nicio menţiune în acest sens. N-ar fi fost bine s-o facă, nu e bine să faci să crească durerea.

Plecând de la Dachau, Rachel îşi jurase că va merge într-o bună zi la Ierusalim să se reculeagă la Yad Vashem, Memorialul Holocaustului. A scris: „Victimele se găsesc în *stalag*-uri, pulberea lor, cenuşa lor se află pentru totdeauna pe pământ german şi polonez, acolo trebuie să mă duc să le cer iertare, în faţa camerelor de gazare, în faţa acelor *Krema*, acolo unde tatăl meu le-a luat viaţa. La Yad Vashem însă, în dreptul fiecărei victime voi putea pune un nume, este important să pronunţi numele celor care niciodată nu fuseseră pentru tatăl meu decât nişte purtători de stea galbenă şi nişte numere matricole tatuate în carne”.

N-a ajuns la Ierusalim, la Yad Vashem. Dacă într-o bună zi mijloacele îmi vor permite, mă voi duce pentru el. Şi pentru mine. Şi voi citi toate numele cu glas tare, şi fiecăruia în parte îi voi cere iertare în numele tatălui meu.

M-am gândit la părinţii mei cărora le-au fost furate numele şi care au fost îngropaţi sub nişte nume trucate. E bine, e rău, nu ştiu. Rachel a făcut din asta un punct esenţial, care după mine e secundar. Pe mormântul mamei apare numele ei de fată, Aâcha Majdali, ca şi cum ar fi murit nemăritată, fără copii, ca o femeie spurcată pe care nu ar fi vrut-o nimeni, iar pe mormântul său tată nu are nume, doar prenumele şi porecla: Hassan Hans, zis şi Mourad, ca şi cum ar fi fost un bastard, născut dintr-un tată necunoscut. Nu ştiu cum să privesc lucrurile astea, aşa a fost scrisă istoria. Pentru întregul sat, Hassan Hans, zis şi Mourad, e şeicul, mujahedinul, omul curajos, *chahid-ul*, iar Aâcha este fiica tatălui ei, venerabilul şeic Majdali. Cred că în faţa unui mormânt pe care ar fi stat scris *Hans Schiller* aş fi avut reţineri aşa cum ţi se poate întâmpla să ai în faţa a ceva ce nu înţelegi. Îmi pun totuşi unele întrebări: cunoşteau autorităţile trecutul tatii? Probabil că pe vremea mişcării de rezistenţă şi în momentul cuceririi independenţei da, dar de-atunci multă apă a curs pe sub poduri, aş putea să jur că micii *Bonzen* de azi nu ştiu

nimic, au fost crescuţi în cultul minciunii şi în disciplina uitării. Într-un regim ca acesta, ai certitudini sau măcar vechi consemne vagi, cât se poate de convenabile însă pentru a te descurca foarte bine în viaţă. Pentru ei, Aïn Deb este satul neamţului, iar pe neamţul acesta îl cheamă Hassan Hans, zis şi Mourad. Dar locuitorii satului? Aceştia ştiu? îşi ascund ceea ce ştiu? Tata a fost unul de-al lor treizeci de ani pe muchie, să nu le fi povestit niciodată nimic, să nu-i fi pus ei niciodată vreo întrebare, să se fi înţeles ei reciproc, să fi evitat ei în mod tacit să-şi vorbească? Sunt oameni cumsecade, ospitalitatea e pentru ei o datorie sacră, celui care îţi bate la uşă nu-i pui nicio întrebare, îl serveşti şi, dacă vrea să rămână, îi dai de nevastă fata cea mai nobilă şi îl transformi într-un membru al familiei. Or fi auzit ei oare măcar vorbindu-se despre exterminarea evreilor de către nazişti? Sau, aşa cum eram şi eu, ignoră absolut totul, neştiind decât ce le spusese imamul? Dar şi acesta, papagalul acesta de minaret, ce poate el să ştie? Nu cred că autorităţile predau astfel de lucruri la şcoală, copiii ar putea fi impresionaţi, ar putea începe să simtă simpatie pentru evrei, şi, de aici, să perceapă anumite realităţi. Cred, mai curând, că îi învaţă pe copii să-i urască pe evrei, păstrându-se închişi la minte să nu intre nicio lumină. Îmi aduc aminte că pe vremea când făceam parte din Tineretul FLN, *Flnjugend*, cum le spunea Rachel, nu se făcea economie în privinţa acestui subiect, instructorii nu aveau decât cuvântul ăsta în gură, *Lihoudi*, jegosul de evreu, scuipând pe jos în timp ce rosteau formula ritualică pentru clătitul gurii: Allah să-l blesteme şi să cureţe pământul de el! Lucrurile, probabil, se vor fi schimbat totuşi, cred că acum sunt mai voalate şi diluate cu apă de trandafiri. Algeria face parte din ONU, e supusă unor obligaţii de formă, dacă nu şi de fond, cu care toţi *Bonzen* se acomodează foarte bine. Ţara e zăvorâtă ca un seif, iar mobilul este acelaşi: cu cât oamenii sunt mai săraci, mai rasişti şi mai plini de mânie, cu atât sunt mai uşor de condus. Rachel a scris: „Nu cu oameni luminaţi se comit masacre, este nevoie de ură, de orbire şi de

receptivitate la demagogie. Întotdeauna, atunci când apar, statele se clădesc cu nebuni şi cu asasini. Aceştia îi ucid pe cei buni, îi izgonesc pe eroi, întemniţează poporul şi se proclamă eliberatori". Până la urmă, cred că nimeni, în sat, nu ştie. Într-o bună zi, când va fi din nou pace, mă voi întoarce la Aïn Deb împreună cu mătuşa Sakina şi îi voi povesti despre Hans Schiller lui Mohamed, fiul cizmarului, lui revenindu-i sarcina de a spune totul întregului sat. Se va pricepe mai bine ca mine să le vorbească. Iar ei vor înnebuni, vor refuza să creadă, se vor certa, mă vor blestema, dar adevărul e adevăr, trebuie aflat. Îşi va croi drum în mintea copiilor.

Călătoria lui Rachel la Istanbul şi Cairo nu avea motive valabile, el ştia totul despre filierele care le-au permis ofiţerilor nazişti să se exfiltreze şi să scape de urmărire judiciară. La Istanbul, pur şi simplu nu a ieşit din camera de hotel. A stat o zi, întins pe pat, visând în faţa ferestrei, scriind, iar a doua zi a luat avionul de Cairo. Acolo, voia să înţeleagă cum ajunsese tata, după puciul militar împotriva monarhiei, să încapă pe mâinile Mukhabarat-ului[42], serviciul secret al lui Nasser[43], şi de acolo să fie trimis în rezistenţa clandestină algeriană ca instructor sau însărcinat cu nu se ştie ce misiune. Dar cine poate să cunoască astfel de lucruri, serviciile secrete sunt secrete şi ceea ce fac e secret. La Cairo, a făcut un lucru care m-a amuzat şi care mi-a demonstrat cât de mult se adâncise în nebunie. Cred că aceste ocoluri prin Turcia şi Egipt nu aveau niciun scop, îşi umplea timpul, se destindea după scufundarea în abis, îşi găsea de lucru aşteptând momentul să moară. Alesese cu foarte mare precizie momentul: 24 aprilie 1996, ora 23.00. La 24 aprilie 1994, în jurul orei 23.00, avusese loc masacrul de la Aïn Deb.

---

42 Gihaz El Mukhabarat El 'Amma este un serviciu egiptean de informaţii înfiinţat în 1954 de preşedintele Gamal Abder Nasser.

43 Gamal Abder Nasser (1918-1970) a fost, din 1956 până în 1970, preşedintele Republicii Arabe Egipt. Militar de carieră, a participat la înlăturarea monarhiei, instaurând o politică socialistă şi panarabă extrem de influentă (nasserism).

Tata, mama şi vecinii noştri îi căzuseră victime, dar acesta era şi momentul în care Hans Schiller, ofiţerul SS, exterminatorul, uzurpatorul, îşi încheiase viaţa, ducându-şi secretul cu el în mormânt. Pentru Rachel, nu se făcuse dreptate. Purtase această povară până la sfârşit, iar acum era rândul meu să o port.

Jurnalul lui Rachel
Istanbul, 9 martie 1996

Nicio fiinţă nu mă enervează mai mult ca un turc! Pătruns de faima sa de persoană tare de cap, se consideră obligat s-o dovedească tot timpul. E de-ajuns să-l vezi cum păşeşte, ai zice că se duce să dărâme cine ştie ce zid cu lovituri de baros sau să potolească un berbec în călduri. În general, m-am săturat de popoarele astea care ţin cu tot dinadinsul să fie la înălţimea renumelui pe care şi l-au dobândit. Italianul se arată exuberant şi insistă să nu i se pretindă nimic, spaniolul se dă cocoş doar pentru că e întrebat ce mai face soră-sa, polonezul mai trage obligatoriu o duşcă atunci când i se spune să se oprească, arabul se cabrează şi trage sabia exact atunci când îl feliciţi pentru sobrietatea lui legendară, ca să nu mai vorbim de englez, care îşi arborează flegma exact atunci când i se atrage atenţia că i-au luat foc hainele. Algerienii, eu însumi fiind pe jumătate unul dintre ei, mă indispun cu felul în care pozează în regi ai ospitalităţii, când şi-au transformat ţara în cea mai neprimitoare din lume, iar administraţia, în cea mai respingătoare care există sub soarele Diavolului. Cât despre noi, francezii, nici să nu mai vorbim, suntem toate în acelaşi timp. E latura noastră universalistă, dacă pot spune aşa. În străinătate, atunci când bieţii oameni spun „francezi”, ştiu foarte bine cu ce se mănâncă chestia asta, compatrioţii noştri care-au trecut pe acolo înaintea noastră le-au lăsat toate motivele pentru a-şi stoarce creierii o veşnicie ca să măsoare enormitatea pretenţiilor noastre. Ar trebui desenată o hartă a reputaţiilor naţionale care să fie oferită odată cu ghidurile

turistice, călătorul modest ar şti unde să se ducă şi ce subiecte să ocolească. Acestor popoare renumite ar trebui să li se spună că acesta nu e decât un renume, pot să scape de el şi să trăiască în linişte. Când dispare faima, dispar şi balivernele, vezi-ţi de viaţa ta, iată o regulă care ar trebui transmisă tuturor.

În concluzie, încă de la sosirea la aeroport şi până la hotelul Bosfor, pripăşit pe o străduţă în pantă la umbra Marii Moschei, toţi mamamuşii[44] pe care i-am întâlnit s-au uitat la mine chiorâş. Nici măcar unul nu mi-a adresat vreun *„Merhaba*, *Salam"*, şi cu atât mai puţin vreun *„Günaydin"*, *Iyi günler"* sau „Güle gü*le"*[45] cu care se gratulează copios între ei. Provocam, ce-i drept, spaimă şi scârbă cu fata mea cadaverică şi cu privirea mea de halucinat. Eram un mort, un mort care văzuse prea multe. Poliţistul de la aeroport s-a uitat la mine ca la un traficant de droguri care îi căzuse în plasă, un şofer de taxi a refuzat să mă ia pretextând că sunt un bolnav periculos, iar hotelierul a ezitat atât de mult să-mi răspundă, încât am crezut că avea să mă prindă de gât şi să cheme başbuzucul.

Adevărul e însă altul. Mă uitasem la ei de sus, Turcia era pentru mine ţară care, în felul ei, neutră din punct de vedere politic, a cauţionat Holocaustul. A încheiat un tratat de prietenie cu Reich-ul, a fost apropiată de Axă, le-a oferit o portiţă de scăpare ofiţerilor nazişti şi are în propria ei istorie un genocid cu atât mai greu de trecut cu vederea cu cât manifestă îngrozitoarea neruşinare de a nu-l recunoaşte. De ce nu ia exemplu de la Germania, a cărei crimă e de departe cea mai mare din toate timpurile? Dar sunt eu oare în postura de a ridica piatra, tocmai eu, care mă întreb până la dementă de ce tatăl meu nu şi-a asumat-o pe-a lui?

Îmi place mult Turcia, este o ţară frumoasă, are un

---

[44] în original, mamamouchis, v. Molière, Burghezul gentilom, actul IV, scena 5, traducere de Victor Eftimiu.

[45] „Bună pace“ (în arabă), respectiv „Bună dimineaţa", „O zi bună" şi „La revedere" (în turcă).

aer curat. Fosta mea multinaţională are acolo o uzină de montaj în parteneriat cu un mare grup turcesc. Veneam des aici. Ştiu câte ceva despre bucătăria turcească. Ca şi despre toate acele intrigi mărunte cu care se desfată la nesfârşit, aşezaţi cum sunt cu fundul în două luntri, sau între două divane, aş spune, cel occidental şi cel oriental, luând şi de la unul, şi de la celălalt cu un aer atât de misterios, încât poţi fi sigur că triumfă în ambele părţi. Trebuie să spun că mă enervează cu felul lor de a fi laici ziua şi tenebroşi noaptea, când tu stai în faţa lor dintr-o bucată, transparent ca aerul. Mâine voi lua avionul spre Cairo. Aerul nu e la fel de curat, dar acolo, atât cât mi-a fost dat să constat în numeroasele mele călătorii de afaceri, oamenii îşi ţin ambele picioare în acelaşi papuc.

De la fereastra mea, priveam dând din cap această lume ambiguă. La un moment dat, nu ştiu de ce, pentru că am zărit un tânăr european urmându-l discret pe un bătrân otoman în nişte şalvari rupţi, dar voinic ca un cal, şi pentru că i-am văzut pe amândoi dispărând în grabă pe o ulicioară întunecată, am intrat automat în pielea tatii. Mi-am făcut din asta un mijloc de a-l cunoaşte mai bine, pătrund în gândurile lui, îl urmez peste tot, pas cu pas, de-a lungul înfiorătorului şi dezolantului drum pe care l-a străbătut. Sunt în acelaşi timp

Mr. Hyde şi Dr. Jekyll. Mă vedeam, după o nemaipomenită cavalcadă prin Polonia, Slovacia, Ungaria, România şi peninsula balcanică cuprinsă de flăcări, mai curând noaptea decât ziua, străbătând mai degrabă câmpii şi păduri decât oraşe, ajungând în Bulgaria, aflată sub controlul bolşevicilor, şi de acolo intrând în mare taină în Istanbul, unde eram preluat de nişte călăuze clandestine turceşti care urmau să mă treacă graniţa. Circulaseră zvonuri, care ajunseseră în stalag-uri în momentul în care începea marea lichidare de stocuri dinainte de marea închidere, marcată la Auschwitz de înfiorătoarea Noapte a Ţiganilor[46] şi în toate lagărele de masacrarea tuturor

[46] în noaptea de 2 august 1944, cele 2 897 de persoane de etnie romă (femei, bătrâni şi copii) rămase în viaţă din aşa-numitul „Lagăr al

acelor *Sonderkommandos*, că avuseseră loc tratative secrete între *Reichssicherheitshouptamt*, securitatea militară germană, răspunzătoare de soarta Wehrmachtului, a Waffen SS-ului şi a Gestapoului, şi serviciile secrete turceşti, în vederea încheierii unui acord care să le permită filierelor de exfiltrare a ofiţerilor germani să folosească teritoriul turcesc ca placă turnantă, cel puţin atâta timp cât confuzia ar continua să domnească în Europa. Era singura portiţă de scăpare posibilă, toate ţările europene erau ocupate fie de unii, fie de alţii, iar vânătoarea de colaboraţionişti şi de criminali de război era în toi. Mulţi bani au fost vărsaţi în conturi turceşti din Elveţia pentru salvarea elitei armatei germane. Mai târziu, în ’47, când va fi creată Reţeaua Odessa, vor fi deschise şi alte căi, mai ales prin Elveţia, Italia şi Austria. Se terminase cu improvizaţia grăbită din primele zile, începea o nouă eră, aceea a businessului, se vorbea de milioane de dolari, de comori ascunse, de colecţii de tablouri unice, de documente rarisime, de artefacte mitice valorând cât greutatea lor în diamante, de dosare ultrasecrete, se negocia cu state, cu organizaţii secrete de prim rang şi cu negociatori de prestigiu, se purtau nemaipomenite războaie subterane, erau reactivate ideologii cu puternică încărcătură explozivă. Deportatul, cu drama lui fără cap şi coadă, fusese dat uitării, de parcă intraserăm deja în următorul război mondial. Cererea nu înceta să crească, toţi voiau să aibă neamţul lor, expertul lor în rachete, în carburanţi solizi, în arme chimice şi atomice, în medicină şi geniu militar, în organizare militaro-industrială, în criptare şi decriptare, în propagandă, în opere de artă, în managementul minorităţilor. Cine nu şi-a făcut cumpărăturile prin Odessa? Mă vedeam, asemenea acelui european furişându-se în căutarea cine ştie cărei aventuri de nemărturisit, luând-o pe străduţele din medina[47]1 şi pierzându-mi urmă într-un caravanserai dubios. Iar acolo,

---

ţiganilor" de la Auschwitz II-Birkenau au fost exterminate în camerele de gazare, în memoria lor data de 2 August devenind Ziua Memorială a Holocaustului Romilor (numit şi „Holocaustul uitat").

aşteptând, aşa cum fac acum în acest hotel pricăjit, petrecându-mi zilele spionând împrejurimile printr-o musarabie[48] căzută într-o rână, dând din cap. Mă vedeam tresărind la cel mai mic zgomot, ascultând BBC-ul, care anunţa triumfător sfârşitul lumii, sfârşitul lumii noastre, bombardarea oraşelor noastre, unele după altele, trupele aliate şi cele ruseşti disputându-şi Reich-ul şi iubitul nostru Berlin, arestarea înalţilor noştri demnitari, sinuciderea Führerului nostru, predarea, pe divizii întregi, a minunatei noastre armate, populaţia înfometata rătăcind pe străzile noastre devastate. Mă gândeam la Uelzen şi-mi auzeam părinţii gemând sub dărâmături. Mă vedeam deprimat, cu capul în mâini, ezitând între sinucidere, continuarea luptei şi fugă.

După care, într-o dimineaţă în zori, a venit cineva să-mi spună că drumul era liber, că trebuia să mă grăbesc şi să nu vorbesc în germană. Am fost îmbrăcat turceşte, mi s-au dat acte false şi, poate, mi-a fost transmis un mesaj din partea binefăcătorului meu de departe, faimosul Jean 92, după care am fost împins într-un camion de pe vremea Primului Război Mondial. Se mai aflau în el şi alţi ofiţeri germani? De ce nu, mai mult ca sigur, erau mii care încercau să-şi salveze pielea. În ciuda urletelor şi a ameninţărilor, am refuzat să mă desprind de sacoşa mea, conţinea ceea ce niciun ofiţer al Reich-ului nu ar putea să abandoneze vreodată, livretul militar şi decoraţiile. Şi, apoi, războiul nici nu se încheiase, putea s-o apuce oricând pe alte căi, pe aceea a rezistenţei, a clandestinităţii; când planifici victoria, trebuie să prevezi şi înfrângerea, statul-major elaborase fără doar şi poate planuri şi pentru eventualitatea unei astfel de ipoteze. E tocmai ceea ce

[47] Ca toponim comun, medina (în arabă, ,,oraş“) desemnează cartierul vechi, istoric, arăbesc, al oraşelor din Maghreb (care în Alger se numeşte kasbah).

[48] O musarabie este un element arhitectural tipic arăbesc înrudit, în sens extins, cu bovindoul, iar în sens restrâns, cu jaluzelele sau cu un grilaj, desemnând un tip de aerisire prin intermediul unei suprafeţe fin traforate care filtrează discret atât aerul, cât şi lumina.

izbutiseră să facă francezii după înfrângerea lor, când, fără a fi deloc cei mai buni strategi din lume, reuşiseră să se relanseze de la Londra şi din Alger. Drumul a fost lung şi anevoios, întrerupt de alarme, iar într-o bună zi mi s-a şoptit la ureche că frontiera se afla dincolo de linia orizontului, unde mă aştepta o călăuză siriană. Egiptul era încă departe, dar Orientul era deja aici, cu soarele, deşerturile, caravanele, harababura şi incredibilă lui amestecătură de culori. Aici nu ai putea să găseşti un ac într-un car cu fân. Anonimatul e garantat atunci când toată lumea poartă *djellaba* şi *keffieh*[49] pe cap. Egiptul se afla sub controlul Marii Britanii, dar situaţia era atât de complicată acolo şi confuzia atât de mare, încât îţi puteai permite să speri, totul era posibil, puteai să dispari şi să reapari după voie. Regele Faruk era, ca să spunem aşa, terminat, şi nimeni nu putea prevedea ce avea să urmeze. Nu existau decât zvonuri, zgomote cosmopolite care se neutralizau, se întrepătrundeau şi-şi dădeau reciproc brânci într-o spirală infinită. Toţi spionii din lume mişunau aici ca acasă, deghizaţi în diplomaţi zâmbitori, în arheologi preocupaţi, în negociatori avizi, în îndrăgostiţi de islam, în turişti gregari, cu un ochi pe macarale şi pe Canalul Suez şi cu celălalt pe spionul din faţa lor. Suntem în Orientul Mijlociu, unde din negura veacurilor nimic nu e limpede. Studiasem toate traseele posibile pentru a ajunge în Egipt şi ajunsesem la concluzia că tatăl meu urmaşe calea terestră. Marea era drumul cel mai scurt, dar şi cel mai periculos, marina americană şi cea engleză erau peste tot, în stare de alertă permanentă, războiul se încheiase, dar cenuşa mocnea încă, navele lor patrulau, inspectau, controlau, arestau tot ce mişca, Mediterana era inima mai multor lumi, răspântia tuturor traficurilor, cu opiu, ţigări americane, alcool, arme, documente secrete, acte false, obiecte de artă, a negoţurilor de tot felul, inclusiv piraterie

[49] Un keffieh sau kéfié este o ţesătură folosită ca acoperământ tradiţional pentru cap (mai ales pentru a feri faţa de soare şi de furtunile de nisip) de către ţăranii arabi, palestinieni, asirieni, kurzi şi de către beduini, devenit azi o emblemă a palestinienilor.

în schimbul pelerinilor din

Europa şi din Maghreb porniţi spre Meca, Nadjaf, Qom, Karbala, Ierusalim. Englezii erau porniţi mai ales împotriva evreilor, pe care erau decişi să-i împiedice prin orice mijloace să ajungă în Palestina, unde voiau să-şi întemeieze un stat în Galileea şi în deşertul Negev, statul Israel, ceea ce i-ar fi înfuriat pe arabi, care deja se certau cu toată lumea, ameninţând şi visând la independentă, uneltind cu comunismul, cu socialismul, cu panarabismul, cu fundamentalismul şi cu acel caraghiozlâc, iudeo-creştin în plus, care este democraţia, nereuşindu-le până la urmă nimic, dat fiind că erau prea divizaţi, în acelaşi timp prea bogaţi pentru visurile lor şi prea săraci pentru a-şi le spune în practică, fiind împinşi, prin urmare, în braţele tentaculare ale Moscovei. Aşa cum se întâmplă adesea, drumul cel mai lung este şi cel mai puţin periculos. Am ajuns la concluzia că tatăl meu şi călăuzele lui trecuseră prin Adana, Dörtyol şi Hassa, în Turcia orientală, că intraseră în Siria prin Afrin, de unde ajunseseră la Alep şi Damasc, apoi la Al Mafrak, în Iordania, şi de aici la Amman şi Ramm, în sudul regatului. După care nu-i mai rămăsese decât să traverseze golful Akaba, să debarce în Sinai şi să-l străbată călare pe cămile pentru a ajunge până la Suez şi Cairo, punctul final al călătoriei. O călătorie de mai multe mii de kilometri prin cel mai vechi şi mai nemilos soare.

M-am întors epuizat din această călătorie, pe cât de lungă, pe atât de plictisitoare, prin toate aceste deserturi ale Orientului. Am făcut un duş, m-am aruncat în pat şi am adormit.

Jurnalul lui Rachel de la Cairo
10 – 13 aprilie 1996

Am mers deseori la Cairo pe vremea când eram comis-voiajor de multinaţională. Iubeam la nebunie acest oraş, veneam aici aşa cum te duci la întâlnire cu soarele şi cu visul, grăbindu-mă să mă scald în adevărate mulţimi pestriţe, lăsându-mă furat de această atmosferă

tumultuoasă pe care n-o poţi întâlni decât în aceste ţări din Sud care o iau vesel razna, precum Egiptul, legat cu dinţii de trecut, departe însă de istoria lui multimilenară, deschis spre lume, dar doar prin mica lucarnă a turismului, odihnitor, dar numai prin monumentele lui funerare. Aşa se întâmplă întotdeauna, ne atrage ce e ciudat şi lăsăm în urmă, acasă, ce e corect, cuminte, aşezat. Ţara asta e un miracol, nu se menţine decât graţie deltei sale, deci prin grădinile ei sărăcăcioase de zarzavat şi prin bătrânii ei felahi, care par coborâţi dintr-un basorelief, ceea ce înseamnă cu adevărat foarte puţin. Dar cine spune agricultură spune automat irigaţii, iar la noi în multinaţională asta însemna pompe, vane şi mici servicii la cheie, plătibile în dolari. Înţelegeam lucrurile în felul acesta pentru că altfel nu există, o piaţă are nevoie de negustori. Iar noi asta eram, şi le cunoşteam mai bine decât îşi vor cunoaşte vreodată ei înşişi nevoile şi slăbiciunile nesfârşite, ca şi dramele ca nişte poveşti fără început şi fără sfârşit. Este ceea ce se numeşte o analiză de piaţă, a *market analysis*, din care derivă o strategie de cucerire, a *global marketing strategy*. La undă verde dată de boşi, ne-am năpustit asupra acestei sărmane ţări ca nişte vulturi, ca un blestem biblic. Până să apuce să ridice capul şi să spună „Allahu Akbar”, era deja echipată până în dinţi şi îndatorată până la sfârşitul zilelor ei, nemaisperând să poată vedea vreodată apele miticului său fluviu vărsându-se calm în bătrâna să mare aşa cum făcuse vreme de mii de ani, însoţită de tânguirea sfâşietoare a cârmacilor micilor calce şi de strigătul absurd al pescăruşilor, şi, uneori, sub anumite conjuncţii favorabile, de gânguritul plin de graţie al unui prunc bucălat gesticulând în leagănul lui de stuf purtat cu blândeţe de apele sacre. Apele acestea erau acum captate, deturnate, colmatate, purificate, filtrate, canalizate, pompate, fertilizate, exploatate până la ultima picătură, şi abia apoi vărsate la loc în bătrânul Nil traumatizat, care le purta spre punctul terminus, murdar şi dezgustător. Pe scurt, se terminase cu legendarele revărsări ale Nilului, pe care

toată lumea le aştepta aşa cum pândeşti un gest al zeilor, sărbătorindu-le aşa cum celebrezi Anul Nou. Pentru treizeci de dinari şi un bacşiş de cinci la sută, izbutiserăm această performanţă: să schimbăm cursul unei istorii vechi de când lumea. Ar trebui să-şi aducă la zi hieroglifele!

După afaceri, baia de mulţime, comuniunea cu fraţii noştri întru umanitate din medina. Abia ieşiţi din birourile cu aer condiţionat, băteam cartierele sărace, cu-adevărat sărace, aşa cum numai mizeria Sudului poate închipui. Rezistă doar printr-o minune, respiră doar prin bunăvoinţa divinităţii. Căutam străzile cele mai întortocheate, străduţele cele mai înguste, adevărata harababură a celor scăpaţi ca prin minune, adevăratul potop de culori, de zgomote, de mirosuri, surâsul haotic al săracilor, *massakinn*, nesecatele reclame sforăitoare ale negustorilor, cu acel atât de arhaic şi de neaşteptat mod al lor de a se arăta încrezători încât ar putea trage pe sfoară armate întregi de escroci internaţionali, elanurile lirice ale sărăntocilor, asalturile haitelor de copii, *Bounaye*, wa/ed, falsele altercaţii ale hoţilor din bazare, *sirakinn*, văicărelile crainicilor, ale acelor plângăcioşi pântecoşi care prosperă ca nişte căpuşe exploatând necazurile celor nevinovaţi, înjurăturile căruţaşilor, chemările în ajutor ale cerşetorilor, acele *toulab* atât de patetice încât nu le aude nimeni, declamaţiile onirice ale scribilor publici, ale căror urechi sunt atât de burduşite cu mărturisiri, încât l-ar face şi pe un sfânt să roşească, iar dincolo de toate astea, atenţi ca nişte vulturi, căutam privirea egiptencei în tunica ei lipită pe trup şi cu ciucuri multicolori pe frunte. Dacă soţii lor se află prin preajmă, căutându-le, degeaba, nu sunt în stare să le ţină în frâu, orice-ar spune privirile lor fulgerătoare şi şuieratul bastoanelor lor din trestie. Dispun de infinite mijloace pentru a-i face pe aceşti potenţiali asasini să le piardă urma. Şi iată-le ieşind parcă dintr-un vis clandestin, obrăznicia întrupată într-un diavol, lunecând cu pas legănat, cu braţele în evantai, pieptul generos, zâmbetul strengăresc, iar între nas şi frunte – doi ochi magici. Asta căutam noi prin intermediul lor: privirea

cea vie a Sfinxului străpungând până dincolo de lumea de dincolo. E ceva la fel de fugitiv şi de fermecător ca eternitatea din viaţa de zi cu zi, străfulgerare după străfulgerare, cu mult mai neliniştitoare însă decât blestemul unui faraon, fie el Tutankamon. În fiecare vedeam o Cleopatră reînviată, o *molika*[50] demnă de califi, o hurie dragă lui Allah, o prinţesă din O AAie *şi Una de Nopţi*, *o* sirenă miraculoasă răsărită din universul tulburător al djinnilor. Între noi, care călătoriserăm mult şi văzuserăm multe, ne spuneam că nimic nu incită mai puternic pe lume la nepăsare decât privirea scânteietoare a unei egiptence, hrănită cu *kohl*[51], luminată de cea mai veche taină a lumii.

Odată pelerinajul încheiat, şi minusculul scarabeu din fildeş ori micuţa mumie din argilă pentru Opélie la locul lor în bagaj, urma întoarcerea în tristeţea ţărilor noastre îndepărtate, terorizaţi de perspectiva revenirii la implacabila realitate a lumii moderne.

Toate acestea nu sunt însă decât amintiri dintr-o epocă apusă, studioasă şi nonşalantă, iată-mă acum înşfăcat şi înghiţit de trecut, cufundat în înfiorătorul război, strivit de cea mai mare dramă a tuturor timpurilor, torturat, în plus, de propriul meu tată. Nu mai pot să privesc Egiptul aşa cum visezi în faţa unei cărti poştale. Tatăl meu a sosit aici cu crimele lui în bagaj, reuşind, pare-se, să se simtă bine, să-şi refacă virginitatea, să-şi găsească un loc printre iscoadele egiptene. Asta trebuie cu orice preţ să înţeleg: cum poate cineva, ieşit din infernul pe care l-a construit cu propriile mâini, din viaţa trepidant de lugubră a lagărelor, să trăiască într-un paradis incredibil în care soarele este rege, umilitatea – regină, mizeria – amabil dezordonată, narghileaua şi ceaiul fierbinte-sub nas, buricul dansatoarelor în dreptul ochilor, iar patul – deschis către stele? La ce se gândeşte, ce

---

[50] în limba arabă, Malika înseamnă „regină“, fiind femininul lui Malik, „rege“.

[51] Creion dermatograf, amestec tradiţional de funingine şi alte ingrediente, utilizat în lumea arabă.

regrete îl macină, ce plăceri îl pot face să uite suferinţa pe care a împărţit-o cu atâta dărnicie într-o atmosferă atât de încărcată, de întunecată, prin acel balet mecanic ritualizat până la absurd, prins într-o nebunie fără sfârşit şi într-o viaţă de zi cu zi redusă la neant, auzind agonia infiltrându-se prin pereţi şi contemplând trâmbele de fum negru ridicându-se la cer? Omul e suficient de perfid ca să-şi ierte orice, de acord, dar o infamie atât de mare nimic, nicio compasiune, nicio exaltare, nicio milă de sine, nu poate s-o egaleze. Sau acela care o poate face nu este un om, nici măcar un subprodus, este diavolul în persoană. *Dumnezeule*, *cine îmi va spune cine e* tatăl *meu*?

Nu poţi să nu-ţi dai imediat seama, dacă deschizi, evident, ochii, că vechiul Egipt, Egiptul vesel, Egiptul cosmopolit, gălăgios şi romantic al lui Naghib Mahfuz[52], nu mai există. Egiptul modern, Misr[53], e strivit de doi coloşi la fel de impunători că marile piramide: Poliţia şi Religia. Omului liber nu i-a mai rămas niciun centimetru pătrat pe care să-şi pună piciorul. Dacă nu-l fluieră poliţistul, *chorfi*, îl fluieră fanaticul, *Irhabi*. Poliţia Rais-ului şi religia lui Allah şi-au dat mâna pentru a le face tuturor, în parte şi laolaltă, viaţa un calvar. Agonia şi dezonoarea sunt cele două şine ale acestui destin trist. Nu mi-aş fi închipuit că în aceste ţări distruse de credinţă şi de ciomag lucrurile se vor degrada atât de rapid. Ultima mea vizită la Cairo avusese loc în urmă cu doi ani, livrasem atunci Egiptului ultima noastră megapompă, H56, H însemnând orizontală, şi 56, diametrul de ieşire exprimat în degete, şi atât cât putusem să văd, însoţiţi cum eram de ghizii noştri oficiali şi precedaţi pe post de cercetaşi de nişte *chorti* prevenitori, presiunea era amabil poetică, te puteai simţi ispitit să te converteşti la islam şi să-ţi cânţi fericirea cât te ţineau bojocii. Însoţitorii noştri erau instruiţi să ne inducă în eroare, ştiam asta, dar de data asta sărea în ochi că

---

52 Naghib Mahfuz (1911-2006) este un celebru romancier egiptean, laureat, în 1988, al Premiului Nobel.

53 Misr este transcrierea cu caractere latine a numelui arab al Egiptului, vechiul cuvânt misru însemnând „graniţă, frontieră".

şurubul fusese strâns de mai multe ori în sensul greşit. Ceea ce vedeam acum nu erau nişte oameni rătăcind pe străzi, ci nişte fiinţe torturate căutând un refugiu pentru noapte, cât mai departe de comisariat şi de moschee. Nu se poate trăi în ţara aceasta, ea nu e făcută nici pentru oameni, nici pentru sfinţi, şi nicio carte poştală din lume nu va putea să schimbe ceva. Îl plâng pe egipteanul care nu este nici poliţist, nici fanatic.

Am colindat foarte neliniştit prin oraş. Eram extrem de atent la tot ce făceam. Niciun gest deplasat, nicio privire pierdută, niciun gând nesănătos. Am trecut prin faţa Ministerului de Interne şi a sediului Mukhabarat-ului. Pe vremea lui, tatăl meu frecventase aceste locuri, aici i se întocmiseră acte false şi îi fuseseră impuse anumite obligaţii drept recompensă pentru ospitalitatea regelui, care mai târziu va fi preluată de Nasser. Şi ce-ar fi putut să i se ceară dacă nu să se infiltreze în mediile europene din Cairo, să decripteze diferite documente secrete achiziţionate de pe piaţa neagră, să pună la punct nişte gaze de luptă şi, mai târziu, să le împărtăşească din experienţa lui revoluţionarilor algerieni instalaţi într-un imobil discret din centrul oraşului? Mi-am dat foarte repede seama că fusesem reperat, eram însoţit de la distanţă, vechi rable în mod normal rezistente făceau brusc pană, tot felul de *chouf*[54] răsfoiau ziarul în sens invers. Am şters-o la timp. Lucrurile s-au schimbat din ’45 până azi, perdelele de la ferestre, maşinile oficiale, costumele clericilor, tânguielile paznicilor, ţipatul sirenelor, dar atmosfera este aceeaşi. Ofiţerul SS Hans Schiller se simţea aici ca peştele în apă, era în elementul lui. După care mi-am amintit că Egiptul nu ieşise niciodată de fapt din război, dacă nu îl făcea el, i-l făceau alţii lui. O litanie: războiul împotriva mamelucilor, împotriva turcilor, împotriva regelui, războaiele cu englezii şi cu francezii, războiul declarat imperialismului american, războaiele cu Israelul, războiul împotriva terorismului islamist, războiul

[54] Paznic, supraveghetor, iscoadă, informator (din arăbescul chouf, „a privi“).

declarat copţilor şi necredincioşilor, războiul împotriva Marelui Satan, şi, cel mai rău dintre toate, războiul împotriva propriului popor. Toate războaiele fiind deja purtate, fapt care constituie un avantaj preţios, ceea ce-i mai rămânea Egiptului de făcut era pacea cu el însuşi, pentru a-şi regăsi fericirea de odinioară, aceea a marelui Egipt paşnic şi nemuritor.

Am făcut cale-ntoarsă şi m-am dus să mă amestec printre turişti. Aceştia nu ştiu nimic, nu se îndoiesc de nimic, îi doare în cot de istorie şi de tot restul, au venit pentru soare şi să se tragă în poze de suvenir. Sunt odihnitori. Şi ce aere îşi dau, căci cui i-ar putea trece prin cap să se filmeze alături de Marea Piramidă ca şi cum ar fi o veche cunoştinţă, o prietenă! Ea e nemuritoare, pe când ei, câţi ani au trăit şi câţi le mai rămân înainte de a dispărea sub pământ? De ce uită turistul, când nu se află în ţara lui, că este o fiinţă umană, un muritor, mă întreb. Poze de suvenir, spuneam. Aveam una în buzunar care nu îmi dădea pace, îmi stârnea nenumărate întrebări, a tatii la umbra piramidei lui Keops, o găsisem în valiza lui, în casa noastră de la Aïn Deb, într-o noapte de o singurătate unică. Şi iată-mă recăzând în agitaţia mea obişnuită, scormonind răul, privindu-l fix pe tata în veşminte de gentleman din La Belle Époque pozând în faţa unui grup de *ladies* la picioarele piramidei. Aveai nevoie de ceva nepăsare şi de oarece mijloace financiare pentru a putea să te dedai turismului în vremurile acelea, era o ocupaţie de oameni bogaţi obişnuiţi cu croazierele, deprinşi cu vilegiatura. Nu ştiu când anume a fost făcută fotografia, probabil pe vremea regelui Farouk[55], între ’45, când tata a sosit în Egipt, şi ’52, când monarhul a fost răsturnat de generalul Naguib[56]. Reflectând, cred că undeva între ’46 şi ’47. În vara lui ’46 sau în vara lui *’47*. În ’48, situaţia era atât de

[55] Regele Farouk I al Egiptului (1920-1965) a domnit între 1936 şi 1952, fiind penultimul monarh al acestei ţări.

[56] Generalul Muhhamad Naguib (1901-1984) a fost primul preşedinte al Egiptului, ocupând funcţia supremă după proclamarea Egiptului ca republică (18 iunie 1953) până în 14 noiembrie 1954.

încordată în Orientul Mijlociu, din pricina conflictului armat din Palestina, încât pentru câţiva ani turismul în Egipt a murit. Prezenţa acelor *ladies* şi toaletele lor duc cu gândul la un mod de viaţă caracteristic regalităţii. Nu cred că tata s-ar fi fi îmbrăcat aşa, ca un dandy, în costum alb şi cu pălărie albă, în timpul regimului coloneilor, Nasser îşi stabilise drept virtute sobrietatea revoluţionară, pe care înţelegea să le-o impună tuturor. Îmi imaginez viaţa în acele vremuri monarhice, recepţiile fastuoase de la misiunile diplomatice, vapoarele-palat şi marile rezidenţe ale paşalelor şi vizirilor, plimbările pe cal prin vastele domenii ale efendiilor[57], vizitele savante prin fabulosul muzeu din Cairo, croazierele nonşalante pe Nil, de la un sit arheologic la altul, de la gurile marelui fluviu până la Karnak şi Assuan, escapadele binefăcătoare ale acelor domni în micile hammamuri thailandeze, haremurile clandestine şi localurile cu opiu din catacombe. Nimeni nu a reuşit să redea mai bine această atmosferă lejeră, rafinată, cinică şi încordată decât Agatha Christie, regina crimei civilizate. Tata a trăit aici pe picior mare, era instruit, vorbea mai multe limbi, poseda o cultură vastă, ca mulţi ofiţeri germani, era frumos, elegant, şi, mai mult, avea o enormă experienţă a morţii, care avea darul de a conferi cinismului complotist obligatoriu în marile saloane o adevărată profunzime, tragică, implacabilă, fascinantă. Mai mult ca sigur că strălucise în faţa acestor doamne şi a puternicilor lor protectori, ceea ce i-a uşurat munca de spion aflat în slujba regelui şi, de ce nu, şi a altor puteri. Mă gândesc la sovietici, care în mod sigur îi puseseră în faţă trecutul nazist, impunându-i un târg pe care nu-l putea refuza. Israelul nu e deloc departe, puteau oricând să-i trimită o valiză plină cu cenuşă evreiască şi să deseneze o stea galbenă pe uşa lui Hans Schiller, ofiţerul SS.

Şi pentru că tot am pătruns în gândurile tatii şi îl urmăresc pas cu pas, m-am hotărât să mă distrez şi eu.

---

[57] în turca otomană, titlu de respect şi de politeţe (cu sensul de „domn“ sau ,,stăpân“) acordat funcţionarilor civili.

Vom vedea ce va ieşi. Nu mi-au mai rămas prea mulţi bani, dar Egiptul e în mizerie, ultimii mei dolari, schimbaţi în souk[58], îmi vor putea oferi suficient de multe dintre plăcerile insipide cu care se hrăneşte turistul calic. M-am alăturat mulţimii de turişti veniţi prin agenţie şi, bine dispuşi nevoie mare cu toţii, aşa cum ne cerea ghidul nostru cel drag, am colindat prin Cairo *by day* şi *by night*, am traversat muzeul, am deranjat obişnuinţe, am şterpelit din souk-uri, ne-am uşurat în Nil, am bătut marile bulevarde şi am stat zgomotoşi la mese în cafenelele mitice care îl făcuseră cândva renumit, pe vremea marelui cinematograf egiptean, a imenselor dive şi a fabuloaselor expediţii arheologice internaţionale. Strălucirea s-a dus, dar aşa-i la război, te obişnuieşti cu mizeria dacă nu faci decât să surfezi la suprafaţa ei, am băut ceai unsuros în loc de şampanie, ne-am suit în autobuze dezmembrate în loc de căleşti şi de limuzine, am mers la nesfârşit mai curând prin soarele secetos decât la umbra umbrelelor purtate de slugi şi am comentat cu aplomb misterele ciclopice ale faraonilor. După care ne-am dus la Gizeh şi, la fel ca toată lumea, mi-am spus că nu mă voi da înapoi să mă trag în poză la picioarele Marii Piramide. Voiam însă că poza aceea să fie specială: în compania unor bătrâne *ladies*. Am căutat prin împrejurimi şi am găsit un grup exact aşa cum mi-l imaginăm, nişte englezoaice rozalii, exact atât cât trebuie de plinuţe, cu braţele dezgolite, şi, miracol, printre ele, una colţuroasă ca un silex, acoperită cu un şal spinos, o sosie a teribilei regine Victoria. Nu-mi rămânea decât să le obţin cooperarea pentru a-mi duce planul la bun sfârşit. Bătrânele mâţe şi-au lins imediat labele. Am împrumutat o panama de la un turist olandez plin de admiraţie, am solicitat un fotograf profesionist, mi-am aşezat stolul de *ladies* ca pe o scenă, le-am zâmbit cu coada ochiului şi am strigat către maşinist: „Maestro, e rândul tău!” Cinci minute mai târziu, eram în posesia fotografiei mele. O copie fidelă a originalului, dacă, desigur, trecem cu vederea aerul meu de deportat. Am scris pe dos: „Helmut

[58] In ţările arabe, prăvălie şi, prin extensie, bazar.

Schiller, fiul lui Hans Schiller. Gizeh, 11 aprilie 1996”. Pe cei doi îi separă jumătate de veac, şi câteva milioane de morţi făcuţi fum.

La sfârşit, m-am felicitat: nu bătusem niciun moment în retragere pentru a merge până în adâncul lucrurilor. Nu mai aveam nimic de făcut în Cairo. Şi nici în altă parte. Mă întorc la Paris, am o întâlnire de la care nu pot lipsi. Aici unde am ajuns nu poate să fie decât sfârşitul. Părinţii mei au murit pe 24 aprilie, aceasta e ziua în care tatăl meu a scăpat pentru totdeauna de justiţia oamenilor. Or, este nevoie de această justiţie pentru ca omul care sunt să continue să creadă, atât cât îi mai rămâne de trăit, că există, undeva, o fărâmă de bine în noi. Nu mă interesează dreptatea lui Dumnezeu, nici nu mă gândesc la ea. A eşuat în lumea aceasta, cum ar putea să izbândească în cea de dincolo? Voi face eu însumi dreptate, sunt mult mai bine plasat decât el.

Jurnalul lui Malrich
Ianuarie 1997

Inutil să mai spun, să ieşi din Algeria nu e deloc o distracţie. Dumnezeule, cât de mult mi-a luat să obţin toate acele hârtii, *Ausweis-un*, controale, aşteptări, şicane, ai fi zis că numai asta visează toţi *Bonzen* din Alger, cum să-i tortureze pe oameni. Un adevărat Gestapo! Aveam nervii întinşi la maximum şi îmi era frică să nu mă salte. Atunci când, la un moment dat, după ce tocmai trecuserăm de ultimul filtru, un gradat în bluzon albastru s-a apropiat de noi spunând: Tu… tu… tu şi tu, veniţi după mine! am crezut că gata, ăsta-i sfârşitul. Uf, nu era nimic grav, avea doar nevoie de trei tineri voinici pentru a da jos o ladă mare dintr-un camion şi a o transporta într-o boxă de la subsol. Nici acum nu-mi vine să cred, ne-a spus mulţumesc şi ne-a dat fiecăruia câte o ţigară. Abia după ce avionul a decolat şi a trecut de punctul în care mai putea fi întors din drum, am început să respir. Am adormit imediat. Trebuia să-mi refac forţele pentru a putea să dau piept cu

cartierul. Mă temeam, aveam o presimţire. Mă aşteptam la schimbări cu totul excepţionale, şi, într-adevăr, între Orly şi cartier, prietenii mei, care veniseră să mă întâmpine ca pe un erou, mi-au povestit suficient cât să mă convingă că devenise de nerecunoscut. Între lucrurile la care te-aştepţi şi cele pe care le găseşti, ai din ce să relativizezi. Cartierul era aşa cum îl lăsasem, identic şi fidel lui însuşi. Diferenţa venea doar din senzaţia pe care ţi-o provoca, mi se părea că plecasem de multă vreme, iar acolo, în faţa acelor ziduri, mă vedeam de parcă nu m-aş fi mişcat nicăieri. Timpul nu curge la fel de repede dacă te afli în tren sau pe peron. Eram agitat. Nu aveam experienţa călătoriilor îndepărtate şi a tulburărilor pe care ţi le poate provoca relativitatea. Opt zile este în acelaşi timp mult şi puţin. În Algeria mi se păruse că stătusem un an întreg, atât de grea de sens a fost pentru mine fiecare secundă, iar întorcându-mă în Franţa, în faţa acestor blocuri-turn mi se pare că nu am lipsit decât câteva ore cel mult. Şi în vreme ce prietenii mei, care nu se mişcaseră niciun centimetru, erau convinşi că trecuse un veac peste ei, eu îi vedeam exact aşa cum îi lăsasem nu cu multă vreme în urmă.

Foarte repede, atât cât mi-a trebuit să fac turul proprietarului, să urc să-i îmbrăţişez pe mătuşa Sakina şi pe unchiul Ali în norul lui, şi să ne adunăm la bufetul gării, totul a revenit la normal, eram la fel de sincronizat şi de asfixiat ca şi ei de atmosfera apăsătoare a cartierului, căzut pradă islamismului năvălitor. Se impunea să vedem cum stăm. Să facem, atât cât era cu putinţă, o analiză obiectivă a situaţiei. Reieşea că degradarea continuase, târâş-grăpiş, ca şi până acum, dar cu ceva mai multă vigoare şi nervozitate de la instalarea emirului poreclit Flicha şi a imamului supranumit Chiorul. Indicele violenţei crescuse cu câteva puncte, dar nu e război civil; există răniţi, dar nu şi morţi; s-au înregistrat o mulţime de ameninţări cu moartea, dar niciuna căreia să i se fi dat curs; dacă pentru comerciantul musulman impozitul jihadului a crescut, racketul, în schimb, a scăzut; pentru nemusulmani confuzia e totală, se jură că nu mai au cu ce

să facă faţă cererii, ameninţă că se vor muta, că se vor duce la fisc, că vor ocupa comisariatul de poliţie; mai mulţi băieţi au abandonat şcoala în favoarea moscheii, mai multe fete au adoptat vălul, unele s-au închis în casă, unii bărbaţi epuizaţi de predici şi-au pus scufie pe cap şi *keffieh* pe umeri şi au început să ţină la rândul lor predici, cei din urmă stâlpi de cafenea s-au dat abil pe brazdă şi au adoptat mătăniile, dealerii de la poarta sud au dispărut, dar nimic nu spune că au şi murit, poate c-au emigrat, se ascund, se vor întoarce. Per ansamblu, structura socială a evoluat fără rupturi bătătoare la ochi. Treizeci de mutări sunt de regretat în săptămâna care a trecut, dar ele au fost compensate de treizeci de sosiri, maghrebini, un malian, un pakistanez, un somalez, un sudanez, un cap-verdian şi un român. Populaţia a rămas stabilă ca număr, dar evantaiul ei etnic şi confesional s-a restrâns, într-o oarecare măsură. Noi *kapo* şi-au făcut apariţia, mai experimentaţi, în locul celor vechi, lăsaţi la vatră pe motiv de laxism şi de favoritism. Dar Com'Dad? am întrebat. Nu-i înţelegem strategia, menţine nivelul de vigilenţă 4, aşteaptă să vadă ce se întâmplă. Îşi face, totuşi, maratonul zilnic de două ori mai repede ca de obicei. Dar oamenii? Ce să facă, aşteaptă şi ei să vadă ce se întâmplă.

Nu era mult, dar m-a lăsat fără grai. Cum să opreşti mersul ăsta al lucrurilor? Privind dinspre Aïn Deb, totul părea simplu, vedeam cartierul smulgându-se din coşmar foarte repede, îmi spuneam că e de-ajuns ca oamenii să-şi vorbească şi să le spună totul copiilor. Plin de emoţie, mă vedeam depăşindu-mi timiditatea, suindu-mă pe capota unei maşini şi vorbindu-le despre fraternitate şi adevăr şi despre cât de bine va fi. Şi iată că trimişii imamului supranumit Chiorul sunt cei care au venit să-mi vorbească mie. Acesta a aflat prin iscoadele sale că părinţii mei fuseseră asasinaţi de către islamişti şi că am fost în sat ca să mă reculeg la mormintele lor, ţinea să mă binecuvânteze şi să-mi dezvăluie ce se întâmplase cu-adevărat. N-am stat pe gânduri şi am spus că mă voi duce să aud ce are să-mi spună. Îmi oferea ocazia să-l ucid în

locul prietenilor săi din Algeria, şi nu aveam s-o ratez. Când nimic nu mai este posibil, răzbunarea rămâne unicul recurs. Dar ce spun eu „recurs”: o datorie.

M-am dus în cartierul de case. Prietenii mi-au spus că a lui Rachel fusese cumpărată. Doare să-ţi vezi căminul ocupat de nişte străini. M-am apropiat cu mâinile la spate de parcă îmi făceam plimbarea de duminică. Oficial, nu mai aveam niciun motiv să bântui prin zonă. Casa era luminată de sus până jos. Perdele la ferestre, un câine care latră, un televizor care cântă, o bormaşină care şuieră, lovituri de ciocan, râsete de copii. În garajul cu uşa larg deschisă, cutii de carton şi piese de mobilier. Noii locatari se mutau, erau tocmai pe cale de a şterge urmele noastre şi de a şi le întipări pe-ale lor. Te doare să te vezi şters în felul acesta. Ştiu ei oare că în casa asta a avut loc o sinucidere? Nu cred, agenţii imobiliari nu au nimic de câştigat din a le spune clienţilor lor adevărul. Dacă cei de aici meşteresc atât de zgomotos este pentru că sunt fericiţi, deci nu ştiu nimic. Vor afla după ce se vor instala şi când vecinii vor începe să vină să-i înştiinţeze. Vor afla apoi că părinţii fostului proprietar au fost înjunghiaţi în satul lor din Algeria. Suficient cât să te treacă fiorii. Sper că nu vor fi foarte afectaţi, Rachel era un tip formidabil, cel mai bun cetăţean, n-a greşit niciodată faţă de cineva, fantoma lui nu va face rău nici măcar unei muşte. Înţeleg însă că moralul poate să aibă de suferit, casa aceasta, la fel ca a noastră de la Aïn Deb, ascunde un teribil secret cu privire la cea mai mare crimă a tuturor timpurilor, cu vremea ceva începe să transpire prin pereţi, să ţi se răsucească prin măruntaie, să-ţi deregleze minţile, să te facă s-o iei razna, să te consume la foc mărunt. Rachel a murit din cauza acestui ceva, şi toţi cei care se vor apropia de acest mister vor muri din cauza lui. Cât timp am stat în casa aceasta, n-a fost clipă în care să nu-mi pun întrebări, să nu mă vait, să nu tremur, să nu-mi fie frică, şi cu cât mă zbăteam mai tare, cu atât mai multe fantome vedeam făcându-şi apariţia la orizont, venind să mă fixeze cu orbitele lor găunoase. Iar când o luăm la fugă prin noapte,

horcăitul lor mă urmărea până ce lumina zilei îmi usca lacrimile.

M-am dus la cimitir aşa cum jurasem în sat că voi face. M-am aşezat pe mormântul lui Rachel şi am stat îndelung de vorbă cu el. Eram sigur că mă auzea. I-am spus: Salut, frăţioare, tu nu ştii, dar eu tocmai m-am întors de la Aïn Deb. M-am hotărât să mă duc graţie lui Ophélie, ea mi-a dat banii de călătorie. Mi-a zis: Rachel va fi foarte mulţumit să vadă că te interesezi de ai tăi. Vezi, nu sunt chiar atât de dezamăgitor şi mă îndrept pe zi ce trece. Toate bune acolo, cu excepţia vremii, dar este iarnă şi e normal să plouă şi vântul să fie ceva mai tăios. Oamenii sunt foarte drăguţi, m-au primit foarte bine, mai cu seamă Mimed, băiatul cizmarului. Nu l-ai cunoscut, s-a născut după plecarea ta în Franţa. Îţi aminteşti, poate, că atunci când ai venit în sat ca să mă iei şi să mă aduci aici, plângea ca un nebun văzând că plec, s-a luat de tine, te-a jignit. Astăzi e o mândreţe de tânăr care are o mulţime de copilaşi drăgălaşi. Nu le-am spus că ţi-ai pus capăt zilelor, erau atât de nerăbdători să afle veşti despre tine, încât n-am putut să-i opresc. Am procedat la fel ca tine, am mers şi m-am recules la mormântul părinţilor noştri. Mi-a plăcut să văd în ce pace se odihnesc. Nici cimitirul tău nu e rău, e frumos, liniştit, plin de flori, trec oameni, cântă păsări, îndrăgostiţii îşi şuşotesc la ureche. Eşti ca un rege, băftosule!… Mai vreau să-ţi spun şi că ţi-am citit jurnalul. Com'Dad mi l-a dat după moar… după ce şi-a terminat ancheta. Mi-a spus: Fratele tău a fost un tip extraordinar. Nu-mi spunea nimic nou, am ştiut asta dintotdeauna. Ce nebunie, povestea tatălui nostru, şi ce dramă pentru noi! Ne-am fi lipsit cu dragă inimă, nu-i aşa, de toată afacerea asta, iar tu ai fi aici lângă noi, lângă Ophélie, ar fi extraordinar. Mi s-a părut că ai fost prea aspru cu el, dar am stat mai bine să mă gândesc şi mi-am zis că aveai dreptate. Toate lucrurile despre care-am citit în jurnalul tău şi despre care-am aflat din cărţile tale mi-au dat fiori. M-au făcut să îmbătrânesc peste noapte. Aşa ceva se poate întâmpla oare din nou? Mi-am zis că e imposibil, dar când

văd ce fac islamiştii la noi şi prin alte părţi, îmi spun că dacă într-o zi vor fi la putere îi vor depăşi pe nazişti. Sunt mult prea plini de ură şi mult prea înfumuraţi ca să se mulţumească să ne gazeze. Mă întreb ce putem face ca să-i oprim, oamenii nu spun nimic, iar poliţia se mulţumeşte să observe de la distanţă. împreună cu prietenii mei, încercăm şi noi să ţinem atât cât putem piept, dar cine suntem noi, tinerii, oamenii se uită la noi cu mai multă neîncredere decât la islamişti. Mai voiam să-ţi spun şi că am decis să public jurnalul tău şi pe al meu, sper că eşti de acord şi că voi găsi un editor. După părerea mea, adevărul e adevăr şi trebuie să se ştie. Aşa cum spune poetul tău, Primo Levi, trebuie să le spunem totul copiilor, împreună cu prietenii mei, mă gândesc să creez un club pentru a le aduce la cunoştinţă ceea ce li se ascunde, trebuie să ştie, ei sunt cei care îi moştenesc pe părinţi, atât lucrurile bune, cât şi pe cele rele. Cu permisiunea ta, o s-o rog pe fosta ta profesoară, doamna Dominique G.H., să aranjeze toate textele astea ca într-o adevărată carte. Ţinea la tine, nu mă va refuza. Asta voiam să-ţi spun, frăţiorul meu drag. Prietenii te salută, la fel şi mătuşa Sakina. Unchiul Ali, bietul de el, aşa cum ştii, nu mai e în toate minţile. Te iubesc şi îţi sunt enorm de îndatorat. Voi reveni să te văd, până atunci odihneşte-te.

Niciodată n-am fost mai apropiaţi.

Apoi m-am dus să-l vizitez pe imam în pivniţa lui. Fusese transformată într-un bunker cu uşă blindată şi gură de aerisiere acoperită cu grilaj, pe care-l înconjuraseră cu un zid de *kapo*. Aceştia m-au controlat corporal şi m-au dus la el ca pe un prizonier de război. Iată-l, aşadar, în carne şi oase pe chiorul cel blestemat, în jur de cincizeci de ani, complet albit, cu o *gandura*[59] verde, un bluzon negru, o barbă până la buric şi o privire extrem de pătrunzătoare.

Stătea turceşte, cu spatele lipit de perete. În faţa lui, pe o masă joasă, instrumentele de lucru, Coranul, un vraf dz *fatwa* albe, aşteptând să fie completate, o ştampilă

[59] Gandura este o tunică largă fără mâneci şi fără glugă purtată tradiţional în Maghreb.

umedă şi un telefon-fax. Lângă el, emirul Flicha, un tânăr bărbos numai muşchi. Sub haină avea un pistol. Mânerul era anume lăsat să se vadă, pentru a-i face pe musafiri să se gândească de două ori. Imamul mi-a zis:

— Apropie-te, fiule, apropie-te, aşază-te în faţa mea. îl cunoşti pe mujahedinul şi Omar căruia tinerii ignoranţi din cartier îi spun Flicha. Vorbeşte, spune-mi cum îţi merge şi cum ai găsit Algeria noastră, acest tărâm al islamului supus martiriului de acest guvern nelegiuit.

I-am spus:

— Ce vrei de la mine?

— Nu-ţi vreau decât binele, fiule, al tău şi al preasfintei noastre credinţe. Când am aflat că părinţii tăi au fost asasinaţi cu atâta sălbăticie, te rog să mă crezi că m-a durut foarte mult. Şi m-am informat imediat de la fraţii noştri din Algeria care luptă pentru Allah şi religia lui.

— Nu ţi-am cerut să faci nimic.

— Am făcut-o pentru Allah şi pentru adevăr, este datoria mea de musulman şi de imam. Trebuie să ştii că părinţii tăi au fost asasinaţi de guvern, nu de luptătorii lui Allah. Este obiceiul acestui guvern să ucidă oameni nevinovaţi şi să ne pună nouă în cârcă crimele lui.

— Ei, voi, tot ăia.

— Nu, nu-i tot ăia. Dacă ar fi vorba de bravii noştri luptători, ţi-aş spune, fie că-ţi place, fie că nu, pentru că noi ne revendicăm jihadul în faţa întregii lumi. Ei sunt cei vinovaţi, trebuie să-ţi răzbuni părinţii, Allah insistă ca legea talionului să fie aplicată.

— Nu am nevoie nici de voi, nici de altcineva.

— E bine să fii mândru, dar acum ai nevoie de islam ca să-ţi întăreşti inima şi braţul.

— Nu am nevoie de nimic.

— E o impietate ceea ce spui, dar vei reflecta şi ni te vei alătura, îţi vom aduce alinarea morală de care ai nevoie şi te vom sprijini material, pe tine şi pe părinţii tăi adoptivi, şi le vom găsi şi o ocupaţie prietenilor tăi care umblă toată ziua aiurea nesocotind legile.

— Am impresia că nu auzi, imamule, nu am nevoie de

voi!

— Durerea şi mânia ţi-au tulburat minţile, însă şi Omar e aici, va veghea asupra ta, te va îndruma…

— E o ameninţare?

— Doar Allah pedepseşte, fiule, noi nu suntem decât nişte unelte în mâinile sale.

Voiam să mă ridic şi să plec, dar m-am răzgândit.

— Ia spune-mi, imamule, dacă am avea noi putere aici pe pământ, cu ce genocid am începe?

— Ce întrebare e asta?

— Am citit că există multe feluri de genocid în istorie, care ar fi cele pe care le-am adopta noi?

— Nu citeşti cărţile care trebuie, asta e rău. Noi avem cărţile noastre, ai să vezi, şi ele îţi vor spune că n-a existat vreodată genocid decât împotriva musulmanilor.

— Cu atât mai mult, care vor fi cele pe care le vom adopta noi pentru a echilibra balanţa?

— Islamul aduce pacea, fiule, nu războiul. Când vom fi la putere, oamenii vor fi fericiţi să se convertească la islam.

— Iar cei care resping această idee?

— Pe cei care îl resping pe Allah, şi Allah îi va respinge, nu există loc pentru ei nici pe pământ, nici în paradisul său.

— Îi vom ucide?

— Allah le va hotărî soarta.

— Dar el îi respinge!

— Îi va pedepsi fără părere de rău.

— Ne va cere să-i ucidem până la ultimul?

— Vom face ce ne va porunci el să facem.

— Ei, dar tocmai asta e, după mine, marea problemă: cum să ucizi şase miliarde de refuznici într-un răstimp rezonabil, înainte de-a apuca să se trezească şi să se răzvrătească?

— Baţi câmpii, fiule!

— Tu eşti imanul şi, ca un credincios ce mă aflu, am dreptul să-ţi pun orice întrebare poftesc.

— Desigur, dar ţi-am răspuns deja, atunci când Allah

ne va da puterea, ne va spune şi ce trebuie să facem şi cum anume să facem, ţi-am spus, noi nu suntem decât nişte unelte ale voinţei sale.

— Pot sugera anumite soluţii?

— Nu lui Allah!

— Trimişilor săi, care îi vor transmite.

— Te ascult.

— Eu văd lucrurile aşa: am putea să-i strângem pe toţi în nişte lagăre electrificate şi să-i gazăm imediat pe cei de prisos. Pe ceilalţi îi triem după meserie şi sex, şi îi punem să muncească până ce cad la pământ. Pe cei care trag chiulul îi gazăm. Ce zici, imamule?

— Cred că visezi.

— Nu visez, s-a întâmplat de-adevăratelea.

— Astea sunt metode barbare, Allah cere ca necredincioşii să fie ucişi potrivit ritului musulman.

— Imamule, nu răspunzi la ce te întreb eu. A carboniza o fată ca Nadia, a înjunghia patruzeci de ţărani dintr-un fund de ţară ca Aïn Deb şi a ucide şase miliarde de necredincioşi nu e deloc aceeaşi problemă. Improvizaţia şi meştereala nu sunt totuna cu industria. Când vei şti, dă-mi un semn, şi voi reveni să te văd. Salam asupra ta!

— Allah să te blesteme, fiu de căţea!

— Fac ceva pe tine, imamule, şi pe tine, emirule! Vreţi exterminare, o veţi avea! Prietenii mei şi cu mine nu vrem decât să halim nazişti şi bărboşi pe pâine, şi îi vom pofti la petrecere pe toţi tinerii din cartier.

— Ai căutat-o!

— Iar tu, m-ai găsit!

Acum, că războiul a fost declarat, voi face ce e mai greu: le voi spune totul prietenilor mei. Mă vor urî, mă vor izgoni, vor înnebuni, dar adevărul e adevăr şi trebuie cunoscut. O voi lua treptat, în etape, mult prea mult am suferit aflând totul deodată. Le voi spune cine a fost tatăl meu şi ce a făcut, iar mai târziu, când vor fi pregătiţi, le voi spune absolut totul despre incredibila maşină de exterminare nazistă, le voi împrumuta cărţile mele. Le voi spune că tata nu ne-a spus nimic şi că Rachel a murit

tocmai din pricina asta. Iar dacă mă vor întreba: „Iar tu, ce vei face?” le voi răspunde: „Voi spune adevărul, pretutindeni în lume. După aceea, vom vedea”.

Jurnalul lui Malrich
Februarie 1997

În august 1995, adică acum mai bine de şaisprezece luni, i-a scris Rachel ministrului algerian de externe şi încă nu a venit niciun răspuns! în orice caz, nu atâta timp cât am locuit eu în casa lui, şi nicăieri printre hârtiile sale nu am găsit vreo urmă a unei astfel de corespondenţe. La fel ca pe el, şi pe mine manipularea identităţii părinţilor noştri n-a încetat să mă irite. Cu ce ştiu acum, pentru mine e ca şi cum ar fi fost îngropaţi cu un număr matricol tatuat pe braţ. Plănuisem să trec să-i întreb pe noii locuitori ai casei dacă nu cumva a sosit între timp vreun răspuns, apoi mi-am zis că dacă un ministru nu răspunde în primele şaisprezece luni sunt puţine şanse să răspundă în cea de-a şaptesprezecea. Scrisoarea s-a rătăcit, mi-am zis, în ţara aceea totul sfârşeşte în mâna poliţiei, dar refuz să cred că o corespondenţă ministerială este tratată, la ei, la fel ca scrisorile oamenilor de rând; dimpotrivă, este trimisă prin curier pe motocicletă şi cu un avion special. M-am simţit obligat de demersul lui Rachel şi am trimis o scrisoare de revenire. Pentru orice eventualitate, cum se scrie la poliţie. Şi dacă tot m-am apucat, i-am scris şi ministrului nostru de interne, referitor la cartier şi la ce se întâmplă acolo. Nu serveşte la nimic, dar, aşa cum spune Rachel, ce trebuie făcut trebuie făcut. Iată copiile scrisorilor mele:

Domnule Ministru al Afacerilor Externe al Republicii Algeriene Democratice şi Populare.

La data de 16 august 1995, fratele meu, Rachid Helmut Schiller, v-a adresat o scrisoare recomandată prin care vă ruga să restabiliţi identitatea oficială a părinţilor noştri, asasinaţi la data de 24 aprilie 1994 de un grup armat neidentificat şi înmormântaţi de serviciile primăriei sub o identitate ce nu corespunde actualităţii. Nu aţi făcut-

o şi nu aţi găsit de cuviinţă nici să-i răspundeţi. Astăzi fratele meu este mort, şi eu, ultimul Schiller, îmi permit să insist. Ceva îmi spune că nu vă e foarte uşor să reveniţi asupra unei decizii, dar acesta nu e un motiv, pentru mine, să nu încerc imposibilul. Liniştiţi-vă, Domnule Ministru, după mine nu va mai veni nimeni să vă deranjeze. Nu vă doresc, dar dacă într-o zi ar veni cineva să vă anunţe că părinţii dvs. au fost asasinaţi de nişte necunoscuţi, după care au fost înmormântaţi sub o identitate falsă, ne-aţi înţelege păsul. Pentru moment, vă aflaţi de partea cea bună a puştii, şi nu vă interesează să aflaţi cine a murit, cine a dispărut şi cine suferă în tăcere.

Vă rog să primiţi, Domnule Ministru, deplina expresie a ruşinii mele de a fi, pe jumătate, compatriot cu Domnia Voastră.

A doua mea scrisoare spune aşa:

Domnule Ministru de Interne.

Dacă există cineva în ţara noastră care să ştie ce se întâmplă în ZUS-ul nostru, acela sunteţi dvs. Comisarul nostru, domnul Daddy; vă scrie cu siguranţă şi chiar mult mai des decât ar trebui, deoarece este foarte implicat, trăieşte alături de noi, se zbate cât poate şi ştim că suferă că nu-i stă în puteri să facă mai mult. Este un legalist, şi tocmai asta este problema lui. Islamiştii ne-au colonizat cartierul şi ne fac viaţa pe zi ce trece mai grea. Nu este încă un lagăr de exterminare, dar este deja un lagăr de concentrare, ein Konzentraţionlager, cum se spunea sub al Treilea Reich. Puţin câte puţin, uităm că trăim în Franţa, la doar jumătate de oră de Paris, capitala ei, şi descoperim că valorile pe care ea le proclamă în faţa întregii lumi nu sunt valabile, de fapt, decât în discursurile oficiale. Dar asta nu contează şi, în ciuda tuturor tarelor noastre, noi continuăm să credem în ele mai mult ca oricând. Tot ceea ce noi ne interzicem ca oameni şi cetăţeni francezi, islamiştii îşi permit, rejuzându-ne dreptul de a ne plânge deoarece, spun ei, Allah o cere, iar Allah e mai presus de tot şi de toate. În ritmul acesta, şi pentru că părinţii noştri sunt mult prea pioşi ca să deschidă ochii, iar copiii noştri, mult

prea naivi ca să vadă dincolo de lungimea nasului, cartierul nostru va fi foarte curând o republică islamică în toată regula. Va trebui, atunci, să porniţi un război împotriva lui dacă veţi vrea fie şi doar să-l faceţi să nu se extindă dincolo de graniţele lui actuale. Aflaţi că nu vă vom urma în acest război, vom emigra în masă sau ne vom lupta pentru propria noastră independenţă.

Nu aştept mare lucru de la dvs, cred, doar, că este bine să faci ceea ce trebuie făcut, şi iată c-o fac: vă scriu. Sunt sigur că îmi veţi răspunde fără greş şi neîntârziat, este o calitate recunoscută a administraţiei franceze pe care veţi ţine s-o confirmaţi. Îmi veţi spune ce înaltă apreciere daţi demersului meu cetăţenesc şi îmi veţi face o scurtă expunere a acţiunilor întreprinse de dvs şi de guvernul dvs pentru restabilirea republicii în cartierul nostru. Dacă aceştia sunt termenii misivei dvs, lucru de care sunt absolut sigur, vă rog să nu vă mai osteniţi s-o trimiteţi, pentru că ştiu foarte bine cu ce se mănâncă.

Vă rog să primiţi, Domnule Ministru, deplina expresie a mâniei mele cetăţeneşti de a fi umilul dvs administrat aflat sub jurisdicţie islamică.

Jurnalul lui Rachel
Februarie 1996
Auschwitz, sfârşitul călătoriei

Asta voiam, să-mi închei periplul la Auschwitz. Am ajuns dimineaţa devreme, ca să fiu singur, înainte de apariţia vizitatorilor. Avea să fie o zi foarte lungă. Lagărul e imens, acoperă peste patruzeci şi cinci de kilometri pătraţi, adică patru mii cinci sute de hectare. E un adevărat oraş, asemenea acelor oraşe de pe vremea capitalismului sălbatic, din acele ţări îndepărtate devenite dintr-odată bogate, care creşteau în mare viteză pornind de la o tabără iniţială, întinzându-se fie într-o parte, fie în alta, în funcţie de mersul descoperirilor şi al norocului; un oraş în acelaşi timp ordonat şi haotic, cu perimetrele lui clar delimitate, bulevardele imense, pieţele lui largi

capabile să descurajeze şi un maratonist, cu clădirile administrative lipsite de orice farmec, cu cartierele lui bogate şi casele lor extravagante, cu castelele lor fanteziste, biserica lui opulentă, cu zonele lui populare, reproducând la nesfârşit aceeaşi schemă amărâtă, cu teatrul lui rococo, cinematograful lui delirant, cabaretul lui şic, bordelurile lui de doi bani şi barurile mizerabile, cu depozitele, parcurile anemice şi maidanele lui revoltătoare, cu pieţele lui anarhice, terenurile lui de sport dând în vileag satul agonizând de plictiseală şi lipsă de activitate, cu cazărmile lui neliniştitoare şi pista lui de aterizare sumară flancată de un turn de control improvizat, dar care promite să devină un aeroport de capitala. Ne putem imagina, aceste oraşe cu creştere fulgerătoare aşa sunt, trepidante şi plictisitoare, promiţătoare şi lipsite de viitor, ele îi îmbogăţesc şi îi sărăcesc în egală măsură pe oameni şi fac, până la urmă, din mizerie şi violenţă hrana de zi cu zi a fiecăruia, fiind o dementă în căutarea consacrării. Există o viaţă strălucitoare, liberă şi ingenioasă, căreia îi place să se dea în spectacol, şi în spatele ei, în nesfârşitele favele de la periferie, o viaţă izolată, colcăitoare, infamă, anonimă, care moare uluitor de uşor, *pentr-un da sau un nu*. Aceste aglomerări spontane, care fac parte din logica sistemului totalitar care le-a inspirat, prosperă în baza unui mit şi tot de pe urma lui mor. Într-o bună zi, natura îşi reintră în drepturi, şi toate dispar în tăcere, măturate de aceeaşi absurditate care le-a făcut să apară. Nu aurul a favorizat dezvoltarea acestui oraş opresant, născut din cenuşa unui biet sat pierdut din inima bătrânei Polonii, şi nici petrolul, cafeaua, arborele de cauciuc sau esenţele rare, ci exterminarea industrială a acelor *Vernichtung Lebensunwerfen Lebens*, de preferinţă evrei sau ţigani, dar şi prizonieri de război, *elemente asociale* şi toţi *Minderwertige Leute* posibili. La drept vorbind, uzina aceea mergea cu orice, cazanul nu putea fi oprit doar din pricina unei întreruperi a liniei principale de aprovizionare. În iad, totul arde, vagabonzii de orice fel, trădătorii, opozanţii, rezistenţii. Auschwitz-ul

era cel mai vast, mai lugubru, mai ucigător şi mai nesăţios lagăr nazist. În numai patru ani, un milion trei sute de mii de bărbaţi, femei şi copii, nouăzeci la sută dintre ei evrei, au fost procesaţi în cuptoarele sale, ceea ce înseamnă o frumoasă medie de o mie de suflete pe zi. Un întreg sat care dispare de pe hartă, casă după casă, familie după familie, între răsăritul şi apusul soarelui.

Era încă întuneric, îngrozitor de frig, cădea o zăpadă murdară, iar dinspre est biciuia cel mai pătrunzător vânt. Dacă doream să mă pedepsesc cât mai aspru întorcându-mă la locul crimei comise de tatăl meu eram servit, dar încă departe de a fi cu adevărat mulţumit. Pentru deportatul care şosea cu *trenul morţii*, multe alte lucruri făceau că momentul să fie infinit mai cumplit – oboseala mai multor zile îndurate stând în picioare în nişte vagoane de vite înţesate, foamea, setea, murdăria, spaima, tortura *selecţiei*, fanfara bubuind la maximum, ordinele nemiloase, lătratul câinilor, brutalitatea soldaţilor, umilinţa dezbrăcării în aer liber, a raderii părului de pe cap şi a tatuării numărului matricol pe braţ şi, mai ales, senzaţia strivitoare că o colosală aberaţie avusese loc pe pământ: sfârşitul umanităţii, trădată de Dumnezeu însuşi. În momentul când pătrundeau în lagăr, mai erau ei oare nişte oameni? Dacă aş fi debarcat aici dintr-un luxos autocar cu turişti, într-o frumoasă zi de primăvară, ar fi fost indecent, eu nu sunt oricine, sunt Helmut Schiller, fiul ofiţerului SS Hans Schiller, iar în locul acesta tatăl meu îşi are partea lui din cei un milion trei sute de mii de morţi, gazaţi cei mai mulţi, doborâţi cu un glonţ, cei mai norocoşi. Nu aveam decât această alegere, să sosesc fie asemenea tatălui meu, într-o maşină încălzită, tihnit, sâcâit cel mult de vreo problemă tehnică, fie ca un deportat, îngrozit, înfometat, rebegit, ud ca o o cârpă de şters pe jos, singur ca nimeni altul pe lume, strivit de întreaga maşinaţiune şi neştiind ce i se reproşează lui anume. Nu supralicitam din masochism sau ca să mă joc, voiam să mă apropii cât mai mult de realitatea deportatului şi să văd până unde mersese tatăl meu. Ştiu, această afacere depăşeşte

capacitatea de înţelegere, nimeni şi nimic nu m-ar fi putut ajuta să mă apropii fie şi cu o milionime de milimetru. Eu sunt liber, am venit din proprie voinţă şi voi pleca din proprie voinţă atunci când voi aveau eu chef, sunt pe picioarele mele, părul şi dinţii îmi sunt la locul lor, actele, în buzunar, şi dacă nu survine un accident, o crimă, o boală fatală sau o sinucidere într-un moment de dementă, ştiu că voi fi viu şi mâine, şi poimâine, şi răspoimâine, şi tot aşa până la sfârşitul vieţii. Nu pot să mă prefac că sunt deportat, cobai de laborator sau *Sonderkommando*, nu pot să mă transform în călău sau în /capo, nu pot decât să mă transpun în gândurile tatii, să-mi potrivesc paşii cu ai lui şi să încerc să-l urmez pe înfiorătorul său drum; nu pot decât să-l mimez pe cel deportat şi să încerc să simt chinurile care-l încearcă în vreme ce moartea, cea mai misterioasă şi mai înjositoare dintre morţi, se năpusteşte asupra lui. Nu pot să fac nimic. Dar sunt aici, trebuia să fiu, şi trebuie să merg până la capăt.

Am urmat şinele *trenului morţii* care vin de la gara evreilor, *Judenrampe*. În faţă, departe, barând orizontul, se află acea construcţie a cărei fotografie apare în toate cărţile, o clădire lungă şi roşiatică, joasă, având la mijloc, deasupra intrării, un turn de pază pătrat cu acoperiş de ţiglă. Este lagărul Auschwitz II, *Konzentrotions lagerul* Auschwitz-Birkenau. După ce treci de poartă, vezi barăcile perfect aliniate la infinit, Lagerul pentru bărbaţi de o parte a marii alei, cel pentru femei de cealaltă parte, şi peste tot miradoare, sârmă ghimpată, garduri electrificate. Nu încape îndoială, aici a fost iadul, nu cu multă vreme în urmă, toate se află încă la locul lor, totul e cenuşă şi singurătate aşa cum a fost înainte. Aici, la Birkenau, Răul şi-a atins apogeul. În faţă, la est, lagărul Auschwitz I, cu celebrul slogan din fier forjat atârnat ca o coroană deasupra porţii de intrare: *Arbeit Macht Frei*, Munca eliberează. În interiorul incintei, într-o zonă cândva puternic securizată, giganticele uzine de armament Krupp Union, uzinele DAW, Deutsche Ausr Ostungswerke, atelierele trupelor SS, farmacia generală şi blocurile care

adăposteau serviciile spitaliceşti, *Häftlingskrankenbau*, prescurtat HKB, pentru soldaţi şi *muncitori*. Ceva mai spre nord, la trei kilometri, lagărul Auschwitz III, Monowitz. Enormele clădiri cenuşii pe care le poţi zări înecate în ceată sunt cele pe care le ocupa firma IG Farben, specializată în gaz de exterminare, îngrăşăminte şi detergenţi. Trebuie să-ţi pui la bătaie imaginaţia, clădirile acelea nu mai există, au fost bombardate în ’44, după care au fost demolate. Urmele lor pot fi văzute pe sol. Tot în acest loc, *Buno*, dar într-un alt complex, şi el bombardat şi demolat, se producea cauciucul sintetic, vital pentru armata Reich-ului. Zece mii de deţinuţi munceau aici într-un ritm infernal. Cred că nu a scăpat niciunul cu viaţă, ştiau prea multe lucruri, secrete de fabricaţie, fuseseră prea aproape de experimente militare foarte avansate pentru vremea aceea. Ultimii *muncitori* au fost masacraţi în grabă în momentul în care armata sovietică a intrat în Polonia, iar una dintre unităţile ei gonea nebuneşte spre lagăr în speranţa de a ajunge acolo înainte ca totul să fie distrus sau mutat.

Am intrat în lagărul de la Birkenau şi m-am lăsat călăuzit de instinct. Mă străduiam să uit ce ştiam, voiam să aflu ce simte cineva când intră în lagăr pentru prima oară, cu mintea plină de faima lui monstruoasă. Era greu, imposibil, ştiam prea multe, studiasem atât de amănunţit acest loc, încât puteam să mă orientez prin el cu ochii închişi, aveam planul în cap. Aş fi putut să merg asemenea unui bun soldat care îşi urmează rutina zilnică, deplasându-se dintr-un punct în altul cu grijă de a executa ordinele întocmai şi la timp. Să-l urmăresc pas cu pas şi să-mi dau ca şi el toată silinţa, vitejeşte, zgribulit într-o grea manta antivânt: să duc un bolnav de la infirmerie la locul de muncă, să târăsc o epavă umană la Bunker, I s-au II, unde erau gazaţi evreii francezi, să adun rapoartele zilnice de activitate din cele patru complexe ultramoderne, în acelaşi timp camere de gazare şi crematorii, ale căror planuri fuseseră concepute, zice-se, de însuşi Himmler, faimoasele K II, III, IV şi V, adevărate bijuterii în materie

de exterminare, şi să le duc în pas alergător la biroul de comandă din clădirea administrativă a trupelor SS, să-mi îngădui apoi un ocol-fulger pe la bordelul pentru /capo ca să văd dacă au apărut ceva prospături, sau, măruntă curiozitate bolnăvicioasă, să arunc o privire prin vitraliul clinicii experimentale a profesorului Karl Clauberg sau a celei a sinistrului doctor Josef Mengele, acest Frankestein al gemenilor monozigoţi, sau să dau o raită pe la laboratorul în care chimişti precum tatăl meu, care, cu gradul lui de căpitan, ocupa cu siguranţă postul de director, preparau poţiunea lor magică sau granulele lor împotriva *păduchilor*; într-un cuvânt, peste tot, mai puţin prin preajma mult prea sinistrului Block 11, în care nişte dementi cum nu mai văzuse pământul experimentau nişte torturi şi nişte metode de execuţie greu de îndurat chiar şi pentru un loc precum Auschwitz. Puteam, de asemenea, să pornesc din piaţeta unde erau strânşi, în zori, deţinuţii şi să conduc fără ezitare un grup sau altul până la locul în care îşi desfăşurau muncă silnică.

Învăţasem să-mi urmăresc tatăl cu gândul, eram capabil să străbat Lagerul ca şi cum aş fi crescut în el. Avusesem în vedere fiecare detaliu al unei zile. Tata era un om al ordinii, precis ca un metronom, întreaga viaţă îşi păstrase obiceiul de a cronometra absolut totul. Viaţa noastră la Aïn Deb aşa era, reglată după ceasul lui. În vreme ce prietenii mei se puteau baza doar pe soare şi pe propriul lor chef pentru a se deplasa dintr-un loc în altul, eu trebuia să-mi aştept sfertul de oră de libertate muşcând zăbala, cu ochii ţintă pe acul cel mare al ceasului.

Iată-mă ajuns în faţa complexelor K. Tatăl meu trebuie că va fi urmărit ridicarea blocului K IV şi probabil l-a inaugurat. Dar de ce acesta anume? Chestiune de dată. Tatăl meu s-a aflat în post la Auschwitz-Birkenau între ianuarie şi iulie ’43. Or, construirea complexelor a început în primele luni ale lui ’42 şi s-a încheiat la sfârşitul lui ’43. Îmi închipui că la sosirea sa, primele două erau deja operaţionale, al treilea intra în faza de testare şi de dare în folosinţă, în vreme ce pentru ultimul lucrările nu

depăşiseră stadiul terasamentelor. De fapt, ştiam foarte exact, citisem nenumărate cărti şi mărturii ale supravieţuitorilor, eram la zi cu documentarea. Tot din raţiuni de cronologie pot să afirm cu deplină certitudine că tata se afla la ordinele primului comandant al lagărului de la Auschwitz, lugubrul SS Obersturmbannführer Rudolf HOB, pe care Aliaţii îl vor dibui mai târziu prin Bavaria, unde se ascunsese sub o identitate falsă; va fi condamnat de un tribunal polonez în ’47 şi spânzurat în faţa unui *Krema* din îndrăgitul său Auschwitz. La jumătatea verii lui ’43, în momentul când tatăl meu ajungea la noul său post, Buchenwald, va fi înlocuit de Arthur Liebehenschel şi de Richard Baer. Primul va fi arestat şi executat în ’48, în acelaşi timp cu sinistra comandantă a Lagerului de femei de la Birkenau, Maria Mandel, şi cu adjuncta acesteia, frumoasa şi înspăimântătoarea Irma Grese, pe care tata probabil c-o va fi agăţat între două şedinţe de crematoriu. În ceea ce-l priveşte pe Richard Baer, acesta, condamnat la închisoare pe viaţa, va muri în închisoare în 1963. Absolut sinistrul Josef Mengele, supranumit Îngerul Morţii, va profita de tot ce se oferea, de reţeaua franciscană din Italia pentru a spăla nestingherit puţină, de aerul bun al Argentinei lui Peron, de Paraguay şi de Brazilia, pentru a-şi fructifica partea ce-i revenea din imensa avere a familiei Mengele ducând un trai de huzur. Va fi răposat de moarte bună în 1979, la şaizeci şi opt de ani, undeva în Bolivia, nu se ştie precis unde, lăsând în urmă mitul unui supraom pe care moartea nu-l putea atinge. Fiul său, un superb *golden boy* din New York, întrebat fiind: „De ce nu se predă tatăl dumneavoastră?”, a răspuns: „Nu-i treaba mea, el trebuie să decidă”. Eu, dacă aş fi fost fiul lui, l-aş fi denunţat înainte de a fi fost întrebat, iar în calitate de victimă aş fi cerut să depun mărturie în procesul lui.

Şi cu cât înaintam în această hoinăreală a mea, pe care o voiam instinctivă pentru a putea să pătrund cât mai adânc misterul, cu atât în mintea mea se derula implacabilul proces care reglementa aproape la secundă funcţionarea lagărului. Eram prizonierul a ceea ce ştiam.

Mă mişcam prin cărţile mele, prin fişele mele tehnice, dar nu aşa se petreceau lucrurile în realitate, sau nu doar aşa. În spatele logicii reci a mecanismului se afla misterul inflexibil al morţii care apăsa asupra întregului lagăr, se aflau legile monstruos de nedrepte ale hazardului care, aici mai mult ca oriunde, îl însoţea clipă de clipă pe deţinut, ţinându-l sub observaţie, făcând ca alegerea pentru o anumită corvoadă sau pentru o anumită pedeapsă să se abată, încă o dată, asupra lui, că boala să-l lovească mai degrabă pe el decât pe altul, asta însemnând moartea imediată; se afla acea magie a lucrurilor care făcea ca incidente absolut anodine, apărute în chip marginal, să se înlănţuiască deodată luând chipul unei mari catastrofe care ajungea să blocheze măreaţa şi inalterabila maşină, înnebunindu-i pe stăpâni, umilindu-i până la vârful ierarhiei, şi declanşând, drept replică, îngrozitoare mânii, acte gratuite, pedepse în lanţ; şi zile şi săptămâni întregi de privaţiuni; se afla misterul timpului care se întinde la infinit, nimicindu-i deportatului orice voinţă, orice speranţă, orice regret chiar, după care se contracta brusc, strangulându-i lumea, precipitând în orice mişcare, sufocând fără milă fiecare minut, care devenea astfel mai greu, fiecare secundă, care devenea astfel mai nesigură; şi se mai aflau vremea cu capriciile şi caznele ei, zvonurile cu accesele lor de febră, se aflau promiscuitatea şi ruşinea ce-o însoţea, şi reacţiile ei epidermice, se aflau foamea, veşnică, delirantă, şi mirosurile care întorc stomacul pe dos, se afla teribila pierdere a conştiinţei morale care îl transforma pe deportat în cel mai aprig duşman al deportatului, *fiecare ajungând să încheie o alianţă cu foamea*, cu *instinctul de conservare şi cu nebunia*, şi se mai aflau toate acele mărunţişuri ale vieţii de zi cu zi care în orice moment puteau să ia o întorsătură tragică; Doamne, ce dramă poate să însemne o gheată furată sau o bonetă pierdută iarna, o privire în plus în direcţia unui ofiţer, o clipă de neatenţie, o gamelă care se crapă, o entorsă la picior, o dizenterie, o durere de şale, o rană care începe să se infecteze; se afla acea încordare

epuizantă de a te arăta tot timpul capabil de muncă şi de a nu trezi nicio clipă vreo suspiciune; se află acel maelstrom pe care-l purtai în cap douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, acea nelinişte purulentă, acele întrebări fără sfârşit, exaltări morbide, spaime copilăreşti, nevoi torturante, vise imposibile, amintiri fugare din altă viaţă, dintr-o lume în care se pare că exista soare, în care ziua şi noaptea sunt un dar pe care-l împărţi cu alţii. O nimica toată te putea duce la moarte, o nimica toată putea face ca viaţa să devină de nesuportat, totul era hazard, totul era sortit eşecului, tristeţii şi putreziciunii. Ajungeai, probabil, să speri că măreaţa şi inalterabila maşină să continue să meargă la fel de bine. Ajungeai, poate, chiar să i te rogi lui Dumnezeu să uite de noi şi să vegheze ca nimic să nu vină să perturbe Fiară. Să-şi ia morţii ei, să se îndoape cu ei, şi să ne lase pe noi în pace. Când toate lucrurile merg strună, poţi fura câteva clipe de odihnă. Când toate lucrurile îşi urmează cursul, poţi aştepta să-ţi vină ceasul şi să mori în tihnă.

Şi eu am mintea plină de mistere. Există unul care mă torturează, mă gândesc în permanenţă la el, este misterul supravieţuitorului, al celui care a scăpat. Dumnezeule, cum să mai trăieşti după lagăr? Există o viaţă după Auschwitz? Dintre toate mărturiile pe care le-am citit, mgi-ales cele care fuseseră culese la cald, dacă pot spune aşa, în momentul eliberării din lagăre şi în timpul celor dintâi-rocese intentate criminalilor, nu există niciuna caressa. exprime ură, mânie, care să ceară răzbunare. N-am înţeles cum aşa ceva e posibil şi nu înţeleg nici acum. E un mister pentru mine. Acele femei şi acei bărbaţi nu făceau decât să povestească, răspundeau calm, timid, la întrebările anchetatorilor şi ale judecătorilor. „Mă numesc X, am ajuns în lagăr în ziua cutare, luna cutare, anul cutare… am fost repartizat la atelierul de confecţii… da, ştiam că erau gazaţi deţinuţi… da, am fost bătut de /capo… da, am asistat la pedepse… într-o zi am fost adunaţi ca să asistăm la executarea a cinci deţinuţi acuzaţi că furaseră un cupon de pânză… în altă zi, colegul nostru Y s-a aruncat

în gardul electrificat, ne-au snopit în bătaie că nu l-am oprit... Voia să se sinucidă, îl înţelegeam”. Dar dumneavoastră? „O, eu am avut noroc, am fost repartizată la Canada”. Spuneţi-ne ce înseamnă Canada. „Era un imens atelier aflat în afara Lagerului, în care erau triate efectele personale ale noilor deţinuţi, puneam banii într-o parte, bijuteriile în alta, iar din hainele triate făceam nişte baloţi pe care camioanele le transportau la gară. Era o muncă istovitoare, dar nu din cale afară... pentru cei care trudeau în noroi şi în frig, Canada era paradisul”. Am citit şi am recitit cărţile acestor fantome de pe lumea cealaltă ajunşi celebri, Charlotte Delbo, Elie Wiesel, Jorge Semprún, Primo Levi, şi nu am găsit nicio vorbă de ură, măcar umbra unei dorinţe de răzbunare ori vreo expresie, oricât de mică, a mâniei. N-au făcut decât să povestească viaţa de zi cu zi cu toate detaliile de care erau în stare, spunând, cu acea artă numai a lor, ce le-au văzut ochii, ce le-au auzit urechile, ce le-au mirosit nările, ce le-au atins mâinile, oboseala şi suferinţa pe care spinările şi picioarele lor au fost nevoite să le îndure. Au povestit aşa cum o cameră de luat vederi redă nişte imagini şi aşa cum un magnetofon redă nişte sunete. Vorbesc despre călăii lor spunând: „Cutare, ofiţerul X, a spus asta, a făcut aia, în cutare zi, la ora cutare”. Vorbesc despre tovarăşii lor spunând: „Cutare a spus asta, a făcut aia, într-o dimineaţă s-a dus şi nu l-am mai văzut”. De unde această distantă? Nu înţeleg. Unde este mânia? Unde e ura, unde e chemarea la răzbunare, unde e dorinţa de a călca totul în picioare, de a respinge umanitatea, de a-l nega pe Dumnezeu, de a fugi de tot şi de toate, de a nu mai aştepta nimic? Această experienţă nu poate fi comparată cu nicio alta, tot zgomotul de pe lume nu ar putea să acopere durerea care s-a înălţat din acest loc. Vorbim despre ea aşa, pur şi simplu, ca despre o zi fără lumină care s-ar fi abătut din întâmplare asupra lumii. Vorbim despre Răul absolut şi despre colosalele suferinţe pe care ni le-a pricinuit el. „Kuhn e smintit. Nu-I vede, în cuşeta de alături, pe Beppo, grecu care are douăzeci de ani şi

poimâine va merge la gazare şi, ştiind bine asta, stă întins, privind fix becul, fără să zică nimic şi fără să se mai gândească la nimic? Nu ştie Kuhn că data viitoare va fi rândul lui? Nu înţelege Kuhn că azi s-a săvârşit o infamie, pe care nicio rugăciune adresată cerului, nicio iertare, nici ispăşirea vinovaţilor, în sfârşit, nimic din ce stă în putinţa omului nu o va putea şterge vreodată? Dacă aş fi Dumnezeu, aş scuipa rugăciunea lui Kuhn". Asta e toată mânia pe care am găsit-o în cartea lui Primo Levi *Mai este oare acesta un* om?[60]. El constată că nimic, nici rugăciunile, nici iertarea, nici ispăşirea nu pot să îndrepte ceva, şi se opreşte acolo. Nu înţeleg. În felul meu, şi eu sunt un supravieţuitor, un scăpat de la exterminare, dar nu găsesc suficiente cuvinte, nu am suficientă forţă ca să-mi strig mânia, ruşinea, ura, şi ştiu că nimic nu va putea să potolească dorinţa de răzbunare pe care o simt în mine. Să descoperi că eşti fiul unui călău e mai rău decât să fi fost călău tu însuţi. Călăul îşi are justificările lui, se refugiază în spatele unor vorbe, poate să nege, poate să se dea mare, poate să-şi revendice crima, dar ce spun eu „crima", datoria, şi să braveze spânzurătoarea, poate să se ascundă în spatele ordinelor primite, poate să fugă, să-şi schimbe identitatea, să-şi construiască noi justificări, poate să se îndrepte, poate să facă orice. Dar fiul călăului, ce altceva poate să facă decât să numere crimele tatălui său şi să-şi poarte toată viaţa povara? Mi-e scârbă de tatăl meu, mi-e scârbă de-această tară, de-acest sistem care l-a croit în felul acesta, mi-e scârbă de omenire, mi-e scârbă de întregul pământ, mi-e scârbă de toate aceste personaje ilustre care au descris, rece, tot ce-a făcut tatăl meu, dar atât, de parcă ar fi efectuat o muncă oarecare, de parcă s-ar fi achitat de un job pentru care ar fi fost plătit, l-au prădat de umanitatea pe care mai putea, încă, s-o aibă şi l-au zugrăvit ca pe un automat imbecil executând orbeşte ordinele Führerului său, îi urăsc că l-au cruţat, că nu-l urăsc aşa cum trebuie urât un tiran, că nu l-au insultat, îi urăsc pentru distanţa lor, pentru măsura lor. Tatăl meu

[60] Primo Levi, op. cit., p. 212.

ştia ce făcea, îl cunosc foarte bine, era un om de încredere, care îşi făcea datoria, merită toată mânia din lume. *Hans Schiller*; *eşti un derbedeu, cel mai rău dintre asasini, te detest, te urăsc, vreau ca numele tău să dispară definitiv, vreau să arzi în iad până la sfârşitul veacurilor şi toţi cei pe care i-ai gazat să vină să te scuipe în faţă*! *Nu aveai dreptul să trăieşti, nu aveai dreptul să ne dai viaţa, nu am nevoie de viaţa asta, este un coşmar, o ruşine pe care nimic nu o poate şterge. Nu aveai dreptul să fugi, tată. Trebuie să iau totul asupra mea, voi plăti pentru tine, tată. Hans Schiller, fii blestemat*! M-am aşezat şi, asemenea unui deportat care a văzut prea multe de-a lungul zilei sale, am plâns cu lacrimi secate.

Ninsoarea a încetat. S-a oprit şi vântul. Iar frigul e mai puţin muşcător. Un soare abia vizibil trimite un pic de căldură. Nu mai mult de un grad, poate, dar pe care eu l-am simţit ca pe o adiere a vieţii. Am ieşit din prostraţia în care căzusem. Mă dureau toate. M-am întins ca să mă dezmorţesc şi mi-am reluat hoinăreala prin lagăr. Voiam să mă întorc la gară, până la urmă e locul cel mai important din tot lagărul, cel mai crâncen, aici se decide totul. Aici este locul în care femeile, bărbaţii şi copiii, terorizaţi, şi pruncii dormind în excrementele lor, ajung la capăt. Încă mai sunt îmbrăcaţi de oraş, încă mai ţin în mână o valiză, o paporniţă, o servietă, o jucărie, femeile încă îşi mai poartă bebeluşii în braţe, încă îi mai strâng la piept, îi mângâie pe obraz cu vârfurile degetelor, îi apără de frig sau de soare, încă mai au asupra lor acte, ceasuri, bijuterii, bani în buzunare. Iar steaua aceea galbenă de la reverul hainei îi face, ce-i drept, să le fie ruşine, dar ea nu spune decât că sunt evrei; poţi să nu-i îndrăgeşti pe evrei, nu-i nimic, nimeni nu e obligat să iubească pe toată lumea. Alţii îşi poartă ruşinea pe faţă, ţiganii, cei închişi la culoare, dar şi bolnavii, cu tenul lor de ceară şi glasul lor stins, sau bătrânii, pe care îţi face rău să-i vezi atât de departe de ultimele lor obişnuinţe, ca să nu mai vorbim de copiii care nu pot nici să se facă mai mari decât sunt sau să se mascheze în adulţi, nici să înţeleagă ce se petrece în jurul

lor, chinurile la care sunt supuşi părinţii lor. Însă această gară nu seamănă cu nicio alta de pe pământ. Iar această stea nu seamănă cu nicio alta din cer. Aici, pe *Judenrampe*, pe terenul viran de lângă gară, vor fi triaţi, separaţi, înregistraţi, marcaţi, îmbrăcaţi în ocnaşi, aliniaţi, aşteptând că undeva, cineva, un *Deus ex machina* copleşit de griji colosale, unul dintre *Bonzen*, să dea ordinul de marş. Durează ore, şi fiecare minut este infinit. Pentru bătrâni, bolnavi şi copii, aici se termină totul. Nu va mai există altă zi pentru ei. N-o ştiu, unii bănuiesc ceva, dar ceea ce nu s-a întâmplat, ceea ce nu vezi cu ochii tăi rămâne o simplă ipoteză, viaţa este încă posibilă: poarta camerei de gazare e deja deschisă pentru ei, iar *Sonderkommandos* îi aşteaptă deja cu arma la picior, vreau să spun cu acea roabă duhnind a hoit şi cu acel mutism mineral care îi ajută să-şi uite decăderea. În câteva ceasuri, îşi vor lua zborul sub formă de fum spre cerul lui Dumnezeu, al acelui Dumnezeu surd, orb şi intolerant la care se roagă din prima lor zi. Cum să crezi într-un astfel de Dumnezeu? Un animal, o pisică, un şoarece, un şarpe rece ca gheaţa oferă mult mai multă căldură umanităţii, sunt nişte vieţi care vin să se mângâie de alte vieţi. Pentru bărbaţii şi femeile încă în stare de muncă, aici începe totul. Aici îşi pierd o dată pentru totdeauna autonomia, demnitatea, amintirile, umanitatea. Totul. În clipa aceasta devin nişte *deportaţi*, nişte *Abgewanderte*. Moartea va fi o formalitate pentru mai târziu, după ce vor fi plătit preţul propriei morţi printr-o muncă utilă şi cinstită.

Stătea în picioare la intrarea în Birkenau. O bătrânică micuţă, cu picioarele uşor arcuite, ţinându-şi geantă pe mână şi având pe cap o pălăriuţă caraghioasă. Haina îi era lustruită, fusese îndelung purtată. Era singură. Se uita ţintă la ceva din faţa picioarelor şi nu se mişca. Ai fi putut-o lua drept o menajeră aşteptând răbdătoare primul autobuz de dimineaţă într-o periferie lividă bătută de vânt. S-a uitat spre dreapta, spre stânga, apoi s-a întors şi a privit îndelung linia de tren care se pierde la orizont, platformă care o flanchează pe ambele părţi, cerul înfofolit

în norii lui imenşi, după care s-a întors concentrându-şi privirea asupra clădirii şi a turnului ei de pază. A cercetat totul în amănunt. Am simţit că în ea strigă ceva, stătea crispată în faţa graniţei pe care o treceai pentru a muri. A prins curaj şi a păşit sub portal, iar aici s-a oprit brusc, cred că până şi respiraţia i s-a oprit. Capul i se rotea în toate direcţiile, ca şi cum ar fi fost acţionat de un mecanism dereglat. Era toată numai spaimă, adevărata mare spaimă de Auschwitz. Eram fascinat de acest balet straniu şi vrednic de milă, din acest teatru al hidoşeniilor, pe o vreme ca asta, care nu lasa loc decât tristeţii şi tăcerii. Am înţeles că îşi scotocea prin memorie, căutând diferite semne, repere. Amintiri. Cugetă. Aş spune că simţea lucrurile din interior, Răul şi misterele lui risipite în timp, în mintea ei, era ca un animal care din instinct simte vibraţiile unor cataclisme îndepărtate, şi intră în panică. Ea însă nu se mişca, nu se mai mişca, părea că ar fi putut să rămână aşa pentru totdeauna, aşteptând. La un moment dat, a fost străbătută de un fior şi, hotărâtă, parcă, să-şi înfrunte zbuciumul, a intrat în lagăr, a făcut un pas şi s-a oprit iar. A aruncat o privire asupra locului, după care a luat-o spre dreapta, înaintând cu paşi mărunţi şi cu capul plecat. Intrase în altă lume, în acea lume pe care o cunosc atât de bine pe hârtie, încât aş putea să-i călăuzesc paşii, anticipându-i fiecare reacţie. Înţelesesem că stătuse în acest loc blestemat. Nu ştiu de ce, dar am văzut în ea o stea pe cerul meu negru. M-am luat după ea.

A intrat în Lagerul femeilor. S-a oprit, a scos o batistă din geantă, a mototolit-o, şi-a şters ochii cu ea şi a dus-o la nas. A înaintat, a citit numărul primei barăci, apoi pe următorul, şi tot aşa. Începuse să meargă mai repede, cu paşi mici şi sacadaţi, numărul pe care îl căuta se afla ceva mai departe. La un moment dat s-a oprit, s-a uitat îndelung la baraca din dreapta, apoi a păşit spre intrare, a urcat cele trei trepte şi a întins mâna spre mânerul uşii, l-a rotit într-o parte şi în cealaltă. Uşa era încuiată. N-a insistat. S-a aşezat pe prima treaptă. Mă uitam la ea. Nu făcea nimic, nu se mişca. Era pierdută în propria ei minte, în cel mai

întunecat ungher. Am simţit o imensă afecţiune pentru femeia aceasta. Părea atât de fragilă, atât de singură.

M-am ghemuit într-un colţ ca s-o observ. Cu capul plecat într-o parte, se juca cu batista, o împăturea pe genunchi, o netezea la loc, o rula, o derula la loc. Cât de departe e cu gândul, mi-am spus. După o jumătate de oră s-a ridicat, a oftat şi a luat-o spre est, către camerele de gazare şi crematorii. Era plin de lume. Vizitatori. Un grup de tineri, liceeni, şi un grup de bătrâni. Fiecare cu urechile ciulite la ghidul său. Tinerii făceau poze cuprinşi de o adevărată bulimie, şoptindu-şi la repezeală diverse lucruri la ureche. Ar fi vrut, fireşte, să strige, să pună adevărate întrebări, dar în locul ăsta vorbitul n-a fost niciodată în firea lucrurilor, veneai aici ca să fii gazat, ca să fii făcut fum, ştiau asta. Bătrânii nu spuneau nimic şi nu se mişcau. Bătrânica mea s-a alăturat acestui grup. l-a şoptit două cuvinte vecinului său, care şi-a petrecut braţul pe după umerii ei şi s-a aplecat s-o sărute pe frunte. Un gest prietenesc. M-am amestecat printre ei. Ghidul vorbea, explica. Nu mi-a plăcut vocea lui. Tonul nu era cel potrivit. Ce mă deranja era că nu depăşea buchea cărţilor, că nu ieşea din fişele lui tehnice, că nu făcea decât să descrie un proces. Nu asta înseamnă Exterminarea! Nu numai asta. Nu se reduce la ultimul act. Mai e şi restul, cel mai important, fără nume, răul din viaţa de zi cu zi cu care ne obişnuim atât de repede, cu care nu ne obişnuim niciodată, pe care această bătrânică l-a regăsit imediat în mintea ei, pe care eu îl caut cu disperare de luni de zile fără să fi izbutit să mă apropii măcar cu o milionime de milimetru de el. Am simţit asta încă de la început: nu voi putea să-mi cunosc tatăl şi să mă regăsesc pe mine însumi decât dacă voi merge până în adâncul lucrurilor, până în inima Maşinaţiunii. Or, nicio cunoaştere, nicio înţelegere, nicio sensibilitate, nicio imaginaţie nu pot ajunge până la ceea ce experienţa Exterminării a gravat în mintea deportaţilor, iar ei, supravieţuitorii, cei care au scăpat, nu au niciun mijloc de-a ne transmite. Tatăl meu va rămâne o enigmă, iar durerea mea nu va lua niciodată sfârşit.

Grupul şi-a reluat drumul. Am făcut în aşa fel încât să ajung alături de bătrânica mea. Am intrat în vorbă cu ea. Vorbea o engleză cu un puternic accent de Europa Centrală, pe care nu reuşeam să-l localizez. Mi-a spus că era originară din Cehoslovacia, din Bratislava, şi că trăia la New York din ’48. Eu i-am spus că eram francez şi că locuiam la periferia Parisului. Când am simţit că între noi se stabilise o legătură, i-am spus: „Aţi fost internată la Birkenau?” A roşit şi mi-a spus:

„— O, nu, nu eu, sora mea Nina, eu am fost la Buchenwald… împreună cu părinţii mei.

— Aha!… Sora dumneavoastră… a murit aici?

— Da. Am aflat de la o prietenă care se afla împreună cu ea aici, la Birkenau… A murit şi ea, anul trecut.

— Aha!…

— Fuseseră colege de liceu la Bratislava. Într-o zi, nu s-au mai întors acasă, iar puţin după aceea au venit să ne ia… pe toţi, toată familia.

— Aha!…

— Dumneavoastră?

— O, eu… eu…

— O rudă?

— Da… tata… şi el a fost la Birkenau, şi în alte lagăre… a scăpat printr-o minune. Nu ştiam, nu mi-a spus niciodată… am aflat recent… din întâmplare… după ce-a decedat.

— Înţeleg… Nu trebuie să-i purtaţi pică, astfel de lucruri nu pot fi spuse copiilor. Credeţi-mă, este foarte greu să vorbeşti despre asta, chiar şi cu cei care au trecut pe aici”.

Drumurile noastre s-au despărţit la întretăierea celor două alei. Grupul din care făcea ea parte se îndrepta spre autocar, iar eu trebuia să-mi duc periplul până la capăt. Exact când se urca în autocar, m-am apropiat brusc de ea, am prins-o uşor de cot şi i-am spus:

„— Vreau să vă cer iertare…

— Pentru ce, stimate domn?

— Eu… viaţa nu a fost deloc binevoitoare cu

dumneavoastră… cu sora dumneavoastră, cu părinţii dumneavoastră… mă simt responsabil”.

M-a privit cu frumoşii ei ochii de bătrână care a suferit mult, şi mi-a spus, prinzându-mi la rândul ei mâna:

„— Mulţumesc, fiule, mă impresionează foarte mult gestul tău, e pentru prima oară când cineva îmi cere iertare”.

M-am aplecat şi am sărutat-o pe frunte. Un gest de prietenie, un gest de fraternitate. Peste prăpastia care ne separă.

Întâlnirea asta m-a răvăşit cu totul. Femeia aceasta nu merita să o mint. Aveam îngrozitoarea senzaţie că-i furasem viaţa şi demnitatea. Mi-am spus însă şi că probabil doliul ei se încheiase şi că i-ar fi făcut rău să-i trezesc morţii. De fapt, nu mă minţisem decât pe mine însumi, ştiam asta, *nicio rugăciune adresată cerului*, *nicio iertare*, *nici ispăşirea vinovaţilor*, *în sfârşit*, *nimic din ce stă în puterea omului nu va putea şterge vreodată* ce-a fost. În locul ei, aş fi scuipat cererea ta de iertare, Helmut Schiller!

Venise vremea să plec. Nu aveam ce să fac aici, locul meu nu este aici. Nu ar fi trebuit să vin, l-am spurcat.

Jurnalul lui Malrich
Februarie 1997

Când s-a întors la Paris, în februarie 1996, Rachel s-a închis în casă şi n-a mai ieşit. Două luni mai târziu, la 24 aprilie, se sinucidea în propriul garaj. Aflasem că s-a întors prin Momo, iscoada şi informatorul nostru. Acesta îmi spusese: L-am zărit pe fratele tău pe lângă Prisunic, arată groaznic, are cumva SIDA? I-am răspuns: N-ai tu treabă, are probleme doar cu burgheza lui şi cu multinaţionala. Nu bănuiam nimic în acel moment, dar ştirea asta m-a pus pe gânduri, aşa că m-am dus să-i fac o vizită. M-am dat drept băiatul bun care trece şi el să vadă ce mai face fratele său. Mi s-a făcut rău când l-am văzut, arăta cadaveric, era adus de spate şi derutat ca un pensionar, el, care era atât de

frumos şi de elegant, întotdeauna în formă, mai organizat ca un PDG. Purta o pijama ciudată, în dungi, pe care nu i-o ştiam, şi era ras în cap ca un ocnaş, chilug. Casa era într-o dezordine de nedescris, murdară, duhnea, obloanele erau trase. O atmosferă de ocnă. S-a aşezat pe braţul fotoliului şi mi-a zis cu un glas ca un scheunat: Urma să vin să vă văd... o să vin să vă văd... da, o să vin. L-am întrebat dacă era totul în regulă. A dat din umeri cum că n-ar fi nimic grav: Toate bune. Am băut o cafea rece într-o tăcere stânjenitoare. îl observăm cu coada ochiului, privea fix podeaua în faţa picioarelor, cu palmele pe genunchi. Dacă nu l-aş fi cunoscut, mi-aş fi spus: încă un drogat pe uliţa noastră! Era absent, cufundat în propriile gânduri, îl auzeam cugetând. Ziceai că simte direct ceea ce-l muncea pe dinăuntru. Părea atât de fragil, de singur! Şi atât de misterios! Mă emoţiona. Apoi, dintr-odată, pe un ton care se dorea urgent şi grav, mi-a servit mica morală obişnuită, seriozitate, cinste, corectitudine, studii. M-am ridicat şi i-am spus: în regulă, văd că eşti bine, te las. M-a oprit! Era pentru prima oară, nu-i stătea în obicei să insiste, să oprească pe cineva apucându-l de mânecă, să-l bată la cap. Mi-a spus: Te rog să mă ierţi. A ezitat, apoi a adăugat: N-am fost un frate prea bun pentru tine, dar să nu uiţi niciodată că sunt fratele tău mai mare şi că te iubesc mai presus de orice. Cred că am dat din umeri, am oroare de efuziuni, mi se par îngrozitor de umilitoare. A repetat: Să nu uiţi... orice s-ar întâmpla. M-a emoţionat de m-a scos din minţi. M-am ridicat şi am plecat fără să mă uit înapoi. Regret acum amarnic. Ar fi trebuit să rămân, să stau de vorbă cu el, să-i cer explicaţii, să-l ţin de mână, ar fi trebuit să mă instalez în casă, să nu-l scap din ochi. Înţelesesem foarte clar că ajunsese la capăt, era limpede ca lumina zilei. Dar pe atunci filosofia mea era: Fiecare cu treaba lui! Mi-e ruşine să recunosc, dar nu m-am mai dus să-l văd, mi-am interzis chiar, aveam obidă pe el că nu se ţinuse de cuvânt, spusese cât se poate de clar: O să vin să vă văd. Şi îi mai spusesem asta şi mătuşii Sakina, care se bucurase de mama focului. Iar tovarăşilor mei le spusesem că o să le

fac semn să treacă şi ei aşa, ca din întâmplare, sunt campioni la a umple decorul lăsând să se creadă că viaţa este o improvizaţie care îndeamnă la petrecere.

Există în jurnalul său trei pagini despre propria sinucidere. Pentru el nu era vorba de o sinucidere, s-ar supăra amarnic pe mine dacă m-ar auzi pronunţând acest cuvânt. El nu l-a folosit nici măcar o dată. Vorbeşte de pedeapsă şi de dreptate. Spune că este un gest de iubire faţă de tatăl nostru şi faţă de victimele lui. Nu ştiu dacă e corect să asociezi ceea ce nu se poate asocia, să faci unul şi-acelaşi gest şi pentru victimă, şi pentru călău. Cred că n-o să înţeleg niciodată cu-adevărat ce s-a petrecut în mintea lui. Probabil că la fel se întâmplă cu toţi sinucigaşii. În faţa trupurilor lor inerte stai ca prostul şi îţi pui nişte întrebări la care nu se poate răspunde. Acum, după ce i-am citit şi răscitit jurnalul, încep să întrezăresc procesul mintal care l-a dus la sinucidere, dar actul în sine e altceva, depăşeşte orice capacitate de înţelegere. Sunt de acord să te gândeşti la sinucidere, este o tentaţie dintre cele mai răspândite, în cartier reprezintă o adevărată manie. Admit chiar că la un moment dat poţi trece la faza materială, pregătind actul, optând pentru o armă sau alta, făcând repetiţii, jucându-te de-a disperatul care îşi trage un glonţ în tâmplă, prăbuşindu-se cu roţile în aer şi împingând până la a-ţi ţine respiraţia atâta timp cât trebuie ca să vezi cum e, dar dincolo de asta comiterea actului propriu-zis nu e deloc mură-n gură. E un moment insesizabil. Nici sinucigaşul însuşi nu şi-l poate imagina, la un moment dat se produce declicul şi gata, nu mai există cale de-ntors. Când lovitura a pornit, el deja nu se mai află acolo ca s-o vadă venind. Rachel n-a ales calea cea mai rapidă, să-şi tragă un glonţ, să înghită otravă, să sară de pe un pod sau să se arunce sub roţile unui tren, a murit la foc mărunt. Nu să se sinucidă voia el, ci să ispăşească, voia să moară gazat exact ca victimele tatălui nostru, ca şi cum tata însuşi l-ar fi gazat. S-a văzut murind, şi cred că a făcut tot ce-a putut ca să rămână lucid până în ultima clipă. Era preţul pe care voia să-l plătească, în locul tatii, pentru victimele din

lagăre şi, probabil, pentru mine, ca să mă elibereze de povara datoriei noastre. Da, termenul de *sinucidere* nu se potriveşte.

Nu-mi caut scuze, dar pe atunci viaţa nu era deloc veselă prin cartier. A fost însă vreodată? Cred că da, păstrez amintirea unor vremuri lipsite de griji. Veneam şi ne duceam de colo-colo fără apăsări sau probleme. Dacă existau totuşi, mai ales la sfârşit de lună, le depăşeam cu uşurinţă, iar pe cele pe care nu reuşeam să le dăm deoparte le ocoleam, strângeam centura, trăiam pe datorie, femeile treceau din nou pe la casele de amanet. Mi se pare că oamenii erau mai relaxaţi, se zbăteau şi ei cum puteau fără a sta să se gândească prea mult că viaţa le era un infern din care nu aveau să iasă niciodată. Spuneau sus şi tare: „E şi mâine o zi", „Trăiască Republică, trăiască Franţa", „Speranţa moare ultima4. Sau: „Culcă-te şi-ai să visezi că mănânci44, „Pofta vine răbdând44, „Suge degetul şi-o să uiţi44, „Fă ca şi cum ar fi ramadanul44, „îmbată-te cu apă rece44, şi râdeau ţinându-se de burtă. Când situaţia se îngroşa, făceai pe soldatul din T4-T8 filosofând în tranşee: „La război ca la război44, sau „Fiecare trebuie să moară de ceva44 sau „în altă parte e şi mai rău44 sau „Bărbaţii mor în picioare44... Asta mi-era dat să aud tot timpul, s-ar putea face un întreg dicţionar cu astfel de expresii de sfârşit de lună, cele mai multe aduse din Africa de foştii combatanţi. Nimeni nu se lăsa pradă disperării, când ajungeau la pământ scoteau din mânecă loviturasurpriză: Allah, Iisus, Fecioara Maria şi barzii populari. Cartierul era pe-atunci un sat rupt de lume, cu suişurile şi coborâşurile lui, într-o zi ne întrajutorăm, în alta ne ucidem, în alta, în sfârşit, ne împăcăm în jurul focului. Satul numai din asta trăia şi dură, din chestiuni de delimitare şi îngrădire, din certurile dintre vecini, din jucăriile improvizate ale copiilor, din poveştile de familie ale căror iţe încâlcite duceau până în străfundurile Africii. Cu excepţia bătrânelor care trăgeau sforile văicărindu-se, nimeni nu avea suficientă răbdare să le descurce şi să găsească soluţia, şi atunci fiecare se purta ca şi cum ar fi

ştiut, astfel încât a bârfi nu era decât un mod de a vorbi între altele. Dar poate că aveam această impresie pentru că eram tineri, umblam neîncetat creanga, nu aveam timp să căutăm dedesubturi, să ne uităm sub covor, să vedem ce se punea la cale prin beciuri, ce dospea prin capete, lucruri de care aflam, de altfel, pe bucăţi, care erau învăluite în mister şi de o violenţă incredibilă, mirosind plăcut a eroism iluminat şi a recompense cu carul, atât pe pământ, cât şi-n ceruri. Când şi-au făcut apariţia cei dintâi islamişti, i-am aplaudat, se ridicaseră împotriva Tiranului şi a oamenilor lui de acolo, de-acasă, din Algeria, nişte *Taghout* cum spuneau ei, nişte calzi nemaipomenit de bine-narmaţi care ucideau şi prădau în cel mai legal mod. Văzusem şi eu ceva de felul ăsta la Alger, la fiecare pas mă vedeam deportat şi lichidat ca un *Untermensch*, un subom. Erau haioşi în uniforma lor de kamikaze ai Antichităţii, cu şiragul de mătănii în bandulieră, barba vâlvoi, fruntea plină de stigmate, privirea arzătoare, sandalele pentru orice fel de teren, ne plăcea mult discursul lor de rapperi ai lui Allah, disponibilitatea lor de preoţi de ţară, rezistenţa lor de infirmieri ai săracilor.

Ei erau o mână, dar noi eram un puhoi, şi nu ceream decât să le fim braţe. Puteam face orice, era de-ajuns ca ei să ne ceară, aveau urechea trează şi îndemnurile lui Allah. Abia ieşiţi din găoace, eram mai mult decât pregătiţi, ne învăţaseră cât de îmbătător era să ai oameni pe care să-i urăşti şi cărora să le doreşti moartea cu atâta ardoare încât să-ţi pierzi somnul. Numai despre asta vorbeam toată noaptea prin beciuri şi pe scări de bloc, înfofoliţi în hainele noastre de mujahedini, în vreme ce bieţii oameni care nu aveau de apărat decât sărăcia îşi ferecau uşile în calea adevărului Profetului şi a redresării morale, adormind ca nişte imbecili fericiţi. În faza aceea de iniţiere, uram nişte fiinţe abstracte, fără nume şi prenume, totul era atât de mistic, încât ar fi putut să îmbete şi-un sfânt. Vagul şi inexplicabilul sunt ingredientele de bază pentru oricine vrea să devină fanatic, iar noi voiam asta pe loc. Şi, de altfel, nici nu aveam altceva decât asta, timp de pierdut.

Acestor fiinţe demne de toată ura noi le spuneam Necredincioşi, *Kouffar*, cum se spune la moschee. Suna nemaipomenit, Necredincioşii, *Kouffar*, Tiranii, *Taghout*, puteai să pui ce doreşti sub numele astea, câinele, pisica, visele rele. Când am fost recunoscuţi apţi de jihad, imamul a deschis sacul cu *Kouffar* şi fiecăruia, cu o voce gravă şi definitivă, i-a dat un nume: Acesta este evreul, *Lihoudi*, râiosul, cel mai rău dintre toţi, acesta este creştinul, *massihi*, ipocritul, blestematul, acesta e comunistul, *chouyoui*, monstrul dispreţuit de Allah, aceştia sunt musulmanul laic, arabul occidentalizat, femeia liberă, nişte câini şi nişte căţele vulgare care merită o moarte atroce, aceştia sunt homosexualii, drogaţii, intelectualii, care trebuie striviţi prin orice mijloace. Toţi, în cea mai mare parte, oameni pe care îi cunoşteam, vecini, vecine, colegi de şcoală, colegi de muncă, negustori din cartier, profi din liceu, feţe de la televizor. Şi, dintr-odată, Franţa ne-a apărut în toată oroarea ei, cangrenată până la măduvă, o adevărată adunătură de *Untermenschen*, nişte corcituri infecte şi veninoase, intrase în cârdăşie cu Israelul, cu America şi cu acele înfiorătoare dictaturi arabe care îşi exterminau popoarele pentru a împiedica răspândirea islamului. Era mai mult decât urgent să fie distrusă! De-a lungul zilelor şi al salvărilor, fiecare s-a descurcat cum a putut, dar mulţi n-au încetat să se adâncească în delir. Cel care nu s-a vindecat la timp de ciumă verde este un om pierdut pe vecie.

Aşa cum am arătat în capitolele anterioare, situaţia s-a degradat înfiorător în ultimele luni. De la asasinarea Nadiei de către emirul cartierului la porunca imamului şi după sosirea noii echipe, Chiorul, Flicha şi armata lor de *kapo*, cartierul nu mai este acelaşi. A devenit deja un lagăr de concentrare, sau într-acolo se-ndreaptă, murim cu toţii la foc mărunt, ne baricadăm, toată lumea este fişată, supravegheată, somată neîncetat să respecte regulamentul *Lagerul*\îi ţinuta, lungimea părului, gesturile care trebuie făcute, chestiile care nu pot fi făcute, adunările zilnice, mobilizarea generală de vineri, drogarea cu predici,

procesele şi pedepsirile publice, pentru că până la urmă să te trezeşti înrolat în *Kommando*-urile morţii gata oricând de plecare spre taberele afghane. Nu mai lipsesc decât camerele de gazare şi crematoriile ca să trecem la exterminarea în masă. Şi nici măcar umbra vreunui Drept la orizont! Rachel nu explică, însă am înţeles că Drepţii erau acei oameni care, riscându-şi propria viaţă, au ascuns evrei vânaţi de Gestapo şi de jandarmerie. A întocmit o fişă referitoare la acest subiect şi o alta cu privire la Drepţii germani care chiar în inima Marii Maşinaţiuni se întrecusem în viclenie şi curaj pentru a salva milioane de nevinovaţi. Unii sunt cunoscuţi, iar numele lor se bucură de un înalt respect: Oskar Schindler, Albert Battel şi alţii. Tată, tu de ce n-ai făcut la fel, Rachel ar fi astăzi în viaţă, iar noi am fi copiii unui Drept? Rachel spunea că Holocaustul reprezintă o aberaţie a Istoriei şi că nicicând omenirea nu va mai accepta ca o asemenea grozăvie să se repete. Era cultivat, informat, ştia ce spune, dar cred că a uitat să atragă atenţia că lucrurile nu se văd decât atunci când deja s-au produs. Cu o clipă înaintea morţii eşti încă viu, dar o secundă după aceea există oameni uluiţi care plâng o dispariţie. Mătuşii Sakina îi plăcea să spună: Diferenţa dintre ieri şi mâine este ziua de azi, despre care nu ştim cum se va sfârşi. Iar domnului Vincent, care avea principii foarte stricte cu privire la strânsul şuruburilor, îi plăcea să repete pe deasupra capetelor noastre, încrucişându-şi degetele: Până acum a ţinut, iar când va plesni, vom afla. Rachel a uitat apoi să recunoască faptul că omenirea are mai ales obiceiul de a da greş şi că nimic nu o deranjează mai mult decât să se corecteze. În cartier, nu există cineva care să nu ştie asta, e deja prea târziu, islamiştii sunt aici, bine înfipţi, iar noi suntem tot aici, dar prinşi în capcană, cu mâinile şi picioarele legate. Chiar dacă nu ne vor extermina, nu ne vor lăsa să trăim. Mai rău, ne vor transforma în propriii noştri paznici, mieluşei faţă de emir, nemiloşi în schimb unii faţă de alţii. Vom fi nişte *kapo*.

Cum se mai schimbă lucrurile! În câteva luni, satul a

devenit de o stranietate absolută: un ZUS al trecutului, *ein Konzentrations lager*. În doar câteva minute, atât cât i-a luat să răsfoiască un vechi livret militar care n-ar fi trebuit să se afle acolo, Rachel a căzut într-o gaură neagră a istoriei. În doar doi ani, şi-a pierdut sănătatea, minţile, slujba, prietenii, a pierdut-o pe Ophélie a lui cea dintotdeauna şi şi-a pierdut viaţa. Iar eu, în doar zece luni, am trecut de la cea mai crasă indolenţă la o stare de criză permanentă, ceva între nebunie, furie şi poftă de a mă duce să mă înec la celălalt capăt al lumii. Nu ştiu ce să fac şi cum va arăta ziua de mâine. Mă simt extrem de singur. Singur ca nimeni altul pe lume. Părinţii-mi sunt morţi, Rachel e mort, unchiul Ali se apropie vertiginos de sfârşit şi habar n-am ce-o aşteaptă pe mătuşa Sakina. Viaţa e de o tristeţe absolută.

Între prieteni, am început să ne spunem că a venit vremea să ridicăm ancora şi să ne ducem să crăpăm în alt loc. Ne mai spunem însă şi că nu trebuie să renunţăm, că trebuie să ne batem. Într-o zi, ne jurăm că merită să luptăm, iar a doua zi că toate astea nu merită nici măcar un scuipat. Nu vedem prin ce miracol am putea ieşi din situaţia asta.

Jurnalul lui Rachel
24 aprilie 1996

Îngrozitor de lung mi s-a părut timpul în aceste ultime luni. Un secol întreg a trecut peste mine, şi nu unul oarecare, ci un secol al ororii şi al ruşinii absolute. Dumnezeule, cât de lung şi de costisitor a mai fost! Da, trebuie să spun că am plătit preţul fiecărui pas, al fiecărui cuvânt, al fiecărui crâmpei de informaţie pentru a putea să-mi cunosc tatăl, pentru a încerca să cunosc din interior ce a însemnat Exterminarea şi în ce fel a fost amestecat tatăl meu în ea. L-am urmărit de la un capăt la altul, am pătruns în gândurile lui şi mi-am potrivit paşii în ai săi. N-am bătut nicăieri în retragere, în niciun moment, nici în faţa camerei de gazare, nici în faţa inimaginabilei vieţi de

zi cu zi a celui deportat, nici în faţa durerii care îmi devora pe zi ce trece mai adânc inima. Dacă zidurile lagărelor, stafiile deportaţilor, bărbaţii şi femeile pe care i-am întâlnit de-a lungul scufundării mele în Exterminare, cărţile pe care le-am citit şi recitit ar putea depune mărturie, ar spune: da, omul acesta nu şi-a cruţat forţele, are dreptul să vorbească, ştie ce spune.

Cred că am făcut dovadă de onestitate, atât cât e cu putinţă am cântărit toate argumentele pro şi toate argumentele *contra*, nimic nu e vreodată absolut negru şi extrem de rar se întâmplă ca totul să fie alb ca zăpada. N-am diminuat responsabilitatea tatălui meu, care n-a fost decât o rotiţă minusculă dintr-o enormă maşină, dar nici n-am crezut că această maşină oarbă ar fi putut să funcţioneze fie şi doar o clipă fără voinţa fermă a fiecăruia dintre oamenii care o slujeau. Aş putea să fiu contrazis, dar pentru că îl cunosc, atât cât poate un copil să-şi cunoască tatăl, cred că niciodată nu a dat dovadă de cruzime. Auster, riguros, inflexibil era. Şi un pic oportunist, de asemenea, dacă e să judec după peripeţiile prin care a trecut în Egipt şi Algeria. Trebuia să trăiască, a acceptat ce i se oferea, să fie spion, instructor militar şi mai ştiu eu ce. În Algeria cel puţin, a făcut suficient de mult pentru a merita titlul, atât de glorios pentru algerieni, de fost mujahedin. În satul lui, era un şeic venerat, a fost un soţ iubitor pentru mama şi un tată bun pentru noi, s-a lipsit de prezenţa noastră trimiţându-ne în Franţa ca să învăţăm pentru a putea să ne construim un viitor trainic. A căzut victimă barbariei, fiind înălţat la rangul de *chahid*, martir al naţiunii. Pentru Aïn Deb, e un *Drept*.

Nu alegem în viaţă. Tatăl meu nu a ales, s-a aflat doar acolo, pe acel drum care ducea către infamie, în inima Exterminării. Nu putea să-l părăsească, nu putea decât să închidă ochii şi să-l urmeze. Nimeni nu visează să ajungă călău şi nimeni nu visează să fie într-o zi torturat. Aşa cum soarele îşi elimină preaplinul de energie prin fantastice explozii sporadice, şi istoria, la anumite intervale, expulzează ura pe care omenirea o acumulează

în ea, iar vântul acesta de foc pârjoleşte tot ce-i iese în cale. Întâmplarea va hotărî unde ne aflăm, aici sau dincolo, la adăpost sau expuşi, de o parte sau de cealaltă a manetei. Nici eu n-am ales, sau am ales cel mult să duc o viaţă liniştită şi muncitoare, şi iată-mă acum pe un eşafod care n-a fost ridicat pentru mine. Plătesc pentru altul. Vreau să-l salvez, pentru că este tatăl meu şi pentru că este un om. Aşa vreau eu să răspund la întrebarea lui Primo Levi, *Mai este oare acesta un* om? Da, oricât de mare i-ar fi decăderea, victima continuă să fie un om şi, oricât de mare i-ar fi josnicia, şi călăul continuă să fie un om.

Dar, în acelaşi timp, alegerea ne aparţine, clipă de clipă. Între noi şi viaţa există un pact, ea ne părăseşte atunci când doreşte, dacă ne consideră nedemni de ea sau prea plini de propria noastră putere, iar noi avem privilegiul s-o părăsim atunci când poftim, dacă ea o ia într-o direcţie care nu se potriveşte cu idealurile noastre, încăpăţânându-se să meargă pe ea. Ne-o spunem şi ne despărţim amiabil, oricât de dureros şi de definitiv e. Dacă oricum trebuie să mori, măcar s-o faci respectând propria persoană şi persoana celuilalt. Tatăl meu şi-a ales propria viaţă, şi de fiecare dată când viaţa i-a oferit o alternativă, el a confirmat această alegere. A ucis nu o persoană, a ucis două, apoi o sută, apoi mii, zeci de mii, şi ar fi putut să ucidă milioane. Nu făcea decât să urască şi să slujească, iar aceste găuri în cap sunt fără capăt. Iar la sfârşit, în momentul bilanţului, în clipa trezirii, a ales să le întoarcă victimelor spatele şi să-şi ia tălpăşiţa. Ceea ce echivala cu a le ucide a doua oară, era oribil. După care cu bună ştiinţă a făcut greşeala de a da viaţa ştiind foarte bine că, mai devreme sau mai târziu, adevărul va ieşi la iveală, iar copiii lui vor trebui să îndure martiriul. A spune despre un asemenea om că nu este un om înseamnă a-l lipsi de răspundere şi, în felul acesta, a-l achita, el n-ar mai avea atunci ce să îndrepte şi de ce să-şi ceară iertare. Or, nici măcar pentru Dumnezeu, cu gloria lui deplină, nici măcar pentru Satan, cu imensa lui forţă, nu există ceva gratis,

fiecare trebuie să-şi merite tronul şi să şi-l păstreze, noi suntem cei care i-am făcut regi. Şi dacă *nimic din ce stă în* putinţa *omului nu o va putea şterge vreodată*, putem să ne silim să facem măcar atât: să plătim, să plătim fără greş. Nu laşi datorii în urma ta!

Drept care am ales să plătesc fără greş pentru tatăl meu şi pentru victimele lui. Ceea ce nu înseamnă decât a face dreptate. Nu se va putea spune că toţi cei din neamul Schiller au eşuat. Fie ca Dumnezeu, această *chestie* oarbă şi surdă care se plimbă maiestuos prin ceruri, să-l ierte pe tatăl meu şi să ţină cont că, în ceea ce mă priveşte, nu aştept nimic de la el. Ceea ce contează pentru mine este ca victimele lui să ne ierte. Moartea mea nu îndreaptă nimic, este doar un gest de iubire.

Dragul meu Malrich, iubitul meu frate, dacă citeşti acest jurnal, te rog să mă ierţi! Ar fi trebuit să vorbesc cu tine şi să împart cu tine această îngrozitoare povară. Erai însă atât de tânăr şi atât de puţin pregătit. Mă revanşez, iată, am scris acest jurnal atât pentru mine, cât şi pentru tine. Fii tare şi nu te lăsa. Te iubesc. Sărută-i din partea mea pe mătuşa Sakina şi pe unchiul Ali. Dacă o vezi pe Ophélie, spune-i că o iubesc şi roag-o să mă ierte.

E 11 noaptea. Momentul întâlnirii mele.

SFÂRŞIT

P.S. Doresc că jurnalul meu să-i fie înmânat fratelui meu, Malek Ulrich Schiller. Mulţumesc pentru respectarea voinţei mele.

Boualem Sansal s-a născut la 15 octombrie 1949 în Teniet el Had din Algeria. În 1972 și-a luat diploma de inginer de la École Polytechnique d'Alger, apoi a fost asistent și cercetător în cadrul acesteia. A obținut titlul de doctor în economie. În 1996 a fost numit director general la Ministerul Industriei, dar în 2003 a fost concediat pentru atitudinea sa critică față de putere. Debutează în 1999 cu *Le Serment des barbares*, al cărui manuscris l-a trimis prin poștă la Gallimard, recompensat, în Franța, cu Premiul pentru primul roman și Premiul Tropiques. Au urmat romanele: *L'Enfant fou de l'arbre creux* (2000; Premiul Michel-Dard 2001), *Dis-moi le paradis* (2003), *Harraga* (2005). În 2008 a apărut ***Satul neamțului sau Jurnalul fraților Schiller*** (*Le village de l'Allemand ou Le journal des frères Schiller*; Humanitas Fiction, 2018; Marele premiu RTL-*Lire*, Marele premiu pentru roman al Societății Oamenilor de Litere din Franța, Premiul Nessim Habif al Academiei Regale de Limbă și Literatură Franceză din Belgia, Premiul Louis-Guilloux), roman urmat de *Rue Darwin* (2011; Premiul romanului arab 2012), *2084. Sfârșitul lumii* (2015; *2084. La fin du monde*; Humanitas Fiction, 2016; Marele premiu al Academiei Franceze) și *Le train d'Erlingen ou La metamorphose de Dieu* (2018). Boualem Sansal a mai publicat povestiri și trei volume de eseistică: *Poste restante: Alger. Lettre de colère et d'espoir à mes compatriotes* (2006), *Petit éloge de la mémoire. Quatre mille et une années de nostalgie* (2007) și *Gouverner au nom d'Allah. Islamisation et soif de pouvoir dans le monde arabe* (2013). În 2011 a primit Premiul Păcii acordat de Uniunea Librarilor Germani pentru modul în care „critică deschis situația politică și socială din țara sa", în 2012 statul francez i-a acordat titlul de Chevalier des Arts et des Lettres, iar în 2013 Academia Franceză i-a decernat Marele premiu pentru Francofonie. Continuă să locuiască în Algeria, în orașul Boumerdès.

Publicat înainte de capodopera *2084. Sfârșitul lumii* (Humanitas Fiction, 2016) și înainte de valul de atentate teroriste care a zguduit Franța și Occidentul, romanul multipremiat *Satul neamțului sau Jurnalul fraților Schiller* de Boualem Sansal este un tur de forță din punct de vedere literar, moral și istoric.

Romanul leagă într-un ritm halucinant, prin jurnalele alternate ale lui Rachel și Malrich Schiller, două epoci istorice și două regimuri politice: nazismul și islamismul fundamentalist, proiectându-le, ca avertisment, în viitor. O panoramare a lumii actuale care ne poartă prin Franța, Algeria, Germania, Austria, Polonia, Turcia, Egipt, unind lagărul de exterminare de la Auschwitz cu periferiile Parisului. Pesimismul meditativ al lui Rachel și edificarea sfâșietoare a lui Malrich îi determină pe frații Schiller să aleagă două căi diametral opuse.

„În intenția sa de a denunța nedreptățile, minciunile și dictatele de orice natură, de a combate amnezia și revizionismele istorice de orice fel, nimic nu pare a-l opri pe marele romancier Boualem Sansal. Nici atacurile violente de care a avut parte în propria țară, nici cenzura la care i-au fost supuse ultimele cărți."

Le Monde des livres

„Boualem Sansal nu scrie decât cărți care lovesc exact acolo unde te aștepți mai puțin."

Le Figaro littéraire

„Scriitorul algerian Boualem Sansal confruntă nazismul și islamismul prin povestea bulversantă a doi frați. Admirabil!"

Le Point

„***Satul neamțului*** trebuie salutat pentru virtuozitatea structurii sale, pentru grija sa față de universal și pentru curajul său politic."

Inrockuptibles

„Primul mare roman despre islamism. În ***Satul neamțului*** de Boualem Sansal, Camus și-ar recunoaște propriile teme, ca și dragostea lor comună pentru acest pământ și teroarea în fața înspăimântătoarei lui frumuseți și a soarelui său feroce."

The New Republic